

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА БІЗНЕСУ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

**Інформаційний центр
Європейського Союзу**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

*Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(27 жовтня 2016 року, м. Ужгород)*

**Ужгород
2016**

ББК 66.4(4Укр)+65.5(4Укр)я431

УДК 327(477):339.9(477)(063)

А 43

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ КОНФЕРЕНЦІЇ

Україна: *Смоланка В.І., Студеняк І.П., Вовканич І.І., Андрейко.В.І., Артёмов І.В., Бондаренко В.М., Віднянський С.В., Дюгованець О.М., Качмар О.Ю., Мишко С.А., Мітряєва С.І., Мостенська Т.Л., Полюжин М.М., Тодоров І.Я., Уманців Ю.М., Устич С.І., Худзей О.О., Черленяк І.І.*

Угорщина: *Горват Й., Кикинеші Ш.*

Чеська Республіка: *Мурад М.*

Румунія: *Алунару К.*

Словаччина: *Гайдош М.*

Польща: *Шептицький А.*

РЕДАКЦІЙНА РАДА

ГОЛОВА:

Смоланка В.І. – ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор медичних наук, професор

ЧЛЕНИ РАДИ:

Андрейко В.І. – заступник декана з навчально-методичної роботи, в.о. завідувача кафедри країнознавства факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кандидат історичних наук, доцент

Бондаренко В.М. – заступник декана з навчально-виховної роботи факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Вовканич І.І. – декан факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор історичних наук, професор

Дюгованець О.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар О.Ю. – заступник декана з наукової роботи факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кандидат філологічних наук, доцент

Тодоров І.Я. – професор кафедри країнознавства факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор історичних наук, професор

Черленяк І.І. – завідувач кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор наук з державного управління, професор

*Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «УжНУ»
(протокол №14 від 13 грудня 2016 р.)*

ISBN 978-617-7333-26-4

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016

**FACULTY OF INTERNATIONAL POLITICS, MANAGEMENT AND BUSINESS
EUROPEAN UNION INFORMATION CENTRE**

**Інформаційний центр
Європейського Союзу**

ACTUAL PROBLEMS OF INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL BUSINESS

*Proceedings of International Scientific Conference
(Uzhhorod, October 27, 2016)*

**Uzhhorod
2016**

MEMBERS OF THE ORGANIZING COMMITTEE

Ukraine: *V. Smolanka, I. Studenyak, I. Vovkanych, V. Andreiko, I. Artiomov, V. Bondarenko, S. Vidniansky, O. Diuhovanets, O. Kachmar, S. Meshko, S. Mitriaieva, T. Mostenska, M. Poliuzhyn, I. Todorov, Yu. Umantsiv, S. Ustych, O. Hudzei, I. Cherleniak.*
Hungary: *J. Horvat, Sh. Kykyneshi*
Czech Republic: *M. Murad*
Romania: *Ch. Alunaru*
Slovakia: *M. Haidosh*
Poland: *A. Sheptytsky*

EDITORIAL BOARD

HEAD OF EDITORIAL BOARD:

V. Smolanka - D.Sc. (Medicine), Professor, Rector at Uzhhorod National University.

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD:

V. Andreiko – Ph.D., Associate Professor, Deputy Dean, Faculty of International Politics, Management and Business at Uzhhorod National University.

V. Bondarenko – Ph.D., Senior Researcher, Deputy Dean, Faculty of International Politics, Management and Business, Uzhhorod National University.

I. Vovkanych – D.Sc. (History), Professor, Dean of the Faculty of International Politics, Management and Business at Uzhhorod National University.

O. Diuhovanets – Ph.D., Associate Professor of International Business, Logistics and Management Department, Faculty of International Politics, Management and Business, Uzhhorod National University.

O. Kachmar – Ph.D., Associate Professor, Deputy Dean, Faculty of International Politics, Management and Business, Uzhhorod National University.

I. Todorov – D.Sc. (History), Professor, Faculty of International Politics, Management and Business, Uzhhorod National University.

I. Cherleniak – D.Sc. (Public Administration), Professor, Head of International Business, Logistics and Management Department, Faculty of International Politics, Management and Business, Uzhhorod National University.

*Recommended for publication by the Academic Council
of the SU «Uzhhorod National University»
(Protocol No.14 , December 13, 2016)*

ISBN 978-617-7333-26-4

© SHEI "Uzhhorod National University", 2016

ВИСОКОПОВАЖНЕ ТОВАРИСТВО!

Щирі вітання усім учасникам Міжнародної науково-практичної конференції **«Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного бізнесу»**.

Тішуся з Вами, що останнім часом об'єднуються зусилля задля інтенсифікації академічної та науково-дослідницької діяльності між вищими навчальними закладами України та Угорщини, Румунії, Польщі, Чеської Республіки, Литви. Особливо приємно відзначити інтеграцію Ужгородського національного університету в зазначені процеси.

На моє глибоке переконання, будь-яка наукова конференція є не тільки можливістю обміну думками та презентації своїх теоретичних напрацювань її учасниками, але й прекрасною нагодою для нових ділових та дружніх контактів. Тому проведення подібних наукових заходів буде активно підтримуватися керівництвом нашого університету й надалі з поступовим розширенням географії місць проведення таких наукових форумів.

Висловлюю щирю вдячність і повагу організаторам конференції, які доклали максимум зусиль для її успішного проведення. Дякую усім учасникам за цікаві доповіді і плідну роботу. Маю сподівання, що такі конференції збагачуватимуть кожного з нас, а науковий потенціал наших навчальних установ надасть нам змогу втілити в життя багато спільних наукових ідей.

Щиро бажаю учасникам конференції творчої наснаги і сил для нових здобутків. Нехай у повсякденному житті Вас супроводжує міцне здоров'я, мудрість та енергія для перемог у добрих починаннях.

Володимир СМОЛАНКА, ректор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПЕРЕДМОВА

Поглиблення та інтенсифікація загроз та протиріч економічного, соціального, екологічного змісту для загальноцивілізаційного розвитку призвели на межі ХХ – ХХІ століть до пошуку нової парадигми поступу цивілізації, яка втілилася у концепції сталого розвитку світу.

Тема нашого наукового форуму зумовлена необхідністю актуальних наукових розвідок саме в царині політичних, економічних та гуманітарних вимірів міжнародних відносин.

В контексті реалізації стратегічного курсу України на набуття членства в ЄС забезпечується співробітництво з ЄС у різних сферах. Метою цього співробітництва є забезпечення імплементації Угоди про асоціацію, вжиття заходів щодо оптимізації співробітництва з ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики, зокрема в рамках Спільної політики безпеки і оборони, продовження співробітництва між Україною та ЄС у рамках ініціативи Європейського Союзу "Східне партнерство"; продовження виконання Порядку денного асоціації Україна – ЄС (оновленого).

Основним елементом економічної політики України у найближчій перспективі є створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС, як це передбачено Угодою про асоціацію. Не менш важливим є відновлення повноцінного функціонування економіки України, яка зазнала значної шкоди внаслідок корупційної діяльності попередньої влади та агресивної політики Російської Федерації. Основними пріоритетами розвитку економіки України є створення базових передумов економічного зростання шляхом досягнення низького рівня інфляції, а також через стабілізацію державних фінансів і забезпечення стійкості фінансової системи. Енергетична безпека є ключовим елементом забезпечення незалежності і суверенітету України. Основою забезпечення енергетичної незалежності є політика диверсифікації джерел і шляхів постачання енергоресурсів, удосконалення технологій енергозабезпечення, гарантування безпеки і надійності функціонування атомної енергетики, реформування енергетичного сектору, підвищення рівня енергоефективності та енергозбереження, збільшення обсягу використання альтернативних джерел енергії.

Україна розглядає розвиток особливого партнерства з НАТО на основі Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, Декларації про її доповнення від 21 серпня 2009 року та Річних національних програм співробітництва Україна–НАТО як пріоритетний напрям своєї безпекової політики. Співробітництво з НАТО сприяє утвердженню в Україні демократичних цінностей, формуванню стабільного безпекового середовища, є важливим інструментом підтримки реформ, зокрема у секторі безпеки і оборони, а також забезпечує спільну протидію сучасним безпековим викликам і загрозам.

Пріоритетним завданням є досягнення повної сумісності сектора безпеки і оборони з відповідними структурами держав-членів НАТО, що має забезпечити можливість набуття у майбутньому членства України в Північноатлантичному альянсі з метою отримання дійових гарантій державного суверенітету та територіальної цілісності України. У тексті нової Стратегії національної безпеки Альянс згадується 19 разів. Зокрема йдеться про запровадження інтегрованої системи освіти, бойової і спеціальної підготовки персоналу для органів сектора безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із держав-членів НАТО, поглиблення оборонно-промислового та військово-технічного співробітництва з іншими державами, насамперед, державами-членами НАТО, розвиток Сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до доктрин і стандартів НАТО, створення системи управління, захищених телекомунікацій, розвідки, радіоелектронної боротьби, отримання оперативного доступу до даних аерокосмічної розвідки, приведення систем військової розвідки та військової контррозвідки у відповідність із стандартами НАТО, зміцнення взаємодії розвідувальних органів з партнерськими спецслужбами держав-членів НАТО, захист державних інформаційних ресурсів, систем електронного врядування, технічного і криптографічного захисту інформації з урахуванням практики держав – членів НАТО, інтенсифікацію співпраці України з Альянсом в межах Трастового фонду НАТО для посилення спроможностей України у сфері кібербезпеки.

Україна продовжує робити свій внесок у справу підтримання миру і стабільності на євроатлантичному просторі та поза його межами. Україна надаватиме підтримку міжнародним операціям Альянсу із забезпечення миру і безпеки. Серед цілей євроатлантичного напряму підтримання політичного діалогу та практичного галузевого співробітництва України з НАТО в контексті реалізації заходів невійськового характеру під час операцій із врегулювання кризових ситуацій та постконфліктного відновлення, які проводяться під проводом Альянсу, забезпечення в установленому порядку участі національного контингенту та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, які проводяться під егідою НАТО, зокрема: в операції Багатонаціональних сил НАТО в Косово (КФОР), у тренувально-дорадчій Місії НАТО «Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан, в операції НАТО «Активні зусилля» з урахуванням набуття Національним контактним пунктом Військово-Морських Сил Збройних Сил України (м.Одеса) повних операційних спроможностей шляхом постійного моніторингу надводної обстановки в акваторії Чорного моря та здійснення обміну інформацією із штабом проведення операції (штаб Командування військово-морських сил НАТО «Нортвуд»), забезпечення участі українського військового персоналу у спільній литовсько-польсько-українській бригаді (ЛИТПОЛУКРБРИГ) з метою вивчення відповідного досвіду держав – членів НАТО.

Неповною мірою були використані можливості політичного діалогу та практичного співробітництва з НАТО з метою забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та незалежності держави. Тривала взаємодія України з

НАТО з усіх питань, що становлять взаємний інтерес, зокрема в рамках невідкладних та довгострокових заходів щодо підвищення обороноздатності України у зв'язку з агресією Російської Федерації, рішення щодо яких було прийнято за результатами засідання Комісії Україна – НАТО на рівні глав держав та урядів. Не створений кризовий консультативний механізм для проведення спільних консультацій, оперативного обміну інформацією у кризових ситуаціях між Україною та НАТО відповідно до пункту 15 Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. Триває практика проведення на території України багатонаціональних військових навчань з участю підрозділів збройних сил держав-членів та інших держав-партнерів НАТО. Забезпечена тісна взаємодія з контактним посольством НАТО в Україні – Посольством Литовської Республіки в Україні шляхом надання йому інформації стосовно прогресу у реалізації реформ у секторі безпеки і оборони України, розвитку співробітництва України з НАТО, а також шляхом організації спільної діяльності у сфері інформування громадськості із зазначених питань.

Розвиток міжнародних політичних та економічних організацій водночас і сприяє активістам у галузі соціальних перетворень у різних країнах, і вимагає більшої співпраці шляхом поширення їхнього внеску у швидке поширення інтернаціонально об'єднаних громадських рухів. Але наскільки ці дедалі помітніші рухи визначають «світове громадянське суспільство»? Чи справді міжнародні громадські рухи та організації (МГРО) сприяють розвитку соціального капіталу з точки зору політично принадного світового громадянського суспільства? МГРО роблять це, забезпечуючи таку інфраструктуру, яка створює сприятливі умови для міжнародних зв'язків та акцій шляхом розвитку міжнаціональної єдності дій та публічних дискусій. Чи завжди ефективні такі підходи, й чи справді зростає якість соціального капіталу країни та як наслідок якість влади та управління в країні?

Проект європейської та євроатлантичної інтеграції не лише ставить багато складних запитань та формує низку викликів, але передбачає конкурентно-партнерські, тобто суб'єкт-суб'єктні стосунки. Зокрема, стосунки безпосередньо між народами Європи, між громадянськими суспільствами країн Європи. А це потребує реального становлення громадянського суспільства в Україні. Приклад існування громадянського суспільства в Україні вплине через Мережу і на зомбоване авторитарною державною владою суспільство сусідньої Російської Федерації, що сприятиме поступовому становленню громадянського суспільства і в РФ. А це поволі переформатує зміст та напрям цивілізаційного зіткнення між РФ та Україною, поступово перетворить зіткнення в цивілізаційний діалог.

**Іван Вовканич,
Ігор Тодоров,
Іван Черленяк**

ЧАСТИНА I: ПЛЕНАРНИ ДОПОВІДІ

FINANCIAL RISK AND FINANCIAL LEVERAGE: AN EXPERIMENTAL STUDY

Deari Fitim, PhD

Assistant Professor of Finance and Accounting Department,
Faculty of Business and Economics, South East European University
Tetovo, Republic of Macedonia
E-mail: f.deari@seeu.edu.mk

Poyda-Nosyk Nina, PhD

Associated Professor of Finance and Banking Department,
Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine
E-mail: Nina-nosyk@yandex.ua

Abstract

Relation between financial risk and financial return has attracted the attention of many researchers. In this study we try to explain also this relation from the theoretical perspective. An experimental case study is done using financial leverage based on three scenarios. We try to demonstrate somehow limits of debt financing. Results showed that the experimental firm should be financed mainly by equity capital due to lower level of EBIT.

Keywords: *financial risk, financial leverage, EBIT, EPS.*

1. Introduction and Literature review

Capital structure presents a strategic decision and is the firm's mix of financing. Decisions related with the firm's mix of financing (debt-equity) are complex decisions. Both accounting information users, internal and external, are interested about the firm's capital structure. Behind their judgments stands the relationship between risk and return.

Capital structure is one of seven research themes (for more see Brealey, Myers and Marcus, 2004) which are not solved yet after so many years work done in finance. The underlying theory is not enough clear whether an "optimal" capital structure exists and the debate is ongoing. On the other hand, we don't know yet exactly what synchronously degrees of operating and financial leverage should be used.

"Operating leverage is a measure of how sensitive net operating income is to percentage changes in sales" (Garrison, Noreen, Brewer, 2006, p. 246) and in same time presents operating or business risk. On the other hand, using of debt finance implies financial risk. "Evidence indicates the existence of a positive association between operating leverage and total risk. There is also evidence of a negative relation between companies' financial leverage and operating leverage, especially for companies with a high degree of total risk" (Bernstein and Wild, 1998, p. 600).

Degree of Operating Leverage (DOL), Financial Leverage (DFL) and Total Leverage (DTL) following Xhafa and Ciceri (2006) are presented as below:

$$DOL = \frac{\text{Percentage change in EBIT}}{\text{Percentage change in sales}},$$

$$DFL = \frac{\text{Percentage change in EPS}}{\text{Percentage change in EBIT}}, \text{ and}$$

$$DTL = DOL \times DFL = \frac{\text{Percentage change in EPS}}{\text{Percentage change in sales}}.$$

In this paper we are focused just in financial leverage and risk that is derived from debt financing. As it can be noticed from above formulas, financial leverage does not affect the operating risk because interest is excluded from EBIT. Moreover, from EBIT are deducted interest and income taxes and hence financial leverage affects financial risk. Thus, when EPS is increased, financial leverage has favorable effects and contrary when EPS decreased, financial leverage has unfavorable effects. In this context, there is another debated issue: what to maximize, the firm's value or EPS?

2. Data and discussion of results

This is an experimental study in which we try to demonstrate how debt financing increase returns for shareholders but also financial risk. Thus, following concepts and ideas of Xhafa and Ciceri (2006) for experimental purposes is considered a firm with 10,000 Euros total assets and ten simulated cases of debt ratio are performed as presented in table 1. For example, in the first case the firm is financed just with equity (2,000 shares x 5 Euros/shares) and debt to total assets ratio is zero. Since there is no debt finance, then interest percentage is zero. The last case is when debt ratio is 90% and interest percentage is increased also due to risk from lenders perspective. Income tax rate is 10% as it is actually in Macedonia (flat tax rate) and not is calculated when the firm operates with accounting loss.

Table 1: Initial data

Debt ratio [1]	Total assets [2]	Debt [1] x [2] = [3]	Equity [2] - [3] = [4]	Shares outstanding [4] ÷ 5 € = [6]	% of interest [7]	Interest [3] x [7] = [8]
0%	10,000 €	0 €	10,000 €	2,000	0%	0 €
10%	10,000 €	1,000 €	9,000 €	1,800	3%	30 €
20%	10,000 €	2,000 €	8,000 €	1,600	5%	100 €
30%	10,000 €	3,000 €	7,000 €	1,400	9%	270 €
40%	10,000 €	4,000 €	6,000 €	1,200	15%	600 €
50%	10,000 €	5,000 €	5,000 €	1,000	17%	850 €
60%	10,000 €	6,000 €	4,000 €	800	20%	1,200 €
70%	10,000 €	7,000 €	3,000 €	600	24%	1,680 €
80%	10,000 €	8,000 €	2,000 €	400	28%	2,240 €
90%	10,000 €	9,000 €	1,000 €	200	35%	3,150 €

Source: own calculations.

Moreover, three scenarios are simulated regarding probability of sales and results are presented in table 2. Three highlighted cases are presented in table 2 regarding debt ratio,

i.e. 0%, 50% and 90%. Because in some cases are derived negative EPS and for more a clear view we simple didn't account these for expected EPS, standard deviation of EPS and coefficient of variation. Otherwise, completely EPS are presented in figure 1 and related results are as below:

- (a) debt ratio = 0%; $\overline{EPS} = 0.30$; $\sigma_{EPS} = 0.15$; and $CV = 0.49$.
- (b) debt ratio = 50%; $\overline{EPS} = -0.20$; $\sigma_{EPS} = 0.31$; and $CV = -1.60$.
- (c) debt ratio = 90%; $\overline{EPS} = -12.45$; $\sigma_{EPS} = 1.62$; and $CV = -0.13$.

As it can be noticed moving from 0% to 50% debt ratio, financial leverage had an unfavorable effect in two perspectives: decreased EPS and increased risk and this is contradictory to the theoretical perspective. Results show that the firm has to be financed mainly by equity capital and debt ratio should be in very low level. As it can be clearly noticed from results below moving from 10% to 20% debt ratio, EPS has not be changed, but coefficient of variation is increased and this unfavorable trend continues as debt ratio is increased.

With debt ratio = 10%, expected EPS is 0.32 and coefficient of variation is 0.50.

With debt ratio = 20%, expected EPS is 0.32 and coefficient of variation is 0.54.

With debt ratio = 30%, expected EPS is 0.27 and coefficient of variation is 0.67.

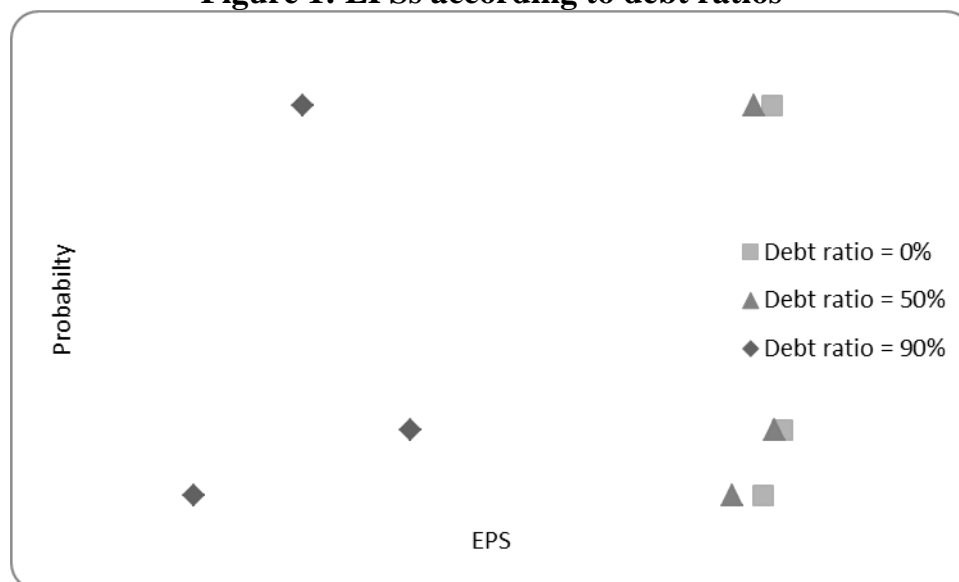
Table 2: Simulated results

Description	Scenario		
	#1: Pessimistic	#2: Normal	#3: Optimistic
Probability of occurrence	0.1	0.7	0.2
Sales	2,000 €	3,000 €	4,000 €
- Operative fixed costs	1,200 €	1,200 €	1,200 €
- Operative variable costs (40% of sales)	800 €	1,200 €	1,600 €
= Earnings before interest and taxes (EBIT)	0 €	600 €	1,200 €
Debt ratio = 0%			
EBIT	0 €	600 €	1,200 €
- Interest	0 €	0 €	0 €
= Earnings before taxes (EBT)	0 €	600 €	1,200 €
- Income tax (10%)	0 €	60 €	120 €
= Net income	0 €	540 €	1,080 €
Earnings per share (EPS)	0.00 €	0.27 €	0.54 €
Expected EPS ($\overline{EPS}$)		0.30 €	
Standard deviation of EPS (σ_{EPS})		0.15	
Coefficient of variation (CV)		0.49	
Debt ratio = 50%			
EBIT	0 €	600 €	1,200 €
- Interest	850 €	850 €	850 €
= Earnings before taxes (EBT)	-850 €	-250 €	350 €
- Income tax (10%)	0 €	0 €	35 €
= Net income	-850 €	-250 €	315 €
Earnings per share (EPS)	/	/	0.32 €
Expected EPS ($\overline{EPS}$)		0.06 €	

Standard deviation of EPS (σ_{EPS})	0.13		
Coefficient of variation (CV)	2.00		
Debt ratio = 90%			
EBIT	0 €	600 €	1,200 €
- Interest	3,150 €	3,150 €	3,150 €
= Earnings before taxes (EBT)	-3,150 €	-2,550 €	-1,950 €
- Income tax (10%)	0 €	0 €	0 €
= Net income	-3,150 €	-2,550 €	-1,950 €
Earnings per share (EPS)	/	/	/
Expected EPS ($\overline{EPS}$)	/		
Standard deviation of EPS (σ_{EPS})	/		
Coefficient of variation (CV)	/		

Source: own calculations.

Figure 1: EPSs according to debt ratios

Source: own calculations.

3. Conclusions

This paper has own limitations and presents a simple experimental case how financial leverage reflects to financial risk. Using debt financing didn't improved EPS for simulated experimental data. The main explanation is that the firm didn't produced enough EBIT to cover interest expenses and income tax. Even to, in some scenarios financial leverage makes the firm to provide negative EPSs.

4. Bibliography:

1. Bernstein A., Leopold, Wild J., John. (1998). Financial Statements Analysis: Theory, Application, and Interpretation, Sixth Edition, McGraw-Hill/Irwin: Boston.
2. Brealey A., Richard, Myers C., Stewart, Marcus J., Alan. (2004). Fundamentals of Corporate Finance, Fourth Edition, McGraw-Hill/Irwin: Boston.
3. Garrison H., Ray, Noreen W., Eric, Brewer C., Peter. (2006). Managerial Accounting, Annotated Instructor's Edition, Eleventh Edition, McGraw-Hill/Irwin: New York.
4. Xhafa, Halit, Ciceri, Beshir. (2006). Drejtimi Financiar 1, albPAPER: Tiranë.

ПИТАННЯ НЕРОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Потехін Олександр Володимирович,
доктор історичних наук
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Піонером й фундатором наукових розвідок вказаної проблеми в Україні є колишній науковець з НІСД, двічі стипендіат Фулбрайта В.Чумак. Мені пощастило бути одним з рецензентів рукопису його монографії (вийшла друком 1999 р.), сформульовані положення якої здебільшого витримали випробування часом [1], а також працювати разом у політичній секції Посольства України у США. Цілком дотичною до питань нерозповсюдження ядерної зброї та політики Вашингтона у цій галузі є проблематика з питань ядерного роззброєння України, дослідження котрої значно актуалізувалися після незаконної анексії Російською Федерацією Криму та вторгнення на схід нашої країни російсько-терористичних військ у 2014р. Авторство найбільш цікавих наукових праць, у першу чергу присвячених сумній для України долі «запевнень» у збереженні її територіальної цілісності та суверенітету, порушених однією з п'яти держав-підписантів Будапештського меморандуму (1994 р.) – Російською Федерацією – належить В. Горбуліну[2], а також С. Галаці, Т. Біляку, В. Василенку, О. Задорожньому, І. Лоссовському, Г. Перепелиці, Олені та Олексію Святунам та ін. Свого часу зверталися до проблем нерозповсюдження ЗМЗ і автор цих рядків разом з І. Тодоровим [3]. Найбільш деталізована картина у галузі сучасного стану ядерної політики США у її порівнянні з політикою РФ та ще й спробою помістити у контекст війни Росії проти України 2014 - 2015 рр. міститься у фаховій доповіді експерта з питань безпеки Майдану закордонних справ О. Куроп'ятника [4]. Проблема нерозповсюдження ядерної зброї у сучасному світі присвячені доповіді міжнародних експертів [5], численні праці західних дослідників, серед яких найбільш цікавою й модерною є монографія Р. Барнса та П. Коула - третього [6].

Провідна роль США у становленні відповідно до низки міжнародних договорів всесвітніх, хоча й не універсальних режимів нерозповсюдження ядерної зброї добре відома, зокрема, з праць авторитетного американського дослідника Дж. Квестора [7]. Він задається цікавими питаннями: чому, володіючи ядерною монополією протягом чотирьох років – з серпня 1945 по вересень 1949 р., США не використали її, щоб примусити СРСР до принципових поступок, роззброєння, щонайменш ядерного, та демократизації? «У ретроспективі монополія мала бути використана, щоб запобігти можливій термоядерній війні між двома суперпотугами, яка згодом загрожувала виживанню усього людства. Б.Рассел не був поодиноким, коли пропонував використати тоді цю монополію, щоб не допустити двополюсного світу із ядерною конфронтацією. Нелегко пояснити, чому Г.Трумен не використав свої ядерні бомби проти Й. Сталіна», – вважає американський дослідник. «Адже до 1949 р. підвалинам Рах Амерікана було дозволено зазнати ерозії, як про це свідчила Стратегія національної безпеки NSC-68» [22, р.3-4].

Отже, незважаючи на багатоаспектний підхід до вивчення проблем нерозповсюдження ЗМЗ, на наш погляд, недостатня увага досі приділялася місцю України серед пріоритетів зовнішньої політики Вашингтона у зв'язці з явно гіпертрофованою роллю, що надавалася протягом багатьох років нерозповсюдженню ЗМЗ, серед трьох видів якої перевага у порівнянні з хімічною та біологічною належала ядерній зброї. Поза розглядом саме політики нерозповсюдження неможливо пояснити комплекс причин, які призвели до досить млявої реакції США на російську агресію проти України, що в кінцевому рахунку завдало невиправної шкоди саме цій політиці. Як справедливо вказує А. Умланд, «міжнародні наслідки так званої «української кризи» не обмежуються теренами Східної Європи та сьогодення. Серед іншого напад Росії на Україну руйнує логіку Договору 1968 р. про нерозповсюдження ЗМЗ» (ДНЯЗ) [13]. Мета США у сфері контролю над ядерними озброєннями колишнього СРСР полягала в тому, щоб змусити Казахстан, Білорусь і Україну стати без'ядерними державами, вивести з їх територій тактичну й стратегічну ядерну зброю і надати їм можливість самим розробити процедуру та механізми реалізації Договору СНО-1. Але після того, як у березні 1992 р. на Мінській зустрічі глав держав СНД не вдалося підписати відповідну угоду, адміністрація Дж. Буша запропонувала свій варіант, котрий мав забезпечити якомога швидше виведення ядерної зброї з колишніх радянських республік. Вже в квітні 1992 р. США висунули проект додаткового п'ятистороннього Протоколу до Договору СНО-1, який був підписаний усіма учасниками 23 травня 1992 р. у Португалії та увійшов в історію під назвою Лісабонського протоколу. Цей документ визначив правонаступництво України, Росії, Білорусі та Казахстану щодо виконання колишнім СРСР умов Договору СНО-1. У Протоколі Білорусь, Україна і Казахстан засвідчили свої зобов'язання приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї як без'ядерні держави в якомога короткий термін. Окрім Лісабонського протоколу, адміністрація Дж. Буша заручилася спеціальними односторонніми заявами президентів Білорусі, Казахстану і України, в яких вони підтвердили намір своїх країн стати без'ядерними державами, приєднатися до ДНЯЗ та забезпечити вивезення стратегічної ядерної зброї до Росії.

Ядерне роззброєння України під зовнішнім тиском не дозволило створити національний потенціал ядерного стримування агресора (що було неможливо без допомоги з боку США), тобто позбавило державу збройних засобів самопомоги, а міжнародні «запевнення» у сфері безпеки змогли лише незначною мірою компенсувати їхню відсутність. Визнання міжнародною спільнотою, зокрема Сполученими Штатами за Україною права лише на *обмежену, часткову* самооборону є аналогією із блокадою поставок озброєнь республіканцям під час війни в Іспанії у 1936 – 1938 рр., у той час як фашистська Італія та націонал-соціалістська Німеччина жодних обмежень на поставки Франко не визнавали. Обмеження здатності України до самооборони накладалися дією щонайменш наступних факторів: а) зруйновані попереднім режимом збройні сили виявилися майже цілком небоєздатними після початку російського вторгнення; б) відсутність з боку держав-учасниць Будапештського меморандуму (крім РФ) дій, здатних негайно зупинити агресора-підписанта тих самих угод; в) відмова США рішучим чином сприяти підвищенню боездатності ЗС України шляхом надання їй сучасної військової техніки, навіть оборонної, спорядження, засобів зв'язку, збору інформації та ін.

Сумна дійсність для України полягає у тому, що, ставши власницею після розпаду СРСР третього в світі ядерного арсеналу, наша країна ніколи не мала не

тільки позитивного контролю над стратегічною ядерною зброєю, тобто спроможності використати її на власний розсуд, а й негативного – здатності завадити використанню його основних компонентів Москвою.

«Росія була сильно зацікавлена у денуклеаризації України, – писав у 1995 р. С. Міллер, – Москва прагнула досягнути цього як тиснучи на Україну, так і водночас з неменшою силою на США, щоб ті, у свою чергу, тиснули на Україну. Зовнішньополітична поведінка Москви не надто сприяла просуванню до вирішення цієї проблеми, оскільки її постійні тертя у відносинах з Києвом та пихатість підігрівали проядерні настрої в Україні. Втім Росія не надто була зацікавлена у найскорішому розв'язанні проблем денуклеаризації, що в кінцевому рахунку надало б Україні статус без'ядерної держави. Українська політика у ядерному питанні була благословенням для Москви. Вона стимулювала сильний спільний інтерес США і Росії, зближувала дві країни. Це було питання для Росії, яке надавало їй ваги та відволікало від її зовнішньополітичних вад. Таким чином Москва отримувала можливість критикувати Україну, підіймати раз у раз галас щодо її небезпечної поведінки. У короткотерміновій перспективі затягування денуклеаризації України відповідало інтересам Росії. Це пояснює, чому Росія не надто поспішала зняти розбіжності з Україною у питаннях двосторонніх відносин, що блокували прогрес на її шляху до денуклеаризації» [8]. Американський експерт також вважав, що існував сценарій, відповідно до якого Москва могла навіть вдатися до війни, щоб позбавити Київ ядерної зброї. Очевидно, що тоді на це мав би надати карт-бланш Вашингтон. Отже, як бачимо, зброї Україна позбулася, але війни уникнути не вдалося.

На часі для України та її партнерів повернутися до питання загальної компенсація за всі ядерні матеріали та знищені носії – варто перерахувати її розміри не з позицій «беріть, що дають (ТВЕЛі), а то взагалі нічого не отримаєте», якої тоді дотримувалися США та РФ. Закон Нанна-Лугара був сформульований таким чином, що надавав кошти виключно на знищення ядерного потенціалу. Жодних компенсацій, а тим більше матеріальної допомоги у розбудові сучасних збройних сил України (без чого право нашої держави на самооборону залишилося нормою, що не стосувалася суспільної практики), або на вирішенні соціальних проблем військовослужбовців, навіть ракетників, яких звільняли з служби у зв'язку з ліквідацією їхніх підрозділів, ним не передбачалося. Отже, ініціатори знешкодження українського ядерного потенціалу мали б визнати відповідальність за те, що країна опинилася навесні 2014 р. неозброєною перед обличчям російського вторгнення. Та інвестувати свої кошти у швидку відбудову ВПК України, що потребує кількох мільярдів доларів та надати країні – об'єкту агресії з боку РФ (держави-порушниці наріжних положень Будапештського меморандуму 1994 р.) відповідних технологій та комплектуючих. Вони знадобилися б і задля переозброєння української армії сучасною військовою технікою нового покоління, і на компенсацію збитків економіці, і на облаштування внутрішніх мігрантів, кількість яких в Україні наближається до 2 млн. Нагадаємо також, що саме «поради» Заходу, який вимагав від українського керівництва «ніякого кровопролиття на Донбасі», завадили придушити у зародку виступи проросійських сепаратистів на сході країни навесні 2014 р., коли в Україні вже були наявні необхідні для цього сили і засоби. На часі США позбутися короткозорості та зрозуміти, що сьогодні інвестиції у потенціал стримування подальшої агресії РФ в Україну, повномасштабна реалізація її індивідуального та колективного прав на самооборону – це єдиний можливий шлях до врятування міжнародних режимів нерозповсюдження ядерної зброї.

Список використаних джерел

1. Чумак В. Ядерна стратегія США: від перевершення до нерозповсюдження/ В. Чумак.– К.: НІСД, 1999.– 304 с.
2. Горбулін В. Без права на покаєння / В.П. Горбулін.– Харків: Фолио, 2009.–379 с.; Горбулін В. Військово-ядерний тупик: український варіант. – Дзеркало тижня,— 2015, 13.03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/internal/viyskovo-yaderniy-tupik-ukrayinskiy-variant-_.html
3. Потехін О. Глобалізація безпеки /О. Потехін, І. Тодоров. – Донецьк: Ноулідж, 2011.– 246 с.; Потехін О. Мала енциклопедія міжнародної безпеки/О. Потехін, І. Тодоров.– К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2012.– 367 с.
4. Куроп'ятник О. Ескалація ядерного протистояння США та Росії у контексті російсько-української війни//Доповідь.– К.: Майдан закордонних справ.– Червень 2015.– 41с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/MFAUA/ss-49825586>
5. Carlson J. Nuclear Weapons: The State of Play/ J.Carlson, P.Hooton, J.Page/ Ed. by R.Thakur, G.Evans.- Canberra: Paragon, 2013.– 269 p.; Evans G. Eliminating Nuclear Threats. A Practical Agenda for Global Policymakers. Report of the International Commission on Nuclear Non-proliferation and Disarmament/ G.Evans, Y.Kawaguchi, co-chairs.- Canberra: Paragon, 2009.– 294 p.
6. Burns R. The Challenges of Nuclear Non-Proliferation/R.Burns, Ph.Coyle III.- Lanham MD: Rowman & Littlefield, 2015.- 238 p.
7. Quester G.(Ed by) The Nuclear Challenge in Russia and the New States of Eurasia. - Armonk, N.Y.: Sharps, 1995.– 275 p.; Quester G. Nuclear Monopoly/ G. Quester.– New Brunswick NJ: Transaction Publ., 2000. – 234 p. ;Quester G. Nuclear Zero?Lessons from the Last Time We Were There/ G.Quester.- New Brunswick NJ: Transaction Publ., 2015.– 267 p.
8. Miller S. Russia and Nuclear Weapons// Quester G.(Ed by) The Nuclear Challenge in Russia and the New States of Eurasia/ pp. 89-100. - Armonk, N.Y.: Sharps, 1995.- 275 p.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТАФОРИ «ВІДКРИТІ ДЛЯ УКРАЇНИ ДВЕРІ В ЄВРОПУ» В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ

Тараненко Олена Валеріївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця)

Сучасний медіа-дискурс, тісно переплетений, майже зрощений з дискурсом політичним, є надзвичайно ускладненим не тільки нашаруванням журналістики, пропаганди, контрпропаганди та антипропаганди в умовах гібридної війни, а й процесами реміфологізації, що активно відбуваються та агресивно вторгаються в масову свідомість.

Міфологічне перетворення смислів, детально проаналізоване Роланом Бартом як провідна риса реміфологізації, означає, перш за все, те, що будь-яка подія, поняття в міфі втрачає свій конкретний, предметний зміст, символізується. Створюється друга, надбудована семіотична система, репрезентація змісту набуває головної ролі за умов утраченого первинного сенсу. Так міфи постають вже не образами і навіть не символами реальних подій, а «спустошеними знаками», «алібі ідеї» (Ролан Барт), «симулякрами», «точними копіями без оригіналу», «безреферентними знаками» (Жан Бодрійяр). Однією з найактивніших технологій такого міфологічного спустошення смислу є метафоризація концептів.

Метою нашого дослідження є аналіз трансформації політичної метафори «відкриті для України двері в Європу» через міфологізацію концепта, створення симулякру та його подальшого оживлення (за термінологією Жана Бодрійяра), повернення метафорично-аллюзивного смислу в оновленому контексті.

У ситуації реміфологізації в сучасних медіа закріплюється майже стала схема: медіа-образ створюється, наприклад, як яскрава метафора, що використовується для постійної асоціації, полегшення запам'ятовування та розуміння. Будучи створеною задля такої мети, вона починає активно повторюватися, тим самим «затираючись», збіднюючи свій смисл, перетворюючись на метонімічний знак, створюючи видимість вирішеності проблеми, що визначається метафорою, власне самим називанням, метафоричним визначенням. Знайомий та часто вживаний медіа-образ сприймається як знак психологічного комфорту небезпечності означеної проблеми, маркер розуміння адресатом суті події. Сутність такої трансформації дуже близька до універсальної формули, запропонованої теоретиком медіа Маршалом Маклюгеном, «The medium is the message».

Аналогічне поняття активно використовується в практиці нейролінгвістичного програмування як рефремінг, процес переоцінки смислу події без зміни контексту, в якому вона міститься. У сучасній ситуації в Україні багато які з фреймів використовуються в медіа не як контент, а саме як міфологеми, стереотиповані кліше, «метафоричні моделі» (Юрій Караулов). Замість інформування адресата відбувається конструювання та переконструювання фреймів, процес потужного міфологічного впливу на свідомість.

Найуживанішою технологією за таких умов виступає міфологічний бриколаж, який є, за теорією Клода Леві-Строса, взаємним відображенням змістовних одиниць в міфі, коли замінюються означуване й означник, мета і засіб. Міф, користуючись обмеженим набором предметів, явищ, що знаходяться «під рукою», які є водночас й матеріалом, й інструментом, застосовує ці одиниці майже безкінечно. Бриколажність сучасного рефреймінгу підкреслюють такі його ознаки, як підвищена емоційність та образність первинних фреймів-«рамок», прагматизм, апеляція в них до колективних смислів та суспільного досвіду тощо.

Створюється ілюзія полегшення вибору, що фактично уводить реципієнта інформації від реальності, оскільки обслуговує (реорганізує, структурує тощо) власне систему інформування, створює ману зрозумілості та вирішеності того, що не вирішується насправді. Бриколаж часто актуалізується у сучасних медіа як експлуатація ілюзії стабільності. На ілюзорному характері цього процесу наголошував і Клод Леві-Строс, коли зазначав, що «мета міфу – надати логічну модель для вирішення певного протиріччя, що неможливо, якщо протиріччя є реальним» [1, с.241].

Одним з показових прикладів такого рефреймового, міфологізованого застосування метафор в медіа, за нашими спостереженнями, є часто вживаний у медіа образ «*відкритих для України дверей до Європи*». Розпочинаючи своє активне існування в медіа на початку 2005 року, він функціонує саме як метафора дверей до спільного європейського дому, як наприклад, у вислові Юлії Тимошенко: «*Ми зрозуміли, що двері до європейського дому залишаються для України відчиненими незалежно від результатів референдуму*» (<http://www.pravda.com.ua/news/2005/06>).

Довідник політичних метафор Христини Дацишин, виданий 2005 року, також фіксує цю метафору як багату на смисли у семантичному зв'язку з концептом Дому: прагнення українців бути добрими сусідами для європейців; намагання увійти до Європи через вікно, якщо двері зачинені; образ забарикадованих дверей до України як кімнати в комунальній європейській квартирі [2, с.81]. Проте вже навіть тут бачимо ознаки розмивання смислу, оскільки метафора дверей зустрічається і в контекстах прагнень до НАТО та до безвізового режиму.

Надалі ця метафора починає остаточно втрачати визначеність смислу, окреслюючи надто широкий спектр значень: відкриті двері до Європи, Євросоюзу, НАТО; двері, які відкриваються, вже відкриті, ось-ось будуть відкриті та такі, що вже гостинно розкриті, але можуть зачинитися назавжди через невиконання важливих умов; відчинені двері як результат і як умова, мета та засіб. Починається самопрезентація колишньої метафори як знаку досягненого результату. Метафора через метонімізацію перетворюється на міфологічний симулякр. За її допомогою в медіа починають вирішуватися інші проблеми через метонімічні асоціації.

Наприклад, в заголовках на кшталт «*Двері Європи відкриті для України, але Митний Союз – шаг назад від них*» (<http://ipress.ua/news>), «*Європі радять відкрити двері для України, щоб вона не дісталася Росії*» (<http://glavcom.ua/news>), «*Освобождение Тимошенко откроет Украине двери в Европу*» (27.04.2013 MIGnews.com.ua), ми бачимо втрату варіативності колишньої метафори одночасно з маніпулятивним розмиванням смислу, використання її як пригідної для опису майже будь-якої ситуації, що наближує нас до міфологічного бриколажу.

Досліджене нами явище деметафоризації як симулятивний бриколаж, Христина Дацишин, наприклад, аналізує як наявність статичних колективних метафор двох типів (нейтральних та рецентних), які прямують на «кладовище метафор», на тлі

живих динамічних метафор [Д, с. 6–8]. Аналізована метафора дверей до Європи вочевидь перетворювалася на статичну, спустошену, симулятивну, що прямо корелювало з політикою України принаймні з 2010 року, спрямованою на симуляцію Євроінтеграції замість її впровадження.

Ситуація, що змінилася в листопаді 2013 року, Майданні протести й Революція Гідності 2014, знову повернули реальний смисл спорожнілій метафорі, бо цитуючи світових лідерів, журналісти стали більш точними в окресленнях очікувань України, з одного боку (образ «порога Європи», де ми стоїмо), та відкритих дверей як заохочувальних заходів з боку світової спільноти, з іншого. Застарілий образ навіть отримав поновлення значення, як наприклад, у висловленнях Ігоря Смешка «Євросоюз тільки казав, що тримає двері відкритими, але ці двері насправді для нас зачинені» (5 канал 26.02.2014) чи ведучої телеканалу «1+1» Наталі Мосейчук «Україна сьогодні немов би сидить на шпагаті. Нам кажуть, що двері в Європу відчинені, але не дають навіть переступити поріг» (01.03.2014).

Сучасний дискурс демонструє активне повернення концепту відкритих дверей саме як метафори. Вона часто вживається, наприклад, у промовах Президента України, майже кожного разу збагачуючись новими відтінками та смисловими нюансами у виступах до Дня Революції гідності, Дня Конституції чи Дня Незалежності України. Чи не найбільш алегорично та полемічно загострено цю метафору було використано у виступі під час відкриття пам'ятника Івану Мазепі у Полтаві: «Не забуваймо: ще коли Петро I рубав для Росії вікно до Європи, Україна часів Мазепи ходила до Європи через двері» (<http://www.president.gov.ua/news/-ukr-37071>). Найбільш розгорнуто – на Форумі «Стратегія-2020», де Президент за допомогою метафори відкритих дверей заперечив аргументи скептиків, запевнивши, що «ми зможемо найближчим часом отримати перспективу членства в Європейському Союзі. Так, ми маємо повне право в ці двері постукати. Виховані люди, навіть коли й замка нема, стукають в двері і без запрошення не заходять», та схарактеризувавши шлях України до тих дверей як такий, «що нам треба його не просто пройти, не проповзти, а пробігти і пролетіти» (<http://www.president.gov.ua/news/-2-33757>).

Таким чином, спостерігаємо «друге життя» метафори відкритих дверей до Європи, яка на разі вийшла з міфологізованого семантичного поля і функціонує як дійова політична метафора. Проте даний випадок є, скоріше, винятком, оскільки в сучасному українському медійному та політичному дискурсі функціонує безліч затертих, «мертвих» метафор, фактичних симулякрів, що міфологізують аудиторію, вводячи її в оману та ілюзію інформування.

Список використаних джерел

1. Леви-Строс К. Структурная антропология/ Клод Леви-Строс. ; пер. с фр. Вяч.Вс.Иванова. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 512 с.
2. Дацишин Х. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі : довідник. / Христина Дацишин. – Л.: ПАІС, 2004. – 260 с.

ВІДРОДЖЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОЕКТУ МІЖМОР'Я В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ*

Тодоров Ігор Ярославович,

доктор історичних наук,

професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Міжнародні відносини охопила системна і глибока криза, найбільша з часів закінчення Другої світової війни. Російська агресія проти України, втручання РФ у Сирії порушили правові та безпекові механізми підтримки стабільності й рівноваги на світовій арені. Все більше політиків та експертів впевнені, що існує загроза глобального конфлікту.

Певною мірою, це є наслідком того, що не було дано належним чином оцінки процесам диференціації на пострадянському просторі, і, як наслідок, окремі пострадянські країни з європейськими та євроатлантичними прагненнями (Україна, Молдова і Грузія) розглядалися в одній зв'язці з рештою пострадянських країн, які мають цілком протилежну зовнішньополітичну орієнтацію. Агресивна спрямованість зовнішньої політики Росії навіть після російсько-грузинської війни 2008 р. не дістала належної політичної оцінки міжнародної спільноти. Однак російська агресія проти України підірвала цю міжнародну систему, що вибудовувалася протягом десятиліть, та порушила засади регіональної і глобальної безпеки, поставивши під сумнів подальший сталий розвиток. Образно кажучи, російська агресія стала тим «спусковим гачком», який спровокував руйнацію міжнародної безпекової архітектури. Для світової спільноти стає дедалі більш очевидним, що збройні конфлікти в пострадянському регіоні протягом останніх 25 років мають спільний знаменник у вигляді зовнішнього силового втручання з боку РФ.

Внаслідок грубого порушення Росією основних принципів міжнародного права та всього комплексу українсько-російських угод в регіоні Центрально-Східної Європи виник «вакуум безпеки». Водночас спостерігається певна поляризація у відносинах між країнами регіону, їх розмежування на тих, хто підтримує Україну як жертву агресії РФ і приєднався до режиму міжнародних санкцій проти агресора, і тих, хто так чи інакше стоїть на боці Росії, намагаючись послабити санкційний тиск на неї.

Щодо підтримки України, то останнім часом в суспільно-політичному та науковому дискурсі часто згадується геополітична концепція Міжмор'я. Її актуальність аргументується передусім російською агресією. За певних ідеалістичних уявлень Міжмор'є, як своєрідний союз, може утворити смугу безпеки між Європою та Росією і вбереже ті країни, які мають спільні з агресором кордони.

Балто-Чорноморський союз залишається поки що абстрактною ідеєю, яка підживлюється окремими історичними, політичними та економічними фактами. Однак на тлі незадоволення політикою ЄС та посилення конфронтації з Росією така ідея має шанс на втілення за умов, що буде політична воля для зміни правил гри. Нинішня російська агресія ставить під сумнів те, що Альянс готовий

* Стаття підготовлена під час наукового стажування в *The Institute for Human Sciences (IWM)* у Відні в серпні 2016 р.

однозначно керуватися п'ятою статтею Північно-Атлантичного договору у разі можливого подальшого російського гібридного втручання. Ще менше надій покладається на спільну політику безпеки і оборони ЄС.

Використовуючи свій ядерний статус, РФ мріє про реванш в глобальному обсязі, намагаючись не лише зупинити європейську чи євроатлантичну інтеграцію України, а ще й розколоти країни Заходу та продемонструвати повну недієздатність ЄС та НАТО. Отож спроможність протистояти російській агресії є, зокрема, ніщо інше, як випробування на дієвість та життєздатність Північноатлантичного альянсу і Європейського Союзу. Тому формування Балто-Чорноморської системи співробітництва на основі поглибленого партнерства центральноєвропейських країн – членів ЄС і НАТО (Балтійські держави, країни Вишеградської групи та Румунія), а також країн-учасниць програми «Східного партнерства» ЄС (Україна, Молдова, Грузія) стає актуальним у більш широкому регіональному контексті.

Щодо перешкод на шляху створення Балто-Чорноморського союзу, то тут слід звернути увагу на розбіжності в тлумаченні деяких історичних подій, а також на етноцентричне сприйняття функціонування цього союзу. Проте, війна в Україні продемонструвала всьому світові безпорадність ЄС та НАТО, нездатність ООН і ОБСЄ протидіяти викликам часу. У той час як Європа переживає розкол і безуспішно намагається знайти вихід, який би вирішив проблему з біженцями та тероризмом, а Росія, граючи на західних протиріччях, все більше поширює свій вплив у світі, ідея альянсу держав на умовній Балто-Чорноморській дузі стає, як ніколи, актуальною і дуже привабливою.

Одним з головних мотивів на шляху реалізації ідеї Балто-Чорноморського союзу є наша військово-політична конфронтація з Росією через російську агресію в Криму і на Донбасі. Водночас сучасна українська влада за активної підтримки країн Міжмор'я може виправити ситуацію і відстояти ці інтереси.

Можна допустити, що політика Європейського Союзу в Центральній і Східній Європі певною мірою відстоює інтереси Німеччини. Ця політика полягає в створенні економічно слабкого геополітичного простору, який би підтримував та взаємодоповнював економіку ФРН. Так, в момент падіння комунізму частка промисловості в польському валовому внутрішньому продукті складала близько 45 відсотків, а вже у 2012 році – лише 18 відсотків. Польща має відверто сказати: Росія напала на Україну, анексувала Крим, окупувала частину Донецької і Луганської областей. Після того, що робить Путін в Україні та в Криму, ніхто не сумнівається, що вбивство президента сусідньої країни для нього не проблема. Подальші факти свідчать, що НАТО не буде нічого робити [1].

Водночас варто мати на увазі, що ідея Міжмор'я в Польщі сприймається доволі скептично. Там вважають, що справжню єдність може гарантувати тільки культурна спільність. Щоправда, це найслабший елемент у такому проекті. Навпаки, цей регіон – зіткнення цивілізацій Латинської (країни з переважно католицьким населенням) і візантійських (країни з переважно православним населенням). Для України центральним фактором у формуванні стратегії, наприклад, українсько-польських стосунків є чітке визначення геополітичних пріоритетів, зокрема, формування міцного, суб'єктного Балто-Чорноморського блоку. Але без міцного міждержавного союзу між Польщею Румунією та Україною ідея такого блоку як повноцінного геополітичного суб'єкта стає недосяжною. І лише політика порозуміння гарантуватиме природний альянс України, Польщі та Румунії у боротьбі з одвічним спільним ворогом – Росією. Їхнє зближення у ці складні часи зміцнить не лише їх

безпеку, але й безпеку усієї Європи. Нехтування планом Міжмор'я чи відверте його несприйняття означатиме, що в регіоні царюватиме політичний і безпековий вакуум. Допоки слабкі держави Східної Європи, допоки вони залишатимуться за рамками міжнародних структур безпеки і небезпідставно вважатимуться легкою поживою, доти гібридні напади на Україну, Молдавію і Грузію будуть спокусою для Москви, якій важко протидіяти [2]. З огляду на певну кризу в ЄС, не виключено, що незабаром ідея Міжмор'я стане звичною темою не тільки партійних програм, але і міжнародних меморандумів[3].

Узагальнюючи вищевикладене про проект Балто-Чорноморського союзу, можна зі всією відповідальністю стверджувати, що він сприятиме реалізації таких важливих завдань, як нейтралізація чи, принаймні, мінімізація наміру Росії розглядати пострадянські та постсоціалістичні країни як сферу своїх особливих інтересів і самочинно перебирати на себе «месіанську» роль у пострадянському просторі; вироблення загальноприйнятних підходів, форм і методів для поступового об'єднання Східної і Західної Європи на засадах загальноєвропейських демократичних норм, економічних і політико-соціальних стандартів з урахуванням при цьому особливостей країн Східної Європи; протидія намаганням законсервувати Східну Європу у якості традиційного сировинного додатку або ринку збуту продукції Західної Європи; сприяння відновленню системи загальноєвропейської колективної безпеки за допомогою інтеграційного політико-економічного процесу, що передбачає посилення ролі НАТО, і, можливо, кардинальне переформатування ОБСЄ.

Список використаних джерел

1. Cukiernik T. Mitteleuropa czy Międzymorze? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tomaszcukiernik.pl/artykuly/artykuly-polityczne/mitteleuropa-czy-miedzymorze/>
2. Ein Pakt gegen den Neohegemon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-08/osteuropa-ukraine-georgien-moldau-intermarium-buendnis/komplettansicht>
3. Brexit, Grexit i Polxit, czyli czego nie może Międzymorze? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bramaby.com/ls/blog/intermarium/4664.html>

ЕКОНОМІЧНА БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ УКРАЇНИ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Черленяк Іван Іванович,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розглянемо ключове слово української геополітики: **багатовекторність**. Вектор означає напрямок руху або напрямок зусилля. Актуальними є насамперед чотири просторо-виміри руху: економічний, політичний, культурний, суспільно-організаційний. Економічний просторо-вимір – це складна композиція, яка зводиться до двох квазі-автономних ареалів розвитку: 1) тріади: система розподілу володіння та розпорядження-користування національним багатством (власності) – господарсько-виробнича – фінансово-економічна система країни; 2) тріади зовнішньоекономічної діяльності – міжнародні економічні відносини – міжнародний бізнес економічних агентів України.

Багатовекторність руху означає також, що існує проекція в кожен ареал розвитку і ця проекція відображає зміст або беззмістовність трансформації соціально-економічної-політичної триєдиної суті від УРСР до Республіки Україна. Але чомусь багатовекторність експерти прив'язують тільки до геополітики та до питань дипломатії почергового віддалення-зближення з провідними центрами сили. В 90–ті роки в патріотичних економічних колах та патріотичних політичних групах було намагання індукувати ідеологічний та економічний вектор руху до сучасного капіталізму. Та були посилені мрії до досягнення економічних параметрів та практики господарювання лідерів сучасного капіталізму: Німеччини, Франції, Англії, США. Тоді не малися на увазі підданство та сателітність, адже мріялося про рівноправну економічну коєволюцію.

Багатовекторність підданства Російській економічній імперії виникла як реальність після вбивства В. Гетьмана, Щербаня та Аліка Грека. Ця політика шарахання або маневрування під модверуванням медвечуківської СДПУ(О) була прикриттям для посилення системи контролю над багатствами країни. Робота з багатовекторності була «пророблена» для кремлівських господарів з врахуванням паю «смотрящих». Водночас багатовекторність стала зонтиком для Леоніда Даниловича, який пристосовувався до цього маневрування, виходячи із власних резонів. Далі розробка системи підпорядкування економіки України бізнесам Кремля та ФСБ пішла під прикриттям і старих, і нових економічних акторів та агентів. Індустріальний Союз Донбасу, Метінвест, корпорації Фірташа-Львовочкіна, сім'я Януковичів, Курочкін, Новинський, Бойко, Ярославський, Григоришин та інші особи та корпорації, які направляли векторність то на Могилевича, що дистанційно керував бізнесами десь в околицях Монако, то на В.В.П., який керував бізнесами із околиць петербурзьких та московських палаців, то на цілі проникнення металу, коксу, сировини на ринки США, чи на ринки ЄС створили новий рівень суспільного хаосу багатовекторності.

Внаслідок «соціально-економічної багатовекторності» детермінант соціального, економічного, політичного та культурного розвитку: в Україні сьогодні немає політики автономної екзистенції регіональних громад та регіональних влад; в Україні

процвітає кришування бізнесів та кришування контрабанди; домінуюча складова тіньової економіки (чорної та сірої) вимиває в офшори необхідні для промислового відтворення та інноваційного розвитку сегментів національного господарства кошти; не сформувалися підвалини консолідації української «політико-економічної нації».

В ресурсно-майновому фокусі українська економічна багатовекторність – це використання владними кліками під себе природних конкурентних позицій, створених попередніми етапами соціально-економічного розвитку, створення різносторонніх обґрунтувань правомірності експлуатації народу, експлуатації ресурсів, використання монопольних договірних можливостей та преференцій. Внаслідок цього циклічно відтворюється політика-правова можливість привласнення капіталів без капіталізму, соціалізму для буржуазії та феодалізму для підлеглих (залежних) груп населення (наймані працівники буржуазії, бюджетники «без права дозвільного підпису»).

У владно-ідеологічному фокусі українська багатовекторність – орієнтація на різні смислові простори, різні практики та стилі здійснення та використання державної політичної та економічної влади: феодально-деспотичний, монопольно-авторитарний, олігархічно-маніпулятивний, ліберально-безвідповідальний, економічно ефективний, соціально-відповідальний. Але чомусь економічно ефективний та соціально відповідальний стилі не застосовуються. Тільки час від часу демагогічно ефективність та відповідальність декларується.

З економічної точки зору влада може бути розглянута як результат прагнення економічних агентів до максимізації індивідуальної функції корисності шляхом підпорядкування поведінки інших агентів і використання контрольованих ним ресурсів власним інтересам. Зрощена з бізнесом українська влада використала ідеологему «багатовекторність» для підпорядкування ресурсів України групам обраних, які маніпулювали прагненнями мас до такого рівня соціального комфорту, як в ЄС, а самі використовували такі авторитарно-маніпулятивні технології розпилювання та виносу в офшори національного багатства, як в новітній Російській імперії.

Підпорядкувати означає змусити змінити вибір. Ідеологема «Багатовекторність» стала складовою маніпулятивної технології зміни змісту суспільного вибору народу України до сучасного цивілізованого капіталізму. Замість нього Україна отримала дикий капіталізм для бідняків і розвинутий соціалістично-бюджетний розпил для багатіїв без конкуренції.

Разом з тим треба сказати, що міжнародна торгівля України збиткова і з ЄС, і з Митним Союзом. У той час, як з третіми країнами у нас позитивний торговельний баланс. Але це не багатовекторність, це – комерційна ефективність вибору альтернатив.

Який же має вектор суспільного розвитку України? Вважаємо, такий який, ґрунтується на теорії суспільного вибору. Економічна доцільність підпорядкування залежить від спів-падіння інтересів та наслідків (результатів) спільної діяльності влади та широкого загалу суспільства. «Чи приносять суспільні блага великі переваги громадянам, які витрачають на них свої кошти, – про це ніхто не має права судити, крім самих громадян», – стверджував більше ста років тому шведський економіст К. Віксель [1]. Ця теза стала однією із базових ідеологем теорії суспільного вибору, фінансові аспекти якої викладені в роботі [2] «Право оподатковувати» (Brennan G., Buchanan J. 1980 р.). Саме концепція та практика суспільного вибору має визначати вектор соціально-економічної еволюції в згаданих на початку просторо-вимірах.

Але чи сформувалася на 25-му році формально повного державного суверенітету в Україні платформа суспільного вибору? Мабуть, ні. Вона підмінена ідеологією самодостатності шляху європейської інтеграції України та членством в ЄС. Це та сама маніпулятивна політична технологія, тільки формально монополярна. Питання не в тому, що цього не треба робити. Проблема в тому, як це робити і для кого це робити: для багатіїв-буржуа, для середнього класу чи для бідного класу.

Список використаних джерел

1. Wicksell K. A. New Principle of just Taxation // Classics in the Theory of Public Finance/ Ed. By R.A. Musgrave & A. T. Peacock N. J.: St. martin's Press, 1967.
2. Brennan G., Buchanan J. The Power to Tax: Analytical Foundations of a Fiscal Constitution / Geoffrey Brennan, James M. Buchanan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Buchanan/buchCv9c1.html>

ЧАСТИНА II: СЕКЦІЙНІ ДОПОВІДІ

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ПРОБЛЕМА «СХІДНОЇ ЄВРОПИ» У СТВОРЕННІ НОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Богінська Ірина Валентинівна,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

Донецький національний університет (м.Вінниця)

Місце «Східної Європи» в системі європейської безпеки надалі визначатиметься мегатрендами світового розвитку та особливостями системи міжнародної безпеки, формування якої – основна подія ХХІ ст.

Розширення ЄС і НАТО на Схід спричинило розшарування умовного поняття «Центрально-Східна Європа» і виокремлення не менш умовного поняття «Східна Європа». У сучасній науковій літературі цим поняттям охоплюються європейські пострадянські країни (за винятком Росії), які не входять до західних інституцій [1].

Закінчення «холодної війни», розпад СРСР та саморозпуск ОВД обумовили перехід від біполярної до нової системи міжнародних відносин, фаза консолідації якої досі не завершилася. Консолідація нової системи триває на фоні загострення старих і появи нових міжнародних конфліктів, і врешті-решт закінчиться підписанням міжнародних угод, які і визначать основні контури майбутнього світового порядку.

Позбавлені міжнародно-правового підґрунтя, ці контури поки що по-різному сприймаються провідними учасниками міжнародних відносин, а їхні спільні зусилля спостерігаються лише у руйнації залишків колишнього світоустрою. Коли США вийшли з Договору ПРО і взяли за розбудову власної системи протиракетної оборони, РФ вийшла з Договору про звичайні збройні сили в Європі, а США – із зобов'язань перед Росією з цього Договору, то система європейської безпеки була позбавлена своїх важливих опор.

Та й на глобальному рівні система міжнародної безпеки не спрацьовує у кризових ситуаціях. Так, анексувавши Крим, РФ використовує членство в РБ ООН, щоб блокувати не вигідні для себе резолюції, чим підриває можливості цієї організації з врегулювання «української кризи».

«Східна Європа» – відносно відособлений фрагмент політичної карти Європи, наслідок постсоціалістичної реструктуризації східної частини європейського континенту [2]. Зацікавленими гравцями на цьому геополітичному майданчику виступають США, РФ та ЄС. У разі різкого послаблення Росії внаслідок протистояння з США про свої інтереси в регіоні може заявити і Китай.

Політика США у Східній Європі має інструментальне значення і є похідною від загальної динаміки відносин з іншими акторами європейської системи та низки міркувань ціннісно-ідеологічного характеру. Для російсько-американських відносин

Східна Європа – це лише один із елементів широкого діапазону двостороннього діалогу, значення якого варіюється в залежності від поточної кон'юнктури та загальних тенденцій у взаєминах.

Для Росії Східна Європа являє собою абсолютну політичну, стратегічну та економічну цінність. Її важелі впливу на внутрішні процеси в країнах регіону ґрунтуються на неформальних зв'язках між політичними елітами, участі у врегулюванні «заморожених конфліктів», розміщенні власних військових баз і засобах економічного та енергетичного тиску.

Зусилля ЄС спрямовані на створення «зони комфорту» на східному кордоні та посилення прозахідної орієнтації країн-учасниць програми «Східного партнерства» [3]. При цьому роль ЄС у загостренні ситуації навколо України є другорядною, а основний конфлікт стосується відносин по лінії РФ–НАТО, РФ–США. Тому навряд чи конфліктна лінія РФ–Україна стане фундаментом для побудови нової системи взаємозв'язків у Східній Європі.

Після закінчення «холодної війни» в регіоні так і не було визначено певних «правил гри» – нормативних параметрів та «меж дозволеного» у поведінці всіх акторів. За таких умов країни Східної Європи намагалися використати протиріччя у відносинах РФ та Заходу для посилення своїх позицій у відносинах з Росією. А остання завжди була налаштована на вирішення проблемних питань Східної Європи на рівні взаємодії із Заходом.

Наразі в американо-російських відносинах накопичений значний комплекс проблем, для вирішення яких сторони не демонструють доброї волі. І хоча тепер ці відносини не є таким важливим структуроутворюючим елементом системи міжнародних відносин, як за часів біполярності, Росія залишається послідовним супротивником однополярного світу [4].

На відміну від початку 1990-х рр., вона вже не потребує міцних зв'язків з Заходом для відродження в якості великої держави. Наразі їй вигідніше дистанціюватися від нього, позиціонувати себе «як країну, до якої можуть звертатися всі невдоволені світовим пануванням США» [5]. І хоча Росії бракує надійних союзників та потужної ресурсної бази, вона таки спроможна як сприяти, так і створювати для США деякі незручності у процесі світового врегулювання.

Серед можливих варіантів переформатування простору Східної Європи (СЄ) в контексті створення нової системи європейської безпеки можна виокремити наступні.

Перший передбачає інтеграцію СЄ в НАТО, внаслідок чого Росія буде витіснена із Європи, а альянс вийде на нові – євразійські рубежі. При цьому СЄ припинить своє існування у якості фрагменту політичної карти Європи, а геополітична Європа далі наблизиться до своїх географічних кордонів. Цей варіант цілком відповідає мегатренду однополюсного світу, в якому НАТО перетвориться на фундамент євразійської системи безпеки.

Другий варіант – Росія домагається розподілу СЄ на сфери впливу. При цьому Білорусь та частина України залишаються за нею і формують т. зв. «буфер», що відділятиме РФ від Заходу. Вочевидь РФ наполягатиме саме на такому розвитку подій, оскільки В.В. Путін розуміє, що «програвши» Україну, протистояння з Заходом надалі відбудуватиметься на території його країни зі всіма можливими ризиками її подальшого розпаду.

Реалізація цього варіанту значною мірою залежить і від позиції Китаю, зокрема його готовності рішуче підтримати ослаблену протистоянням з Заходом РФ.

Нарешті, не виключається і третій варіант – цілковитого поглинення Росією СЄ. Його реалізація стане можливою у разі ескалації конфлікту в регіоні і переведення його у стадію відкритого збройного протистояння РФ з Заходом. У цьому випадку Росія зможе реалізувати свої переваги близькості, достатньої кількості військ та військової техніки. НАТО і надалі зосереджуватиметься на проблемі захисту Європи від Росії. Проте реалізація цього варіанту свідчатиме на користь зміцнення тенденцій багатополярності в системі міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Шаповалова О. Східна Європа в європейській системі міжнародних відносин // Зовнішні справи. – 2009. – № 12. – С.10 – 13.
2. Шаповалова А.И. Роль Восточной Европы в конфигурации европейского континента// Геополитика. – 2011. – Вып.10. – С.56-57.
3. Тренин Д. Украинский кризис и возобновление великодержавного соперничества. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://carnegie.ru/publications/?fa=56935>
4. Концепция внешней политики РФ (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г.). Электронный ресурс. – Режим доступа: http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDDBF7DA644257B160051BF7F
5. Стент А. Почему Америка и Россия не слышат друг друга? Взгляд Вашингтона на новейшую историю российско-американских отношений /Анджела Стент. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2015. – С. 362.

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА «АРАБСЬКУ ВЕСНУ» 2011 р.

Данканич Вадим Вікторович,
магістр 2-го року навчання спеціальності «Країнознавство»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Мателешко Юрій Павлович,
кандидат історичних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Початок другого десятиріччя ХХІ століття ознаменувався бурхливими подіями в країнах Арабського Сходу, які увійшли в історію під назвою «Арабська весна». Вони відрізнялися від багатьох потрясінь, що мали місце на Близькому Сході за останні шістдесят з гаком років і привернули неабияку увагу світової спільноти. Протестний рух, що почався в Тунісі у січні 2011 р, подібно пожежі, швидко перекинувся на сусідні країни і охопив величезну територію арабського світу [5]. Надалі хвиля заворушень поширилася на Алжир, Йорданію, Єгипет, а потім охопила Лівію та Сірію.

Передумови до революцій в Близькосхідному регіоні наростали протягом тривалого часу і, як наслідок, вилились в соціально-політичний вибух, який має як внутрішній, так і міжнародний виміри.

Протягом останнього півстоліття на теренах Близького Сходу переважали військові диктатури. Розширення парламентського представництва і створення неурядових організацій, ніби «вільні» вибори в переважній більшості випадків мали на меті кооптацію у владу представників патримоніальних структур. Автономність мусульманських громад обумовлювала вплив ісламістських організацій як незалежної опозиції.

Значну роль відіграли загострення соціально-економічних проблем, демографічна ситуація, політичний застій, корупція і непотизм правлячої верхівки. В Єгипті на причини соціального характеру наклалось міжконфесійне протистояння коптів та мусульман, в Лівії – міжкланове і міжплемінне протиборство, в Сирії – сепаратистський рух курдів [1].

До складної внутрішньої ситуації додалися й зовнішні фактори, до яких слід віднести глобалізацію та всі її прояви, серед яких найбільш небезпечними для арабського світу стали інформатизація, а також нові форми отримання інформації (Інтернет). Все це призвело до нездатності держав контролювати інформаційні потоки й вилилося в значне політичне пробудження населення.

Крім цього, до зовнішніх факторів, що вплинули на внутрішньо-політичні процеси в арабських країнах, слід віднести:

- схвалення «групою восьми» плану «Партнерство в ім'я прогресу і спільного майбутнього» з регіоном розширеного Близького Сходу і Північної Африки» (2004 р.), компонентами якого були створення організаційних рамок для

обговорення реформ представниками цивільних структур і формування групи допомоги демократичним реформам за участю організацій США і ЄС;

- зовнішньополітичний тиск і діяльність різних урядових та неурядових організацій (Агентство США з міжнародного розвитку, Національний фонд підтримки демократії та ін.) сприяли лібералізації арабських режимів (наприклад, формальне введення альтернативності при проведенні президентських виборів 2005 р. в Єгипті) [3];
- непрямий вплив діаспор, викликаний зростанням трудової міграції переважно у західні країни;
- «демонстраційні ефекти» глобалізації (рівень і якість життя в різних країнах світу, функціонування демократичних інститутів, суперечливі культурні ефекти та ін);
- світова економічна криза 2008 р., яка посилила протиріччя не тільки між суспільством і урядом, але і між бюрократами, групами і організаціями всередині уряду.

Геополітичні супротивники США пов'язують арабські події зі спробою Америки посилити вплив у Середземномор'ї і на Близькому Сході. Тим більше, що представники Вашингтона тут же екстраполювали події «Арабської весни» на весь світ, застерігаючи «тиранів» від долі арабських лідерів.

Серед причин, які могли б зацікавити Захід у використанні арабських держав Близького Сходу у якості плацдарму для організації революцій із метою усунення авторитарних лідерів, можемо зазначити такі:

- бажання розповсюдити західну ідеологію та нав'язати свій спосіб життя усім країнам, які піддаються впливу з боку розвинутих держав;
- чіткий намір укріпити своє становище на світовій арені у часи, коли базовими є глобалізаційні процеси. Відомо, що вчені (Д.Робертсон, Ф.Фукуяма, Дж.Ритцер) прогнозують одним із сценаріїв розвитку глобалізації – об'єднання усіх держав світу під егідою спільного Світового керівництва. Лідерами якраз-таки визначаються саме США та ЄС [4, с. 120].

Американці заперечують свою причетність, проте у ЗМІ потрапили факти про участь контрольованих урядом США організацій у підготовці активістів, що ініціювали масові протести в арабських країнах. Журналіст Т.Карталуччі в дослідженні «Як організувати «кольорову революцію» в інтересах Уолл-Стріт» відзначає причетність таких організацій як, «Фрідом хаус», Американський інститут миру, Міжнародний республіканський інститут, Фонд Дж. Сороса «Нова тактика», Інститут А.Ейнштейна. У квітні 2011 р. в інтерв'ю АРР заступник Держсекретаря США М.Познер заявив, що «США організували підготовку 5000 активістів громадянського суспільства з різних куточків світу. На заняттях, що проводилися на Близькому Сході і тривали майже шість тижнів, були присутні активісти з Тунісу, Єгипту, Сирії та Лівану, які потім повернулися в свої країни і вже в якості тренерів почали готувати прозахідних активістів у себе вдома» [6].

До цього можна також додати, що багато опозиційних лідерів, ідеологів та пропагандистів вчилися на Заході. Так, наприклад, экс-президент Єгипту (член організації «Брати-мусульмани») отримав докторський ступінь в університеті Південної Каліфорнії, лідер сирійської опозиції Дж.Сабра закінчив Індіанський університет в США, відомий сирійський опозиціонер Б. Гальюн отримав освіту соціолога в Сорбонні і т.д.

Безумовно, впроваджуючи «твіттерні революції» в країнах регіону, США не ставили за мету привести до влади ісламістів, але «план Б» у вигляді стратегії «керованого хаосу» у них був присутній – тобто, якщо не вдалося забезпечити лояльність урядів і контроль над ресурсами, дестабілізація території завдасть удару по конкурентах.

З метою взаємного відкриття ринків та створення в майбутньому Середземноморської зони вільної торгівлі, Європа в 1995 р. організувала Євро-Середземноморське партнерство. У відповідь в 2004 р. США, намагаючись перехопити ініціативу, запропонували свій проект демократизації і лібералізації «Великого Близького Сходу». Перспектива створення організації, яка диктує світові ціни на газ, настільки схвилювала американський Конгрес, що в квітні 2007 р. він кваліфікував її як загрозу національним інтересам США і зажадав від Держдепартаменту вжити заходів для блокування проекту. У грудні 2010 р. на конференції «США – Магриб» помічник держсекретаря Х.Фернандес повідомив, що «Сполучені Штати розпочинають реалізацію нової економічної стратегії на території держав Магрибу». Проект закріпив курс інтенсивного співробітництва з Алжиром, Лівією, Мавританією, Марокко і Тунісом. Ним декларувалася підтримка молодих близькосхідних підприємців та інноваційних проектів. Створювалися центральний керуючий орган, консультативні ради та структури управління по всьому Магрибу, а також «закрита соціальна мережа для спілкування молодих бізнесменів та лідерів спільнот країн Магрибу з колегами із Сполучених Штатів» [6]. Це означає, що США зробили ставку на тих самих людей, які вже через місяць вийшли на вулиці арабських столиць вимагати відходу «тиранів».

Промисловість країн Магрибу слабо розвинена, але з недавніх часів на території цих країн ведеться добування нафти та природного газу, яке постійно збільшується [2]. Великий вплив інвестицій у нафтодобувну сферу з боку західних країн доводить їх гостру зацікавленість в контролі над цим регіоном.

Підсумовуючи, можна виокремити такі основні зовнішні чинники «Арабської весни»:

- глобалізація, як феномен ХХІ століття (рівень і якість життя в різних країнах світу, функціонування демократичних інститутів, інформатизація суспільства);
- зовнішньополітичний тиск і діяльність різних урядових та неурядових організацій (Агентство США з міжнародного розвитку, Національний фонд підтримки демократії та ін.), які сприяли лібералізації арабських режимів;
- бажання США розповсюдити західну ідеологію та нав'язати свій спосіб життя усім країнам, які піддаються впливу з боку розвинутих держав.

Список використаних джерел

1. Долгов Б. «Взрыв» в арабском мире: внутренний и внешний контекст / Борис Долгов // Перспективы. – 2011. – 15 апреля. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=86848>
2. Корендясов Е. Новый полюс мирового энергетического пространства [Электронный ресурс] / Евгений Корендясов // Мировая энергетика. – 2009. – Режим доступа: http://www.worldenergy.ru/doc_20_57_2988.html
3. Кудряшова И.В. Внутренние и внешние факторы современных общественно-политических трансформаций в арабском мире / И.В. Кудряшова // Расширенные тезисы доклада на заседании Ученого совета ИНИОН РАН. –

2011. – 24ноября. [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://inion.ru/files/File/inion_2011_11_24_kudryashova.pdf

4. Наріца А. Зовнішні та внутрішні чинники «Арабської весни» /А. Наріца // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного: Збірник матеріалів Другої Інтернет-конференції (16 березня 2012р.) / під заг. ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь, 2012. – С. 118 – 121.
5. Слісаренко І. Жасминова революція в Тунісі, або «Харісса» для реформатора / Ігор Слісаренко // День. – 2011. – 18 січня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/zhasminova-revolyuciya-v-tunisi>
6. Шелкова О. Магриб: год после «Арабской весны» / Ольга Шелкова // Всеукраинский общесхвенно-политический еженедельник – 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://mezdustrok.com.ua/content/magrib-god-posle-arabs-koy-vesny>

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ЄВРОАТЛАНТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ЯК ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНИ

Джердж Сергій Федорович,

к.п.н., доцент кафедри політичних наук Інституту політології та права
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

У терміні «інформаційна війна» – ключове слово інформація. Інформація розрахована на свідоме сприйняття. Проте лише 15% інформації ми сприймаємо свідомо, а 85% будь-якого інформаційного повідомлення ми сприймаємо в площині несвідомого. Слова формують образ. Образ викликає в нас емоцію, в якій немає місця раціональним міркуванням.

Емоції, що повторюються, формують стійку реакцію та запускають асоціативний ряд. Таким чином формуються стереотипи сприйняття.

В гібридну війну Україна занурилась без підготовки, в період, коли держава була деморалізована. Проте росіянам не вдалося абсолютно перемогти на інформаційному фронті.

У попередні роки російські ЗМІ тисячі раз розповідали про звірства нацистів. А сьогодні, показуючи окремі кадри про українських солдат, російські телевізійні фокусники домальовують знаки СС на їхні каски, формуючи цілий ланцюг негативної реакції. Так працюють медійні технологи, які ведуть проти України інформаційну війну.

Дійшло до штучного створення новин про Україну за допомогою імітації та акторів. Потрібно детально розбиратись у впливі ЗМІ на особистість і на суспільство, щоб ефективно протидіяти інформаційному тероризму.

Технологія інформаційної війни – це сегментування аудиторії. Інформаційна або смислова війна спочатку перемагає розум і лише згодом територію.

Важливою є заборона пропагандистських каналів. Багато контраверсійного контенту мають і українські телеканали – це залежить від соціальної відповідальності бізнесу. Проте медіа власників необхідно спонукати до дотримання громадянської позиції.

Інформаційна війна та війна реальна поєднані. І не відомо, ще яка частина відіграє головнішу роль. В Росії вся інформаційна стратегія підпорядкована одному задуму і одному центру прийняття рішень та діє в комплексі з іншими чинниками: військовою складовою, економічним тиском, енергетичним шантажем.

У демократизацію Росії вкладені величезні зусилля та кошти. Проте життя показало, що це не дало результату. Кремль вважає, що Інтернет є головним місцем прориву західної ідеології в Росію, бо все інше під контролем.

Майже вся риторика в російських ЗМІ антиукраїнська. Україна не подається як суб'єкт міжнародної політики. Пропагандист Дугін закликає до екстермінації (знищення) українців. І це показують російські телеканали. Їхні головні тези: всі пострадянські країни не здатні самостійно вижити, і не можуть жити без допомоги РФ.

Російська пропаганда є правонаступницею радянської пропаганди. Вона вдосконалювалась і сьогодні досягла свого максимуму.

Кремлівська дезінформація постійно підтримується і тиражується, а ми часто після першої реакції заспокоюємось. Росіяни в інформаційній війні йдуть на крок попереду нас. Наша альтернатива – це відкритість влади в країні як протидія корупції та реальні зміни. Україна має чимало викликів для розбрату всередині (релігія, мова, географія), але протидією може бути міцний зв'язок між суспільством і владою на підставі взаємної довіри. Один із напрямів російської пропаганди – відчужити громадян від держави. В Росії насправді проблеми ще більш глибокі, якщо говорити про конфесійні, мовні, національні, економічні проблеми. Ми повинні інформувати, що відбувається в РФ.

Захід має труднощі із відповіддю Росії. Європа зайняла позицію умиротворення агресора. Затягується прийняття рішень. Всі думають, якби не вийшло чогось на гірше. Проте в умовах війни важливо, наскільки ми вчасно і правильно реагуємо. Путінська інформаційна система вривається в політичні інституції Заходу та несе небезпеку. Усвідомивши, що зараз відбувається в Україні, ми краще розуміємо, що відбулось в Грузії та Молдові.

Російська тактика інформаційної війни – це напад. Україна здійснює тактику захисту. Постійно обороняючись, ми програємо. Необхідна ініціатива, контратаки. Потрібно викривати ті проблеми в Росії, які сприймаються як стереотипи. Всі думають, що правда – це завжди захист, а потрібно іноді нападати правдою. Війна – це не лише захист і напад, це і війна на території противника.

Прийняття рішень в РФ відбувається швидше, ніж в Україні. Час внести корективи в систему прийняття рішень для протидії російському тиску. Оперативність та терміновість комунікації надважлива, адже важливо хто сказав перший.

Існують міжнародні конвенції щодо заборони хімічної зброї, протипіхотних мін, тепер є необхідність прийняти міжнародний запобіжник для протидії інформаційній агресії.

Важливим є питання іномовлення на російськомовний інформаційний простір. Росія закривається від усіх. Але потрібно протидіяти. Частково цю функцію розпочав канал БТБ. Важливо взагалі транслювати загальноукраїнські канали на Східну Європу та колишні радянські республіки.

Треба більше креативних ідей від України. Потрібно самим себе показати більш позитивно. Більше уваги цікавим історіям, які базуються на фактах.

Збільшити потужність телеретрансляційних центрів на територіях, що межують із захопленими землями. Збільшити глибину поширення сигналу українських радіоканалів на захоплені території. Створити нові студії донецького та луганського телебачення замість тих, які були захоплені терористами.

Телеретрансляційні центри на окупованій території, які передають російські пропагандистські канали, потрібно вивести з ладу. Поки є окупація – не може бути на окупованих землях телебачення, тим більше терористичного.

Адже телебачення дає ефект одночасного виходу на масового глядача, на відміну від Інтернету, і за рахунок візуалізації стає потужним засобом інформаційної війни.

Україна набуває досвіду, і цей досвід починає принципово змінювати ситуацію. Євроатлантична стратегія України є основною протидією інформаційній війні, яку веде проти нас Росія.

Люди не хочуть інформацію сприймати лише читаючи та дивлячись, а хочуть спілкуватись, комунікувати. Є стереотипи сприйняття. Слухають те, що хочуть почути. Новини подаються як розвага. Розвага більше подобається ніж правда. Відбувається зміщення у бік форми, а не змісту. Варто брати важливі факти і робити з них факти цікаві, які сприймаються значно легше.

Ефективно протидіяти інформаційній війні зможуть підрозділи психологічних операцій. Центр формує головний вектор, але виконання ефективне, коли воно децентралізоване. Комунікативна стратегія кожного повинна бути частиною загальної стратегії. Меседж, який ми створюємо, треба повторювати багато разів. Різні історії, різні теми, які мають різні складові, повинні бути підпорядковані одній стратегії.

Головна стратегія – показати, якою ми хочемо бачити нову Україну.

Список використаних джерел

1. Джердж С.Ф. / Інформаційна війна Росії проти України. Асиметрична відповідь / Науково-практичне видання «Мас-медіа. Демократія. Інформаційна війна» // [За загальною редакцією кандидата політичних наук С.Ф. Джерджа]. — К.: СПД Матвієнко. — 2014. — С. 4 – 7.
2. Джердж С.Ф. / Russian propaganda's influence against Ukrainian Euroatlantic security model / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Серія 22, «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін», Випуск 19. // — К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. — 2016. — С. 160 – 162.

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ВИКЛИКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ УКРАЇНИ

Попович Катерина Володимирівна,
аспірант кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Тодоров Ігор Ярославович,
доктор історичних наук,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розвиток технологій, нарощування озброєння, специфіка соціальних, економічних та політичних умов розвитку сучасного світового співтовариства відіграють значний вплив та трансформують особливості ведення сучасних війн. Провідні країни світу виділяють на оборону значні бюджети, створюють зброю, яка може служити зброєю масового ураження. Ці фактори спонукають до введення в дію такого поняття, як гібридна війна.

Визначення «гібридна війна» відсутнє в міжнародно-правових документах. Більше того, такого поняття не існує у Воєнних доктринах України (документі, що є національною системою керівних поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів), Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки.

Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які, як правило досягаються звичайною війною. Також термін «гібридна війна» використовують для опису атак із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційної війни. Такий підхід до ведення конфліктів є потужним і складним різновидом війни. Також цей термін застосовують тоді, коли потрібно охарактеризувати гнучку й складну динаміку бойового простору (англ. Battlespace), що передбачає гнучку реакцію, легко адаптується [1].

Метою військових дій у гібридній війні є не завоювання чи втримання території, а хаос, неперервний конфлікт і постійне генерування провокацій і постановочних для зомбі-ЗМІ військових подій.

У цьому зв'язку, міжнародно-правовою підставою кваліфікації «гібридна війна»/ «гібридний конфлікт» може бути пункт g) статті 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) «Визначення агресії». Стаття 3 презюмує, що будь-який із наступних актів, незалежно, чи задекларована війна, згідно статті 2 названої Резолюції буде кваліфікуватися як акт агресії [2].

Однією з країн, яка активно використовує інструменти гібридної війни, є Росія. Узагальнивши досвід гібридних конфліктів кінця ХХ — початку ХХІ ст., які вели США, країни ЄС та азійського регіону, профільні російські фахівці розробили нову концепцію такого роду війн та застосували її на практиці. РФ активно пропагує свою політику щодо України як «допомогу місцевому населенню, громадянам України в боротьбі за своє

виживання». Отже, тим самим прагне поширити ідею щодо того, що в Україні триває громадянська війна, а власне РФ допомагає зберегти демократичні цінності та мир на цій території. За концепцією РФ, вона нібито як миротворець (навіть за міжнародно-правовими нормами) захищає українське населення, українських громадян від геноциду, який здійснюють владні структури, тобто українське керівництво.

Демократичні держави можуть втрутитися у внутрішній конфлікт іншої країни з метою захисту місцевого населення від геноциду злочинної влади. Яскравим прикладом такого втручання й захисту громадян є події в Руанді 1992–1994 років, де понад мільйон життів забрав злочинний режим. Справа Руанди розглядалася на Міжнародному трибуналі 1994 року й злочинці були покарані.

Головний фронт гібридної війни — інформаційний. Медіа присутні на всіх стадіях гібридної війни, визначених військовими аналітиками. Наприклад, на першому етапі гібридної війни встановлюються медіаканали, на другому етапі ЗМІ вже поширюють незадоволення серед населення, на третьому етапі посилюється політичний тиск і дезінформація, далі — все загострюється [3].

За роки незалежності Україна нерационально використовувала свій потенціал та ресурси. Зовнішня політика була непослідовною. За 23 роки незалежності армія поступово перейшла в стан повної деградації. В Україні панував глибокий скептицизм щодо здатності взагалі зібрати яку-небудь придатну для застосування військову силу. Причиною цього скептицизму була не слабка національна ідентичність, а глибока дезорієнтація після окупації та анексії Криму. Аксиома, що «росіянин ніколи не воюватиме з українцем» була глибоко вкорінена навіть у свідомості українських фахівців у галузі національної безпеки.

Перші Мінські домовленості вересня 2014 року дозволили зупинити російське вторгнення в Україну після поразки українських сил під Іловайськом. Проте вони не змогли повністю припинити бойових дій. Другі Мінські домовленості, досягнуті в лютому 2015 року після 17-годинних переговорів Петра Порошенка, Володимира Путіна, Франсуа Олланда й Ангели Меркель, були порушені захопленням сепаратистами Дебальцевого — важливого транспортного вузла в регіоні. Сьогодні всі учасники конфлікту й зацікавлені сторони визнають цей документ як рамковий для врегулювання ситуації на Донбасі. Україна, всупереч численним порушенням Мінських угод сепаратистами, дотримується його з очевидної причини: невиконання Росією досягнутих у столиці Білорусі домовленостей демонструє всьому світові реальне ставлення Кремля до конфлікту на сході України [4].

Ще в 1975 р. британський учений-міжнародник Е.Макк зробив важливий висновок: у більшості сучасних йому конфліктів сильні країни не зазнали військової поразки, вони зазнали поразки в політичному сенсі — не зуміли нав'язати свою волю противнику[5]. Політична перемога слабкої сторони полягала в тому, що вона — шляхом застосування асиметричних способів ведення військових дій (переважно партизанських) — спробувала виснажити волю сильного ворога до продовження війни та досягнення поставлених цілей. Водночас, нинішнє пріоритетне завдання — дати ефективну і змістовну відповідь передусім на військову, а також на інформаційну агресію проти нашої держави

Воєнно-політична обстановка, що склалася сьогодні довкола держави, вимагає повного переосмислення загальних підходів до підтримання національної безпеки України, кардинальної перебудови всього сектора безпеки та оборони держави з метою приведення у відповідність до нових викликів та загроз. Для вирішення цього важливого стратегічного завдання необхідно вжити низку невідкладних заходів:

1. Переглянути базові принципи побудови системи національної безпеки держави з метою пошуку та приєднання України до надійної системи колективної безпеки, яка б гарантовано захищала незалежність, суверенітет і територіальну цілісність нашої держави.

2. Реформувати Збройні Сили та інші силові структури України до ведення воєнних дій у нових умовах сучасного протистояння з агресором, враховуючи досвід АТО на Сході країни у протистоянні «гібридній війні».

3. Створити ефективну систему забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки держави як інструменту протидії зовнішнім інформаційним загрозам та інформаційної підтримки зовнішньої і внутрішньої політики України.

Список використаних джерел

1. Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію. / В. Черниш. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/ ISSN 2411-1031. Information Technology and Security. January-June 2015. Vol. 3. Iss. 1 (4)
2. UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Article 3
3. Соціально-правові основи інформаційної безпеки : навч. посіб. / В.М. Петрик, А.М. Кузьменко, В.В. Остроухов та ін.; за ред В.В Остроухова. – К. : Росава, 2007. – 496 с. – ISBN 966-96-220-5-0.
4. Петрик В. Методи гібридної війни проти України. Напрями протидії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Downloads/inftech_2015_3_1_7.pdf
5. Незалежний культурологічний часопис. Гібридна війна: інформаційна складова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Rochercov_Gibr_vijna_inf_skladova.htm
6. Media Sapiens Гібридна війна: питання і відповіді [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/gibridna_vijna_pitannya_i_vidpovid/
7. Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. за ред. М.П. Требіна. – Х. : Право, 2015
8. Ракурс. Сучасна гібридна війна: нові форми агресії [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/1063-suchasna-gibrydna-viyna-ta-yiyi-vidobrajennya-u-virtualniy-realnosti-chastyna-2>
9. Рущенко І.П. Підривні соціальні технології у структурі гібридної війни / І.П. Рущенко // Право і Безпека. – 2015. – № 2. – С. 12 – 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2015_2_4
10. ZN.UA. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реванш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>
11. Динис Г.Г. Проблематика ефективності механізму міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів (на прикладі міждержавного збройного конфлікту Росії та Грузії) // Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 1. – Ужгород: Ліра, 2009. – С. 61-77. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/>.

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНОГО ВЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ

Романуха Олександр Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

Вироблення зовнішньо-політичного вектора розвитку країни – важливий аспект її внутрішньої та зовнішньої політики. Це комплексне питання, яке потребує в своєму вирішенні зваженого підходу, врахування низки економічних, культурних, історичних та військових аспектів. Для України формування зовнішньо-політичної стратегії ускладнюється ще й географічним положенням, сусідством з великими країнами світу. Як наслідок, за 25 років незалежності держава так і не змогла чітко визначити та реалізувати основний вектор зовнішньої політики. Його формування відбулося під впливом військової агресії та війни. Загроза втрати суверенності чітко визначила курс до інтеграції в Європейське суспільство та дала старт реформам і змінам всередині країни.

У науці вивченню цього питання приділяється значна увага. На сьогоднішній день можна виокремити три групи думок щодо вибору подальшого вектора розвитку України. Найбільшу групу становлять вчені, що схиляються до інтеграції з Європейським Союзом та вступу до НАТО (І.Тодоров [3]; О.Шпакович [4]). Протилежну думку висловлювали прихильники Східного вектора – інтеграції з Російською Федерацією. Однак необхідно зазначити, що з початку конфлікту на Сході їх кількість значно скоротилася. Незначну частину науковців становить група, що виступає за самостійну зовнішню політику України. Кількість думок та прихильників зовнішньополітичного вектору України неухильно змінюється під впливом реалій сьогодення, тому необхідність подальшого вивчення піднятого питання не викликає сумніву.

Мета роботи полягає у аналізі трансформації зовнішньополітичного вектора України в умовах військового конфлікту на Сході.

Реалізація поставленої мети досягається вирішенням таких завдань: аналізу існуючих стратегій розвитку зовнішньополітичного вектору; вивчення проблем, що вимагали зміни вектора; врахування впливу глобалізації на формування зовнішньої стратегії розвитку держави.

Шлях України до європейського суспільства має довгу історію. Його початок можна вести ще з часів козацтва, коли гетьмани задля протистояння агресії Московського царства уклали військово-політичні союзи зі Швецією, Польщею, Османською імперією. Сьогодні багато в чому ми маємо аналогічну ситуацію. Проголосивши незалежність в 1991 р., Україна тривалий період позиціонувала себе як позаблокова країна та проголошувала стратегію «мосту» між Європою та Росією. Прихід до влади різних політичних сил час від часу схиляв зовнішньополітичний вектор розвитку України чи до Заходу, чи до Російської Федерації. У цій ситуації

вести мову про формування державного вектора розвитку неможливо. Постійна зміна його спрямованості не сприяла як його подальшій розбудові, так і розвитку державності у цілому.

Відсутність чіткої спрямованості заважало розвитку економіки, армії, формуванню сприятливого інвестиційного клімату. Давалися взнаки і глобалізаційні процеси. В час, коли увесь світ фактично розподілився на блоки, вести самостійну зовнішню політику ставало неможливо. Такі держави перетворювались на жертву економічної чи військової агресії. Врешті-решт зовнішньополітична стратегія країни – це частина національної ідеї держави, що має бути стабільною, а не ситуативною. Причин такого зволікання можна виокремити кілька: фінансово-економічні резерви, потенціал, що мала Україна на початку своєї незалежності, відірваність від зовнішнього світу за часів Радянського Союзу, психологічні трансформації суспільства, що відбувались наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.; неготовність самого Європейського Союзу прийняти країни колишнього Радянського Союзу.

Початок правового закріплення європейського вибору України можна вести з перших років ХХІ ст. У 2002 р. Україна отримала «спеціальний статус сусіда», а 2003 р. Л. Кучма заявив про необхідність підписання угоди про асоціацію України та ЄС. З 2004 р. ситуація у вирішенні цього питання пришвидшилася. Вже у 2009 р. запрацювала програма «Східного партнерства». Зміна політичної еліти сприяла затвердженню низки державних документів, що чітко визначали курс на євроінтеграцію. У лютому 2011 р. Україна стала повноправним членом Європейського енергетичного співтовариства. Проте арешт Ю. Тимошенко на певний час заморозив діалог між Україною та ЄС. Лише 30 березня 2012 р. голови делегацій України та Євросоюзу парафували Угоду про поглиблену та всебічну зони вільної торгівлі. У липні 2012 р. Україна і ЄС домовилися про внесення доповнень в угоду про спрощення візового режиму. 10 грудня 2012 р. Рада закордонних справ Євросоюзу схвалила висновки щодо України, в яких висловлювалась готовність підписати Угоду про асоціацію між Україною і ЄС на саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі в листопаді 2013 року за умови, що Київ продемонструє рішучі дії і відчутний прогрес у реформуванні виборчого законодавства, вирішення проблеми вибіркового правосуддя і продовження реформ.

18 листопада 2013 р. відбулося засідання Ради Євросоюзу на якому Рада не змогла прийняти рішення, оскільки Україна не виконала висунутих до неї вимог. У відповідь 21 листопада 2013 р. Україна повідомила про припинення підготовки до укладення Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Віце-прем'єр України заявив, що переговори про асоціацію будуть припинені до тих пір, поки не вирішиться питання про надання з боку Євросоюзу компенсацій втрат України, які можуть статися від зниження торгівлі з РФ та іншими країнами СНД в разі підписання угоди. Інакше економіка України дуже серйозно постраждає і це позначиться на рівні життя населення.

Відновлення діалогу з ЄС відбулося після політичної ротації у 2014 р. 21 березня представники ЄС і України підписали політичний блок Угоди. Економічна частина Угоди була підписана 27 червня 2014 р. та передбачала створення зони вільної торгівлі. 16 вересня 2014 р. Верховна рада схвалила законопроект про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною і Європейським союзом, який в той же день був підписаний президентом Петром Порошенком. У липні 2014 р. в Брюсселі почалися тристоронні переговори РФ, ЄС і України щодо реалізації Угоди про асоціацію Євросоюзу та України, на яких сторони розпочали обговорення практичних питань

реалізації угоди про вільну торгівлю, що входить в економічний блок Угоди про асоціацію, у контексті його впливу на торгівлю між Росією та Україною. Тристоронні переговори і консультації тривали до грудня 2015 року, не принісши ніяких результатів 30 грудня Володимир Путін підписав закон про призупинення дії договору про ЗВТ щодо України та указ про часткове відновлення з 2016 р. дії щодо України договору про ЗВТ в частині мита з експортованого на Україну природного газу. Тим часом 19 листопада 2015 р. єврокомісар з питань розширення та європейської політики сусідства заявив, що Європейський Союз не буде компенсувати Україні втрату російського ринку після введення Зони вільної торгівлі ЄС-Україна.

Взяття курсу України на інтеграцію з ЄС стало однією з причин військового конфлікту на Сході України. Він має багато негативних наслідків, проте сприяв остаточній трансформації в мисленні населення, відходу від невизначеності між Європою та Російською Федерацією та переходу до Західного вектору. Це підтверджують і дані соціологічного опитування, що було проведено TNS Ukraine в межах проекту TNS On-line Track на замовлення Інституту світової політики з 16-го по 21 серпня 2016 року [1]. За результатами опитування 30,4% опитаних виступають за необхідність інтеграції з ЄС, 27,9% – за вступ до НАТО, лише 10,4% висловилися про необхідність співпраці з Російською Федерацією. При цьому у 2013 р. згідно з даними опитування фонду Демократичні ініціативи ім. І. Кучерова та соціологічної служби центра Разумкова половина респондентів підтримувала інтеграцію України з ЄС 48%, та приблизно стільки ж (47%) співпрацю з РФ [2].

Отже, трансформація зовнішньополітичного вектора України тривала з початку ХХІ ст., проте політичні кризи не сприяли, а навпаки перешкоджали його вибору. Постійні ротації політичних еліт та зміни державного курсу розвитку формували ситуацію невизначеності та внутрішнього розколу суспільства. Подолати ці коливання багато в чому допоміг військовий конфлікт на Сході України. Згідно з даними соціологічних досліджень, він остаточно переконав більшість населення в Європейському майбутньому України. Відтепер питання реалізації цього курсу переходить з розділу «теоретичне» в «практичне» і саме від роботи чиновників буде залежати успішність цієї справи.

Список використаних джерел

1. Нейтралітет, НАТО чи знову до Росії? Що думають українці /сайт Главком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/neutralitet-nato-chi-znovu-do-rosiji-shcho-dumayut-ukrajinci-372418.html>
2. Соцопрос: европейский курс и сотрудничество с Россией разделили украинцев пополам / сайт новости НК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Подробности: <http://novostink.ru/economics/56860-socopros-evropeyskiy-kurs-i-sotrudnichestvo-s-rossiey-razdelili-ukraincev-popolam.html>
3. Тодоров І. Євроатлантичне покликання України в контексті російської агресії / І. Тодоров // Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного економіко-гуманітарного дискурсу в Україні», 29 квітня 2016 р., м. Кривий Ріг. – Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2016. – С.84 – 86.
4. Шпакович О. Вступ України до Європейського Союзу: переваги та перспективи / О. Шпакович // Віче. – 2011, №14. – С .21.

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

БЕЗПЕКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВАРШАВСЬКОГО САМІТУ НАТО 2016

Тодорова Наталія Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Від початку 1990-х років для України не було альтернативи євроатлантичній інтеграції. Проте країна не готова була відверто про це заявити, на відміну від пост-соціалістичних країн Центрально-Східної Європи, або пострадянських країн Балтії. Втім, вже в лютому 1994 р. Україна першою з країн СНД приєдналася до Ініціативи «Партнерство заради миру», а в липні 1997 р. була укладена Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. За висловом Г. Удовенка, НАТО надає більші гарантії безпеки лише власним членам. 23 травня 2002 Рада Національної Безпеки та Оборони України прийняла історичне рішення про необхідність приєднання до Альянсу. На Празькому саміті НАТО був започаткований План дій Україна-НАТО, який змістовно повторював стандартний План дій щодо членства. В 2003 році курс на євроатлантичну інтеграцію знайшов своє юридичне закріплення в Законі про основи національної безпеки України [1].

15 січня 2008 р. відбулося подання офіційної заяви щодо можливості приєднання України до Плану дій з членства (ПДЧ) в НАТО. За президентства Януковича ця заява була відкликана. В квітні 2008 р. на Бухарестському саміті на рівні Глав держав та урядів держав-членів Північноатлантичної Ради одностайно було погоджено Декларацію, де було зазначено, що «НАТО вітає євроатлантичні прагнення щодо членства в НАТО України та Грузії. Сьогодні ми дійшли згоди, що ці держави стануть членами НАТО. Обидві країни зробили цінні внески в операції Альянсу. Ми вітаємо демократичні реформи в Україні та Грузії... ПДЧ буде наступним кроком для України та Грузії на їх шляху до членства. Сьогодні ми чітко заявляємо, що ми підтримуємо заявки цих країн щодо ПДЧ...» [2]. 2 грудня 2014 року Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг заявив, що Україна може стати членом альянсу, і якщо вона подасть заяву, НАТО її розгляне. Він підкреслив, що для членства в НАТО Україна має відповідати стандартам та принципам, які є умовою набуття членства в Альянсі [3].

Річна національна програма співробітництва Україна - НАТО (восьма - з 2009 р.) на 2016 рік має традиційну за формою та змістом структуру. Вона складається з п'яти розділів (які тотожні типовому Плану дій щодо членства в НАТО): політичні і економічні питання; оборонні та військові питання; ресурсні питання; питання безпеки; правові питання. Річна Національна програма (РНП)-2016 констатує, що розвиток особливого партнерства з НАТО є пріоритетним напрямом безпекової політики держави.

Проте всі ці напрями не враховували фактичного стану війни з Росією. Це можна зрозуміти, бо незважаючи на риторику керманців держави, в нас за юридичними документами, війни з Росією нема, є лише АТО. Проте, якщо в одному місці РНП йдеться про проведення на частині території Луганської та Донецької областей антитерористичної операції, то в іншому прямо вказується на збройну агресію Російської Федерації в окремих районах Луганської і Донецької областей України.

Майже 25-річна історія взаємин України з Організацією Північно-Атлантичного Договору мала різну наповненість. Від ейфорійної перспективи вступу і отримання принаймні Плану дій щодо членства (в 2002-2009 рр.) до певного призупинення стосунків за часів політики «позаблоковості». Об'єктивно, Революція гідності мала б привести до однозначного повернення євроатлантичної інтеграції. В основному, так і сталося. Проте замість чіткого завдання приєднання до НАТО в офіційних документах використовується формулювання «досягнення стандартів НАТО». Не тільки збройні сили України, а й весь сектор національної безпеки й оборони мають досягти натовських стандартів до 2020 року [4].

Режим Януковича свідомо та цілеспрямовано зруйнував всі державні структури євроатлантичної інтеграції України. Після падіння колишньої влади минуло вже більш ніж два роки, але за цей час так і не відбулося поновлення повною мірою діяльності органів та структур державної влади, які є відповідальними та підзвітними за інтеграцію України до Організації Північно-Атлантичного Договору. Досі вакантна посада голови Місії України в НАТО. Безумовно важливо, що в новому уряді створена посада віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Слід підкреслити, що євроатлантична інтеграція була додана до назви посади лише з особистої ініціативи Іванни Климпуш-Цинцадзе.

Так само виникає нагальна потреба повернутися і до первинної назви РНП: не «програма співробітництва Україна – НАТО», а «програма підготовки до членства в НАТО». А для цього Україні треба негайно знов подати до Альянсу заявку щодо приєднання до ПДЧ. Необхідно підвищити статус програми і зробити РНП абсолютним аналогом ПДЧ, принаймні на національному рівні. Отже, слід прийняти відповідний закон.

Напередодні і після Варшавського саміту НАТО посилюються дві тенденції, що присутні в країнах Альянсу від початку російської агресії. З одного боку, спостерігається певна консолідація Заходу перед російськими викликами. Про це свідчать заяви Генерального секретаря Є. Столтенберга, міністра оборони Польщі

А. Мацєрєвича, Президентів Болгарії Р. Плевнєлієва та Литви Д. Грибаускайте. За результатами саміту Україні наданий Всеохоплюючий пакет допомоги. Впровадження нового інструменту допомоги Україні передбачає відкриття в Києві платформи протидії гібридній війні.

З іншого боку, політика умиротворіння агресора також має місце. Як зауважують експерти, в Європі певною мірою втрачений інстинкт самозбереження. Не слід забувати, що однією з безпосередніх цілей нападу Росії на Україну було й залишається недопущення інтеграції нашої держави до НАТО та ЄС. Однак цілі Росії не обмежуються Україною. Не зводяться вони й до перерозподілу сфер впливу на пострадянському просторі. Спираючись на статус ядерної держави, РФ прагне глобального реваншу. Відповідно, Росія не тільки намагається зупинити європейську та євроатлантичну інтеграцію України – її метою є розкол між країнами Заходу і недієздатність ЄС та НАТО. І певні успіхи такої політики є очевидними.

Спроможність протистояти російській агресії є перевіркою на дієвість та життєздатність Північноатлантичного альянсу.

Євроатлантичне покликання для України було і залишається стратегічним напрямом і магістральним шляхом вирішення внутрішніх і зовнішньополітичних, економічних і соціокультурних проблем суспільного розвитку, ствердження її в світі як незалежної, потужної, авторитетної і конкурентоспроможної держави. По суті – це єдино можливий засіб ефективної модернізації українського суспільства і країни. Новітня російська агресія стала каталізатором імплементації нашого євроатлантичного покликання.

Хоча не варто було очікувати від Варшавського саміту кардинальних рішень на користь України, підтримка України цивілізованим світом у війні з Росією дуже важлива. Для Заходу ж важлива чіткість і відповідність юридичних характеристик того що відбувається (війна, агресія, анексія, відповідальність агресора, санкції, найманці, колаборанти, іноземні окупаційні війська). Якщо самим не давати таких кваліфікацій, то агресор забиває інформаційний простір своїми підступними визначеннями (громадянський конфлікт, громадянська війна, повстанці, самовизначення, федералізація, особливі права регіонів). В результаті небажання надати чітких визначень і правових характеристик подіям вже понад два роки ситуація ускладнюється як для України, так і для Заходу.

В умовах новітніх безпекових викликів, спричинених агресією Російської Федерації, стратегічним завданням України є відновлення територіальної цілісності держави та діяльності демократичних інститутів на всій її території, а також реінтеграція тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу після їх звільнення. За таких умов зовнішня політика України орієнтована на дальшу консолідацію зусиль держав – членів НАТО з метою забезпечення ефективної протидії агресору, захисту суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39.
2. Декларація Бухарестського саміту прийнята главами держав і урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради в Бухаресті 3 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=uk
3. Генсек НАТО: Якщо Україна подасть заявку на вступ до Альянсу, ми її розглянемо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2015/05/26/gensek_nato_yakshcho_ukraina_podast_zayavku_na_vstup_do_alyansu_my_ii_rozglyanemo_593123
4. Клімкін: Україна через три роки має жити за стандартами НАТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/10/21/klimkin_ukraina_cherez_try_roky_maie_zhyty_za_standartamy_nato_968042

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ З МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Хомей Оксана Дмитрівна,
аспірант Національного інституту стратегічних досліджень
при Президентові України (м.Київ)

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році стало ключовим у виборі зовнішньополітичного напрямку і пріоритетів України. Однак проєвропейський вибір України спричинив російську військову агресію, порушення норм міжнародного права сусідньою державою та захоплення частини території України.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України від 6 травня 2015 року однією з пріоритетних цілей є забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу. Формування «якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах» є одним з найважливіших поставлених завдань з метою посилення внутрішньої і зовнішньої безпеки країни [1].

Варто наголосити, що згідно зі Стратегією національної безпеки України від 2015 року, метою внутрішньої та зовнішньої політики є повноцінна інтеграція та членство України в ЄС. Першочерговими кроками для досягнення поставленої мети є проведення системних реформ в Україні, спрямованих на зміцнення демократичних інституцій та поліпшення соціально-економічної ситуації у країні. Після Революції Гідності та підписання Угоди про асоціацію громадянське суспільство отримало змогу посилити свою роль як рушія позитивних змін в контексті проведення Україною системних реформ і реалізації політики євроінтеграції.

Громадянське суспільство України продемонструвало свою зрілість та активність під час подій Євромайдану та відіграло одну з ключових ролей у зміні політичних сил і приході проєвропейських політиків до влади. Варто зазначити найважливіші новостворені ініціативи, які зміцнили позицію громадянського суспільства у співпраці з владою і реформуванні країни.

Громадянське суспільство України отримало наглядову функцію щодо виконання органами державної влади Угоди про асоціацію між Україною та ЄС після заснування *Платформи громадянського суспільства (ПГС) Україна-ЄС* у квітні 2015 року відповідно до статей 469-470 Угоди про асоціацію [2].

Реанімаційний пакет реформ об'єднав провідних українських експертів у різних галузях, представників потужних аналітичних центрів та неурядових організацій. Основними завданнями цієї ініціативи є підготовка і лобювання законів в парламенті, контроль за недопущенням прийняття законопроектів, які потенційно можуть спрямовуватися на гальмування реформ. З метою досягнення поставлених цілей

РПРівці співпрацюють з групою депутатів у Верховній Раді, проводять адвокасі-кампанії для формування громадської думки і привернення уваги засобів масової інформації щодо висвітлення роботи парламентаріїв і прийняття ними законопроектів, регулярно організують протести і акції біля урядових будівель, щоб привернути увагу до гострих проблем у соціально-економічній і політичній сферах [3].

У квітні 2014 року при Кабінеті Міністрів був створений *Центр підтримки реформ*, що являє собою координаційно-комунікаційну платформу між громадськими експертами та Урядом України, у межах якого відбувається підготовка проектів пропозицій реформ та їх просування. Центр підтримки реформ виник завдяки ініціативі експертів, міжнародних організацій та Секретаріату Кабінету Міністрів України [4].

Громадянська Платформа Нова Країна виникла наприкінці 2013 року як результат об'єднання експертів і громадських активістів з метою формування «візії» розвитку країни на довготермінову перспективу. Основні напрацювання цієї ініціативи увійшли до програмного документа Президента України «Стратегія 2020» [5].

Окремі представники громадськості входять також до *Національної ради реформ* – консультативно-дорадчого органу при Президентові України. Нацрада реформ об'єднала експертів з громадянського суспільства, представників міжнародних організацій, бізнесових кіл та усіх гілок влади в Україні. Діяльність Нацради реформ спрямована на узгодження пріоритетності реформ між зацікавленими сторонами, їх стратегічне планування і ведення постійного моніторингу за перебігом імплементації реформ і адаптації необхідного законодавства [6].

Дослідження щодо ефективності взаємодії органів державної влади і аналітичних центрів Фонду «Демократичні Ініціативи» виявило, що представники центральних органів державної влади і органів місцевого самоврядування недостатньо обізнані з пропонованою аналітикою щодо вироблення політики у конкретних сферах. Опитані держслужбовці і експерти наголосили на потребі створення умов задля тіснішої співпраці. Представники органів державної влади зацікавлені у отриманні якісної аналітики з метою вироблення політики відповідно до національних пріоритетів і вирішення соціально-економічних проблем. Серед найістотніших проблем варто виділити такі: пропонування низькопробної аналітики з боку аналітичних центрів, недостатня комунікація про їх діяльність з органами державної влади, інституційна слабкість органів державної влади створити ефективні і відкриті умови співпраці з громадськістю, опосередкованість впливу аналітичних центрів на вироблення політики шляхом формування громадської думки через засоби масової інформації [8, с. 4-13]. Отже, це дослідження доводить необхідність створення ефективніших механізмів взаємодії влади і громадянського суспільства.

У Звіті про результати опитування членів УС ПГС (Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС) щодо взаємодії громадянського суспільства і влади серед найосновніших проблем експерти відзначають відсутність реального впливу на прийняття рішень, формальність співпраці, відсутність системного бачення до вироблення політики, консультування з громадськістю тільки на пізніх стадіях розробки рішень, недостатнє інформування про можливості участі у виробленні політики [9].

Таким чином, незважаючи на російську агресію і конфлікт на Сході України, проведення системних реформ у політичній та соціально-економічній сферах є

пріоритетом України згідно з проголошеною політикою євроінтеграції. Громадянське суспільство отримало змогу більше впливати на процес проведення реформ, передбачених Угодою про асоціацію та програмними документами Уряду України щодо виконання реформ. Виникли нові формати взаємодії між громадськістю і владою. Проте, можна констатувати, що залучення громадянського суспільства до процесу вироблення політики і пришвидшення реформ у країні є радше формальним, ніж ефективним. Саме тому органам державної влади та громадянському суспільству потрібно знайти шляхи тіснішого співробітництва і ефективнішої взаємодії з метою вагомішого впливу громадянського суспільства на прийняття рішень і формування політики з метою проведення успішних системних реформ згідно з підписаною Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, іншими нормативно-правовими документами та, відповідно, посиленням національної безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Сайт Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631
3. Веб-сайт Реанімаційного пакету реформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rpr.org.ua/>
4. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11>
5. Веб-сайт Центру підтримки реформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.centre-reform.org/>
6. Веб-сайт Громадянська Платформи Нова Країна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novakraina.org/>
7. Веб-сайт Національної Ради Реформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/>
8. Незалежні аналітичні центри і органи влади: партнери у просуванні реформ чи дві паралельні реальності? – Фонд «Демократичні Ініціативи». – Київ. – 2016. – Режим доступу: – http://www.irf.ua/knowledgebase/publications/nezalezhni_analitichni_tsentri_i_organ_i_vladi_partneri_u_prosuvanni_reform_chi_dvi_paralelni_realnosti/
9. Звіт про результати опитування членів УС ПГС щодо взаємодії громадянського суспільства і влади // Прес-служба Кабінету Міністрів України. – 2016. – 23 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248918828&cat_id=244276429

**Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської
та євроатлантичної інтеграції України**

**KEY FACTORS INFLUENCING FINANCIAL STABILITY IN BALTICS
NOWADAYS**

Martinaityte Eugenia,
Mykolas Romeris University, Lithuania

The recent processes and events affected Baltic countries are debt crisis (Greece case), and weak euro against the dollar, the Russian-Ukraine conflict, sanctions against Russia, prices oil and gas.

All Baltic countries have had a quick recovery from the recent recession and economies have different shape than before the crisis. Now there are more capabilities for handling international shocks.

The world economic crisis in last decades of the 20th century influenced the economic development, and the international financial system changes not only in advanced countries but emerging economies in Eastern and Central European countries. These countries' ongoing financial integration processes in the context of globalization are the subject of numerous studies. The currency changeovers have always caused the negative social and inflationary effects, and they have motivated many research papers. This paper contributes to the literature by analysing how the euro changeover has affected convergence in Estonia, Latvia, Lithuania, and what the modest effects on actual inflation in all these countries, and if personnel income has a convergence trends. Central banks have a key role to play in essential euro zone policy areas.

The institutional and functional regulation ensures that central banks understand each others' reaction on current processes and economic outlooks. This provides the context within which they can set their policies in a manner relevant to their domestic policy principles and financial and price stability objectives. For the purpose to analyze the developments in Baltic countries after join eurozone it was referred to the systematic and comparative analysis of scientific literature, analysis of statistical data.

All three countries started a new age of their Independency since 90 ties. All developments went under influences of external and internal conditions: political/military pressure by crack up Soviet System, institutional and legal establishments, economic and social reforms towards the "free market" terms, structural reforms, and social attitudes dramatic changes. From political and socio-economic integration of the Soviet system in a short time all Baltic countries – Lithuania, Latvia, Estonia have to build new state status and basics economy developments. After 25 years of Independency, the new stage of developments is going within the eurozone. The basis of the financial system in each Baltic country is rather similar: Estonia and Lithuania adopted Currency board model, Latvia with similar Monetary policy pegged the national currency to the SDR (managed fixed regime). There are some significant dates in the Monetary system in each Baltic country (Table1).

Table 1. The Currency Regime Changeovers in Baltic countries

	Lithuania	Latvia	Estonia
2015	euro zone	euro zone	euro zone
2014	pegged	euro zone	euro zone
2011	pegged	Pegged	euro zone
2004	ERM II	ERM II	ERM II
	Currency board in 1992. The Estonian kroon was pegged to German mark at rate 1DEM = 8EEK.	No Currency board. Managed floating regime, 1994. Latvia pegged the Lat (national currency) to the SDR basket.	Currency board in 1994. The litas was pegged to the US dollar at a rate of 1USD = 4LTL

There are discussions about the efficiency of the currency board in case of unsustainable conditions as hyperinflation, transition time, crisis, and recession. All three Baltic countries obtained valuable experience of the fixed exchange regimes using the model mentioned above. (Pilinkus, D., et.(2011).

Estonia has had a quick recovery from the recent recession and its the economy was in better shape than before the crisis. After a sharp contraction, in which GDP contracted by over 14 percent in 2009, GDP growth rebounded quickly, growing at a rate of 3.1 percent in 2010 and 8.3 percent in 2011. Labor productivity has grown faster than real wages, which has increased the competitiveness of Estonian firms in the world markets. Estonian exports grew 22 percent in 2010 and 25 percent in 2011. It should be mentioned, that is a result of the rapid increase of high value-added exports by the manufacturing sector, which was the main job creator since the crisis. Indeed, export growth has been the main driver of the Estonian economic recovery.

In **Latvia** complications are possible in the field of transit, where both the speed of recovery of the euro-zone and geopolitical considerations, including the policy pursued by Russia and the Latvian industry capacity, will play big roles. During the next two years, overall growth might remain at 4.8%, which indicates that in many fields improvements will be gradual as well as uneven. The increase in economic activity continues to push up wages, which increased by 5.1% in the third quarter, as compared to the same quarter of the previous year. The increase in wages in the public sector was 5.3%, including the general government sector, where it reached 6.2%. It was closely followed by the private sector, where the increase was 5%. The slightly larger increase of wages in public administration is in line with projected trends, and there is reason to believe that a similar trend will continue in the future as well. The strong grip of austerity loosens, and preconditions for the wage increases improve Lithuania and Latvia stood out in Europe in 2013 with 3.3 and 4.1 per cent GDP growth, respectively. Private consumption was one of the main growth drivers and this trend is likely to continue, given increasing demand from the eurozone and recovering business sentiment. The economic performance of all three Baltic States is more directly exposed to trade with Russia than in other central European countries. By this reason, the export/import structure was highly influenced by EU/US decision to put the wide range of sanctions against Russia Recession and geopolitical conflict in Russia influence the outlook of Baltic economies this year. But region will benefit from accelerating new EU support program. This year Lithuania's GDP will grow by 2.6 percent, Latvia's – 2.8 percent and Estonia's – 2.2 percent. Due to the euro expectations, there was a hustle in Lithuania in real estate and durable goods purchases last year. These segments

should slow this year. But other sector - Lithuanian exports – should benefit from the recovery in Lithuania’s main trading partners in the EU.

With the entry to the euro zone, **Lithuania** improved its investment environment and should gain in the long-term. Latvian economy will be driven by domestic demand. Solid growth in wages, low inflation and falling unemployment will boost household consumption. Similar factors are in play in Lithuania and Estonia. Latvia’s loan portfolio is still contracting, what restraints economic growth. Estonia’s external environment is worsened by struggling Finnish economy. Favorable borrowing environment and weaker euro should help Baltic countries to adjust to changing export markets and to return to faster economic growth path next year. GDP per capita (€, 2012) in Estonia accounted by 13,495 Euros; in Latvia 10,858 Euros, and, Lithuania 11,025 Euros.

Table 2: Comparison of Macroeconomic developments and forecasts

Lithuania	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Real GDP, annual change, %	3.3	2.9	2.6	3.0	4.0
Average annual inflation,%	1.2	0.2	0.0	1.5	2.0
Average gross monthly earnings, annual change, eop, %	4.8	5.4	4.0	5.0	5.0
Unemployment rate, eop, %	11.5	10.1	9.0	8.2	7.5
General government budget balance, ratio to GDP, %	-2.6	-0,7	-1.7	-1.0	-0.5
Current account balance, ratio to GDP, %	1.6	0.1	-0.5	-2.0	-2.0
Latvia					
Real GDP, annual change, %	4.2	2.4	2.8	3.5	4.0
Average annual inflation, %	0.0	0.7	0.5	2.0	2.5
Average gross monthly earnings, annual change, eop, %	4.8	6.6	4.0	5.0	6.0
Unemployment rate, eop, %	11.5	10.4	9.0	8.0	7.5
General government budget balance, ratio to GDP, %	-0.9	-1.0	-1.0	-1.0	-0.5
Current account balance, ratio to GDP, %	-2.3	-3.1	-2.5	-3.0	-3.0
Estonia					
Real GDP, annual change, %	1.6	2.1	2.2	2.8	4.0
1	2	3	4	5	6
Average annual inflation,%	3.2	0.5	1.5	1.7	2.0
Average gross monthly earnings, annual change, eop, %	7.6	5.4	4.0	5.0	5.0
Unemployment rate, eop, %	8.7	6.5	6.5	6.0	5.5
General government budget balance, ratio to GDP, %	-0.5	0.6	-0.5	-0.5	0.0
Current account balance, ratio to GDP, %	-1.1	-0.1	-1.0	-1.5	-1.5

Source: DNB

The Baltic countries still have work on the recovery of their economies under new conditions faced by Russia-Ukraine crisis. Latvia, Estonia and Lithuania still suffer from high unemployment, reviving credit growth—as well as improving export competitiveness and reducing high structural unemployment—are key to sustaining economic growth in the Baltics. Lithuania’s main export markets include Russia (20 per cent), Latvia (10 per cent), Estonia (8 per cent), Poland (7 per cent), and Germany (7 per cent).

Credit to the private sector contracted 5.7% in **Latvia** last year, while parent funding of Nordic subsidiary banks fell further, according to a separate IMF report. Latvia’s economy is still a standout within the region. It entered the euro area in January with the fastest growth rate in all of Europe, helped by robust consumer demand and higher real wages. The unemployment rate fell to 11.3% at the end of 2013, while inflation slid to an average of zero last year, the IMF said.

Estonia’s economy is expected to expand 2.4% this year—a major improvement from the 0.8% growth in 2013—and will head toward potential growth of 3% to 3.5% in the medium term. Its economy has benefited from private consumption and a decline in its elevated unemployment rate to 8.6% last year, but Estonia still needs to boost competitiveness, including by diversifying its infrastructure, the IMF said. Similarly, **Lithuania’s** economy is on a positive trajectory, and the economy grow remain the faster among Baltic countries.

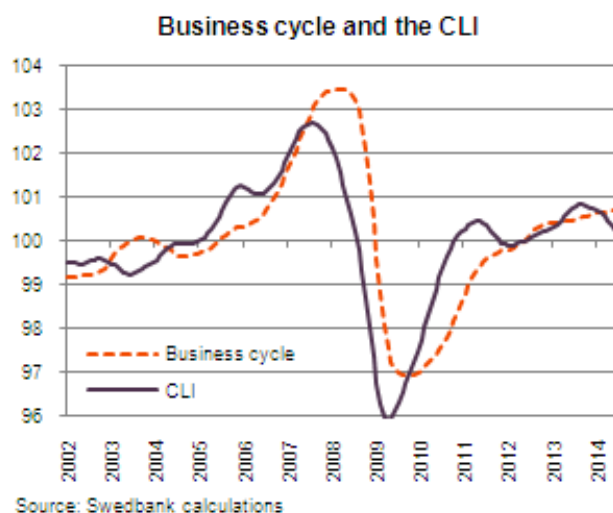

Fig. 1. Leading indicators show possible changes in the business cycle in Lithuania

The macroeconomic trends have influence the consumers’ behavior and expectations. The lessons and experiences gathered from these activities are also fed into analysis and policy advice that informs policies in the Union, with particular regard to global economic developments and their potential effects on EMU, the international role of the euro, the reform of the international monetary system, the evolution of global external imbalances, the external representation of the EU and country-specific economic issues.

Table 3. Consumer confidence indexes in Baltic and selected countries

Country/Area	Consumer Confidence	Reference	Previous	Highest	Lowest	Business Confidence
Euro Area	-5.50	May/15	-4.60	2.40	-34.30	0.28
France	93.00	May/15	94.00	128.94	80.09	103.00
Germany	10.20	Jun/15	10.10	16.80	-3.50	108.50

Country/Area	Consumer Confidence	Reference	Previous	Highest	Lowest	Business Confidence
Italy	105.70	May/15	108.00	124.19	84.70	104.10
Netherlands	6.00	Jun/15	2.00	27.00	-44.00	4.10
United Kingdom	1.00	May/15	4.00	10.00	-39.00	3.00
United States	94.60	Jun/15	90.70	111.40	51.70	52.80
Latvia	-5.60	May/15	-5.50	-5.00	-30.80	-3.60
Lithuania	-5.00	May/15	-5.00	9.00	-56.00	-6.60
Estonia	-8.80	May/15	-3.80	12.80	-38.00	95.90
Russia	-32.00	Mar/15	-18.00	1.00	-59.00	-6.00
Switzerland	-7.00	Jun/15	-0.70	25.30	-53.60	93.10
Turkey	64.29	May/15	65.35	111.90	64.29	109.00

Fall of prices for resources are pushing Lithuania towards deflation. Therefore, inflation forecast for 2015 has been revised from 0.4 to -0.4 percent, and for 2016, from 0.7 to 0.3 percent. Weak euro helps restore the competitiveness of European goods in dollar countries, i.e., the United States and Southeast Asia. Euro depreciated by 25% y/y, Weak euro has a positive effect on the euro area's economy and should help the Baltic exporters in their mission of redirecting exports and finding new markets. Although consumer confidence has increased in Lithuania in compare with previos time, this optimism was affected by cheapening energy resources that enabled households to divert funds and purchase other goods or simply save. Furthermore, retail trade data analysis of January-February 2015 (first months after euro implementation) shows that the yearly turnover growth of most goods has slowed down. This was significantly affected by people getting used to the new currency. Consumer confidence can be sustained by the growth of the average wage and unemployment reduction. Economists (SEB Outlook 2015) predict that in 2015 and 2016 the average wage will grow by 4.2 and 4.8 percent respectively. On the other hand, due to predicted deflation, the real wage should grow more than the nominal wage - this would increase purchasing power and consumption in coming years. The impact on the Baltic states from the Russia-Ukraine crisis is so far limited to a few companies and sectors but could lead to bigger problems, especially on the energy side, if the conflict escalates.

The Baltics as other countries highly depend on external cross connected terms. European debt crisis (Greece case), sanctions against Russia and Ukraine crisis in a short time created new risks and uncertainties for countries' developments. The Russia-Ukraine crisis has a significant impact as three Baltic States' trade and investment linkages to Russia and Ukraine are significant, and financial contagion may deepen because the dependency on Russia's gas and oil. Greater risk aversion in bank and bond market funding is more likely to present a downside risk to growth this year.

When a small and open economy as each of Baltic counties is experiencing economic downturn and is not able to generate enough income to support its public spending the public sector there are not many options for the maneuver between monetary and fiscal policies to find relevant decision for recovery of economy and future developments. Each Baltic country build own way to achieve recovery goal. Estonia was better equipped by necessary reserves, Latvia asked for IMF loan, and Lithuania used internal capacity through cutting wages and salaries and using other fiscal instruments.

References

1. Baltic Business Outlook,(2014). SEB bank.
2. Cavallo, A., Rigobon, R.(2014). The Price Impact of Joining a Currency Union: Evidence from Latvia.NBER.
3. Dziuda, W.; Mastrobouni, G. (2009) “The euro changeover and its effects on price transparency and inflation.” *Journal of Money, Credit and Banking*”, 41(1), 101-129.
4. Ehrmann, M. (2010) “Inflation developments and perceptions after the euro cash changeover.” *German Economic Review* 12(1), pg 33 – 58
5. National changeover plan (2010). 9th update.
6. http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/countries/estonia_en.htm
7. Pilinkus, D., Svolka, A., Bartkus, E.V. (2011). The Role of Currency Board Regime during Economic Crisis//*Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 22(4), 392-401
8. Regional Economic Prospects in EBRD Countries of Operations, 2014. EBRD Office of the Chief Economist.
9. Rõõm, T., and K. Urke (2014) “The euro changeover in Estonia: Implications for inflation.”
10. Bank of Estonia Working Paper 6/2014
11. Staehr, K. (2010) „Income convergence and inflation in Central and Eastern Europe: Does the
12. sun always rise in the east?“ *Eastern European Economics*, 48(5), 38 - 62.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ІННОВАЦІЙНА ТА МАРКЕТИНГОВА СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА: ЗНАЧЕННЯ ТА ВПЛИВ НА ЙОГО ІНЕРЦІЙНІСТЬ І БІЗНЕС-ДІЯЛЬНІСТЬ

Біжко Василь Вікторович,

магістрант 2-го року навчання спеціальності «Бізнес-адміністрування»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Жуков Святослав Августович,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасний економічний розвиток світового господарства характеризується багатьма особливостями, серед яких процеси подальшої інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції. Він пов'язаний із різким посиленням міжфірмової та міждержавної конкурентної боротьби, формуванням нових сфер конкуренції та її посиленням на традиційних ринках, а особливо – з революційним характером розвитку технологій. Усе це вимагає кардинальних і стрімких змін в управлінській та організаційній системах на сучасних підприємствах, особливо тих, які мають високий ступінь інерційності.

Основою цих змін є інновації та маркетинг. У таких умовах важливе місце належить існуючій однорідності уявлень керівництва та топ-менеджменту різних підприємств про організацію та ведення бізнесу, ґрунтуючись на наявних можливостях і враховуючи свої внутрішні інтереси.

Саме в таких умовах підприємства відчувають недостатню еластичність своєї діяльності, тому виникає потреба в істотних змінах бізнес-процесів, формуванні особливостей поведінки на ринку та ефективної загальної стратегії [1, с. 48]. При цьому, ускладнює ситуацію для національних підприємств активне входження української економіки в світові інтеграційні процеси. Це для великого підприємства означає велику залежність від нестабільного зовнішнього середовища. Від колективів підприємств це вимагає великої гнучкості та сприйнятливості до глибоких і частих змін.

Ефективна ринкова стратегія підприємства повинна брати до уваги інерцію підприємства. Виключення її з аналізу приводить до недооцінки реальних витрат часу та ресурсів на інновації та стратегічні зміни. Саме в організаційній діяльності підприємств необхідно враховувати факт існування інерції. Ф. Котлер зазначав, що будь-яка організаційна структура підприємства має основу – «ядро», яке важко піддається змінам, що не можна сказати про інші її системи та елементи, зокрема такі, як цілі, розподіл повноважень, виробничі технології, маркетингові стратегії тощо [2].

Досліджуючи конкурентні стратегії та аналізуючи різні галузі, М. Портер запропонував п'ять сил інерції (табл. 1).

Характеристика сил інерції*

№ п/п	Сили інерції	Характеристика сили інерції
1	Організаційна інерція	короткозорість, зарозумілість і заперечення і рутинне мислення
2	Неясна мотивація	зростання прямих витрат на зміни та розрахунок на зовнішні субсидії
3	Відсутність творчого підходу	швидкість і складність реальних процесів на ринку, реактивний спосіб мислення і неадекватне стратегічне бачення ситуації
4	Політичні помилки	важке становище вітчизняної промисловості, ускладнене політичною, економічною та юридичною нестабільністю
5	Блокування діяльності	бездіяльність керівництва, складність і невизначеність внутрішніх процесів, проблеми координації колективних дій і прогалини у підготовці персоналу

* розроблено автором за джерелом: [3]

Як свідчить світова практика, своєю ефективністю на ринку більшість підприємств зобов'язані маркетингу та інноваціям. Це зумовлює необхідні зміни в інноваційній і маркетинговій системах підприємств, що здатне позитивно вплинути на їх інерційність, тобто невілювати її негативний вплив.

Сучасним підприємствам притаманна низка особливостей, головною з яких є використання високих технологій, а це, в свою чергу, вимагає високої концентрації інтелектуальних, виробничих і фінансових ресурсів. Інноваційна спрямованість підприємства сприятиме збереженню та нарощуванню потенціалу, необхідного для підвищення його конкурентоспроможності. Крім інновацій, відчутний вплив на конкурентоспроможність підприємства здійснює маркетинг. Регулярне його використання при виробничо-збутовій діяльності збільшує ймовірність задоволеності споживачів і здатність гарантувати їх постійну увагу до підприємства.

Використання нових сучасних моделей маркетингової діяльності дозволить: детальніше вивчати, аналізувати і систематизувати знання і про взаємозв'язки, які виникають на промислових ринках, і про переваги та можливості кінцевого споживача; розробляти більш ефективні методи впливу на потенційних замовників, ґрунтуючись на глибоких знаннях ринкової ситуації.

Для побудови сучасної маркетингової системи кожному підприємству необхідно індивідуально вибирати тип організаційної структури маркетингової служби та режим її функціонування. На це безпосередньо впливають особливості самого підприємства, його організаційної структури й інші зовнішні фактори. До того ж, якщо підприємство прагне займати провідні позиції в довгостроковій перспективі на ринку, воно повинно налагодити ефективну маркетингову систему і довести до кожного працівника відповідну ідеологію – маркетингову.

Підсумовуючи, зробимо висновок, що на господарську систему та бізнес підприємства передусім впливають такі форми прояву інерційності, як стійкість і здатність до збереження цілісності та напрямку розвитку. Властивість підприємств чинити опір змінам повинна враховуватися при визначенні стратегії розвитку підприємства, яке володіє значним ступенем інерції. Зменшити негативний вплив інерції на підприємства зможуть кардинальні зміни в функціонуванні та управлінні

інноваційною та маркетинговою системами на основі комплексності та враховуючи їх взаємозалежність і взаємний вплив. А для того, щоб забезпечити ефективність функціонування підприємства, необхідна глибока інтеграція зазначених систем в організаційно-управлінську структуру. Система управління на підприємстві, заснована на інноваціях і маркетингу повинна бути гнучким механізмом, який дозволить контролювати загальну стратегію його розвитку та зменшити негативний вплив інерції.

Список використаних джерел

1. Фаей Л. Курс МВА по стратегическому менеджменту / Л. Фаей, Р. Ренделл: пер. с англ. – М.: Альпина Паблицер, 2002. – 608 с.
2. Kotler P. The New Competition / Kotler P., Fahey L., Jatusripitak S. – New York: Prentice Hall, 1985.
3. Porter M. Competitive Strategies: Techniques for Analyzing Industries and Competitors / Porter M. – New York: Free Press, 1980.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА СТРАТЕГІЙ БІЗНЕСУ ІНЖИНІРИНГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Вовчок Тетяна Михайлівна,

студентка 6 курсу заочної форми навчання,
кафедра міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Федурця Василь Петрович,

к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Досвід роботи на міжнародних ринках показує переваги кількох «опорних точок», наявність яких дає змогу українській інжиніринговій компанії нормально розвиватися і забезпечувати собі конкурентні переваги. По-перше, це наявність досвіду участі в зарубіжних проектах. Такий досвід є у низки українських компаній. По-друге це вміння залучати до проекту додаткові ресурси крім тих, які можуть бути доступні безпосередньо в регіоні реалізації проекту. Іншими словами, потрібні мобільні кадри і певна гнучкість у виборі засобів реалізації проекту.

З точки зору регулювання ринку на розвиток інжинірингу сьогодні впливають відразу кілька факторів. В Україні на сьогодні багато в чому зберігається, і навіть посилюється те, що було в Радянському Союзі – досить докладне документування, а також ціноутворення, яке будується на основі нормативів і, в цілому, набагато більш жорстка регламентація з боку держави, ніж у багатьох країнах світу.

За кордоном же велику роль відіграє не держава, а замовник. На відміну від ситуації на більшості зарубіжних ринків, в Україні постачальник обладнання визначається на стадії проектування, внаслідок чого роль інжинірингу в традиційному українському постачанні занижена. Та й технічні рішення в Україні в більшості випадків фіксуються на більш ранніх стадіях. За кордоном багато, особливо в лінійному будівництві, залишається на розсуд підрядника, який в ході будівництва самостійно приймає ті чи інші технічні рішення.

За результатами оцінки ситуації на ринку, а також зважаючи на особливості роботи на різних ринках, можна зробити висновки про першочергове значення для конкурентоспроможності компанії чотирьох чинників: стратегії, системи управління на рівні організації, процедур управління проектами і ресурсів.

Це саме те, що робить інжинірингову компанію інжиніринговою.

Стратегія – це, перш за все, розуміння реальної картини ринку, на який виходить компанія, і побудова діяльності на основі переліку послуг, які на цьому тлі вона може надати [2, с. 335]. З огляду на це визначається бізнес-модель, тобто розробляється

система організаційних одиниць, що впливають як на фінансову, так і на виробничу структуру. Відповідно визначається корпоративна стратегія, яка, безумовно, також повинна нести в собі відбиток стратегічних цілей акціонерів, які визначаються як напрями інвестування.

Коли компанія створена і діє, важливо, щоб вона діяла ефективно і була реально керована. Для цього її діяльність формується як набір проектів, що будуються за принципами проектного управління, як портфель проектів в управлінні. Існують певні базові значення, які відслідковуються на щоденній основі в формі ділових екранів – виробничі й економічні показники в двох розрізах. Перший – за проектами, другий – за підрозділами, які входять у фінансову структуру компанії. Саме така проектно-матрична структура дозволяє підвищити ефективність роботи і керованість, коли ресурси сформовані за проектами, і при цьому в кожен проектну групу входять представники, що функціонально підкоряються відповідним специфічним підрозділам постачання, проектування і т.д.

Управління за показниками і управління персоналом – це дві системи управління компанії, які вже будуються на основі сформованої системи управління портфелем проектів і фінансової структури.

На наступному рівні в рамках кожного проекту ведеться управління за загальновідомими, загальноприйнятими стандартами управління проектами, за стандартом РМ ВоК (англ. Project Management Body of Knowledge – зведення професійних знань з управління проектами, є американським національним стандартом) [4, с. 13].

І, нарешті, те, на чому все перераховане базується – це ресурс, який робить інжинірингову компанію інжиніринговою, ноу-хау. У сфері інжинірингу це кадровий потенціал – фахівці, які несуть в собі досвід і знання. По-друге, це застосовувані методи проектування, які частково беруться з ринку, а частково розробляються самостійно, і, нарешті, це технічне забезпечення.

Що стосується постачання, то тут як ноу-хау, безумовно, повинна виступати база даних стосовно постачальників, яка формується на всіх стадіях постачання, починаючи з опитувань та відкритої інформації і закінчуючи найціннішим, що може компанія, яка займається поставками, накопичувати у себе в базі даних – це реальний досвід роботи з постачальниками. Це плюси і мінуси конкретних постачальників і ризику, які з ними пов'язані.

Ще одне ноу-хау, яке, поза сумнівом, являє собою особливу цінність для компанії, становлять процедури, пов'язані з постачанням. Тут же можна застосувати таке поняття, як «експедайтінг», отримане вже з досвіду реальної роботи і з досвіду західних компаній, які займаються поставками. Це програми відстеження прискорення і забезпечення того, щоб поставки в рамках проекту виконувалися в строк, а в деяких випадках і прискорювалися, щоб ризику, які при цьому виникають, нейтралізувалися.

В умовах інтеграції України у світове економічне суспільство питання, пов'язані з обслуговуванням бізнесу, набули великого значення для підприємств. З'явилися проблеми з переорієнтацією підприємств на новий тип економічної системи, а також виникла необхідність підвищення конкурентоспроможності та управління бізнес-процесами з використанням передових технологій [1, с. 191]. Досі в Україні, як і в інших пострадянських країнах, домінуючою формою інжинірингових центрів є внутрішні підрозділи (наприклад, проектні інститути) – in house. Але диференціація ринку буде тільки збільшуватися, тому принципово важливим є поява

«форматованих» під міжнародні стандарти проектування інжинірингових центрів, які працюють у різних галузях і з різними географічними ринками. При отриманні замовлення буде цінуватися саме цей досвід [6, с. 35].

Хоча останні роки ринок проектних послуг в Україні розвивається, він характеризується наявністю багатьох системних проблем, ключовими з яких є: дефіцит кваліфікованих кадрів, неякісне виконання робіт, застаріла нормативна база, недосконала система визначення вартості проектних робіт, корупційні явища на стадії погодження та експертизи документації, низький рівень автоматизації проектних робіт [5].

Для України питання підвищення конкурентоспроможності інноваційних підприємств на світовому ринку стоїть дуже гостро. Країна на даний момент фактично є активним постачальником технологій та інтелекту на світовий ринок. Проте незаперечним фактом є і те, що такі поставки Україні, як правило, здійснюються безоплатно, найчастіше у вигляді відпливу умів. А якщо розглядати ситуацію в цілому, то Україна від такого експорту технологій зазнає збитків, тому що перш за все держава несе витрати на навчання фахівців, які потім емігрують в розвинені країни, а Україна імпортує технології, створені її ж громадянами, що також є для неї збитком [3, с. 115].

Для покращення діяльності інжинірингових підприємств в Україні слід запровадити такі організаційно-економічні заходи [6, с. 36]: створення інжинірингових центрів компетенції світового рівня, що дасть змогу зменшити залежність України від іноземних експертів; проведення професійних форумів міжнародного рівня; адаптування ноу-хау до специфічних умов України саме місцевими інжиніринговими компаніями; формування системи професійної освіти з підготовки спеціалістів у сфері інжинірингу та забезпечення вільного доступу до професійної літератури; регулювання нормативно-правової бази; підвищення якості інжинірингових послуг шляхом залучення фахівців певних галузей науки та промисловості.

Список використаних джерел

1. Капильцова В.В. Стан, проблеми та тенденції розвитку консалтингу в Україні / В.В. Капильцова, Т.Г. Курган // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4(8). – С. 189 – 193.
2. Мочерний С.В. Економічна теорія: навч. посіб. / С.В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
3. Ситник О.Б. Досвід інжинірингової діяльності в сучасному економічному просторі / О.Б. Ситник // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 4(24). – с. 104 – 116.
4. Управління проектами: теорія та практика виконання проектних дій: навч. посібник / Т. Г. Фесенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 181 с.
5. Чубатюк Ю.В. Проблеми та перспективи розвитку інжинірингу в Україні / Ю.В. Чубатюк, І.В. Некіпелова // Економічний простір : зб. наук. праць. – 2010. – № 11. – С. 29 – 35.
6. Ярошук А.О. Україна в міжнародному обміні інженерно-технічними послугами / А.О. Ярошук // Управління економічними процесами у світовій та національній економіці : зб. тез наук. робіт. – К.: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2015. – 144 с.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

**ПРАКТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ**

Гапонюк Богдана Петрівна,
магістрант 2-го року навчання
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Дюгованець Олеся Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Знаменною рисою ХХІ століття є домінування взаємопов'язаних процесів глобалізації і розвитку, заснованого на знаннях. Сьогодні світова економіка базується головним чином на знаннях в тому сенсі, що генерування, поширення та використання знань є головними рушійними силами зростання, створення національного багатства і зайнятості. Завдяки досягненням в сфері інформаційно-комунікаційних технологій генерування, поширення і використання знань також перетворились в глобальні явища. Формування глобальних виробничо-збутових ланцюгів, заснованих на знаннях, в якості ключових двигунів глобального економічного зростання породжує як проблеми, так і можливості для підприємств та країн, для тих, хто займається розробкою політики на національному та міжнародному рівнях [1].

Сучасні процеси глобалізації загострюють технологічне суперництво країн як засіб збереження лідерства, ривка вперед або інтеграції в новий світопорядок. Запорукою успішного розвитку (як економічного, так і соціально-політичного) є постійне інноваційне оновлення. Прискорений розвиток сектора інновацій і високих технологій здатен відкрити перед вітчизняною економікою нові горизонти.

Державні програми освоєння нових науково-технічних рубежів – це пріоритетний напрям стратегій всіх лідерів сучасного світу. Виробництво і просування на світові ринки продукції високих переділів (в тому числі наукомісткої) і нових технологій є однією з найважливіших характеристик конкурентоспроможності країни. Довгострокова динаміка розвитку світових ринків свідчить про те, що країни, що не володіють істотними природними ресурсами, але зробили ставку на розвиток передових технологій (Корея, Сінгапур, Фінляндія, Ірландія та ін.), виходять в число світових лідерів за темпами економічного зростання і рівнем життя населення.

Традиційна політика в сфері інновацій була в основному спрямована на заохочення НДДКР, тобто на фактори, що визначають пропозицію інновацій. Сьогодні більшість країн проводять інноваційну політику другого покоління, яка орієнтована на системи і коопераційні мережі. Зародження інноваційної політики третього покоління передбачає наявність інноваційного потенціалу в інших секторах

або областях політики. Цей потенціал можна реалізувати шляхом забезпечення міжгалузевої оптимізації компонентів інноваційної політики в різних секторах завдяки координації дій та інтеграції.

Під кращими практиками стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності розуміється таке державне втручання або такі заходи політики, які підсилюють ефект синергізму і зміцнюють слабкі ланки в інноваційній системі. До числа найважливіших завдань відноситься забезпечення горизонтальної узгодженості різних заходів політики, з тим, щоб індивідуальні або галузеві заходи політики спиралися один на одного і зводили до мінімуму протиріччя в разі можливої колізії цілей.

Найважливіший урок, який можна зробити з національного досвіду, полягає в тому, що для створення умов, що сприяють інноваційному розвитку і підвищенню конкурентоспроможності на основі знань, найважливіше значення мають інституційний контекст і конкретні умови.

Вкрай важливо, щоб НДДКР і наукомістка діяльність були не тільки автономними і актуальними для економіки, але і мали синергічний зв'язок з глобальною економікою. Таким чином, основною метою національної політики стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності має стати створення інституційної системи, що сприяє не тільки більшій відкритості, але й технологічній конкуренції [2].

З цієї точки зору поняття практики стимулювання інноваційної діяльності є досить неоднозначним, оскільки пряма передача передових досягнень з однієї країни або системи в іншу може і не дати такої ж віддачі, як в «рідній» системі. Крім того, не існує якогось одного «оптимального» методу управління інноваційною діяльністю, оскільки одні й ті ж функції можуть виконуватися різними інститутами.

Хоча осмислений порівняльний аналіз національних систем дозволяє винести важливі корисні уроки (навчання шляхом зіставлення), механічне копіювання досягнень у вузьких сферах у відриві від системного контексту ніяк не можна назвати «кращими практиками». При розробці національної політики слід пам'ятати про те, що зв'язок між базовими умовами і державною підтримкою інновацій має національну специфіку.

Комплекс національних заходів політики та їх ефективність можна оцінювати і аналізувати лише в контексті національної інноваційної системи з усіма її слабкими і сильними складовими. Інституційні умови, в яких формулюються цілі політики у сфері інновацій, пояснюють, чому в більшості країн ці цілі як і раніше є досить розпливчастими. У низці країн чіткі завдання досі не поставлені і не пов'язані з заходами щодо їх виконання.

Різноманітність країн з точки зору розвитку національної інноваційної системи (НІС) свідчить також про необхідність використання диференційованих підходів до політики в цій галузі й різного поєднання заходів політики в прагненні збалансувати державну підтримку конкретних інноваційних програм з підтримкою необхідної мережі установ, що займаються стимулюванням інноваційної діяльності (базові умови). На це не існує однозначної відповіді, що допомагає вибрати той чи інший підхід. Будь-яка відповідь повинна враховувати національну специфіку і контекст повинен ґрунтуватися на загальносистемному аналізі.

Країни з економікою наздоганяючого типу в своїй політиці приділяють особливу увагу скороченню так званого «імплементаційного розриву», тобто розриву між джерелами і користувачами інновацій. У зв'язку з цим в скороченні такого розриву

корисним може виявитися досвід більш розвинених країн у проведенні політики в цій галузі.

Політика країн з економікою наздоганяючого типу, як і раніше, має дуже сильний ухил в бік НДДКР і є традиційною в тому сенсі, що при цьому використовується двохполюсна модель або проводиться чітка грань між освітою / наукою та інноваціями / промисловістю. Тому при розробці перспективної стратегії, особливо в контексті еволюції поглядів на політику стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності, слід знаходити правильний баланс між різними принципами і цілями [3].

Іншим найважливішим завданням політики для країн з економікою наздоганяючого типу є пошук балансу між такими, що суперечать один одному принципами і цілями політики стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності. Наприклад, між інституціональним і конкурентним фінансуванням або між досягненням світового рівня якості і вирішенням місцевих актуальних проблем. В цілому необхідно активніше вдаватися до конкурентного розподілу державних коштів, що виділяються на НДДКР, а також до проектного фінансування. Крім того, НІС повинні сприяти не тільки генеруванню нових знань, але і їх поширенню в масштабах всієї економіки.

Таким чином, якщо кінцева мета заходів політики стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності полягає в створенні умов, що сприяють заснованому на інноваціях росту, то поєднання таких заходів повинно забезпечувати синергізм між базовими умовами і ключовими елементами національного інноваційного потенціалу. Основні чотири складові інноваційного потенціалу: потенціал впровадження, генерування знань, їх поширення, а також попит на них – взаємодіють між собою в рамках системи новаторства. Національні інноваційні системи, здатні забезпечувати синергізм між різними складовими інноваційного потенціалу, краще стимулюють інноваційну діяльність і економічне зростання на базі інноваційного потенціалу.

Хоча базові умови і формують кожен з елементів національного інноваційного потенціалу, їх ще недостатньо для забезпечення позитивного зв'язку між зростанням і новаторством. Тому сприятливі вихідні умови повинні доповнюватися ефективною НІС, тобто добре розвиненими елементами національного інноваційного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Компендиум передовой практики в области поощрения развития, основанного на знаниях / Европейская экономическая комиссия, Организации Объединенных Наций, Нью-Йорк и Женева // Российская Ассоциация Прямого и Венчурного Инвестирования, 2010. – 152 с.
2. Омеляненко В.А. Развитие высоких технологий в условиях глобализации инновационных процессов: дисертация / 08.00.02 - Світове господарство і міжнародні економічні відносини. В.А. Омеляненко. – 2016 – 254 с.
3. Financing Innovative Development: report / *Comparative Review of the Experiences of UNECE Countries in Early-Stage Financing* United Nations // Economic Commission for Europe New York and Geneva, 2007. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL:http://www.rvca.ru/upload/files/lib/Financing_Innovative_Development.pdf

---

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Добра Марія-Кароліна Віталіївна,
студентка 5 курсу напряму підготовки «бізнес-адміністрування»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сойма Світлана Юрївна,
к.е.н, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Практично в усіх розвинених країнах держава бере активну участь у формуванні та розвитку підприємницької діяльності. Як показує світова та вітчизняна практика, країни з розвинутою ринковою економікою мають розгалужену та чітко усталену систему державної підтримки малого підприємництва, в інших же подібна система перебуває у стадії становлення або розвитку.

У світі сформувалися дві основні форми державної підтримки малого бізнесу. Одна полягає у широкому державному регулюванні діяльності суб'єктів малого бізнесу в поєднанні з державним протекціонізмом. Вона властива початковому етапу розвитку малого бізнесу. Інша форма включає помірне державне регулювання малого бізнесу та створення ринкових умов для конкуренції, вона характерна для більш зрілих ринкових стосунків [1]. Малий бізнес в Україні переживає серйозні труднощі зростання. За показниками розвитку малих і середніх підприємств спостерігається значне відставання України не лише від розвинених країн (Японії, Великобританії, США), але і від колишніх соціалістичних країн (Угорщини, Польщі).

Так, державна політика розвитку малого і середнього бізнесу Угорщини, зорієнтована переважно на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни і задоволення попиту населення. Цьому сприяло ухвалення закону про розвиток та підтримку малого і середнього бізнесу, який чітко визначив категорію мікро-, малих та середніх підприємств. Для поліпшення співпраці між суб'єктами малого підприємництва та держави було створено низку організаційних структур із чіткою ієрархією. До опосередкованих економічних стимулів можна віднести зниження податкового навантаження, спрощення звітності, пільгове кредитування, принцип «одного вікна» у разі відкриття підприємств [2, с.321].

Сучасні позитивні тенденції в економіці Польщі пояснюються реалізацією державної низки реформ підтримки малого бізнесу. Малий бізнес в цій країні опинився у сприятливих умовах щодо розширення ринку збуту виробленої продукції, а також для розвитку міжнародних бізнесових інтересів.

В Італії розвинута система державної фінансової підтримки малого бізнесу через субсидування та пільгове кредитування діяльності окремих напрямів малого бізнесу та діяльності консорціумів і кооперативів, що об'єднують малі підприємства. Органи місцевої влади проводять також відеоконференції з метою повідомлення та роз'яснення

поточних змін в оподаткуванні. Щодо інших країн, чий досвід заслуговує на увагу, варто згадати Грузію, яка прийняла восени 2011 р. новий Податковий кодекс, за яким малий бізнес з обігом до 17 тис. дол. взагалі не оподатковується [3, с.4]. У Франції застосовують спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обігу. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо) [4, с.200].

У Німеччині малий бізнес вже більше 30 років відчуває потужну підтримку держави, економічна політика уряду постійно враховує його інтереси. Держава надає фінансові ресурси комерційним кредитним організаціям, що кредитують малі підприємства, з метою стимулювання мікрофінансування малого бізнесу. Для цього створена фінансова група KfW Group, яка на 80% належить Уряду Німеччини. Окрім фінансової допомоги, німецька держава також надає малому підприємству і активну інформаційну підтримку шляхом організації всебічних консультацій для підприємців всіх стадій розвитку бізнесу. Саме завдяки малим родинним підприємствам сталося стрімке зростання економіки країни.

У США підтримка малого бізнесу відбувається головним чином через дотації, прямі гарантовані позики. Крім того, на рівні штату реалізуються програми підтримки малого бізнесу через залучення недержавних коштів. Гарантії держави зменшують ризик операцій кредитно-фінансових установ, сприяють зацікавленості кредиторів малого бізнесу. За останні роки Конгрес США ухвалив не менше десяти законів з питань малого бізнесу, причому вони не відміняли попередніх законів (що характерно для нашої практики), а лише доповнювали і конкретизували їх. Програми підтримки малого бізнесу США дозволяють забезпечити всім суб'єктам малого бізнесу рівні можливості в розвитку і конкуренції. Останніми роками ці програми лежать в основі моделі розвитку приватного сектора в багатьох країнах з трансформаційною економікою.

Політика розвинених країн спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку, важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає у генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури. Для різних країн ЄС існують значні відмінності в цілях та принципах підтримки малого і середнього підприємництва. Однак основні цілі регулювання та підтримки малого і середнього бізнесу в Європі полягають у зміцненні єдиного внутрішнього ринку ЄС, усуненні адміністративних бар'єрів для ведення малого і середнього бізнесу, уніфікації законодавчої бази, а також у посиленні взаємодії країн ЄС для глибшого економічного співробітництва з іншими країнами. Останнім часом в Європі значного поширення набули інтерактивні інструменти підтримки малого бізнесу, такі, як інформаційні портали, вебінари, відеоконференції і т. п.

Таким чином, підприємства малого бізнесу стабільно та ефективно функціонують у розвинених країнах світу завдяки грамотній державній підтримці. В свою чергу, ефективний розвиток малого бізнесу веде до розвитку економіки країни та укріплення її позицій на світовому ринку [5].

На відміну від розвинених країн Європи, малий бізнес в Україні переживає серйозні труднощі зростання. Постійні зміни у політиці та у законодавстві привносять нестабільність в економічне середовище, тим самим збільшуючи ризики ведення бізнесу та призводячи до банкрутства багатьох підприємств. Держава повинна звести

до мінімуму поточні зміни у нормативно-правових актах. На відміну від великих підприємств, малий бізнес не має достатньо коштів, штатів та часу на моніторинг законодавства. Малий бізнес поки що не є повноцінним провідником ринкових інновацій та рушієм економічного зростання.

Для того, щоб малий бізнес ефективно функціонував в українській економіці і приносив позитивні результати, так, як він це робить в європейських державах, потрібно використати низку універсальних методів державного регулювання та стимулювання розвитку малого підприємництва, зокрема:

- встановлення системи пільг, у тому числі пом'якшення податкової політики;
- впровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності;
- фінансово-кредитна й інвестиційна підтримка;
- забезпечення участі суб'єктів малого підприємництва у виконанні поставок для державних, регіональних і місцевих потреб;
- розміщення державного замовлення на випуск продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності;
- надання достовірної інформації підприємцям про умови діяльності;
- інформаційно-консультаційне обслуговування, в рамках якого повинна надаватися допомога з проблем формування та функціонування малих підприємств. У розвинених країнах світу держава активно створює інформаційно-консультаційні центри, які поєднують урядові структури, підприємницькі асоціації, торговельні палати, банківські установи;
- допомога у матеріально-технічному забезпеченні;
- полегшення доступу до фінансових ресурсів шляхом зниження облікової ставки Національного банку України, стабілізації курсу гривні, вдосконалення та поширення механізмів гарантування кредитів для малого підприємництва [6].

Отже, необхідно враховувати зарубіжні форми підтримки з метою застосування їх в наших умовах. Слід розширити прийняття комплексних державних заходів зі стимулювання створення нових малих інноваційних підприємств у різних галузях, що зумовить істотний вплив на збільшення долі високотехнологічної ринкової продукції та формування національної інноваційної інфраструктури, розвиток якої на сучасному етапі є важливим завданням.

Список використаних джерел

1. Карпова Е.И. Анализ зарубежного опыта поддержки малого бизнеса / Е.И Карпова, Л.И. Чубарева [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua/](http://www.nbuv.gov.ua/)
2. Заярна Н.М. Вплив економічної кризи на зовнішньоекономічну діяльність підприємств України / Н.М. Заярна, О.О. Притула // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць.– Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 21.01. – 364 с.
3. Хом'яков В. Манія переслідування / В. Хом'яков // Контракт. – 2011. № 46. – С.18.
4. Лендел М.А. Регіон у системі прикордонного співробітництва: монографія / М.А. Лендел, П.Ю. Студеняк. - Ужгород: Карпати, 2010. – 472 с.
5. Озаринська В.В. Основи формування системи підтримки малого бізнесу в Україні / В.В. Озаринська // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua/](http://www.nbuv.gov.ua/)
6. Небава М.І. Механізми державного регулювання та підтримки малого підприємництва в Україні / М.І. Небава, І.Є. Шайдюк, Ю.І. Черкасова, А.В. Дмитрук // [Електронний ресурс] Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua/)

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ТРАНСКОРДОННЕ ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ

Дюгованець Олеся Михайлівна,

к.е. н., доц., доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Підприємництво є одним із видів сфери діяльності людини, що дає значний поштовх для розвитку економіки й забезпечення довготривалої економічної стабільності країни. З давніх часів і до сьогодні дослідники активно працюють над вивченням цього феномену та з'ясуванням його основних понять. Це пов'язано, в першу чергу, з постійним оновленням економічної системи і вдосконаленням підприємницької діяльності у процесі розвитку суспільства, його науково-технічного прогресу, а також створення інноваційного середовища, що спричиняє руйнацію традиційних структур і відкриття шляху до перетворень, котрі прискорюють рух економіки [1]. Наразі усі економічно розвинені країни світу стимулюють і підтримують мале і середнє підприємництво, що сприяє їхньому інноваційному розвитку, підвищенню якості та конкурентоспроможності виробленої продукції (послуг), а також рівня життя населення.

Метою наукової роботи є дослідити вплив державної політики країн-членів ЄС на транскордонну підприємницьку діяльність в межах європейського економічного простору. Адже очевидним є прагнення європейських розвинених країн розробити політику, яка сприяла б розвитку підприємницької діяльності, котра, в свою чергу, стимулює економічне зростання в країні.

Незважаючи на те, що дослідженням сутності й характеру підприємницької діяльності присвячена значна кількість праць [2–6], все ще залишається нез'ясованим, як країни, за допомогою певної урядової політики можуть стимулювати підприємницьку діяльність. На нашу думку, приєднання країни до певного регіонального угруповання, утвореного на основі підписання Регіональних Торговельних Угод (RTAs), може стати одним з визначальних факторів формування налагодженої державної політики зі стимулювання підприємництва. Це підтверджується тим фактом, що Регіональні Торговельні Угоди є діями урядів з метою лібералізації або сприяння торгівлі на регіональному рівні, часто за рахунок створення зон вільної торгівлі та митних союзів [7]. Так, приміром, країни Центральної та Східної Європи до набуття членства в ЄС уклали з ним угоди про вільну торгівлю. Такі ж угоди або митні союзи з Європейським Союзом мають деякі країни Середземномор'я, Мексика, Південна Африка, Туреччина тощо. Країни Балканського півострова уклали з ЄС угоди про асоціацію, що дозволяє їм користуватися безмитним доступом до ринків Євросоюзу, тобто фактично мати

режим вільної торгівлі тощо^{*}. Згідно з теорією порівняльних переваг [8], регіональна інтеграція повинна призводити до збільшення конкуренції, сприяти економічному зростанню в певних галузях промисловості, а також позитивно впливати на національні економіки.

У наукових працях вчених (Р. Мітчелл, В. Сміт, І. Морс, П. Рейнольдс, К. Сіврайт), які займаються дослідженнями процесів підприємницької діяльності за межами національної економіки [9], йдеться про позитивний вплив механізму економічної інтеграції на підприємництво шляхом виходу країни на вищий рівень регіональної економічної інтеграції, а це, в свою чергу, заохочує підприємців як в межах, так і за межами створених підприємств, до використання можливостей отримання додаткового прибутку на нових, ширших ринках. У даному контексті, підприємництво може виступати посередником або каталізатором між інтеграційною політикою та економічним зростанням країни.

З 1990-х років, з прискоренням процесів інтеграції та глобалізації господарського життя, підсилюються тенденції інтернаціоналізації венчурного фінансування й поступово рух транскордонного венчурного капіталу стає важливою частиною міжнародної інвестиційної діяльності. Причому притік венчурного капіталу на національний ринок призводить до розвитку та поступового зростання масштабів транскордонного венчурного фінансування, що стало свого роду новою тенденцією наприкінці 1990-х років на ринку міжнародних прямих інвестицій. Так, якщо з 1980-х до 1990-х років частка іноземного венчурного капіталу в США від загального венчурного фінансування в країні займала 10%, то вже після 1990-х років спостерігається тенденція зростання транскордонного венчурного капіталу в країнах, що розвиваються, таких як Індія, Китай, Латинська Америка; однак, незважаючи на те, що в 2002 році частка транскордонного венчурного капіталу США вже становить 20% від загального обсягу американського венчурного капіталу, то в Європі цей показник становить 27% від загального венчурного капіталу, а в Азії – 57% [10, с.5].

Можна виділити кілька причин, згідно з якими венчурний капітал поступово стає транскордонним. По-перше, здійснення інвестицій на міжнародному рівні стало результатом стратегії, спрямованої на зменшення витрат для венчурних компаній з точки зору інвестиційних ризиків, проводячи географічну диверсифікацію портфеля. По-друге, венчурні підприємства завдяки інвестуванню за кордоном збільшують дохід – як опортуністична реакція на цікаві інвестиційні можливості, що виявляться в іншій країні, чи як частина довгострокової стратегії розвитку своїх конкурентних переваг, або загалом користуються конкретними перевагами на місці. По-третє, транскордонний венчурний капітал поступово заповнює відсутню нішу на ринках з обмеженою пропозицією вітчизняного підприємницького капіталу.

Більшість наукових праць присвячені вивченню зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на транскордонні потоки венчурного капіталу з країни в країну [11-13]. Мова йде про такі фактори впливу, як високий ступінь невизначеності та високий рівень ризику, властивого венчурному бізнесу.

Будь-які угоди між резидентами різних країн піддаються ризику, який відсутній у внутрішніх операціях. Це пов'язано: по-перше, з тим, що операції здійснюються або в партнерстві із закордонним контрагентом, чия діяльність визначається

---

^{*} Очевидно, що сьогодні створення зони вільної торгівлі України з ЄС може стати ефективним інструментом усунення торговельних перепон на шляху українських товарів на ринки ЄС, а також збільшити доступність європейських товарів, насамперед інвестиційних, в Україні.

особливостями зовнішнього середовища його країни; по-друге, з тим, що операції здійснюються безпосередньо на території іноземної держави, де фірма потрапляє в чуже для неї економічне середовище. Тому, високий рівень ризику, може бути викликаний особливостями і подіями в конкретній країні (поява «кризи певної країни»), які можуть виникнути у разі несприятливої зміни політичної або економічної ситуації в країні; та появою звичайного комерційного чи інвестиційного ризику, пов'язаного з поведінкою контрагентів під час здійснення закордонних операцій.

Для того, щоб приймати рішення, компанія повинна мати можливість порівнювати ступінь ризику, властивий різним зарубіжним ринкам. Особливо це відноситься до тих форм міжнародного бізнесу, які супроводжуються залученням інвестицій в зарубіжній країні.

Доповнюючи існуючі дослідження у сфері транскордонного венчурного фінансування вважаємо, що створення спільного ринку є основним механізмом економічної інтеграції, який позитивно впливає на транскордонне венчурне фінансування, що здійснюється між країнами-членами і, як наслідок, на розвиток підприємництва в межах цих країн. У рамках ЄС, після того, якщо країна приєдналась до спільного ринку, більша частина потоків венчурного капіталу повертається в економічний союз і не виходить за його межі. Як наслідок, в цілому відтік венчурного капіталу з країн ЄС може знижуватися по відношенню до США, але пропорційно збільшується по відношенню до інших країн-членів ЄС, що в сучасних умовах розвитку міжнародної економіки, де йде конкурентна боротьба у галузях і сферах, притаманних шостому технологічному укладу та постійному ускладненню структури національних інноваційних систем, в цілому сприяє розвитку інноваційної політики, спрямованої на розробку не ординарних, а радикальних інновацій, як визначального чинника становлення постіндустріального суспільства.

Важливим фактором впливу на транскордонні потоки венчурного капіталу є поведінка венчурних капіталістів, які є ключовою ланкою підприємницької діяльності, оскільки вона сприяє потокам капіталів та появі нових ідей. Венчурні капіталісти проявляють значну зацікавленість вкладанням коштів за кордоном для отримання доступу до кращих можливостей інвестування, про що свідчить зростаючий рівень міжнародної діяльності.

Беззаперечно можна стверджувати, що, виходячи на вищий рівень економічної інтеграції, країни ЄС, швидше за, все будуть стимулювати транскордонну підприємницьку діяльність, оскільки така діяльність прямо пов'язана з транскордонними потоками венчурного капіталу до цих країн та з інших країн-членів.

Зрозуміло, що країни демонструватимуть збільшення транскордонного венчурного фінансування в інші країни-члени, якщо вони приєднаються до спільного ринку та приймуть єдину валюту у Євросоюзі. Проте, хоча механізм впровадження спільної політики, на нашу думку, є важливішим, не можна забувати, що прийнявши спільну валюту, ці два механізми діятимуть однаково на поліпшення гармонізації в нормативній та правовій інституційних структурах країн, перший – за допомогою ринкових систем, а інший – за допомогою фінансових інфраструктур.

Економічна інтеграція шляхом скорочення інституційних відмінностей між країнами-членами зменшить ринкову нестабільність та знизить ринкові ризики, що призведе до збільшення потоків венчурного капіталу між країнами-членами. Подібним чином, зменшення труднощів, пов'язаних з трансакціями венчурного

капіталу, відбувається внаслідок зростання міжнародного інвестування, що є наслідком зменшення витрат, пов'язаних з фінансовими операціями обміну, а також ризиків, пов'язаних з коливанням курсу валют та рівнем інфляції. Фактично, ефективна фінансова система є необхідною умовою для правильної мобілізації внутрішніх та іноземних заощаджень в країні, в той час, як неефективний фінансовий сектор стримує економічне зростання та підприємництво, підбиваючи впевненість інвесторів.

Можна зробити висновок, що будь-яке скорочення стримуючих факторів, що перешкоджають входженню у відповідну країну або пошуку закордонних (більших) ринків, сприяє загальному економічному розвитку в країні. У свою чергу, формування спільних ринків в межах економічної інтеграції здійснює позитивний вплив на інвестиційні потоки венчурного капіталу, оскільки багатосторонні угоди між країнами-членами економічного угруповання забезпечують доступ підприємств цих країн до світових ринків. Ці висновки є особливо важливими, враховуючи доповіді Європейської Комісії 1994-го, 1998-го і 2001-го років, які заохочують уряди європейських країн та голів установ, створити відповідні умови для розвитку венчурного бізнесу, що, в свою чергу, сприятиме створенню нових робочих місць і підвищенню міжнародної конкурентоспроможності країн.

Крім того, чим більшою є гармонізація інституційних систем двох країн, тим більша вірогідність того, що венчурні капіталісти визнають та скористаються перевагами можливостей інвестування за межами національних кордонів, а зменшення торговельних бар'єрів буде сприяти відтокам транскордонного венчурного капіталу унаслідок зменшення кількості бар'єрів, пов'язаних з трансакціями та ризиками, що існують для інвесторів. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що країна буде мати вищий рівень відтоку транскордонних венчурних інвестицій після вступу країни до спільного ринку регіонального економічного співтовариства, а зміни, пов'язані з економічною інтеграцією на рівні країни мають прямий позитивний вплив на транскордонні потоки венчурного капіталу в регіоні, адже сприяють розвитку та поширенню інноваційних технологій, що, в свою чергу, підвищує загальний рівень підприємницької діяльності окремих країн і регіону в цілому.

Список використаних джерел

1. Kirzner I.M. Competition and entrepreneurship / I.M. Kirzner // Chicago: University of Chicago Press. – 1973. – 34 p.
2. Acs Z.J. Innovation and technological change / Z.J. Acs, D.B. Audretsch // Handbook of entrepreneurship research. Boston: Kluwer Academic Publishers. – 2003. - pp. 55–79.
3. Audretsch D.B. R&D spillovers and the geography of innovation and production / D.B. Audretsch, M. Feldman // American Economic Review, 86: 1996. – pp. 630–640.
4. Audretsch D.B. Entrepreneurship capital and economic performance / D.B. Audretsch, M. Keilbach // Regional Studies, 38: 2004. – pp. 949–959.
5. Blanchflower D.G. Self-employment in OECD countries / D.G. Blanchflower // Labour Economics, 7: 2000. – pp. 471–505.
6. Economic development and business ownership: An analysis using data of 23 OECD countries in the period 1976–1996 / M. Carree, van A. Stel, R. Thurik, S. Wennekers // Small Business Economics, 19: 2002. – pp. 271–290.

-
7. Levy B. (2006). Emerging countries, regionalization, and world trade / B. Levy // *Global Economy Journal*, 6(4): 2006. – pp. 1–29.
  8. Negative and positive integration in the political economy of European welfare states. [G. Marks, F.W. Scharpf, P.C. Schmitter, W. Streeck)]. *Governance in the European Union*. London: Sage. – 1996. – pp. 15–40.
  9. Are entrepreneurial cognitions universal? Assessing entrepreneurial cognitions across cultures. [R.K. Mitchell, J.B. Smith, E.A. Morse, K.W. Seawright, and al.] *Entrepreneurship Theory and Practice*, 26(4): 2002. pp. 9–32.
  10. Haemmig M. *The Globalization of Venture Capital: A Management Study of International Venture Capital Firms // Switzerland: Haupt Press. – 2003. – pp. 2-36.*
  11. Kenney M. *The Globalization of Venture Capital: The Cases of Taiwan and Japan / M. Kenney, H. Kyonghee, T. Shoko // Paper presented at the International Conference on Financial systems, corporate investment in innovation and venture capital, Brussels, November 7-8, 2002. – 42 p. [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: www.insme.org/files/140/at_download/file – Title from the screen.*
  12. Gompers P.A. *The Money of Invention: How Venture Capital Creates New Wealth / P.A. Gompers, J. Lerner // Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press. – 2001. – pp. 1-28.*
  13. Megginson W.L. *Toward A Global Model of Venture Capital / W.L. Megginson // Journal of Applied Corporate Finance.No.16: 2004. – pp. 8-26.*

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Жидик Корнелія-Вівієн Корнелівна,
студентка 4 курсу,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сойма Світлана Юріївна,
к.е.н, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту,
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Україна широким фронтом виходить на західноєвропейський соціально-економічний простір. Таким чином самостійність України зовсім не означає її самоізоляції на міжнародній арені. Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в їх рішенні. Характерною рисою сучасного світового соціально-економічного розвитку є бурхлива динаміка інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчують на собі їх вплив.

Європейська інтеграція – це магістральний напрям розвитку континенту, який визначить як ситуацію в самій Європі в третьому тисячолітті, так і її місце у світі. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, тому, що це найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Для України європейська інтеграція - це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Основними політичними вигодами послідовної європейської інтеграції є зміцнення стабільності демократичної політичної системи та її інститутів, модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення культури демократії і повага до прав людини [1].

У період змін кон'юнктури світових фінансових ринків проблеми інтеграції української економіки спричинено, з одного боку, глобалізацією світової економіки, з іншого – тенденціями зростання регіональної інтеграції, яка на засадах партнерства має надзвичайно важливе значення як для підвищення ефективності національної економіки, так і для подолання її економічної відсталості. Для того щоб не стати сировинним додатком у світовому економічному просторі, Україна має інтегрувати економіку в Європейський Союз.

Україна заявила про Європейський вибір відразу після того, як стала незалежною. Основною проблемою зовнішньоекономічної інтеграції є те, що за років незалежності Україною були зроблені перші, здавалося б успішні кроки в напрямку євроінтеграції, але вже в 2004 році стало зрозуміло, що інтеграційний процес не буде таким простим і передбачуваним, яким він до цього представлявся ряду українських політиків. З огляду на це, предметом серйозного дослідження мають стати інтереси країн, що є членами ЄС та України, усвідомлені та неусвідомлені перешкоди на шляху до інтеграції [2].

Сучасний стан відносин ЄС з Україною можна визначити як певну паузу, яка відбиває настрої вичікування. Європейський Союз усвідомлює невідповідність України інтеграційним критеріям, займаючи обережну позицію щодо України та очікуючи скільки-небудь істотних економічних успіхів.

Говорячи про фактори, що гальмують рух України до Європи, насамперед, виділяють низку внутрішніх проблем.

По-перше, це повільність у проведенні економічних реформ, відсутність помітних результатів внутрішніх соціально-економічних трансформацій. Без цього, вступ до ЄС буде залишатися недосяжною мрією.

По-друге, тривогу викликає високий рівень корупції та економічної злочинності. Україна користується сумнівною славою однієї з найбільш корумпованих держав Європи.

По-третє, наголошується на невідповідності нашого законодавства і стандартів існуючим в Європейському Союзі нормам.

По-четверте, серйозною перешкодою інтеграції України до ЄС є відсутність консенсусу стосовно європейського вибору як серед населення, так і на рівні державних інституцій (Парламенту, міністерств та відомств). Водночас, наголошується на відсутності в Україні впливових політичних сил та підприємницьких кіл, які ідентифікують своє майбутнє саме з Європейським Союзом.

На сучасному етапі комплексною ініціативою у системі зовнішніх стосунків Європейського Союзу з Україною є Східне Партнерство. Рішенням Європейської Ради від 19-20 березня 2009 року затверджено новий формат політики ЄС на сході - Східного партнерства, офіційний початок якого був наданий на Саміті Східного партнерства 7 травня 2009 року в Празі. Цією ініціативою Європейський Союз задекларував чіткий намір зробити відносини між ЄС і його сусідами тіснішими та просувати процеси їх європейської інтеграції.

Східне партнерство має підняти ці відносини на новий рівень і сформулювати набагато амбіційніший порядок денний. Більш того, воно повинно визнати європейські ідентичність та прагнення східних країн-партнерів і прискорити демократичні і ринкові реформи, поглибити діалог між країнами-партнерами і ЄС та між ними самими на міждержавному і громадському рівнях.

Визначають комплекс заходів щодо прискорення інтеграції України до ЄС- це створення сприятливих умов для економічного розвитку, модернізації економіки та суспільства; впровадження ринкових відносин, проведення податкової і бюджетної реформ. Водночас, наголошується на необхідності зміцнення засад політичної демократії, посиленні боротьби з корупцією, вдосконаленні захисту прав інтелектуальної власності, впровадженні європейських правових стандартів. Важливою умовою наближення України до ЄС є вступ України до СОТ. Приєднання до цієї Організації, дало Україні наступні основні економічні переваги:

- створення передумов для розширення співпраці з ЄС;

- переваги світової торгівлі та міжнародного розподілу праці;
- вплив на макроекономічну політику;
- забезпечення ширшого вибору товарів та послуг;
- забезпечення лібералізації доступу українських товарів на ринки світу;
- доступ до механізму вирішення торгових спорів.

Окрім ряду позитивних наслідків від вступу України до СОТ існує і низка недоліків, які можуть спричинити додаткові загрози економіці України, зокрема:

- лібералізація торгівлі може спричинити посилення впливу світової кон'юнктури на економіку країни, що зумовлює підвищення економічних ризиків України у періоди глобальної економічної нестабільності;
- членство України у СОТ вимагатиме скасування багатьох положень, закріплених у чинних програмах субсидування окремих галузей, які суперечать нормам СОТ;
- вітчизняні виробники в окремих випадках можуть виявитися неготовими до зростання конкуренції через низьку ефективність підприємств.

Зважаючи на все вищесказане, слід зазначити, що Україна отримала значно більше позитивних переваг від членства в СОТ, ніж негативних. Але реалізація потенційних переваг потребує змін адміністративного характеру, реформи податкової системи, додаткових витрат держави на реструктуризацію та реорганізацію підприємств.

Сам вступ України до ЄС не означатиме автоматичної ліквідації безробіття, гострих соціальних та економічних проблем. Але разом з тим наближення до ЄС дозволить залучити інвестиції потужних ТНК, що поряд з ефективним використанням коштів фінансово - промислових груп і населення, дозволить модернізувати українську економіку у найближчі 10 – 15 років. При цьому зміниться стан структури промисловості, у якій тепер переважають паливно-енергетичні та металургійні галузі, різко зменшиться використання сировини та енергії, ефективніше буде використовуватися трудовий потенціал нашої держави, зменшаться екологічні проблеми. Водночас було б помилково замовчувати або применшувати складність європейської інтеграції. Зрозуміло, що він буде тривалим та непростим. Зокрема для України інтеграція в Європу означає зростання відкритості національної економіки та конкуренції з боку фірм – членів ЄС.

Список використаних джерел

1. Багач С.М. Становлення інвестиційної моделі економічного зростання // Урядовий кур'єр. - 2015. - №25. - С.5-6.
2. Зовнішньо-економічна діяльність України / Є. Єрьоміна // Вісник податкової служби України. – 2013. - №23. – С. 40 – 42.
3. Оцінювання впливу інтеграції на економічний розвиток країни / О. Прімерова // Банківська справа. – 2015. - №5. – С. 40 – 50.
4. Філоненко Р. Україна - ЄС: остаточний вибір засад розвитку держави // Віче.- 2011. №9 - 10 . - С. 45.
5. Шпек Р. Україна - ЄС: крок до членства // Політика і час. - 2009. - №5. - С.8

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНІ КЛАСТЕРИ ЯК ФОРМА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Куничко Василь Васильович,
магістрант з бізнес – адміністрування,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Бондаренко Вікторія Михайлівна,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Розвиток логістичної інфраструктури є однією із передумов активізації динаміки міжнародної торгівлі, інвестиційної привабливості регіонів та транскордонного співробітництва. Як показують дослідження, неефективна логістика, митні процедури та інфраструктура можуть мати великий негативний вплив на конкурентоспроможність системи торгівлі чи завоювання нових ринків. Тому, транскордонне співробітництво, спрямоване на підвищення ефективності використання логістичного потенціалу прикордонних територій, дає можливість застосувати кластерний підхід до розвитку цих територій, що матиме вагомим значення для поєднання теорії та практики логістичної діяльності. Відповідно до розпорядження КМУ (від 10.09.08 № 1214-р) Мінрегіонбуд спільно з Національною академією наук України розробили проект «Національної стратегії створення і ведення транскордонних кластерів» як інструменту здійснення державної регіональної політики у транскордонних регіонах з метою підвищення конкурентоспроможності останніх. У всіх транскордонних регіонах існують необхідні передумови для започаткування роботи логістичних кластерів, зумовлені високим транзитним потенціалом України. Адже кластеризація є невід’ємною рисою ринку логістичних послуг ЄС, а через транскордонні регіони, сформовані між ЄС та Україною проходить більшість транспортних комунікацій і важливих транспортних коридорів, що сполучають ЄС із країнами Східної Європи та Азії. Загалом на території Європи діє близько 25 базових (основних) логістичних кластерів та 60 другорядних логістичних кластерів. Більшість європейських логістичних кластерів знаходиться на перетині основних вантажних потоків і поєднують у собі безліч профільних об’єктів, у першу чергу складських споруд. Діапазони дії кластерів різних країн та регіонів часто перетинаються. Цілями формування логістичних кластерів у межах транскордонних регіонів, сформованих на кордоні між Україною та ЄС має стати максимально повне та ефективно використання їх конкурентних переваг на основі мобілізації наявних матеріальних і нематеріальних активів, а також зниження транзакційних витрат на основі підвищення рівня взаємної довіри між учасниками кластеру. Враховуючи той факт, що транспортно-логістичні кластери можуть

особливо успішно функціонувати в місцях проходження і перетину пан'європейських транспортних коридорів, зокрема на зовнішніх кордонах ЄС, їх формування у межах українсько-польського, транскордонного регіону видається доволі перспективним. Діяльність транспортно-логістичних кластерів має базуватися на тих принципах, яких дотримуються в країнах ЄС, а саме:

- пропозиція максимально повного переліку транспортних і супутніх послуг на основі договірних відносин з кожним учасником логістичного ланцюга (формування банку даних логістичних ланцюгів); - організація комплексного транспортного обслуговування на основі єдиного договору на комплексне обслуговування і єдине замовлення на всі послуги, формування завдань для учасників логістичного ланцюга на підставі замовлення користувача транспортних послуг, централізований контроль виконання замовлення;

- максимальна стандартизація та уніфікація перевізних та інших документів, необхідних для виконання перевезення, що застосовуються учасниками логістичних ланцюгів, з метою забезпечення можливості створення єдиного інформаційного простору;

- географічний розподіл структурних підрозділів кластеру з метою максимального охоплення ринку транспортних послуг, виконання оперативного управління роботою логістичних ланцюгів у місцях формування вантажопотоків та їх перетину;

- організація співробітництва з українськими і міжнародними організаціями, що займаються питаннями транспортної логістики;

- інтеграція з міжнародними логістичними центрами і забезпечення інформаційного обміну учасників міжнародного транспортно-логістичного кластеру.

Функціонування при цьому транскордонних транспортно-логістичних кластерів забезпечуватиме підвищення якості перевезень не лише пан'європейськими транспортними коридорами, але і в межах транспортних мереж окремих транскордонних регіонів. Підвищення ж якості перевезень відбуватиметься насамперед завдяки системному управлінню транспортними потоками через мережу транскордонних логістичних центрів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» №1861-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс]. - ежим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-15>
2. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : посібник / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : «Крамар», 2011. – 259 с.
3. Гоблик В. В. Формування транскордонних транспортно-логістичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України / В. В. Гоблик, В. В. Папп // Економічний форму. – 2013. – № 4. – С. 50-55.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ*

Мельник Ольга Григорівна,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»

Адамів Марта Євгенівна,
кандидат економічних наук,
асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка»

Ключовою проблемою більшості національних економік, що перебувають на транзитивному етапі розвитку, є високий рівень неплатоспроможності та банкрутства їхніх суб'єктів господарювання. Це значною мірою перешкоджає багатьом державам досягнути статусу країн із розвинутою економікою та успішно доєднатись до авторитетних європейських і світових спільнот. В умовах активізації євроінтеграційних процесів одним із шляхів вирішення означеної проблеми для країн, що розвиваються, в тому числі й для України, котра на сучасному етапі прагне інтегруватись у європейську спільноту, є вивчення та переймання європейського досвіду у сфері нормативно-правового забезпечення діагностики неплатоспроможності та банкрутства бізнес-організацій.

У цілях створення уніфікованих засад та удосконалення механізмів регулювання діагностики неплатоспроможності та банкрутства суб'єктів господарювання, що мають транскордонний характер, Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу було прийнято новий Регламент «Про процедури у сфері неплатоспроможності» № 2015/848 від 20.05.2015 р. [1]. Ключовою ціллю цього Регламенту є максимальне сприяння збереженню цілісності та відновлення стабільної роботи усіх підприємницьких структур, які хоча й володіють певними фінансовими проблемами, однак характеризуються економічним потенціалом для налагодження нормального функціонування. Зокрема, положення Регламенту акцентують увагу на процедурах, які передбачають проведення реструктуризації діяльності боржника на стадії, коли лише існує загроза його неплатоспроможності; часткове або повне позбавлення боржника контролю над своїм майном та справами; звільнення від заборгованості або її коригування, наприклад, шляхом зменшення суми боргу або збільшення періоду на його сплату.

Таким чином, Регламентом Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про процедури у сфері неплатоспроможності» [1] визначено чотири

---

* Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф 66 Державного фонду фундаментальних досліджень

можливих способи вирішення проблеми неплатоспроможності боржника: збереження та порятунк неплатоспроможного підприємства, коригування його заборгованості, реорганізація або ліквідація. При цьому можливими є такі варіанти перебігу процедур стосовно боржника [1]:

- боржник повністю або частково позбавлений свого майна і в такому випадку призначається керуючий справами неплатоспроможного суб'єкта господарювання;
- активи і діяльність боржника підпадають під нагляд судового органу;
- вводяться тимчасові процедури стосовно неплатоспроможного підприємства, за яких відбуваються переговори між кредиторами та боржником з метою пошуку шляхів задоволення вимог позичальників; у випадку, якщо домовленості не вдалось досягнути, то застосовується одна із двох вищевказаних процедур.

Згідно із положеннями Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про процедури у сфері неплатоспроможності» [1] справа щодо неплатоспроможного підприємства може реалізовуватись у два етапи здійснення основних та допоміжних процедур. Варто зазначити, що основні судові процедури відкриваються та реалізуються судовими органами тієї країни, на території якої зосереджується основна діяльність боржника, та повинні бути визнані у країні позичальника. При цьому введення основних судових процедур у справі неплатоспроможного підприємства здійснюється на підставі національного законодавства країни боржника із врахуванням положень Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про процедури у сфері неплатоспроможності» [1]. Будь-які інші процедури, які відкриваються після введення основних процедур стосовно боржника, є допоміжними процедурами. Такі допоміжні процедури, як правило, відкриваються судовим органом у країні кредитора, однак, якщо за результатами основних судових процедур встановлено факт неплатоспроможності боржника, то він не може підлягати повторній перевірці у межах допоміжних процедур. За допомогою допоміжних процедур можливим лише є накладання певних обмежень на майно боржника для задоволення вимог кредиторів.

Як зазначається у [2], ключовою ціллю нового Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про процедури у сфері неплатоспроможності» [1] є підвищення ефективності управління транскордонними процедурами у сфері визнання неплатоспроможності підприємств з метою паритетного врахування інтересів усіх зацікавлених сторін. При цьому визначальними особливостями зазначеного документу є наступні [2]:

- розширення спектру процедур із попереднього діагностування неплатоспроможності організацій з метою збереження цілісності тих суб'єктів господарювання, котрі володіють потенціалом для відновлення нормального функціонування, та надання їм «другого шансу» для розвитку діяльності;

- удосконалення допоміжних процедур у справі проти боржника на засадах розширення їхнього спектру шляхом введення «гібридних» процедур та процедур, які застосовуються в умовах існування лише загрози неплатоспроможності, з метою реструктуризації заборгованості підприємства до моменту настання його неплатоспроможності;

- підвищення інформаційної прозорості процедур у справі проти боржника з позиції удосконалення інформаційного забезпечення усіх позичальників, тощо.

Таким чином, на підставі вищевикладеного слід зазначити про те, що в умовах європейської інтеграції України органам законодавчої та виконавчої влади слід враховувати законодавчу практику Європейського Парламенту та Ради

Європейського Союзу при розробленні та удосконаленні національних нормативно-правових актів у сфері діагностики неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Це забезпечуватиме гармонізацію вітчизняного законодавства із європейськими стандартами, сприятиме успішній інтеграції України у європейську спільноту та репрезентації її як держави із якісною та уніфікованою нормативно-правовою базою. Адже не новиною є той факт, що провідні європейські держави постійно відслідковують зміни у європейському законодавстві, зокрема й у сфері діагностики неплатоспроможності суб'єктів господарювання (окремі положення нового Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про процедури у сфері неплатоспроможності», прийнятого у 2015 р., вже встигнули впровадити такі європейські держави, як Франція, Іспанія та Італія [2]) з метою їхньої адаптації та впровадження на національному рівні. Це ще раз підтверджує їхній статус розвинених європейських держав та сприяє ефективній міжнародній співпраці.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0848&rid=1>.
2. New EU Regulation on insolvency proceedings. - Paul Hastings LLP, June 29, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9263372b-05b3-4f28-848f-57d7dd5ea35e>.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ ЗОН НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Мицик Даніелла Павлівна,

студентка 4 курсу напряму підготовки «міжнародний бізнес»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сойма Світлана Юрївна,

к.е.н, доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту,
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасну економіку вже неможливо уявити без офшорного бізнесу. З метою мінімізації податків і захисту свого капіталу офшори використовують бізнесмени практично у всіх видах діяльності і у всіх країнах. Зрозуміло, Україна - не виняток. Крім того, наші підприємці є лідарами за кількістю створених офшорів. Світова фінансова криза та сьогоднішнє українське становище лише загострили проблему оптимізації податків та бізнесу і підвищили популярність офшорів. Розвиток співробітництва з офшорними зонами для України посідає значне місце, з кожним роком зростають обсяги офшорних операцій.

Вперше українські бізнесмени дістали можливість відкривати офшорні компанії в 1991 році. В квітні 1991 року швейцарська компанія RiggsWalmetGroup оголосила про те, що виходить на український ринок з пропозицією про організацію офшорів. Пропонувалася не тільки допомога в створенні безподаткових компаній, але й підтримка їх діяльності - внесення щорічних внесків до бюджету країни базування, забезпечення секретарських послуг з обробки нерегулярної пошти, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів тощо. За міжнародними мірками, вартість послуг була досить висока: \$4800 - за реєстрацію і \$1100 щорічно - за підтримку. На сьогоднішній день, у результаті зростання пропозиції подібного роду послуг і зростання конкуренції ціна офшору впала до \$500.

Існує комплекс факторів, які тільки стимулюють розвиток офшорного бізнесу в Україні. До головних із них належать: тягар податкового навантаження та неефективність фіскальної політики, несприятливий інвестиційний клімат і потужні мотиви до експорту капіталу за кордон, високі інвестиційні ризики, криміналізація економіки.

Українських бізнесменів у офшорні зони вабить можливість ухилення від сплати податків та відмивання «брудних грошей» (за ці діяння передбачена кримінальна відповідальність відповідно до ст. 212 і ст. 209 КК України).

Проте створення компаній в офшорних зонах законом не заборонено, а прибуток формально з'являється у суб'єктів господарювання інших країн. Всі махінації пов'язані з укриванням прибутку в офшорній зоні називаються «офшорними схемами» [1, с.33].

Найпростіша офшорна схема заснована на універсальному принципі податкового кодексу, згідно з яким обов'язковим оподаткуванням підлягають доходи, отримані на території даної держави. Якщо ж джерело доходу розташоване поза цією країною або «ніде» ясно, він може не оподатковуватися в своїй юрисдикції. Ця схема застосовується при посередницьких послугах, в зовнішній торгівлі, в консультаційній комерції. Отримані доходи поступають на рахунки офшорних компаній. Наприклад, компанія заснована за кордоном нашим бізнесменом вкладає кошти в Україну, і отримує неоподаткований прибуток, який перераховується йому за кордон [2, с.60].

При експорті товарів з України ціна може бути значно нижчою, щоб прибуток, який мав потрапити під оподаткування, залишився в офшорній компанії. В іншому випадку ціну може бути завищено для отримання в подальшому значно більшої, ніж за законом, суми відшкодування податку на додану вартість. При імпорті товарів в Україну з використанням офшорних компаній ціна, як правило, занижується для мінімізації податкових і митних відрахувань при перетинанні кордону. Для кожної держави з її законодавством існують окремі схеми мінімізації податків. Близько 80% інвестицій в Україну зроблено українцями через офшорні компанії. Саме тому значна частка інвестиції надходить до нас з Кіпру.

Острів залишається найприйнятнішою транзитною зоною для переведення українського капіталу в традиційні безподаткові офшорні юрисдикції (Британські Віргінські острови, Беліз, Панама, тощо).

Відтік коштів з України в офшорні зони в 2015 році склав 126 мільярдів гривень, також відомо, що бюджет щомісячно недотримує 500-700 мільйонів гривень через мінімізацію сплати ПДВ. Перш за все, це відбувається за рахунок використання фіктивних підприємств, т. з. податкових ям.

Циклічна схема самофінансування, дозволяє українським бізнесменам залишати в тіні більшість своїх доходів, і при цьому зберігати кришталево чисту репутацію перед податковими органами, судами і т.д.

Дані про кошти українського походження, які осіли в офшорах, за приблизними міжнародними оцінками, коливаються від 117 млрд доларів (GlobalFinancialIntegrity) до 167 млрд (TaxJusticeNetwork).

Оцінка щорічних офшорних втрат України досягає 11-12 млрд. доларів, що дорівнює обсягу кредитів, отриманих нею від МВФ в рамках двох останніх додатків (2014-2015 роках).

Також цього року Міжнародний консорціум журналістів-розслідувачів (ICIJ) опублікував базу даних, отриману на основі так званого "панамського архіву". Опубліковані дані дозволяють дізнатися число компаній, якими володіють громадяни тієї чи іншої країни. Дані свідчать про те, що власниками офшорних рахунків в Україні є 165 громадян і 195 компаній.

Офшорні центри - це прекрасна можливість для українських компаній розвиватись в тіньовому прошарку ринку і їх вихід звідти залежить не від посиленої боротьби з офшорними центрами, а від зміни політики держави до самих підприємств. Офшорна зона призвана створювати для підприємців сприятливий валютно-фінансовий, фіскальний режим, високий рівень банківської і комерційної таємниці, а також лояльність державного регулювання [5, с.86].

Отже, розглянувши основні особливості функціонування офшорних центрів, ми визначили напрямки розвитку співробітництва України з Кіпром, та дійсні напрямки руху капіталу в Україну. Проблема офшорних зон має вирішуватись на глобальному рівні за рахунок об'єднання інших країн, міжнародних організацій, що дасть змогу

створити спільну законодавчу базу та гармонізувати податкову систему та систему штрафів для зменшення відпливу капіталу з країни. Має відбуватись відстеження нових схем відмивання грошей, жорстка постановка питання про звітність банків, аналіз впливу незаконного капіталу на економічну і політичну сферу життя суспільства, удосконалення роботи державних службовців, складання переліку офшорних зон і юридичних осіб, які з ними співпрацюють. Усі зазначені вище шляхи вирішення проблеми офшорних зон потребують активних дій держави й тісного міжнародного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Черунілам Ф. Міжнародна економіка / International Economics, 5-е вид., Компанії МкГроуХіл, 2008. – 701 с.
2. Пешко А. В. Офшорний бізнес як складова світової економіки / А. В. Пешко // Економіка та підприємництво [Текст]. – № 3. – 2006. – С. 233-236.
3. Представництво президента. Конституція України. [Електронний ресурс] [http://www.president.gov.ua/documents/ constitution](http://www.president.gov.ua/documents/constitution)
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Гетьманцев Д. Ініціативи G20 змушують задуматися про зміну юрисдикції / Гетьманцев Д. // Дзеркало тижня. — № 16 (744). — 30 квітня — 15 травня 2009. — 10 с.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

РОЛЬ ВАЛЮТНИХ БІРЖ У СТРУКТУРІ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Мицяк Наталія Іванівна,
студентка 4 курсу
напряму підготовки «міжнародний бізнес»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сойма Світлана Юрївна,
к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу,
логістики та менеджменту,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У сучасному світі кожна людина прямо чи опосередковано стикається з поняттям валютної біржі та її діяльністю. Саме тому так важливо розуміти, сутність цих установ та основну мету їх функціонування. У теперішньому нестабільному середовищі розуміння ролі валютних бірж в світових економічних процесах – це запорука правильного прогнозування подій на ринку валюти.

Міжнародний фінансовий ринок виник на основі інтеграційних процесів між національними фінансовими ринками. Інтеграція ринків окремих країн розпочалася в середині 60-х років 20-го сторіччя. [1, с.121]

В нинішній час міжнародний фінансовий ринок – це глобальна система акумулювання вільних фінансових ресурсів та надання їх позичальникам із різних країн на принципах ринкової конкуренції.

Міжнародний фінансовий ринок поділяється на централізований та децентралізований. Централізований фінансовий ринок представлений валютними біржами. Його також називають біржовим ринком.

Валютна біржа – це організація, елемент інфраструктури валютного ринку, що надає послуги з організації та проведення торгів, в ході яких здійснюються операції, укладаються угоди з іноземною валютою. На валютній біржі здійснюється вільна купівля продаж національних валют виходячи з курсового співвідношення між ними, що складається на ринку під впливом попиту та пропозиції. [2, с.54]

Валютна біржа організовує торгіву системою, що дозволяє здійснювати пошук контрагента, а також забезпечує виконання угод купівлі-продажу. Дуже часто валютні біржі виникали на місці вже існуючих товарних чи фондових бірж, задовольняючи потребу учасників проведених там торгів у можливості швидкого вибору платіжного засобу. Саме тому багато з існуючих валютних бірж функціонують на діючих біржах інших видів і не мають власного приміщення для проведення торгів. Більше того, створюються і функціонують повністю електронні біржі, на яких торги здійснюються у віртуальному просторі. Інший історичний шлях утворення валютних бірж – міжбанківські валютні аукціони, які служать торговим майданчиком для продажу валют банками різних країн. [3]

Валютні біржі виникли як допоміжний інструмент для здійснення торгів на різних біржах або для проведення міжбанківських розрахунків. У деяких розвинених капіталістичних країнах спеціальні валютні біржі відсутні. Це має місце там, де знаходяться найбільші банки, які економічно гарантують обмін валют. Найбільшим світовим центром торгівлі валютою вважається Нью-Йорк (за іншими джерелами Лондон). [4, с.66]

Найбільш перспективною валютною біржею в Україні є Українська Міжбанківська Валютна Біржа (УМВБ), яка діє у напрямку найвідоміших валютних бірж у всьому світі, таких як: FOREX, NASDAQ і OMX.

До того часу, як було організовано УМВБ, існувала валютна біржа при Національному банку. УМВБ — це організація, вищим органом якої є збори засновників, потім — біржовий комітет, уповноважений вирішувати всі стратегічні питання в період між зборами, і нарешті, Ревізійна комісія, біржовий арбітраж і дирекція, що здійснює поточне управління.

Біржовий комітет формується із засновників біржі, зокрема з представників Промінвестбанку, «Укрсоцбанку», «Укрексімбанку», «Приватбанку». Журнал Global Finance у щорічному рейтингу «WORLD'S BEST FOREIGN EXCHANGE BANKS 2014» назвав провідні світові банки у галузі валютних операцій. Найкращим українським банком у галузі міжнародних валютних операцій став «ПриватБанк». Він має найширшу в країні мережу філіалів та відділень, а також є найбільш технологічно розвиненим банком. [5, с. 76]

Серед перспектив розвитку УМВБ — підготовка до торгів монетарними металами і запровадження нових ф'ючерсних контрактів, поліпшення умов розрахунків. У відділу управління моніторингу і регулювання УМВБ, перспективу поліпшення роботи біржі пов'язано із запровадженням нових технологій і, насамперед, зі створенням мережі віддалених терміналів. Суть цієї системи в тому, щоб учасники валютних, фондових і термінових торгів могли укладати угоди, не виходячи із власних офісів.

У світі потреби у валютних біржах як таких немає, оскільки в розвинених економіках купівля та продаж валюти відбувається на міжбанківському ринку. Наприклад, Франкфуртська біржа надає свою котирувальну дошку, де всі учасники валютного ринку отримують інформацію про поточні валютні курси. Тому на цій і подібних біржах близько 95% доходів біржі становлять фондова або товарна торгівля. Якщо умовно весь валютний ринок країни станом на кінець 2007 року взяти за 100%, то на біржі було укладено близько 10% операцій, ще 60% валюти продано на міжбанківському ринку, на готівковому ринку — близько 20% і близько 10% — за міждержавними угодами. [6, с. 122]

Найбільший обсяг біржових валютних угод світу припадає на Велику Британію - 37%, далі йдуть США - 18%, Японія - 6%, Швейцарія, Сінгапур, Гонконг - по 5%, Австралія - 4%, на інші країни залишається близько 20%.

Отже, валютна біржа - це один із суб'єктів міжнародного валютно-фінансового ринку, де проводяться біржові валютні операції, а саме укладаються угоди між продавцем та покупцем іноземної валюти. Основними її функціями є встановлення найбільш правдивого офіційного курсу валют, а також забезпечення даних угод з технічної та організаційної точки зору. Не у всіх країнах світу є валютні біржі. Частіше їх функції виконуються на міжбанківському рівні, або вони діють при фондових біржах. Найбільшими валютними біржами вважаються Нью-Йоркська та Лондонська валютні біржі.

Список використаних джерел

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. — 4-те вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2014. — 343с.
2. Бутук О.І. Валютно-фінансові відносини: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 210 с.
3. Науково-популярний блог [Електронний ресурс]: Економіка. Валютна біржа: Режим доступу: <http://www.npblog.com.ua/index.php/ekonomika/valjutna-birzha.html> (дата звернення: 10.10.2016 р.)
4. Іванов В.М., Софіщенко І.Я. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2014. — 160с.
5. Захаров А. - Валютні та універсальні біржі XXI століття як антикризовий механізм фінансового ринку-М.: 2012. – С.75-78 с.
6. Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції: підручник. — К.: ЦУЛ, 2013. — 325 с.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

**УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА:
СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ РІВНІ**

Моргентал Валерій Володимирович,
студент 2-го року магістратури спеціальності «Бізнес-адміністрування»
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Дюгованець Олеся Михайлівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Світ не стоїть на місці, весь час змінюються умови конкурентної боротьби, виникає глобалізація ринку, інтеграція господарюючих суб'єктів, розвиваються технології, удосконалюються методи управління. На сучасному етапі економічного розвитку конкуренція, як рушійна сила, змушує виробників постійно шукати нові шляхи підвищення своєї конкурентоспроможності. Практично перед усіма підприємствами постали проблеми виживання, що вимагають негайного вирішення. Існує досить велика кількість методів та підходів щодо оцінки рівня конкурентоспроможності. Однак не має єдиного підходу який дозволяє проводити оцінку послідовно та застосовувати для підприємств різного виду діяльності.

Мета написання наукової роботи полягає в систематизації сутності конкурентоспроможності підприємства, аналізі основних рівнів конкурентоспроможності підприємства.

Одним із головних показників який виражає сутність ринкових відносин є конкурентоспроможність та конкуренція на ринку між підприємствами. Так як підприємство є головною ланкою ринкової економіки, то високий рівень конкурентоспроможності підприємства дозволяє сформуванню конкурентну економіку регіону, галузі та країни в цілому [1].

Конкуренція - це рушійна сила, яка дозволяє розвивати підприємства та максимально задовольняти потреби споживачів, покращуючи товари та послуги. Термін «конкуренція» з лат. *concurrentia* означає - змагання, суперництво. Слід звернути увагу на багатозначність трактувань сутності поняття «конкурентоспроможність» сучасними вченими-економістами (табл.1). Конкурентоспроможність підприємств необхідно розглядати з урахуванням ієрархічності цього поняття, зважаючи на існування причинно-наслідкових зв'язків та супідрядності конкурентоспроможності на усіх рівнях управління економікою (держава, підприємство, продукція) [2].

Погляди вчених-економістів на категорію «конкурентоспроможність»

Автор	Визначення конкурентоспроможності
Книш М.І [3]	Ступінь привабливості даного продукту, для здійснення реальної покупки споживачем.
Ожегов С.І.[4]	Здатність витримувати конкурента, протистояти конкурентам.
Забелін П.В., Моїсеєва Н.К.[5]	Здатність приносити прибуток у короткостроковому періоді не нижче заданого, або перевищення над середнім прибутком.
Грошев В.П.[6]	Комплекс споживчих властивостей товару, що визначає його відмінність від інших аналогічних товарів по ступеню й рівню задоволення потреб покупців і витратам на його купівлю й експлуатацію.
Портер М. Е. [7]	Властивість суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там конкуруючими суб'єктами ринкових відносин.
Стівенсон В. [6]	Характеристика того, «наскільки ефективно компанія задовольняє потреби клієнта порівняно з іншими компаніями, що пропонують подібний товар або послугу».
Дикань В.Л. [8]	Здатність підприємства здійснювати свою діяльність в умовах ринкових відносин і одержувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного удосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому якісному рівні.

Примітка: згруповано авторами на основі джерел [3-8]

Загалом можна сказати, що конкурентоспроможність - це відносна характеристика, яка відображає тенденції розвитку певного підприємства-виробника від виробників-конкурентів, як за ступенем задоволення власними товарами, так й за ефективністю виробничої діяльності. Конкурентоспроможність характеризується системою показників, які дають змогу оцінити становище підприємства, а саме: конкурентоспроможність продукції, технології, потенційних можливостей обладнання, рівня персоналу, системи управління, рівня інновацій, стану комунікацій, рівня маркетингової політики, експортно-імпортних можливостей та інших параметрів.

В світовій практиці згідно Р. Хейс, С. Уїлрайт і Д. Кларк [6], виділяють основні рівні конкурентоспроможності підприємства, які дозволяють розподілити підприємства за цими рівнями і оцінити конкурентоспроможність конкретного підприємства по відношенню до підприємств – конкурентів відповідного рівня (табл.2).

Основні рівні конкурентоспроможності [6]

Рівень	Поведінка підприємств
Перший	Керівництво свою роль бачить лише в тому, щоб випускати продукцію, не піклуючись ні про які сюрпризи для конкурентів і споживачів
Другий	Компанії прагнуть до того, щоб їх підприємства повністю відповідали стандартам, які встановлені їх основними конкурентами
Третій	Компанії досягають успіху в конкурентній боротьбі, завдяки функції управління, якості, ефективності управління і організації виробництва в найширшому сенсі
Четвертий	Компанії кидають виклик будь-якому конкуренту по всьому світу в будь-якому аспекті виробництва або управління; це підприємства світового класу

Конкурентоспроможність підприємства не є постійною характеристикою, вона визначає здатність вести успішну конкурентну боротьбу, протистояти у певний період основним конкурентам. Зі змінами у зовнішньому та внутрішньому середовищах змінюються також порівняльні конкурентні переваги щодо інших підприємств галузі [9].

Головним завданням будь-якого підприємства є завоювання кращої конкурентної позиції на ринку за рахунок формування, підтримки та розвитку конкурентної переваги, і, як наслідок, одержання більших економічних вигід, тому стратегічною метою управління конкурентоспроможністю підприємства є формування, підтримка та розвиток стратегічної конкурентної переваги [10].

Для прийняття рішень управління конкурентоспроможністю підприємства, необхідно пройти декілька етапів, спочатку виявити чинники, які мають вплив на підприємство, згрупувати чинники для подальшої їх оцінки, щоб з'ясувати як саме вони впливають. Спрогнозувати рівень конкурентоспроможності після зміни впливу чинників та виходячи з цього за допомогою методів розробити заходів щодо підвищення конкурентоспроможності, розрахувати витрати на реалізацію цих заходів та вибрати критерії, завдяки яким буде зрозуміло чи є дієвою відповідна методика. На останніх етапах необхідно оцінити чи є ефективними розроблені заходи та прийняти рішення щодо реалізації чи зміни комплексу заходів для підвищення рівня конкурентоспроможності відповідного підприємства.

У данному дослідженні було розглянуто сутність управління конкурентоспроможністю підприємства, було виявлено багатогранність поняття конкурентоспроможність та представлено в вигляді таблиці погляди вчених-економістів на категорію «конкурентоспроможність». З нашої точки зору було визначено, що конкурентоспроможність - це відносна характеристика, яка відображає позитивний розвиток певного виробника, в порівнянні з виробником конкурентом, як по ступеню задоволення власними товарами, так й по ефективності виробничої діяльності.

У подальших дослідженнях необхідно провести систематизацію та розробити критерії оцінки конкурентоспроможності на прикладі конкретного підприємства.

Список використаних джерел

1. Дикань В.Л. Стратегічне управління: навчальний посібник / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, І.В. Токмакова, О.В. Маковоз, О.В. Шраменко. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.
2. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Н.П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
3. Кныш М. И. Конкурентные стратегии: Учеб. пособие./ М. И. Кныш - СПб.: Б. и., 2000. - 284 с/
4. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник. / [Клименко С.М., Дуброва О.С., Барабась Д.О. та ін.] – К.: КНЕУ, 2006. - 527 с/
5. Забелин П.В. Основы стратегического управления. / П.В.Забелин // -М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 2008. – 195 с/
6. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е.Стародубцева Б.. 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 495 с. — (Б-ка словарей "ИНФРА-М")/
7. Портер М. Е. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – С. 37/
8. Дикань В.Л. Стратегічне управління: навчальний посібник / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, І.В. Токмакова, О.В. Маковоз, О.В. Шраменко. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.
9. Головка-Марченко І. С. Сучасні підходи до розуміння сутності поняття "конкурентоспроможність підприємства" / І. С. Головка-Марченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2013. - Вип. 43. - С. 67-73.
10. Прохорова В. В. Управління потенціалом конкурентоспроможності підприємств на засадах контролінгу: монографія / В. В.Прохорова, В. І. Чобіток; МОНМС України, Укр. інж.-пед. акад. - Х. : НТМТ, 2012. - 247 с. - Бібліогр.: с. 231-247.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР РЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ УГРУПУВАНЬ: ПРАКТИКА СТАВЛЕННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР ДО ІНТЕГРАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ УРЯДІВ

Надь Федір Федорович,

студент 2-го року магістратури спеціальності «Міжнародний бізнес»
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Дюгованець Олеся Михайлівна,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сучасна реальність свідчить, що регіональні торговельні угруповання (РТУ) можуть сформуватися або якщо вони підсилюють протекціоністський захист, або якщо продукована ними споживча рента настільки велика, що держави можуть ігнорувати лобізм. За інших рівних умов у галузях, де панують ефекти спотворення торгових потоків, інтеграція здійснюється швидшими темпами, ніж у галузях створення торгових потоків, що залишаються під протекціоністським захистом. Створення часто прозорих наднаціональних інститутів може стати чинником підвищення впливу ТНК на прийняття політичних рішень, тобто бізнес, як через колективні органи представництва, так і в межах окремих ТНК може підтримувати ухвалення рішень про створення регіональних бізнес-структур.

Класичним прикладом формування регіональної інтеграційної структури під впливом галузевого лобіювання можна вважати НАФТА. Особливістю прийняття угоди про Північноамериканську зону вільної торгівлі був тріступінчастий характер процедури взаємодії зі структурами лобістів [1]. На першому етапі лобіювалися члени Конгресу щодо масштабів делегування повноважень у сфері переговорів президенту; на другому – структура і рамки угоди; третій етап лобіювання стосувався безпосередньої ратифікації угоди та її підписання. Причому позиції корпоративних структур сильно різнилися залежно від сектора, в якому концентрувалася їх діяльність, угода користувалася значною підтримкою ТНК з високою економією від масштабу і значними транскордонними виробничими мережами, спроможними більшою мірою виграти від інтеграційної угоди (корпоративні інтереси на окремих етапах обговорення угоди навіть протистояли іншим групам лобістів, що побоювалися надмірної лібералізації). Загалом активна протидія інтеграції ще не є обов'язковою умовою її «блокади» – у багатьох випадках достатня відсутність суттєвого інтересу бізнес-структур до інтеграційних проєктів (сама по собі «відсутність попиту» на регіональну інтеграцію може стати чинником, що перешкоджає її розвитку, точно так, як і «попит на відсутність» регіональної інтеграції).

Історія інтеграційних угруповань багата на приклади скептичного ставлення бізнес-структур до інтеграційних ініціатив урядів. Практично всі інтеграційні проекти наштовхуються на опір певних груп корпоративних структур, який нерідко призводить до їх невдач. Так, наприклад, у 2004 р., хоча й була підписана угода про створення Центральноамериканської зони вільної торгівлі (САФТА), до складу якої увійшли США і шість країн Центральної Америки (КостаРіка, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа і Домініканська Республіка), однак створення структури натрапило на серйозний опір лобі цукрової промисловості, що вбачало значні негативні наслідки через збільшення імпорту цукру (цукрова галузь у більшості країн світу, у тому числі й у США, захищена високими протекціоністськими бар'єрами і стійкими корпоративними інтересами). У зв'язку з цим успіх регіональних інтеграційних проектів пов'язаний з порівняльним співвідношенням потенціалів впливу різних груп бізнес-структур, що «підтримують» або «протистоять» інтеграційному проекту. Отже, стратегічна поведінка ТНК передбачає також «зворотну» реакцію: оцінюючи ймовірність ухвалення того або іншого рішення, компанії можуть структурувати власний розвиток так, щоб оптимально відповідати йому (співвідношення вигод і витрат, розподіл владних потенціалів всередині компанії між прихильниками і противниками змін тощо) [2].

Навіть за відсутності безпосереднього лобіювання дії ТНК можуть сприяти виникненню регіональних інтеграційних угруповань.

По-перше, такі дії можуть породити зближення інституційних середовищ держав регіону за рахунок «експорту» ТНК національних інституцій і норм у межах своїх інвестиційних моделей, що сприяє регіональній інтеграції і генерації процесу гомогенізації інституцій, розвитку формальних самодостатніх конвергентноінтеграційних структур.

По-друге, зростаюча мобільність корпоративних структур призводить до розширення масштабів інституційної і податкової конкуренції юрисдикції або суперництва країн за мобільні фактори виробництва (насамперед за капітал), що контролюються ТНК. І хоча конкуренція юрисдикції знижує спроможність держав контролювати дії ТНК, останні одержують додатковий інструмент тиску на органи державної влади. У такій ситуації виникає прагнення до конвергенції (як регіональної, так і глобальної) як до «реакції» на велику відкритість економіки, тобто до спроби створення нового режиму регулювання «спонтанно дерегульованої» економіки (йдеться про такі елементи конвергенції, як гармонізація інституцій і зближення економічної політики).

Існує суттєва різниця між результатами регулювання і гармонізації у різних галузях і регіонах, а спроби впровадження подібної «реагуючої» інтеграції можуть бути недостатньо успішними (наприклад, останні невдачі гармонізації оподаткування в ЄС пов'язані з позиціями різних груп корпоративних інтересів). Прикладом аналогічного ефекту розвитку ситуації можна вважати також ініціативу створення Азіатського валютного фонду за умов, коли опозиція США і МВФ та відсутність підтримки з боку КНР не дали змогу сформувати його інституційну структуру. Тобто діяльність ТНК перетворюється на чинник, що перешкоджає формуванню формальних інтеграційних угруповань, а державі може бути вигідніше утримуватися від активної конвергенції, виграючи за рахунок привабливості (порівняно з іншими країнами) режиму низькоподаткової зони або сприятливого регулювання.

Отже, регіональні торговельні угоди (РТУ) як сформовані інтеграційні інституції стали основною домінуючою і, можливо, незворотною тенденцією

розвитку багатосторонньої торговельної системи, а сама регіональна інтеграція дедалі частіше розглядається як форма регіональних торговельних угод, які спрямовані на включення різного типу погодження міждержавної координаційної торговельної, фіскальної, монетарної політики. Їх поява і розвиток зумовлені як економічними, так і політичними чинниками.

Економічні фактори можуть бути двох видів: перший – це ефект «обсягів та конкуренції»: усунення торговельних бар'єрів є своєрідним розширенням ринку, коли розрізнені національні ринки конвергуються на регіональному рівні. Це, з одного боку, дає змогу фірмам мати вигоду від збільшення обсягів та залучення коштів до інвестиційних проєктів, для яких має значення розмір ринку, а з іншого – сприяє посиленню конкуренції між фірмами різних країн-партнерів, що у свою чергу змушує їх вживати заходи з підвищення ефективності. Хоча це і є основними джерелами прибутків, не завжди можна досягти бажаних ефектів, оскільки останні залежать від виду та виконання конкретної угоди.

Другий економічний фактор – це ефект «торгівлі та дислокації»: преференційне зменшення тарифів у межах регіональної угоди мотивує покупців перейти на постачання з країн-членів у збиток внутрішньому виробництву та імпорту з країн-нечленів. За такої ситуації уряди втрачають доходи від тарифів, однак загальний вплив на національний дохід може бути позитивним або негативним залежно від вартості альтернативних ресурсів постачання й торговельної політики щодо країн-нечленів [3, с. 233].

Зміни в обсягах торгівлі охоплюють зміни у дислокації виробництва між країнами – членами РТУ, що зумовлено передусім перевагами країн-членів та можливими технологічними трансферами між країнами. За окремих обставин зміщення дислокації може бути джерелом вирівнювання рівня доходів між країнами. Виробництво з висококваліфікованою робочою силою може бути розташоване в країнах із невисоким рівнем оплати робочої сили, що за інших рівних умов буде поштовхом до зростання заробітної плати у цих країнах. За інших обставин передислокація є рушійною силою для дивергенції: індустрія може тяжіти до країн з економічними або природними перевагами, збільшуючи тим самим там доходи порівняно з іншими країнами. Саме це характерно здебільшого для РТУ типу «Південь-Південь» між економічно слабкими країнами з низьким рівнем доходу; для РТУ типу «Північ-Південь» характерною є передача корисних технологій південним країнам, якщо північна країна-член є основним виробником знань. Отже, економічні причини участі країн у РТУ (окрім ефективнішого використання ресурсів) пов'язані з намаганням позиціонувати себе на більших ринках, залучити додаткові іноземні інвестиції, поглибити структурні зрушення та прискорити економічне зростання. Важливим аргументом також є використання можливостей ефективніше вирішувати торговельно-економічні проблеми, які поки що повільно вирішуються на багатосторонньому рівні у межах СОТ [4].

Чимало з аргументів щодо участі у РТУ є політичними. По-перше, безпека (відчутні вигоди використання регіональної угоди як бази для підвищення безпеки відносно третіх країн-нечленів). Так, наприклад, РТУ стали рушійною силою у питаннях безпеки країни стосовно конвергентних взаємозв'язків з іншими членами, що було важливим аргументом на етапі становлення Євроінтеграції. Аргументи щодо безпеки виходять із різниці у механізмах її здійснення. Економіки країн, що охоплені РТУ, потрапили у сферу дії виснажливих у вартісному виразі конфліктів, у той час як використання регулярних політичних контактів зміцнює довіру та зменшує загрози іншим формам транскордонного співробітництва. Водночас РТУ може створювати внутрішню напругу у країнах-членах, яка викликана переважно економічними причинами, ніж

політичними (наприклад, у разі нечесного розподілу прибутків). Історія знає приклади, коли це призводило до розпаду економічних союзів і міжнародних конфліктів.

По-друге, переваги торгівлі та надія на те, що з єдністю прийде й міцність (ймовірність цього сподівання залежить від того, які країни є членами угоди). Можливо, ЄС могло б більшою мірою гарантувати безпеку у здійсненні міжнародних переговорів, аніж країни-члени могли б це здійснювати поодиночі. Регіональні угоди між невеликими країнами, що розвиваються, не можуть досягти такої економічної вагомості та політичної сили, як ЄС, але країни-члени таких угод можуть вести переговорні процеси з більшою ефективністю, ніж це було б можливим для окремих країн. Вони з більшою вірогідністю будуть «помічені» й у такий спосіб зможуть досягти певних результатів у цьому процесі, проте все залежатиме від того, наскільки чітко країни-члени спроможні сформулювати спільну позицію з певного питання, тобто ціль не повинна бути ілюзією.

По-третє, так звана замкненість, що стосується впливу РТУ на внутрішню політику. Кроки щодо впровадження реформ завжди супроводжуються очікуванням змін, а РТУ забезпечує «механізм здійснення» торговельних та інших заходів політики реформування (шлях підвищення витрат і таким чином – політичних змін). І хоча цей аргумент може бути застосовано як для політичних, так і для економічних реформ (існують приклади, коли РТУ зміцнювали демократію у країнах-членах), водночас ефективність РТУ як «механізму здійснення» залежить від інтересів і ступеня залучення всіх країн до участі у РТУ, які вона охоплює.

Складність аналізу цього процесу пов'язана з тим, що, з одного боку, регіональні інтеграційні угоди, які сьогодні існують у світі, перебувають на різних етапах становлення і розвитку, засновані на використанні різних моделей і форм реалізації, а з іншого – вони ніколи не були однорідними і мали певну регіональну специфіку.

Отже, міждержавна торгівля у процесі інтеграції ринків країн регіонального інтеграційного об'єднання породжує новий тип торговельних відносин, які генерують розвиток наднаціональних інституцій, перетворюючи їх на невід'ємну складову структури регіону, як наслідок, формується нова регіональна система господарювання. Це стає підґрунтям наступних спільних дій в межах угруповань – структуризація національних ринків та їхня адаптація до глобальних зовнішньоекономічних викликів, створення привабливого інвестиційного клімату (у тому числі здійснення єдиної протекціоністської політики щодо третіх країн), підпорядкування принципів економічної взаємозалежності країн стратегічним моделям розвитку виробничих, логістичних і комунікаційних інфраструктур, взаємопроникнення їх господарських структур (спрямування відкритості країн не лише у середину об'єднання, а й на сусідні країни).

Список використаних джерел

1. Results: North Americans Are Better Off After 15 Years of NAFTA: North American Free Trade Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.naftanow.org>. 44
2. National Economic Accounts: U.S. Department of Commerce. Bureau of Economic Analysis [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.bea.gov>
3. Гладій І. Регіоналізація світового ринку: монографія / І. Гладій. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.
4. Гражевська Н. Економічні системи епохи глобальних змін / Н. Гражевська. – К.: Знання, 2008. – 431 с.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Романова Є.О.,

студентка 2 курсу, напрям підготовки «Міжнародний бізнес»
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет»

Зеліч В.В.,

доцент, кандидат економічних наук,
кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
Факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Важливим формуванням функціонування національної економіки в Україні є розвиток малого та середнього підприємництва. Підприємці стикнулись з рядом економічних, екологічних, політичних, фінансових та інших проблем, які не дозволяють їм не те що стабільно тримати свій бізнес, а навіть створити його. Важливим фактором недосконалого функціонування підприємств також є нестача кваліфікованого персоналу, через що підприємства частіше всього зазнають збитковості, не можуть бути спроможними в конкуренції з іншими товарами на ринку або взагалі закриваються. Відсутність підтримки зі сторони держави змушує початківців шукати капітал самостійно, адже кредити на відкриття своєї справи надаються дуже рідко, а якщо і надаються, то під високі відсоткові ставки.

На жаль, в країні робиться занадто мало зусиль для того, аби середовище функціонування підприємств було більш сприятливим, що могло б вирішити ряд проблем, пов'язаних з економічними (і не тільки) аспектами у сучасних умовах кризових явищ.

Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що питання проблематичності розвитку та функціонування сприятливого середовища малого та середнього бізнесу в Україні потребує подальших досліджень, але цю проблему вдало вдалося висвітлити Тимониній І.Л., Колесниковій І. В., Мартиросяну Е. Г., де вони описали всі аспекти функціонування та розвитку міжнародного бізнесу.

Однією з основних проблем розвитку національної економіки України є недостатня розвинутість функціонування підприємств малого та середнього бізнесу. На жаль, бізнес нашої країни зазнав дуже жорстоких умов його ведення через високий тиск з боку влади. Є декілька основних проблем, такі як: 1) Корупція. За даними Ernst&Young, Україна займає 2 місце з 25 по корумпованості. Широке поширення корупції і хабарництва в Україні визнали 91% українських підприємців [1]. Але в той самий час, завдяки хабару, підприємець може швидше пройти усі процедури зі створення підприємства. Тому для деяких підприємців корумпованість є вигідною.

2) Криза, високий рівень інфляції. В стані кризи влада повинна би була стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, задля покращення стану національної економіки, грошообігу та ВВП/ВНП країни. Але все відбувається навпаки – тиск на бізнес з боку влади збільшується.

3) Недостатня ресурсно-технічна база. Купівля належної високоякісної техніки потребує величезних одноразових (деколи багаторазових) фінансових затрат, які, як відомо, не кожне підприємство може собі дозволити. Україна не використовує свій ресурсний потенціал, який зміг би підняти бізнес на вищий рівень.

4) Високі податки. Висока оподаткованість в Україні змушує деяких суб'єктів малого та середнього підприємництва йти в тіньовий сектор економіки, тобто проводити більшість готівкових операцій без обліку, вести незаконну господарську діяльність, приховувати доходи, перебільшувати видатки, виходити на незаконні («чорні») ринки збуту, виплачувати нелегальну заробітню плату (не на офіційному рівні або без укладення договору) тощо.

5) АТО/нестабільна ситуація в країні. Частка бюджету України перераховується на антитерористичні операції, що зумовлює зменшення бюджету України. Також, нестабільна ситуація в країні відлякує іноземних інвесторів. Зарубіжні контракти зірвані, доступ продукції на підконтрольні території України закритий, як закритий і ринок сировини. Лише точково його підприємства поставляють продукцію в Росію, звідти ж завозять і необхідні матеріали [2]. Також, відсутність природно-промислових ресурсів та підприємств Донбасу значно вдарило по економіці України.

6) Політичне підприємництво. На жаль, в нашій країні поняття «політика» та поняття «бізнес» майже не розривні. Список найбагатших людей України котрий рік поспіль очолює народний депутат від правлячої партії. Його соратники по політичній боротьбі теж не "пасуть задніх". А от тим, хто підтримував відносини з опозицією, не так добре. Український олігарх Ігор Коломойський (його ЗМІ називали одним з головних "гаманців" БЮТ) останнім часом втрачає свої позиції на багатьох ринках: від енергетичного до ринку авіаперевезень. У підсумку, успішність бізнесу залежить не стільки від вдалої маркетингової стратегії і гарного менеджменту, але і від стосунків із владою [3].

7) Кредитування. Українські банки не поспішають надавати кредити на початкове ведення бізнесу через часткову відсутність грошей; вони стали більш обережними у видачі кредитів, тим паче, що гривневі кредити часто не вигідні, а валютні – заборонені. Тому, навіть величезне бажання підприємця почати власний бізнес не завжди зможе йому допомогти, адже не кожний майбутній бізнесмен готовий продати своє майно задля отримання стартового капіталу.

8) Борги. За останні роки Україна набрала чимало кредитів від світових спільнот на впровадження різних реформ. І така кількість боргів відлякує не лише наших підприємців, а ще й іноземних інвесторів.

9) Недосконала законодавча база. Немає зведеної єдиної законодавчої основи сьогоднішньої діяльності українських малих підприємств; наявні розрізнені документи, постанови перетворюються в життя далеко не цілком.

10) Аналіз роботи підприємств. Відсутня аналітична база, задля перевірки стану функціонування підприємства, обліку його роботи. Майже відсутня звітність за тими показниками, що надають право малим підприємствам скористатися пільгами щодо оподаткування.

11) Довгостроковий процес створення бізнесу. Для створення підприємства майбутньому підприємцю потрібно декілька років на оформлення всіх належних документів, для проходження всіх початкових процедур тощо.

12) Низький управлінський рівень, брак знань, досвіду та культури ринкових відносин, дефіцит кваліфікованої робочої сили. Для правильного ведення бізнесу, реалізації якісного товару потрібні кваліфіковані працівники, в яких наразі є нестача. Наявність некваліфікованих працівників призводить до того, що підприємство існує лише рік-два або взагалі починає бути збитковим.

13) Нестабільність валютного курсу, девальвація гривні. Зі зростанням курсу іноземної валюти, зменшується можливість закупівлі підприємствами іноземних товарів, техніки, обладнання, адже на даний етап часу, вітчизняні обладнання не в змозі конкурувати з іноземними по якості.

14) Міжнародні відносини. Відносини між окремими державами і міжнародні інституції безпосередньо впливають на результати діяльності малих підприємств [5].

15) Тиск з боку влади. Адміністративно-командна система управління в Україні, як і в цілому у колишньому СРСР, протягом усієї історії свого існування ставила непереборні перепони підприємству. В умовах цієї системи держава монополізує всю господарську діяльність. Практично всі підприємницькі функції були зосереджені в руках партійно-державної влади [6].

Для виходу країни з кризового стану, потрібно здійснити ряд реформ, задля вирішення хоча б половини проблем, пов'язаних з бізнесом, а саме раціоналізувати системи економічної організації управління, збільшити кількість робочих місць, вивільнити великі підприємства від виробництва нерентабельної для них дрібносерійної та одиничної продукції, підвищити тим самим ефективність їхньої діяльності, гнучкості виробництва, зменшити комерційний ризик; [7], завершити процеси демонополізації та стимулювати процес приватизації, врегулювати попит, пропозицію та ціни, забезпечити підприємства досконалою аналітичною базою, зменшити відсоткові ставки на кредити та полегшити їх видачу тощо.

Висновки: Отже, середовище малого та середнього підприємництва перебуває не в дуже сприятливому становищі. Україна в часи незалежності мала і досі має ряд проблем з розвитком та функціонуванням малих та середніх підприємств. Держава мала б стимулювати їх розвиток задля покращення стану національної економіки, але тиск продовжує здійснюватись. Гаслом багатьох підприємств навіть став такий вираз: «Нехай держава хоч і не допомагає нам, але головне – аби не заважала». Як показує практика останніх років, відсутність сприятливих умов для малого та середнього бізнесу зумовлюється корупцією, нестабільною ситуацією в країні, нестабільністю валютного курсу, дорожнечою багатьох ресурсів, недостатньою ресурсно-технічною базою, відсутністю належної кваліфікації або перекваліфікації кадрів, тиском з боку влади тощо.

Список використаних джерел

1. Какие места занимает Украина в мировых рейтингах [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://uainfo.org/blognews/17533--akie-mesta-zanimaet-ukraina-v-mirovyh-reytingah.html>.
2. Бізнес в АТО: як підприємства виживають в умовах війни [Електронний ресурс]. – 2109. – Режим доступу до ресурсу: <http://fru.org.ua/ua/events/biznes-v-ato-iak-pidpriemstva-vyzhyvaiut-v-umovakh-viiny>.

-
3. 10 проблем бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – 1004. – Режим доступу до ресурсу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/275651/10-problem-biznesu-v-ukrayini>.
  4. Сімків Л.Є. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ / Сімків Л.Є., Побігун С.А.. – 2015. – №3. – С. 560.
  5. Патора-Висоцька З. Малий бізнес і прямі іноземні інвестиції / З. Патора-Висоцька, Д. Книш. – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2006. – 206 с.
  6. Бічуріна О. П. Мале та середнє підприємництво: залучення молоді до реалізації програми його розвитку / Бічуріна О.П.. – 2008. – С. 5.
  7. Там само. – С. 6.

Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА СТРАТЕГІЙ В БІЗНЕСІ

Смерека Борис Васильович,
студент 3 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Бондаренко Вікторія Михайлівна,
к.е.н., ст.н.с., доцент кафедри міжнародного бізнесу,
логістики та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Глобальні виклики зовнішнього середовища стимулюють менеджмент підприємства до пошуку та прийняття новітніх, сучасних, тобто модернізаційних рішень.

Під модернізацією частіше розуміють процес оновлення відповідно з новими сучасними вимогами. Синонімами цієї категорії є поліпшення, оновлення, апгрейд. Дане поняття використовується частіше до суспільно-політичних процесів, що розвиваються у світі, змін у світовій економіці та життєвому укладі народів різних країн, а також для позначення технічного прогресу і вдосконалення виробничих процесів [1].

Модернізацію підприємств найчастіше формулюють як перехід до нових технологій, обладнання, устаткування, пов'язаний з упровадженням у виробництво науково-технічних досягнень з метою оптимізації процесів виробництва на підприємстві та випуску продукції з інноваційною складовою, що дає змогу успішно протистояти конкурентам на внутрішньому й захоплювати зовнішні ринки [2].

Актуальність і необхідність модернізації підприємств України зумовлена низкою факторів, а саме:

- постійне (упродовж 20 років) зниження кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю (до 13%) і, як наслідок, низька питома вага інноваційного продукту (6,7%);
- висока (в 2,5 раза вища, ніж у розвинутих країнах) енергомісткість ВВП, що унеможливорює конкурентну боротьбу вітчизняних виробників, стримує оновлення капіталу, інновації тощо;
- технологічна відсталість, оскільки в Україні домінуючим є третій технологічний уклад (металооброблення, чорна металургія, легка, деревообробна промисловість тощо), характерний для періоду 1880–1930 рр.; за випуском продукції: третій технологічний уклад займає близько 58%, четвертий – 38%, п'ятий – 4% [2].

Варто зазначити, що сучасні досягнення інноваційно-інвестиційного менеджменту висувають певні вимоги до стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку організації. При цьому особливе значення з погляду економічної ефективності інноваційно-інвестиційного розвитку організації будь-якої країни має

модернізація управління та стратегій бізнесу (підприємств) в умовах економічних трансформацій.

Для економіки України раціональне використання енергетичних і матеріальних ресурсів є головними якісними характеристиками майбутньої моделі промислового розвитку. Глобалізація, яка стала однією з визначальних характеристик світової економіки кінця XX – початку XXI століть, поставила перед урядами багатьох країн проблему пошуку нових форм і методів адаптації національного економічного та політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин. Швидкі зміни чинників, які визначають конкурентоспроможність фірм на світових ринках, динамічний розвиток глобального середовища змушують уряди при формуванні умов економічного зростання і процвітання нації дедалі більш активно звертатися до проблем забезпечення національної конкурентоспроможності у глобальному масштабі [3].

Досвід останніх десятиліть дає змогу зробити деякі висновки щодо змісту основних чинників конкурентоспроможності національної економіки.

Як відомо з курсу історії, виробнича модернізація нерозривно пов'язана з процесами перебудови й оновлення в суспільстві.

Ефективне управління бізнес-процесами, їх модернізація - завдання, завжди актуальні для будь-якого бізнесу. В умовах боротьби за споживача, замість конкуренції товарів і послуг на передній план виходить конкуренція бізнес-моделей і динамічних організаційних здібностей підприємства [4].

На сьогодні для управління та стратегій бізнесу використання мережевих технологій має особливе значення для модернізації та працюючих у різних сферах діяльності. У наш час все більше зростає роль мережевих технологій, тому їх ігнорування може негативно відзначитись на діяльності організації. Це цивілізаційне зрушення викликане сукупною дією трьох чинників – глобалізації, науково-технічної революції і революції в соціальних комунікаціях, пов'язаної з поширенням Інтернет технологій. Масові веб -контакти зменшили соціальні відстані, що призвело до різкого зростання динамізму середовища, рівня взаємозалежності гравців і ступеня непередбачуваності подій. У зв'язку із зростанням ролі модернізації в управлінні економікою та бізнесом важливо звернути увагу на те, щоб в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки використання нових технологій було спрямоване не тільки на отримання та зростання прибутку, що само по собі необхідно, але і на соціальну орієнтацію [5].

Отже, в сучасних умовах, коли технології для модернізації управління та стратегій бізнесу активно використовуються в менеджменті економіки, надмірно важливо, щоб ці технології давали результат в ефективності та зростанні прибутку, а також соціальній ефективності (тобто були спрямовані на задоволення потреб окремої людини, народу). Головним призначенням використання технологій повинно бути реалізація інтересів цільової аудиторії.

Список використаних джерел

1. Сайт «Світогляд». Що таке модернізація? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitohlyad.com.ua/biznes/scho-take-modernizatsiya-vyznachennya-ta-osnovni-oznaku/>
2. Андрушків Б.М., Солотвінський О.А. Модернізація підприємств як конкурентна перевага організаційно-економічного розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/41.pdf>

-
3. Перспективи інноваційного розвитку України. Аналітична доповідь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/table/Zhalilo21/003.htm>
  4. Сайт «Хедвей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.headway.ua/ua/activities/business_process_management/business_process
  5. Мехришвили Т. Использование сетевых технологий и их значение для модернизации государственного и муниципального управления. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk.amu.edu.ua/images/CONFERENCE_2014_2.pdf

---

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

Антонь М.В.,

студентка 4 курсу, напрям підготовки «Менеджмент»
«Факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зеліч В.В.,

доцент, кандидат економічних наук,
кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
«Факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу»
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У сучасних умовах розвитку суспільства існує потреба в людині нового типу, соціально активній, ерудованій в багатьох сферах знань, особистості, яка майстерно володіє мистецтвом спілкування, діалогу, переконання, тобто комунікативною компетентністю. Такою особистістю повинен стати лідер, який силою свого переконання може спрямовувати енергію групи на вирішення певних завдань, впливати на підлеглих, сприяти ефективному спілкуванню. Комунікативна компетентність відіграє велику роль у формуванні готовності лідерів-менеджерів до майбутньої професійної діяльності у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Сучасні дослідники приділяють багато уваги проблемі формування комунікативної компетентності. Аналіз поняття комунікативної компетентності показав неоднозначність його тлумачення в сучасній педагогічній та психологічній літературі. Одні дослідники розуміють під цим поняттям здатність (І.Зимня, Л.Столяренко), інші – сукупність знань, умінь, навичок (А. Зернецька, Н. Костиця, В. Куніцина, М. Львов, В. Петрук) або адаптивність і володіння засобами поведінки (Ю. Жуков, Ю.Ємельянов). Комунікативна компетентність розглядається нами як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії. Це здатність людини встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Для ефективної комунікації характерним є досягнення взаєморозуміння партнерів, краще розуміння ситуації і предмета спілкування. Сенс комунікації – у тій реакції, яку ми отримуємо з боку інших людей, у досягненні сприятливих міжособистісних відносин. Необхідно мати зворотний зв'язок, що сигналізує про те, як люди зрозуміли вас, як вони сприймають інформацію і як ставляться до проблеми [6, с. 411].

Професія менеджера є досить популярною в нашому суспільстві і водночас відносно новою. В сучасному розумінні менеджер – це людина, яка вміє досягати поставленої мети, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей [5]. Комунікативна компетентність – здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Комунікативна компетентність – сукупність

навичок та вмінь, необхідних для ефективного спілкування. Комунікативна компетентність – ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти та бути зрозумілим для партнера зі спілкування. Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні трьох рівнів адекватності партнерів – комунікативного, інтерактивного і перцептивного. Отже, можна говорити про різні види компетентності в спілкуванні. Особистість повинна бути спрямована на отримання багатой різноманітної палітри психологічних позицій, засобів, які допомагають цілісному самовираженню партнерів. Отже, комунікативна компетентність – це сукупність комунікативних здібностей, комунікативних умінь та комунікативних знань, які адекватні комунікативним завданням і достатні для їх вирішення [6;9].

На думку Л. А. Петровської, «розвиток компетентності спілкування з неминучістю передбачає двозначний процес: з одного боку – це набуття якихось знань, умінь та досвіду, а з іншого боку, це – корекція, зміна тих форм спілкування, які склалися» [7, с. 56]. Таким чином Л. А. Петровська приходиться до висновку, що «розвиток компетентності в спілкуванні передбачає використання всього набору засобів, орієнтованих як на розвиток суб'єкт- суб'єктних, продуктивних особистісних сторін спілкування, так і на його суб'єкт-об'єктних, репродуктивних, операційних складових компонентів» [7].

Комунікація – процес двостороннього обміну інформацією, що веде до взаємного розуміння, за умови відсутності якого комунікація не відбувається. Взаєморозуміння – один з основних феноменів міжособистісних взаємовідносин. У ході спільної діяльності людина свідомо або несвідомо вивчає і пізнає іншу людину, в результаті цього може виникати взаєморозуміння. Розуміння це здатність осмислювати, осягати зміст і значення висловлювань, мотивів поведінки, особистісні помисли партнера. Це когнітивний процес установа зв'язку між людьми [4].

Проблема діагностики компетентності не вирішується одним лише інформуванням респондента про результати тестування – суть її в тому, щоб його учасники отримали дієву інформацію, на основі якої вони змогли б самі здійснювати необхідний самоаналіз і корекцію своєї поведінки шляхом розвитку і самовдосконалення власних дій.

Тренінгова форма роботи – це робота в групах, яка дає можливість обговорювати ідеї, ділитися знаннями, враженнями та досвідом. У ході тренінгу учасники отримують цінний зворотний зв'язок, і в цьому процесі формується нове відношення [9]. Тренінгова форма роботи має ряд переваг, а саме: дає можливість обговорювати ідеї, ділитися досвідом. Присутність рівноправних партнерів створює атмосферу комфорту. Кожна спроба саморозкриття викликає схвальну реакцію з боку інших, і, відповідно, збільшується самооцінка особистості [4]. В арсеналі сучасного тренінгу є чимало методів, які використовуються для розвитку комунікативної компетентності, а саме: лекції, семінари, бесіди із соціально-психологічних проблем, а також активні методи типу дискусій, рольових ігор, методу конкретних ситуацій тощо.

Активні групові методи можна умовно об'єднати в три основні блоки: дискусійні засоби, ігрові засоби, сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чутливості й сприймання себе як психофізичної цілісності) [1].

Однією з переваг тренінгової форми роботи є висока ефективність використання часу для саморозкриття, самоаналізу й саморозвитку особистості. Феномен соціально-

психологічного тренінгу у формуванні комунікативної компетентності майбутніх менеджерів полягає у тому, що він забезпечує таку підготовку, яка відповідає вимогам сьогодення. Тренінг спрямований на розвиток особистості, формування комунікативних умінь та навичок, засвоєння міжособистісної взаємодії. У кожного учасника формується адекватне розуміння самого себе, корекція самооцінки, відбувається вивчення індивідуалізованих прийомів міжособистісної взаємодії для підвищення її ефективності, створюються умови для самовдосконалення комунікативної компетентності менеджера [2]. Атрибути тренінгу наведені на рис.1.

Груповий тренінг, є хоча і дуже ефективним, але далеко не єдиним засобом розвитку комунікативної компетентності. Людина опановує внутрішні засоби регуляції комунікативних дій, засвоюючи культурну спадщину, спостерігаючи за поведінкою інших людей [6].Вирішуючи питання підвищення комунікативного потенціалу особистості, необхідно використовувати весь арсенал наявних засобів. Важливим моментом процесу формування цих навичок є уявне програвання своєї поведінки в різних ситуаціях.

Рис.1. Атрибути тренінгу

Висновки. Таким чином, комунікативну компетентність доцільно розглядати як систему внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій, виділяючи в останній орієнтуючу і виконавчу складові. Діагностика є, в першу чергу, процесом самоаналізу, а розвиток – процесом самовдосконалення засобів організації комунікативної взаємодії. Для цього необхідно формування практичних навичок комунікативної компетентності шляхом використання цілої низки інноваційних технологій. В центрі уваги перебуває проблема комунікативної компетентності лідерів-менеджерів, необхідної для успішного виконання своїх функціональних обов'язків. Цей процес більш ефективно буде відбуватися за таких педагогічних умов: застосування у рамках особистісно-орієнтованого підходу при виконанні навчальних завдань і вправ, спрямованих на підвищення комунікативної компетентності; моделювання реальних професійних умов спілкування; необхідні подальші дослідження у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Атватер И. От слышать к слушать. Психология влияния. Хрестоматия / И.Атватер. –СПб., 2000.
2. Гладченко М. М. Аналіз основних підходів до стратегічного менеджменту ви-

щої освіти країн європейського союзу / М. М. Гладченко // К.:Педагогічні науки. – 2013. – С. 21–28.

3. Грень Л.М. Діагностика й розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців у процесі навчання. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2014, Вип. 43. – Ч.1. – 264 с. – С. 46-51.
4. Панфілов Ю.І. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008, № 3. – С. 22-26.
4. Романовський А.Г. Философия достижения успеха / А.Г. Романовский, В.Е. Михайличенко. – Х.:НТУ «ХПІ», 2003.– 691 с.
5. Сидоренко Е. В.Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. — СПб.: Речь, 2008. — 208 с.
6. Смирнова Е. А. Формирование коммуникативной компетентности студентов в условиях непрерывного образования: автореф. дис. на соискание научн. степени докт. пед. наук: специальность 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Елена Алексеевна Смирнова. – М., 2007. – 39 с.
7. Таможська І.В. Навички аргументації як складова культури професійного спілкування майбутніх фахівців / І.В. Таможська // Проблеми трудової та професійної підготовки : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 7. – С. 201–210.
8. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. Введение в философию управления / Л.Л.Товажнянский, А.Г. Романовский, А.С. Пономарев.– Х.:НТУ «ХПІ», 2002
9. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера : навч. посіб. / Г. Л. Чайка. – К. : Знання, 2005. – 442 с.
10. Яценко Т. С. Метод активного социально-психологического обучения : метод.рекомендации (для студентов педагогических институтов) / Т. С. Яценко. – К. : РУМК, 1991. – ч. 2. – 56 с.

**Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти
розвитку країн в умовах глобалізації**

**ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ**

Беца М.В.,

студентка 4 курсу, напрям підготовки «Менеджмент»
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зеліч В.В.,

доцент, кандидат економічних наук,
кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Процес становлення і розвиток сучасної вітчизняної ділової культури, культури корпоративних зв'язків, зв'язків з громадськістю, комунікацій в сфері бізнесу потребує якісно нових підходів в системі управління. Сучасна модель управління персоналом неможлива без налагодженого процесу ефективного комунікативного менеджменту. Вся концепція якісного управління побудована на принципі, що всі учасники процесу мають однаковий доступ до необхідної інформації, продуктивно спілкуються між собою, створюючи оптимальні умови для успішного прийняття рішень, розв'язання конфліктів, роботи команди.

Комунікації в організації – невід'ємна частина діяльності керівника і підлеглого. Деякі дослідники вважають, що ефективність управління персоналом пропорційна ефективності комунікаційних процесів в організації.

Неправильно встановленні комунікативні зв'язки збільшують витрати часу на рішення будь-якого питання, ускладнюють досягнення результату, породжують виникнення конфліктів та непорозумінь. До того ж налагоджені внутрішні комунікації покращують процес управління організацією, а отже, зменшують витрати часу на адаптацію співробітників, пом'якшують опір змінам зі сторони персоналу.

Історія виникнення комунікації, комунікаційної стратегії, а також комунікаційного менеджменту в управлінні персоналом виникла в ХХ – початку ХХІ ст. Завдяки працям таких, зарубіжних дослідників як: Файоль, Г. Мюнстерберг, К. Шенон, В. Зигерт, Л. Ланг, Х. Т. Грэхем, Р. Беннет, Б. Адамс, Е. Мерманн та інших. Сьогодні проблема ефективних комунікаційних зв'язків виступає головним предметом наукового інтересу вітчизняних дослідників. Серед українських вчених слід відзначити відомі праці Й. Завадського, Г. Осовської, Н. Мартиненко, М. Туріянської, в яких обґрунтовуються сучасні організаційні, теоретико-методологічні, психологічні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій.

Комунікація в менеджменті виступає сполучним процесом. Всі елементи, блоки управлінської діяльності в організації об'єднуються в єдине ціле за допомогою комунікації [1, с. 112].

Для менеджера доступними є два типи комунікацій: горизонтальні та вертикальні[2]. До вертикальних комунікацій належать комунікації зверху вниз і знизу вгору. Горизонтальні комунікації здійснюються між особами, які перебувають на одному рівні ієрархії. Організаційні структури компанії ускладнюють розвиток горизонтальної комунікаційної взаємодії між представниками структурних підрозділів, надаючи перевагу ієрархічному спілкуванню, горизонтальна комунікація є важливим чинником і необхідним елементом успішних комунікацій поза межами структурних підрозділів.

Комунікація в менеджменті - це специфічна функція управління, що представляє собою процес взаємодії громадських суб'єктів (соціальних груп, спільностей або осіб), за допомогою якого відбувається обмін інформацією, досвідом, знаннями, емоціями, здібностями і результатами діяльності на основі загальної системи символів.

Основними характеристиками якісного комунікаційного менеджменту є залучення співробітників в процес комунікаційної взаємодії, їх готовність до співпраці та здатність працювати з великими інформаційними масивами; неформальний характер комунікацій в організації, наявність атмосфери довіри в організації; використання ефективних комунікаційних технологій; кількість комунікаційних каналів; сприятливий соціально-психологічний клімат та своєчасність розповсюдження інформації.

Ефективність управління персоналом на підприємствах здебільшого визначається організаційною структурою, тобто її адаптивністю до конкретного підприємства і відповідним чином налагодженим комунікаційним зв'язкам. Адже відомо, що комунікації між керівним складом і підлеглими не є достатньо ефективними у сучасних умовах функціонування підприємства, тому що до керівників доходить не більше як 60-65% інформації, надісланої їм підлеглими, і навпаки. Тому, доцільно побудувати таку організаційну структуру на підприємстві, яка б враховувала всі існуючі недоліки і оптимізувала комунікаційні зв'язки, що в свою чергу впливають на якість прийнятих управлінських рішень. При побудові оптимальної організаційної структури на підприємствах доцільно застосувати сучасну концепцію менеджменту знань, яка спрямована на оптимізацію комунікаційного середовища на підприємстві. Основою такої організаційної структури є знання, тобто система менеджменту знань – це сукупність взаємодіючих елементів, що відносяться до управління знаннями, це процеси, бази даних, програмне забезпечення тощо. Крім того, подібна оргструктура дозволила б реалізувати принцип інформаційної логістики, який є одним із найважливіших критеріїв оцінки ефективності комунікаційного середовища. При створенні подібної організаційної структури ми вважаємо доцільним доповнити найпоширенішу організаційну структуру на вітчизняних підприємствах – лінійно - функціональну, посадою менеджера знань, або провайдера знань, відповідно вона матиме такий вигляд (рис.1): [6].

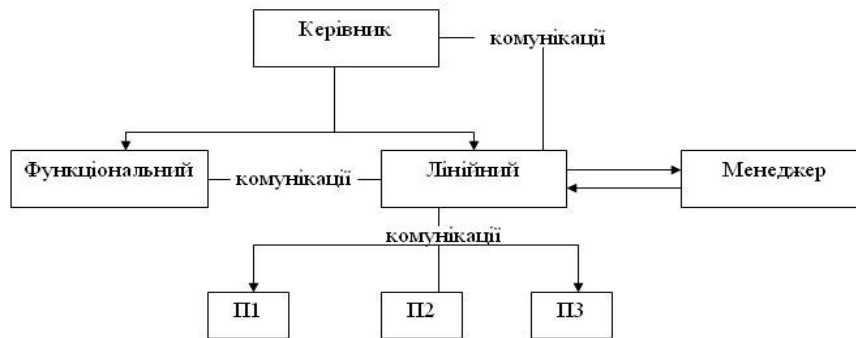

Рис. 1. Удосконалена модель лінійно-функціональної організаційної структури.

Сучасні науковці також дійшли до висновку, що накопиченням знань має займатися відповідно підготовлена для цього людина (так званий провайдер знань) [4]. Найоптимальнішою організаційною структурою є змішана, оскільки вона забезпечує найбільшу ефективність управління персоналом.

Відповідно статистичним даним, найбільш поширеними в Україні є структура з переважанням лінійного типу з елементами функціонального (2187985 підприємств; 85,47%), лінійно-функціонального (312015 підприємств; 12,18%) та дивізійного (59732 підприємств; 2,30%) структури (рис.2) [5].

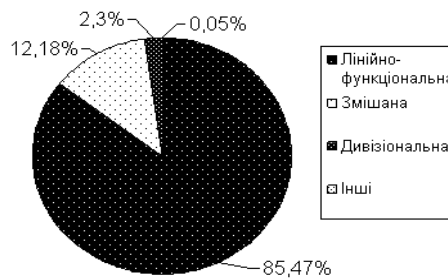

Рис. 2. Застосування підприємствами України видів організаційних структур.

Комунікація як одна із специфічних функцій управління також зарекомендувала себе в політичному і соціальному менеджменті, лідерство, міжнародних відносинах. Отже, комунікація - це не просто діяльність з передачі або обміну інформацією. Це функція налаштування, яка створює колективність, узгоджує дії тих осіб, які вступають в спілкуванні. Не випадково комунікацію відносять до синергічного поняття, яка активно приймає участь у створенні організаційно-управлінської єдності шляхом різносторонньої спрямованості власних потоків [3, с 73].

Для побудови ефективних принципів комунікаційного менеджменту в організації слід використовувати усі канали й інформаційні ресурси [3, с 167].

Покращенню ефективності комунікативного менеджменту всередині організації сприяє регулярне спілкування топ-менеджменту компанії з колективом у формі відкритого діалогу. Ефективна система внутрішнього комунікативного менеджменту синтезує в собі теорію управління, теорію організації, теорію психології управління, теорію комунікацій.

Висновки. Проведене дослідження показало, що результативне функціонування організації, формування й існування організаційної культури всередині організації, засвоєння і поширення корпоративних ідей і цінностей неможливе без упорядкованого комунікативного менеджменту. Тому, що комунікативний

менеджмент створює сприятливі умови для розкриття професійних і ділових якостей, навичок у співробітників, також сприяє розвитку їх творчого потенціалу задля створення додаткових цінностей і отримання ефективного результату в кінці. Для вдалого функціонування комунікативного середовища організації необхідно впроваджувати інформаційну логістику та комунікаційні мережі, які створюють, перш за все розуміння делегованих повноважень персоналу, збільшення обсягів продажу, а також сприяє кращому взаємопорозумінню керівника та підлеглих, всього персоналу організації, та запобігає виникненню конфліктів в організаціях.

Список використаних джерел

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія / В. М. Бебик. – К. : МАУП, 2005 – 440 с.
2. Деля О. Ефективна комунікація в управлінні персоналом [Електронний ресурс] . — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf>
3. Зверинцев А. Б. Коммуникационный менеджмент: Рабочая книга менеджера PR / А.Б. Зверинцев. – 2-е изд., испр. СПб. : СОЮЗ, 1997. – 357 с.
4. Дубовик С.Г., Кунда В.О. Застосування сучасної концепції менеджменту знань в організаціях // Проблеми формування нової економіки 21 століття 17-19.12.2008р. МНПК – www.confcontact.com/2008dec/11_dubovik.htm
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua
6. Шлапак О.А. Концептуальні підходи до управління персоналом на засадах критеріїв ефективного комунікативного середовища. // Ефективна економіка, елект.видання. № 10, 2010 р.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

СПІЛЬНІ КУЛЬТУРНІ, НАУКОВІ ТА ОСВІТНІ ПРОЕКТИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ВИШЕГРАДСЬКОЮ ГРУПОЮ

Зуб Світлана Василівна,

аспірант кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій, факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу, провідний спеціаліст НН Інституту євроінтеграційних досліджень ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вовканич Іван Іванович,

доктор історичних наук, професор, декан факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Співпраця у сфері культури, науки та освіти між Україною та країнами Вишеградської четвірки є невід'ємною складовою в процесі зміцнення взаємних, як дво-, так і багатосторонніх відносин не лише з нашими найближчими європейськими сусідами, а й Європейським Союзом в цілому.

У 2011 р., згідно зі «Спільною заявою про розширення діяльності Вишеградської групи у Східному партнерстві», підписаною прем'єр-міністрами країн В-4 16 червня 2011 р. у Братиславі, було створено окрему грантову лінію для країн Східного партнерства у рамках новоствореної Програми Східного партнерства Вишеградської четвірки. Країнами, на які скеровано цю програму, стали: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна [1].

Основною метою Програми Східного партнерства В-4 стало поширення у країнах Східного партнерства унікального досвіду країн Вишеградської групи у сфері соціально-економічних перетворень, демократизації та регіонального співробітництва, напрацьованого шляхом розвитку громадянського суспільства та підтримки співпраці між місцевими органами влади, університетами та окремими громадянами [6].

Реалізацію Програми Східного партнерства В-4 було розпочато у 2012 р. із загальним бюджетом 1 456 000 євро за чотирма наступними напрямками:

- **флагманські проекти** (програма призначена для довгострокових проектів стратегічного характеру, скерованих для підтримки процесу реформ, політичної асоціації та економічної інтеграції з ЄС, зміцнення інституційного потенціалу, сприяння розвитку громадянського суспільства і загального перетворення в рамках Східного партнерства);

- **стандартні гранти Східного партнерства** (програма передбачає реалізацію короткострокових (до 1 року) грантових проектів);

- **Вишеградські університетські навчальні гранти Східного партнерства** (ця програма є варіантом класичної програми грантів для вищих навчальних закладів,

розробленим спеціально для країн Східного партнерства. Гранти у рамках цієї програми призначаються на підтримку, розвитку, акредитацію та впровадження нових навчальних дисциплін або цілих освітніх програм, які стосуються феномену суспільно-політичної трансформації країн В-4);

▪ **Вишеградські стипендії для Східного партнерства** (програма є розширенням існуючої програми Вишеградських стипендій для науковців Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України. Надається з метою проведення ними досліджень у будь-якому державному чи приватному університеті, акредитованому в країнах В-4) [6].

Співпраця у науковій та освітній сфері між Україною та країнами В-4 розвивається і в рамках програм регіонального та транскордонного співробітництва. Україна має загалом 1390 км сухопутного кордону з країнами ЄС, з чого – 736 км становить з Польщею, Словаччиною і Угорщиною [2, с. 50]. Тож закономірно, що регіональне і транскордонне співробітництво розглядається як інструмент розвитку прикордонних територій та, водночас, як складова загального європейського інтеграційного процесу України. Це відображено у Державній стратегії регіонального розвитку України на період до 2015 року та Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки [4; 5].

Формами реалізації регіональної та транскордонної співпраці України з країнами В-4 є:

1. **Діяльність єврорегіонів** (на даний час діє два єврорегіони з державами Вишеградської четвірки – єврорегіон «Буг» (Україна, Польща, Білорусь) та «Карпатський єврорегіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія));

2. **Дія програм сусідства** (Програми сусідства були розроблені у 2007 р. і фінансуються через програму «Інструмент Європейського сусідства і партнерства» для українських партнерів (ІЄСП – новий фінансовий інструмент ЄС, що замінює такі інструменти, як ТАСІС, МЕДА), ініціативу INTERREG (Особливий інструмент для підтримки програм транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної співпраці між державами ЄС у рамках ЄПС і транскордонної співпраці з третіми країнами) для партнерів з держав ЄС. Європейська Комісія (ЄК) підготувала 12 програм сусідства, у трьох з яких бере участь Україна разом із Вишеградськими партнерами;

3. **Діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій** (співпраця із країнами В-4 відбувається у рамках наступних об'єднань: Асамблея європейських регіонів (AER) – (Львівська, Одеська області), Конгрес Регіональних та Місцевих влад Європи (CLRAE) – (Черкаська, Закарпатська, Чернігівська та інші області), Асоціація європейських прикордонних регіонів (AEBR) – (Волинська, Львівська, Івано-Франківська області). Також відбувається налагодження контактів на державному рівні та на рівні органів місцевого самоврядування із європейськими структурами, членами яких є Вишеградські країни: з Комітетом регіонів Євросоюзу (CoR), Радою європейських муніципалітетів та регіонів (CEMR));

4. **Міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво)** (на даний час усі області України мають укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіями суміжних держав, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Такі угоди укладені з усіма країнами В-4. Співпрацю з ними у рамках міжрегіональної співпраці ведуть Волинська, Вінницька, Закарпатська, Львівська, Чернівецька та інші області України [2, с. 50-52; 3].

Отже, співпраця в освітній і науковій сфері є складовою кожної з цих форм співпраці, а конкретних прикладів інтенсифікації культурних зв'язків між Україною

та країнами Вишеградської групи можна навести безліч. Так, протягом 2015-2016 рр. було успішно реалізовано науковий проект «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» (№ 21470150) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (апліканти проекту – ННІ євроінтеграційних досліджень УжНУ) [7]. Розробники та експерти наукового проекту дійшли висновку, що впровадження Концепції інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015 – 2025 рр. (розроблена в процесі виконання наукового проекту) дозволить успішно інтегруватись університету в європейський освітній та науковий простір. Це дозволить ДВНЗ «УжНУ» трансформуватись з традиційного в дослідницько-інноваційний університет сучасного типу та зайняти достойне місце в європейській та світових рейтингах університетів найвищого рівня.

Список використаних джерел

1. Катренчікова Н. Культурна політика країн Вишеградської групи щодо України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://integrationconference2011.wordpress.com/2013/10/09/>
2. Каплинський О.В. Роль Вишеградської четвірки в контексті національної безпеки України // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 47-54.
3. Каплинський О. Стан та перспективи співробітництва між Україною та Вишеградською четвіркою // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/september08/2.htm>
4. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року». Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>
5. «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 149-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/149-2006-%D1%80>
6. International Visegrad Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visegradfund.org/home/>
7. Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЙТРАЛІТЕТУ

Майдибура Катерина Петрівна,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Теміров Юрій Тешабайович,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Зростання агресивності та провокативності зовнішньої політики Росії за часів Володимира Путіна, серед іншого, актуалізувало питання перегляду безпекової політики нейтральними країнами, насамперед Фінляндією та Швецією, в тому числі в контексті співробітництва з НАТО. Останнє стимулювало нову хвилю академічних дискусій щодо природи та еволюції нейтралістської моделі зовнішньої політики. Крім прикладних політичних та стратегічних аспектів, ці дискусії мають достатньо потужний методологічний потенціал.

Значна частина існуючої наукової літератури про нейтралітет до цього часу знаходиться під впливом раціоналістичного підходу і юридичних дебатів, які виникли у ході «холодної війни». Багато в чому ця література пов'язана з можливістю нейтральних держав пристосувати (адаптувати) їх переваги безпеки в умовах біполярної епохи. Ці дослідження відображають припущення щодо малих держав та стратегічних досліджень. З розпадом біполярності, відбувається створення низки альтернативних підходів, в яких нейтралітет розглядався як історична спадщина. Стан та умови міжнародних відносин, які дозволяли розвиватися нейтралітету були у минулому. З 1990-х років нейтральні держави прагнули сформувати свою політику безпеки, особливо в європейському контексті, прагнучи до членства у ЄС. В нових підходах в центрі уваги опиняються проблеми, що виникають під час переходу від нейтрального до пост-нейтрального стану, а також норми та цінності в контексті дискусій про європейську безпеку.

Після закінчення холодної війни академічні дискусії все частіше розгорталися довкола зав'язків між внутрішньою та зовнішньою політикою. Все більша кількість (переважно скандинавських) вчених, використовуючи північні країни як емпіричні приклади, розвивають цю тему. Наприклад, К. Голдманн і О. Вейвер розробили моделі, які унікають розподілу на міжнародну та внутрішню політику, Вейвер також висунув «скандинавський підхід» для зовнішньополітичного аналізу, який пропонує альтернативу домінуванню англо-американської моделі. [6,7]. Підходи, які опинилися в центрі уваги значною мірою завдяки фокусуванню на внутрішніх цінностях, уподобаннях, історії та нормах, забезпечили важливе переосмислення зовнішньої політики і безпеки нейтральних держав, допомогли прокласти шлях для впровадження соціально-конструктивістської концепції.

Разом із змінами міжнародних відносин, еволюцією концепцій нейтралітету відбуваються важливі зрушення у ставленні до методологічного плюралізму, з усвідомленням того, що традиційні форми дослідження не є достатніми, щоб

повністю пояснити сучасну світову політику. Слідом за пануванням раціоналістично-матеріалістичної теорії міжнародних відносин, в кінці 1980-х років – на початку 1990-х років, були розроблені дослідження, які критикували конструктивізм та постструктуралізм, проклали шлях для розвитку в кінці 1990-х років критичного конструктивізму в аналізі зовнішньої політики та міжнародних відносин.

Нейтралітет традиційно вважався «пережитком» в теорії реалізму. У зв'язку з домінуванням об'єктивістського підходу приділялось небагато уваги таким важливим акторам зовнішньої політики, як особистості, недержавні актори та суспільство [3]. Разом з тим, вказані недоліки не заперечують досягнень раціоналістичного підходу, але ці недоліки створюють науковий простір для альтернативних підходів. В науковому середовищі спостерігалася традиційна обережність до критичних підходів та нетрадиційних тем досліджень, але завдяки зазначеним вище змінам нові проблеми потрапляють до порядку денного досліджень, до того ж соціологія міжнародних відносин [6] та субдисципліни, такі як дослідження безпеки [7], вимагають більш плюралістичного розуміння напрямів студій. Ліберали шукають синтез ліберальних та конструктивістських теорій, відбувається серйозний діалог між звичайними конструктивістами та критичними конструктивістами [5].

Наприклад, підхід Бейера та Хоффмана поєднує раціоналістичні та конструктивістські інтерпретації [2], в роботах Гетшеля [4] теоретично-нормативні дослідження взаємодіють з ідеалістичними аспектами нейтралітету, розкривають нейтралітет як норму, забезпечуючи тим самим теоретичний фундамент для майбутніх оцінок зовнішньої політики нейтральних та позаблокових держав. К. Дівайн поєднує аспекти кількох критичних підходів, використовуючи критичний конструктивізм, критичний аналіз дискурсу та постструктуралістської теорії для розуміння недавніх змін в концепції нейтралітету і військового неприєднання. В той же час К. Агіус дотримується особливої пост-позитивістської точки зору на нейтралітет та постнейтральність [1].

Таким чином, в методології досліджень нейтралітету останнім часом (як під впливом кардинальної зміни обставин міжнародних відносин, так й в результаті теоретичних зрушень в наукових пошуках) позначилися кілька важливих тенденцій: перша з них пов'язана із переосмисленням взаємозалежності внутрішньої і зовнішньої політики, друга акцентує продуктивний потенціал методологічного плюралізму.

Список використаних джерел

1. Agius Ch., Devine K. Neutrality: A really dead concept? A reprise/ Ch. Agius // *Cooperation and Conflict*. – 2011. – N 46. – P. 265-284.
2. Beyer J.L., Hofmann S. C. Varieties of neutrality: Norm revision and decline / J.L. Beyer, S.C. Hofmann // *Cooperation and Conflict*. – 2011. – N 46. – P. 285-311.
3. Devine K. The Myth of 'the Myth of Irish neutrality': Deconstructing Concepts of Irish Neutrality using International Relations Theories / K. Devine // *Irish Studies in International Affairs*. – 2006. – Vol. 17. – P. 115-139.
4. Goetschel L. Neutrals as brokers of peacebuilding ideas? / L. Goetschel // *Cooperation and Conflict*. – 2011. – N 46. – P. 312-333.
5. Jakobsen P.V. Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP / P.V. Jakobsen // *JCMS*. – 2009. – Vol. 47. – N 1. – P. 81-102.
6. Waever O. The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations / O. Waever // *International Organization*. – 1998. – Vol. 52. – P. 687-727.
7. Waever O. Towards a Political Sociology of Security Studies / O. Waever // *Security Dialogue*. – 2010. – Vol. 41. – P. 649-658.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Мальованець Оксана Михайлівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Устич Сергій Іванович,
доктор соціологічних наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Немає жодної держави у світі, яка б на різних етапах свого розвитку тією чи іншою мірою не була задіяна у світових міграційних процесах: чи то як країна-донор – постачальник трудових ресурсів, чи то як країна-реципієнт. Енциклопедія міграційних процесів у сучасному світі трактує міграцію трудових ресурсів як «переміщення кваліфікованої робочої сили та працездатного населення в національному або міждержавному просторі, внаслідок якого відбувається вплив чи приплив тих кадрів, що забезпечують своєю діяльністю галузі виробництва, культури, науки, техніки тощо», – далі зазначено: «Оскільки рівень життя в різних країнах різний, то трудова міграція була, є і буде постійним соціально-культурним явищем» [6, с.153].

Сьогодні в Європі понад 7 % громадян офіційно працюють поза межами країн, громадянами яких вони є. За підрахунками Міжнародної організації праці, лише в Європі трудових мігрантів 26, 5 мільйонів. Отже, зовнішня трудова міграція стала звичайним явищем, яке відіграє важливу роль у саморегулюванні ринків праці [6, 154].

Згідно із Законом України «Про основні засади державної міграційної політики» зовнішня трудова міграція – це пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону.

Виїзд громадян України за кордон для тимчасового перебування з метою працевлаштування, навчання, здійснення підприємницької діяльності, лікування, відпочинку тощо характеризується певними особливостями:

- значним фактичним обсягом зовнішньої трудової міграції, що не збігається із статистичними даними;
- в основному стихійним характером зовнішньої трудової міграції, значним здійсненням її через комерційні посередницькі структури, які не забезпечують дотримання прав мігрантів;
- відсутністю в більшості трудових мігрантів належним чином оформлених документів на працевлаштування;
- масовими порушеннями прав трудових мігрантів;
- відсутністю договорів спрямованих на захист прав працівників-мігрантів з більшістю держав, в яких працюють трудові мігранти з України.

В українських офіційних та неофіційних джерелах, зокрема у ЗМІ, можна знайти різні оцінки кількості українських трудових мігрантів, які протягом останніх років виїхали з України. При цьому діапазон таких оцінок коливається від 3 до 10 млн осіб.

За даними державної статистики, обсяги офіційно зареєстрованої трудової міграції постійно зростають: у 2011 – 1 млн осіб, у 2013 – 2,2 млн осіб, а у 2016 – 5 млн українців.

За останніми даними, які у травні 2016 року подало Міністерство соціальної політики України, за кордоном працює близько п'яти мільйонів українців. Насправді точної кількості трудових мігрантів з України не знає ніхто. Складність дослідження цього явища пов'язана з існуванням двох якісно різних площин: з одного боку, це легальна трудова міграція, яка є мало чисельною, з іншого – масова нелегальна трудова міграція [7, с.2].

Протягом останніх років в Україні спостерігається тенденція: доходи більшості верств населення не достатні для елементарного задоволення першочергових потреб. Ця тенденція вказує на наявність в державі значного прошарку бідного населення. Так, за даними Міжнародної організації праці, близько 27–29 % українців перебуває за межею бідності [1, с.3].

На сучасному етапі можна виокремити внутрішні й зовнішні чинники, які зумовлюють трудову міграцію українців.

Основними внутрішніми, як загальнодержавними, так і регіональними чинниками є:

- довготривале безробіття та зниження попиту на окремі спеціальності в деяких регіонах країни;
- зниження рівня добробуту населення в сільській місцевості;
- невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в Україні;
- низький рівень оплати праці в Україні кваліфікованих кадрів порівняно з країнами можливого працевлаштування;
- монопольне становище роботодавців, які зацікавлені у збереженні низької оплати праці, значної частини тіньового сегменту ринку праці в Україні;

Окрім внутрішніх причин, чимале значення мають зовнішні чинники, серед яких найголовніші:

- зростання попиту на низько кваліфіковану працю в будівництві, сільському господарстві, сфері послуг у більшості країн Європи, які не задовольняються власною робочою силою;
- значно вищі рівні оплати праці, ніж в Україні та вигідніші умови працевлаштування;
- наявність різного за обсягом тіньового сектору економіки в тих країнах, які приймають, що робить можливим поширення нелегальних форм трудової міграції (в Росії, Греції, Іспанії, Італії, Португалії, Німеччині, країнах Східної Європи).

Усі ці чинники сприяють тому, що українці масово виїжджають за кордон із метою успішного працевлаштування.

За даними Міністерства соціальної політики України найбільше українців працює в Іспанії, Італії, Португалії, Польщі, Греції, Туреччині та США [5, с.14].

Оцінюючи результати трудової міграції, важливо брати до уваги її наслідки та перспективи розвитку. Наслідки трудової міграції неоднозначні для соціальної та економічної сфер країни. Незалежно від кількості трудових мігрантів слід погодитись, що трудова міграція в Україні - це довгострокова тенденція, вона постійно зростає. Позитивне те, що зовнішня трудова міграція є одним із способів працевлаштування безробітного населення та дає змогу зменшити соціальну напругу

в суспільстві. Зовнішня трудова міграція сприяє надходженню в Україну значних коштів зароблених за кордоном, обсяг яких дозволяє говорити про формування специфічного виду інвестування економіки країни (за різними оцінками від 1 до 5 млрд. дол. щорічно).

Існує загроза втрати значної частини якісної, найбільш економічно активної національної робочої сили, зокрема людського, наукового та інтелектуального потенціалу за умови, коли тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни місця постійного проживання [2, с.34].

Негативні сторони має трудова міграція і для економіки України. Через зростання грошової маси в певній частині населення відбувається штучне збільшення попиту. До того ж в країні спостерігається розшарування населення за економічними показниками, адже доходи тих, хто отримує грошові перекази з закордону значно більші, ніж у тих, хто працює в Україні.

За підсумками 2015 року, за даними Національного банку, в Україну надійшло понад 5,2 мільярдів доларів приватних грошових переказів із-за кордону. Це значна сума, адже становить приблизно половину прямих закордонних інвестицій і шосту частину валютних резервів країни.

Кошти, які надсилають заробітчани, зазвичай не працюють на примноження капіталу в Україні, на розвиток інфраструктури й формування перспективної економіки та виробництва. Більшою мірою вони йдуть на споживання [3, с.11].

До того ж гроші, які передають заробітчани уникають оподаткування, немає відрахувань у соціальні чи пенсійні фонди, тому вони загалом не сприяють економічному зростанню держави [5, с.11].

Таким чином, еміграція набрала загрозливих для нашої держави масштабів. Вона вже є питанням національної безпеки. Дієвим засобом проти трудової міграції може бути динамізація економічного розвитку, зростання економічної активності та зайнятості населення, а на цій основі підвищення життєвого рівня. Висуваючи це як мету на майбутнє та як сподівання, можна дійти висновку, що на сьогодні необхідно враховувати міграційну ситуацію під час розроблення економічних і соціальних програм, виходячи з особливостей конкретних регіонів. [4, с.37-39].

Список використаних джерел

1. Вагрант Р. Внутрішній космос проблем / Роман Вагрант // Народне слово. –2005. – 10 берез. – С. 3.
2. Варецька О. Соціально-економічне підґрунтя трудової міграції населення України / О. Варецька // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 5 . – С. 34–39.
3. Васюнець Н. А заробітчани шлють і шлють / Наталія Васюнець // Експрес. – 2012. – 4–12 січ. – С. 11.
4. Довжук Б. Актуальне регіональне дослідження трудової міграції / Б. Довжук // Україна: аспекти праці. – 2005, № 3. – С. 37-39.
5. Мороз М. А що буде, коли повернуться? / Марина Мороз // Експрес. – 2011. – 22–29 груд. – С. 14.
6. Римаренко Ю. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри / Ю. Римаренко. – К., 1998. – 912 с.
7. Хомич Л. Зовнішня трудова міграція населення України: масштаби, сучасні ознаки та географія / Л. Хомич // Регіональні проблеми України. – Херсон, 2007. – С. 310–316.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА СРСР ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1945–1955)

Матґї Беата Чабаївна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Свеженцева Оксана Іванівна,
кандидат історичних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У перші післявоєнні роки Радянський Союз придбав статус «наддержави». Ця обставина зумовила багато змін в політичному курсі. СРСР, спираючись на завойовані у війні позиції, став на рівних відстоювати свої геополітичні інтереси, розглядаючи їх значно ширше, ніж очікували колишні союзники. До закінчення Другої світової війни радянська зовнішня політика підійшла з базовими доктринальними настановами, які були сформульовані Леніним, а потім оформлені й закріплені в роки правління Сталіна. Їх основу становило розуміння історичного процесу як протиборства та зміни суспільно-економічних формацій: капіталізм приречений, на зміну йому неминуче прийде комуністична формація як підсумок розвитку людства. Міжнародні відносини є похідними від цього процесу і являють собою специфічну форму класової боротьби — основної рушійної сили всіх явищ та процесів у міжнародному житті. Класовий підхід передбачав орієнтацію на «світову революцію» та її підтримку Радянським Союзом. СРСР проголошувався оплотом усіх сил миру, демократії та соціального прогресу, йому відводилася авангардно-революційна роль у світовій історії, особливе, месіанське призначення. З існуванням старої, капіталістичної формації пов'язувалася неминучість нових війн, отже, запобігання війнам вважалось можливим лише через ліквідацію імперіалізму [1.с.54].

З цих фундаментальних витоків радянської зовнішньої політики бере початок відверта несумісність головних принципів, що їх постійно декларувало радянське керівництво, — пролетарського інтернаціоналізму та мирного співіснування держав з різним соціальним ладом. Такий концептуальний дуалізм, утілюючись у практичній політиці, посилював класову двополюсність міжнародних відносин в умовах, коли керівні кола капіталістичних країн і без того скептично ставилися до ідеї «мирного співжиття». Становище загострювалося тим, що тоталітарний соціалізм сталінського гатунку не був схильний до конструктивного міжнародного спілкування. Пануюча в Радянському Союзі психологія «фортеці в облозі», замкненість позбавленого демократії суспільства, ізоляція від інших народів, настороженість і підозрілість, — усе це давало підстави ініціаторам «хрестових походів» проти соціалізму представляти радянську державу як уособлення образу ворога [5, с.98].

Досвід формування й діяльності антигітлерівської коаліції під час другої світової війни важко переоцінити: він довів можливість взаємодії держав з різним суспільним устроєм. Проте цю взаємодію навряд чи можна охарактеризувати як стратегію

мирного співіснування. Спільні дії СРСР, США, Великобританії та інших союзних держав розгорталися не в мирні часи, а в умовах війни й диктувалися імперативом досягнення спільної мети — розгрому фашистської Німеччини та мілітаристської Японії. У повоєнні роки двоїстість у підході Радянського Союзу до проблем мирного співіснування та пролетарського інтернаціоналізму збереглася й навіть посилилася. Глибинні зрушення у співвідношенні сил на світовій арені, небувале зростання міжнародної ваги СРСР розцінювалися як сприятливі умови для послідовного втілення в життя ідеї пролетарського інтернаціоналізму та невинного розширення меж «радянської імперії», створення у Східній Європі й на Далекому Сході єдиного «табору», керованого з Москви. Все це відсувало мирне співіснування на другий план, і воно розглядалося лише як тактичний засіб для досягнення сталінської стратегічної мети — «усунення неминучості війни шляхом знищення імперіалізму» [3, с.128].

У СРСР «холодна війна» визначалась «як ворожий політичний курс, який уряди західних держав почали проводити у відношенні СРСР та інших соціалістичних країн по закінченні Другої світової війни» [9, с. 145].

У 1945 р. він мав дипломатичні відносини з 52 державами (проти 26 у передвоєнні роки). Радянський Союз брав активну участь у вирішенні найважливіших міжнародних питань, і перш за все у врегулюванні повоєнного положення в Європі. У семи країнах Центральної та Східної Європи до влади прийшли ліві, демократичні сили. Створені в них нові уряди очолили представники комуністичних і робочих партій. Керівники Албанії, Болгарії, Угорщини, Румунії, Польщі, Югославії та Чехословаччини провели у своїх країнах аграрні реформи, націоналізацію великої промисловості, банків і транспорту. Сформована політична організація суспільства отримала назву народної демократії. Вона розглядалася як одна з форм пролетарської диктатури. Між СРСР і країнами Східної Європи були укладені договори про дружбу і взаємну допомогу. Ідентичні договори зв'язали Радянський Союз з НДР, створеною на території Східної Німеччини, Кореїської Народно-Демократичною Республікою (КНДР) і Китайською Народною Республікою (КНР). Угоди з Китаєм передбачало надання йому кредиту в розмірі 300 млн доларів. Підтверджувалося право СРСР та Китаю на користування колишньої КВЖД. Країни досягли домовленості про спільні дії у випадку агресії з боку будь-якої з держав. Були встановлені дипломатичні відносини з державами, які отримали незалежність у результаті розгорнутої в них національно-визвольної боротьби (так звані країни, що розвиваються). У політичному спектрі капіталістичних країн Європи стався зсув вліво. Зійшли зі сцени фашистські та праворадикальні партії. Різко зріс вплив комуністів. У 1945–1947 рр. комуністи входили до складу урядів Франції, Італії, Бельгії, Австрії, Данії, Норвегії, Ісландії та Фінляндії [7, с.220].

У роки світової війни склалася єдина антифашистська коаліція – союз великих держав – СРСР, США, Великобританія і Франція. Наявність спільного ворога допомагало долати розбіжності між капіталістичними країнами і соціалістичною Росією, знаходити компроміси. У квітні-червні 1945 року в Сан-Франциско відбулися установчі конференції Організації Об'єднаних Націй, що включали представників 50 країн. У статуті ООН були відображені принципи мирного співіснування держав різних соціально-економічних систем, принципи суверенітету і рівності всіх країн світу [4, с.66].

Список використаних джерел

1. Бережков В.М. Страницы дипломатической истории / В.М. Бережков. — М., 1984;
2. Волкогонов Д.А. Триумф и трагедия. Политический портрет Сталина: В 2 кн. — М., 1989;
3. Горбачев М.С. “Годы трудных решений”.— М., 1993;
4. Дмитренко В.П., Есаков В.Д., Шестаков В.А. История Отечества, XX век: Учебное пособие для общеобразовательных учебных заведений. — М.: Издательский дом «Дрофа», 1995. - 338 с.;
5. Зубкова Е.Ю. Послевоенное советское общество: политика и повседневность. 1945 - 1953. — М.: РОССПЭН, 1999. - 229 с.;
6. Израэлян В.Л., Кутаков Л.Н. Дипломатия агрессоров. — М., 1967;
7. История России. XX век: учебник / отв. ред. А.Н. Сахаров. — М., 1996.
8. Советская военная энциклопедия – М., 1980. – Т. 8.
9. Советский энциклопедический словарь – М., 1984.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

МОТИВАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Мишко Світлана Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри полікультурної освіти та перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В сучасних умовах реалізації складних євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України зростає значення володіння громадянами України іноземними мовами. Значна увага приділяється використанню сучасних методів викладання іноземних мов і, зокрема, підвищенню мотивації студентів.

Саме мотивація студентів, на нашу думку, є однією з основних проблем, яку слід вирішувати викладачам іноземних мов. Вважається, що студенти, які отримують високі оцінки – мотивовані, а ті студенти, які відстають у навчанні – слабо мотивовані. Слід підкреслити, що мотивація студентів знаходиться під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Мотивацію можна визначити як концепцію, яка використовується для опису факторів, що викликають, підтримують та спрямовують поведінку індивідуума на досягнення мети. Іншими словами, мотивація – це цілеспрямована поведінка. У 1970-х роках ХХ ст. були введені поняття інструментальної та інтегративної мотивації. Інструментальною мотивацією вважалось бажання вивчити мову для утилітарних цілей (наприклад, роботи, подорожей або складання іспиту). З іншого боку, інтеграційну мотивацію відносили до бажання вивчити мову, щоб успішно інтегруватися в мовну спільноту[1].

До певної міри можна погодитись із твердженням, що викладач іноземної мови на 1/3 - знавець мови, на 1/3 – хороший співрозмовник і на 1/3 – хороший актор [7].

Слід підкреслити, що викладач має бути насамперед сам мотивований, адже відповідно до законів психології, ми пристосовуємо свою поведінку до оточуючого середовища, тому, якщо викладач пасивний, не слід чекати активного навчання з боку студентів. Викладачі іноземних мов повинні вдосконалювати методи викладання. Ми поділяємо точку зору С.Вернер, відповідно до якої мало що в аудиторії може бути гіршим, ніж робити те ж саме з кожного дня [4].

При проведенні занять з іноземної мови, як і при проведенні інших занять, студенти мають знати, які завдання перед ними поставлені. Не слід ставити нереальні завдання та цілі. Вони мають бути складними, але доступними. Студенти найбільше мотивовані до навчання, коли ці завдання відповідають рівню їх знань та навичок, тобто, не є дуже легкими, щоб бути нудними, і не занадто складними, щоб викликати розчарування. А.М.Пол вважає, що викладачі мають розробити такі завдання, щоб студенти працювали на межі своїх здібностей і постійно підвищувати складність при досягненні поставлених цілей [3].

Корисним, на нашу думку, є метод, при якому викладач починає з питання, а не з відповіді. Студенти вважають запам'ятовування інформації нудним, а вирішення певної проблеми мотивує їх бажання вчитися.

На жаль, ми, викладачі, часто домінуємо в аудиторії. Отже, слід звернути увагу на той факт, що якщо ми говоримо більше, ніж студенти, слід зробити крок назад і дати можливість студентам бути більш активними, тим самим сприяючи більш швидкому і кращому засвоєнню матеріалу.

Не слід концентрувати основну увагу на помилках студентів. Ми погоджуємося з думкою, відповідно до якої виправлення помилок – це частина роботи викладача іноземних мов, але сприяння впевненості студентів у своїх навичках надзвичайно важливе [6]. Адже, коли ми перебиваємо відповідь студента через кожні пару слів, студент може засмутитись, втратити хід думки і впевненість у своїх знаннях. Слід давати студентам можливість подумати і самим виправити свої помилки.

С.Армстронг вважає оцінювання до пеної міри негативною мотивацією, тому що, з одного боку, відстежується продуктивність студентів, вони мають можливість краще зрозуміти незадовільну оцінку в порівнянні з задовільною, а з другого, слабкі студенти часто підлягають осуду сокурсників, і внутрішній страх виступає як негативний мотиваційний фактор [8].

На нашу думку, кожного разу, коли студенти активно працюють, ми повинні це відзначати, адже позитивний відгук – одна з основних передумов мотивації. Ми маємо регулярно підкреслювати прогрес у навчанні студентів, досягнення ними певних цілей, навіть якщо вони самі цього не помічають.

Не слід обмежуватись вичанням мови лише в аудиторії. Студенти мають проводити дослідження, спілкуватись з носіями мови.

К.Келлілвудсон вважає дуже корисним методом проект-орієнтованого навчання. Для визначення доцільності використання цього методу він пропонує задати собі наступні запитання:

- Ви шукаєте шляхів, щоб оживити ваші заняття з іноземних мов?
- У ваших студентів відсутня мотивація та вони вважають предмет нудним та безглуздим ?
- Ви вважаєте програмовий матеріал нудним та безглуздим ?

На його думку, якщо хоч на одне з цих питань відповідь позитивна, то слід звернутись до проект-орієнтованого навчання, адже це метод, при якому студенти навчаються, проводячи дослідження реальних проблем протягом тривалого періоду часу [2].

Бажано, щоб ці проблеми були висунуті самими студентами, адже це сприятиме мотивації дослідження. Однак, у деяких випадках викладачі допомагають студентам висунути проблему, слідкуючи, щоб на неї не можна було знайти прямої відповіді у Google, так як проблема має бути вирішена в процесі дослідження шляхом обробки певної інформації. Мовою проекту має бути іноземна мова.

Необхідно завжди звертати увагу студентів на той факт, що не можна вивчити мову, не вивчаючи культуру країни, мова якої вивчається. Цікавий матеріал, без сумніву, сприятиме мотивації студентів. Студентам можна запропонувати зробити презентації по історії культури країни, історії та особливостям певних свят або про види спорту, популярні в країні. Слід виділити певні аспекти, після дослідження яких студенти мають стати експертами у певних питаннях, а далі поєднати отриману ними інформацію та підкреслити її значимість.

Список використаних джерел

1. Hussin S. Sustaining an Interest in Learning English and Increasing the Motivation to Learn English: An Enrichment Program [Електронний ресурс]/ Hussin S., Maarof N., and J. V. D'Cruz. – Режим доступу: <http://iteslj.org/Techniques/Hussin-Motivation/>
2. Kelliellwoodson K. How to Get your ESL Students Excited with Project-Based Learning [Електронний ресурс]/ Kelliellwoodson K. – Режим доступу: <http://www.fluentu.com/english/educator/blog/project-based-learning-esl/>
3. Paul A.M. Six Ways to Motivate Students to Learn [Електронний ресурс]/ Paul A.M. – Режим доступу: <https://ww2.kqed.org/mindshift/2013/09/02/six-ways-motivate-students-to-learn/>
4. Verner S. 8 Simple Ways to Encourage Your Students [Електронний ресурс]/ Verner S. – Режим доступу: <http://busyteacher.org/16314-8-simple-ways-to-encourage-your-students.html>
5. Verner S. How to Motivate Students. Top 10 Ways [Електронний ресурс]/ Verner S. – Режим доступу: <http://busyteacher.org/6943-teachers-top-10-ways-to-motivate-students.html>
6. How to Motivate Students to Learn English [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grin.com/en/e-book/128362/how-to-motivate-students-to-learn-english>
7. Surefire Tips for Motivating ESL learners [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mastersinesl.com/tips-for-motivating-esl-learners/>
8. Ways to Motivate Students to Learn English by Steven Armstrong [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.thelinguafile.com/2013/10/ways-to-motivate-students-to-learn.html>

**Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти
розвитку країн в умовах глобалізації**

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РЕЛІГІЙНОГО СТИЛЮ
(НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДУ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ТРИНІТАРНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ IV СТОЛІТТЯ)**

Попович Наталія Мафтеївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Перекладність давньогрецької тринітарної термінології IV століття як об'єкт перекладознавства спирається на теоретико-методологічну базу загальної теорії перекладу. Проблематику давньогрецької тринітарної термінології IV століття як мовних засобів релігійного стилю не слід вважати новою, а як таку, що переживає етап свого відродження. Сьогодні в українській літературній мові серед семи конфесійних стилів учені виокремлюють *«релігійний стиль»* як історично сформований, суспільно усвідомлений різновид загальнонаціональної мови, який відрізняється від інших функціональних стилів принципами відбору та організацією мовних засобів і самими мовними засобами відповідно до сфер спілкування.

Дискусійним залишається назва функціонального стилю української мови, що обслуговує релігійно-духовну сферу життя людини. У працях В.В. Німчука, О.М. Сидоренко, Н. В. Пуряєвої ужито термін *«конфесійний стиль»*. Г.В. Баран уживає термін *«релігійний стиль»*. Уживаними є також терміни *«релігійний стиль»*, *«сакральний стиль»* тощо.

У цьому дослідженні ужито термін *«релігійний стиль»* з огляду на семантико-смыслову наповнюваність самого поняття, що відображає суспільне функціонування будь-якої релігійної деномінації (релігії, конфесії) в Україні через літературну форму вираження в усній та писемній спадщині (обрядів, догмату, учення представників тієї чи іншої конфесії). Враховано також особливості його використовуваності у порівнянні з іншими термінами-синонімами.

Терміни *«релігійний переклад»* та *«богословський переклад»* співвідносяться між собою як ціле (загальне) й часткове. Будь-який перекладний текст з ознаками релігійного стилю можна вважати результатом релігійного перекладу, як і кожен перекладний богословський текст є також результатом релігійного перекладу.

Не кожен релігійний переклад можна назвати богословським перекладом. Окрім богословського перекладу, релігійний переклад як загальне охоплює такі типи перекладу текстів релігійного стилю, як біблійно-екзегетичний, літургійний тощо.

«Християнський богословський переклад» – це переклад творів, зазвичай віддалених у часі, без урахування творів XX-XXI століть, написаних фаховою мовою та наділених ознаками релігійного стилю (конфесійність, догматизм, релігійне смислове наповнення понять та концептів, архаїзми, догма, обрядово-церковні характеристики, релігійне вчення тощо.). Кожній епосі християнської літератури властиві свої жанрово-стилістичні особливості, особлива традиція риторики.

Питання про давньогрецьку тринітарну термінологію як об'єкт перекладознавства вважаємо за можливе розглядати в аспекті неперекладності / перекладності. У випадку перекладності цієї термінології постають два наслідкові питання, а саме: адекватності та еквівалентності перекладу.

Проблема перекладності **давньогрецької християнської тринітарної термінології** середини IV століття передбачає окреслення сукупності лінгвістичних та екстралінгвістичних труднощів на шляху досягнення еквівалентності (варіантності) та адекватності перекладу з метою збереження цілісності інформації оригіналу: єдності змісту, внутрішньої та зовнішньої форми [1, с.4-58].

В українському перекладознавстві це перша спроба за допомогою зіставного перекладознавчого аналізу виявити неадекватності у відтворенні давньогрецької християнської тринітарної термінології українською мовою та запропонувати практичні і теоретичні шляхи вирішення труднощів перекладу давньогрецької тринітарної термінології середини IV століття [2].

Давньогрецька тринітарна термінологія є складником фахової мови тринітарного богослов'я, яке, у свою чергу, є галуззю догматичного богослов'я. Складності додає обставина, що кожна богословська терміносистема сучасних мов сформувалася не лише на одній з двох традицій колись єдиної Вселенської Церкви – Західній чи Східній, а й базується на власній національній богословській школі (чи школах) конкретної конфесії та розробила свою національну богословську терміносистему, яка у свою чергу складається з багатоконфесійних термінологічних підсистем або терміносистем. Чим більша відмінність у традицій розвитку богословських терміносистем мови оригіналу та мови перекладу, тим більше виниклих проблем перекладності та адекватності перекладу конкретних термінів.

Уперше серйозно з проблемою перекладності давньогрецької тринітарної термінології зіткнулися Отці Церкви середини IV століття Західної частини імперії, які відтворювали термін *ὕποστασις* як *substantia*, створивши труднощі перекладу для багатьох прийдешніх поколінь. На основі термінологічного богословського апарату, який розвинув Тертуліан, у латинській мові було сформовано свою тринітарну терміносистему, в якій, до прикладу, при перекладі термінів в тексті Нікейського Символу Віри 325 року відшукували терміни-відповідники [4].

Як справедливо зазначає Р. П. С. Гансон, у період з I – до кінця IV ст. у самій тринітарній терміносистемі, особливо у період перших двох Вселенських Соборів, існувала нестійкість та хиткість семантичного значення тринітарного терміна у зв'язку з існуючим процесом відшуковування тринітарних термінів, їхньої семантики та усталення їх в одну систему, яка б слугувала, як цілісна терміносистема, найкращим виражальним засобом учення про Св. Трійцю [5, с. 152-458].

Гіперо-гіпонімічні зв'язки між давньогрецькими тринітарними термінами (зокрема між термінами «сутність», «іпостась», «лице») є другою перешкодою для адекватного відтворення давньогрецьких тринітарних термінів середини IV ст. сучасними мовами.

Дві традиції перекладу давньогрецької тринітарної термінології, умовно поділено нами на західну та східну традиції, вагомо ускладнюють адекватність перекладу давньогрецької тринітарної термінології різними сучасними мовами.

Перекладність – це динамічна величина і стосовно термінології віддаленої у часі можлива з урахуванням у першу чергу існуючої перекладознавчої традиції окремої національної мови перекладу. Також слід враховувати чинники, виокремлені В. Радчуком, які уможливають неперекладне ставати перекладним і навпаки. Науковець виокремлює

такі чинники: 1) ступінь близькості мов (що відбиває і дистанцію культур); 2) вивченість першотвору; 3) специфіка оригіналу, зокрема художня, жанр і стиль першотвору взагалі; 4) рухомі межі перекладності, що впливають на розширення ресурсів мови (розширення ресурсів мови завдяки перекладам); 5) прив'язаність вибору мовних засобів у перекладі до певних контекстів, творів і авторів з середовища перекладача, їх крилатістю, місцевим колоритом і т.п.; 6) розширення можливостей перекладу зі збільшенням у читача фонових знань, або, як ще кажуть, тезауруса, який є поняттєвим апаратом сприйняття й пізнання. Погоджуємося із думкою, що всі вище вказані чинники є об'єктивними чинниками впливу на ступінь перекладності першотвору мовою перекладу [3, с.561-567].

Окрім указаних чинників, слід виокремити й інші, додаткові чинники, від яких залежить ступінь перекладності оригінальної давньогрецької християнської літератури раннього візантійського періоду:

- 1) віддаленість у часі при перекладі кожного такого твору;
- 2) жанрово-стилістична різноманітність давньогрецької християнської літератури IV століття, яка відсутня в сучасних мовах, що ускладнює збереження повної еквівалентності – відповідності зовнішньої форми – змісту – внутрішньої форми в мові перекладу;
- 3) ретельне вивчення аспектних труднощів лінгвістичного та екстралінгвістичного рівнів, що полегшує збереження еквівалентного змісту мови оригіналу мовою перекладу;
- 4) ідіостиль та церковно-політична належність автора чи авторів давньогрецького оригіналу, з використанням підходу Ю. Найди (відправник – повідомлення - отримувач) та з аналізом усіх можливих втрат та компенсації при передачі іншомовного повідомлення, віддаленого у часі та культурі, концептуальної мовної картини світу.

Список використаних джерел

1. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник / В. Коптілов. — К. : Юніверс, 2003. — 280 с. — С. 4-58.
2. Попович Н. М. Відтворення давньогрецької тринітарної термінології в українській богословській терміносистемі (на матеріалі християнської догматичної літератури 351-362 років): автореф. дис...канд. філол. наук — 10.02.16 / Н. М. Попович; Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. — Одеса: 2015. — 20 с.
3. Радчук В. Динаміка перекладності / В. Радчук // *Ucrainica III*. — 2008. — С.561-567.
4. *Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der Alten Kirche* / [hrsg. von A. Hahn]. — Breslau : Verlag von E. Morgestern, 1877. — 201 S.
5. Hanson R. P. C. Search for the Christian Doctrine. The Arian Controversy 318-381 / R. P. C. Hanson. — Edinburgh : T&TCLARK, 1988. — P.152-458.

**Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти
розвитку країн в умовах глобалізації**

**ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА
ПІДПРИЄМСТВІ**

Свистак Н.М.,

студентка 4 курсу, напрям підготовки «Менеджмент»
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Зеліч В.В.,

доцент, кандидат економічних наук,
кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На сучасному етапі розвитку економіки підприємства повинні постійно знаходитися в пошуку шляхів підвищення ефективності господарської діяльності, які б забезпечили їм стійке функціонування на ринку. Наразі в теорії та практиці управління колосального значення набуває організація ефективної комунікації на підприємстві. Саме такі комунікації стають ключовим фактором успіху в сучасному інформаційному суспільстві. Разом з тим невміння ефективно організувати та скоординувати комунікаційний процес в організації може їй зашкодити та навіть спричинити втрати. Вітчизняні підприємства не приділяють значної уваги комунікативному менеджменту на підприємстві, не включають комунікаційну стратегію як частину корпоративної стратегії, управління комунікаціями здійснюється несистематично, без врахування комунікативних потреб та довгострокових цілей розвитку загалом.

Концепція стратегічного розвитку підприємства є предметом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема І. Ансоффа, М. Портера, Л. Довгань, Є. Кузьміна, В. Немцова, В. Пономаренко, З. Шершньової, А. Томпсона і Дж. Стрікланда. Над теоретичним осмисленням комунікаційних стратегій та їх важливості для успішної діяльності підприємства працювали Ю.О. Мартинова, Н.Ю. Попова, Т.А. Примак, О.О. Красноуцький.

Актуальність дослідження зазначених проблем визначається необхідністю розроблення підприємствами комунікаційної стратегії, враховуючи важливість комунікацій як елемента процесу управління та прийняття управлінських рішень. Таким чином кожне підприємство зможе виділити свої конкурентні переваги та ефективно застосувати їх у конкурентній боротьбі за споживача та позиціонування на ринку. Сьогодні неможливо уявити діяльність підприємства без чітко розробленої стратегії. Процес розробки стратегії підприємства залежить від позиції, яку воно займає на цільовому ринку, динаміки власного розвитку, реального кадрового та виробничого потенціалу, особливостей поведінки конкурентів, специфіки продукції, що виробляється, чи послуг, які надаються,

рівня розвитку національної економіки, культурного та соціального середовища тощо [1].

Стратегія підприємства має ієрархічну будову. Зарубіжні і вітчизняні економісти для багатопрофільного підприємства виокремлюють чотири рівні стратегій. Яскравим прикладом може слугувати стратегічна піраміда, побудована за А. Томпсоном і Дж. Стріклендом (рис.1). Найвищий рівень в ієрархії займає корпоративна стратегія, яка визначає загальний напрямок діяльності підприємства: зростання, стабілізацію або скорочення. До другого рівня відносять конкурентні (ділові, бізнесові) стратегії, які підпорядковані корпоративній і визначають шляхи досягнення обраного нею напряму в кожній стратегічній одиниці бізнесу. Конкретизують і доводять корпоративну й конкурентні стратегії до функціональних служб господарства функціональні стратегії, які посідають третє місце в ієрархії. Функціональні стратегії розробляють для кожного функціонального напряму (виробництво, фінанси, маркетинг, інновації, управління персоналом тощо). До найнижчого, четвертого рівня відносять операційні стратегії, тобто стратегії для структурних підрозділів підприємства [4].

Між усіма рівнями ієрархії існує тісний взаємозв'язок: кожен з вищих рівнів утворює стратегічне середовище для нижчого рівня й обмежує його у чомусь, і навпаки, кожен нижчий рівень помітно впливає на формування вищого рівня. У сучасних економічних умовах особливої важливості набуває інформаційне забезпечення підприємства як передумова його ефективного функціонування. Ефективним засобом є застосування комунікацій як системи підтримки інформаційної взаємодії підприємства з його внутрішнім і зовнішнім бізнес-середовищем [5].

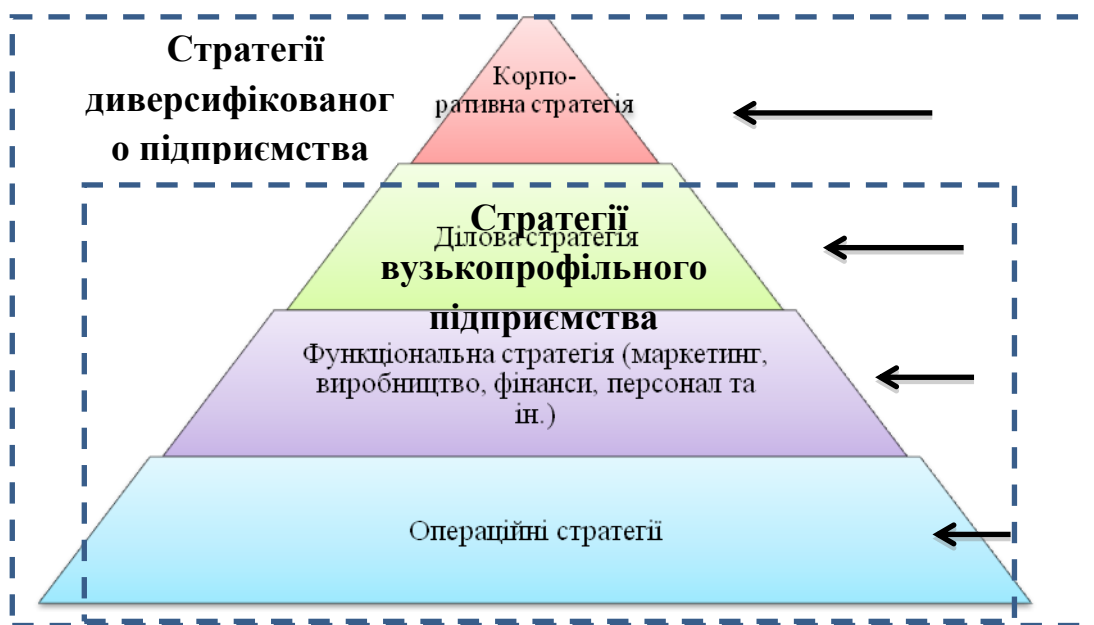

Рис. 1. Ієрархія стратегій підприємства [5].

Комунікації суб'єкта економічної діяльності відіграють важливу роль у реалізації стратегічних цілей підприємства. Донесення правильно сформульованих комунікативних повідомлень суб'єкта до його цільових груп формує сприятливу

основу для діяльності в системі економічних відносин, допомагає заручитися підтримкою громадськості для захисту інтересів і репутації суб'єкта економічної діяльності [1].

Комунікації підприємства визначаються характером діяльності, побудовою, можливостями організації, розмірами тощо. При цьому причинами виникнення перепон на шляху таких комунікацій можуть бути: деформація повідомлень на різних етапах передачі інформації, інформаційні перевантаження в системі комунікацій, громіздка структура управління організацією тощо. Удосконалення комунікацій доцільно здійснювати за допомогою раціоналізації структури комунікаційного процесу, удосконалення документообігу, застосування сучасних інформаційних технологій тощо, тому на підприємстві необхідно розробляти комунікаційну стратегію, яка належить до функціональних стратегій [3].

Комунікаційна стратегія — це складова комунікативної поведінки підприємства, яка дає змогу пов'язати мету, цілі, завдання та корпоративну стратегію підприємства з конкретним комплексом заходів у сфері корпоративних комунікацій. Тобто, стратегія дає змогу зрозуміти, що та як потрібно робити для досягнення цілей підприємства.

Основне завдання комунікаційної стратегії — це забезпечення інформаційної підтримки стратегії розвитку, бренду, бізнесу компанії. Комунікаційна стратегія базується на корпоративній стратегії і є набором найбільш ефективних інструментів дії на цільову аудиторію. Вона розробляється підприємствами для успішного просування на ринку вже існуючого товару або послуги, для виходу на нові ринки або виходу нового товару або послуги. Грамотно побудована комунікаційна стратегія підприємства має бути надійною, позбавленою від внутрішніх суперечностей, чіткою системою комунікацій із зовнішнім і внутрішнім середовищем [3].

В сучасних умовах функціонування підприємство, формуючи комунікативну стратегію, повинне враховувати безліч чинників, які прямо чи опосередковано впливають на її діяльність. До таких чинників відносять стан ринку, особливості поведінки і мотивації цільової аудиторії, методи просування товару, діяльність конкурентів, наявність товарів-замінників тощо. Тому комунікативна стратегія спрямована на вибір пріоритетних інструментів комунікативного менеджменту, їх ефективне застосування та посилення впливу на споживачів.

Красноручський О.О. класифікує цілі комунікаційної стратегії наступним чином: конвенціональна (забезпечення згоди цільової аудиторії з позиціонуванням, пропозицією комерційних вигод, здійснення продажу); конфліктна (усунення розбіжностей між брендом, товаром і цільовою аудиторією); маніпуляційна (захоплення смислового простору комунікації для того, щоб нав'язати учасникові комунікації свою комунікативну стратегію і, відповідно, своє бачення реальності).

На сьогоднішні існує велика кількість інструментів комунікаційного менеджменту. Значного поширення останнім часом набули засоби стимулювання збуту, зв'язки з громадськістю (PR), інтернет-реклама, мерчандайзинг, розташування товару на полицях торгових центрів (product placement), локальні інформаційні системи в громадських місцях, мобільний маркетинг тощо. Не втратила актуальності і традиційна реклама. Вибір засобів комунікаційної політики залежить від багатьох факторів, серед яких першочергове значення мають: специфіка самого товару, етап життєвого циклу товару, бюджет маркетингу тощо [2].

В науковій літературі виділяють три складові комунікаційної стратегії [1]: ринкова стратегія; креативна стратегія; медійна стратегія.

Висновки. При виборі комунікатційної стратегії підприємство повинно об'єктивно оцінити свої ресурси та можливості, проаналізувати сучасну ситуацію на ринку маркетингових комунікацій, і відштовхуючись від місії підприємства, його мети та комунікаційних цілей на основі бюджету обирати певний вид комунікатційної стратегії.

Грамотно розроблена та реалізована комунікаційна стратегія забезпечує підприємству формування позитивного іміджу, бренду та прихильну оцінку цільових аудиторій, є ефективним інструментом управління торговою маркою, тому впровадження комунікативної стратегії на підприємстві є одним із головних секретів успішного функціонування в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Красноруцький О. О. Комунікаційні стратегії: цілі розробки і використання [Електронний ресурс] / О. О. Красноруцький // Наукові праці Національного університету харчових технологій. - 2014. - Т. 20, № 6. - с. 93-98. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnukht_2014_20_6_13
2. Палеха Ю. І. Інформаційний бізнес: підручник / Ю.І. Палеха, Ю.І. Горбань, Київський нац. Ун-т культури і мистецтва.- Київ: Ліра-К, 2015.- 492 с.
3. Романюк С. К. Комунікативні стратегії й тактики реалізації сугестивного впливу в дискурсі американської комерційної реклами [Електронний ресурс] / С. К. Романюк // Психолінгвістика: [зб. наук. праць ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”]. – Переяслав-Хмельницький: ПП “СКД”, 2009. – Вип. 4. – с. 235-242. - Режим доступу: <http://psychling.phdpu.edu.ua/images/arhive/4-2009/33.pdf>
4. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник. / З.Є. Шершньова. – Вид.2-ге., перероб. і доп.: - К.: КНЕУ, 2004.- 699 с.
5. Arthur A. Thompson, A. J. Strikland III. Strategic Management: Concepts and Cases. – 13 th Edition., - McGraw- Hill., - 2003.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР ПРАВОВОЇ ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОГО ТА ГУМАНІТАРНОГО ВИМІРУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Тертишник Володимир Митрофанович,
доктор юридичних наук, професор,
професор Університету митної справи та фінансів України

Україна є досить молодою та разом з тим й достатньо креативною державою, яка декларує забезпечення верховенства права та прихильність до інших цивілізаційних цінностей. Жадоба свободи і справедливості – це мабуть і є головним проявом генетичної пам'яті і генетичної програми нашого народу, який має найти широке розкриття в правотворенні.

Сьогодні наша держава має одну з найбільш шляхетних у світі Конституцій, а також певну систему прийнятих на її основі законів, що спрямовані на розбудову правової держави. Отримавши в спадщину правову систему, розбудовану на ідеології тоталітаризму та реалізовану методами командно-адміністративної юрисдикції, наша держава зробила вірний цивілізаційний політичний та гуманітарний вибір вектору свого розвитку.

Важливо на основі конституційних інститутів створити таку правову систему, яка унеможливила б зміну шляхетного курсу і повернення держави в епоху тоталітаризму, всесилля можновладця.

Право виступає квінтесенцією духовного стану, філософської і політичної парадигми суспільства, є мірилом і засобом як забезпечення свободи, так і засобом обмеження влади. Образно кажучи право є математикою свободи.

Відправляючись від уже існуючих праць вчених [1-7], можливо за доцільне сьогодні лаконічно викласти бачення того, що ще і яким чином краще було б зробити на цьому шляху.

На сьогодні в нашій правовій системі ще не досить виважено реалізований принцип правової держави – принцип розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову, з тим щоб забезпечити надійні механізми стримувань і противаг про можливих зловживань, застою, невідповідності викликам часу.

Законодавчий орган влади – Верховна Рада України має забезпечувати через право злагоду в суспільстві та його прогресивний розвиток, не створюючи при цьому штучні ситуації перманентних реформ заради реформ. Вибори в парламент мають відбуватись так, щоб склад парламенту не мінявся водночас повністю, а оновлювався кожні два роки на одну третину (стримування від радикальних змін і потрясінь). Законодавчий орган доцільніше назвати «Віче», а для протидії застою і отримання бажаного «свіжого вітру» слід передбачити, що членом законодавчого органу не має бути громадянин України не більше двох каденцій підряд.

Окремо необхідно (наприклад, з урахуванням досвіду держав Ізраїль, Литва чи Польща) визначити відповідальність депутатів як за свою роботу в законодавчому

органі, так і за її результати. Разом з тим, скасовуючи депутатську недоторканність, слід з повагою віднестись як до уже проведеного щодо цього питання всеукраїнського референдуму 16 квітня 2000 року і рішення про його законність Конституційного Суду України від 27 червня 2000 року, так і до європейських стандартів, за яких не допускаються затримання та арешти законодавців в стінах парламентів.

Сьогодні виконавча гілка влади у нас невинувато поділена на дві паралельно функціонуючі та часто дублюючі одна одну системи – Президент з апаратом фахівців і Прем'єр-міністр зі своїм апаратом та державними службовцями. Кабінет міністрів як колективний орган показав свою неефективність. Коли треба приймати рішення швидко і нести за них персональну відповідальність – включається колективна безвідповідальність. Якщо звернути увагу на Конституцію США, то неважко побачити іншу – просту і досить ефективну систему організації виконавчої влади, яку очолює, безумовно, Президент. Думається що доцільно в процесі Конституційної реформи в Україні радикально спростити організацію виконавчої влади – підпорядкувати усіх міністрів безпосередньо Президенту, а також Кабмін об'єднати з апаратом Президента, значно скоротивши штат чиновників. Запровадження такого підходу повисить оперативність і якість державного управління, що особливо важливо в епоху сучасних терористичних викликів.

Проблеми судової гілки влади сьогодні не береться розв'язувати хіба що лінивий. Існуюча система призначень і звільнень суддів не зовсім забезпечує незалежність суддів, звідки і багато негараздів в діяльності судів. Очевидно, що судді на мають призначатись ні Президентом України, ні обиратись довічно в своїй посаді законодавчим органом. Шлях до їх незалежності варто шукати в системі їх виборності.

Відродження суду присяжних має відбуватись з урахуванням його класичної моделі, моделі яку обрали Англія, США і інші країни та яка показала свої переваги. В суді присяжних має бути відокремлено питання про винність (це питання вирішується присяжними в вердикті) від питання про покарання (це питання вирішує суддя в вирок), чим по суті судова влада ділиться на дві взаємно контролюючі частини, що обмежує можливості зловживання, корупції та тиску на судову владу, зміцнює принцип неупередженості і незалежності суду та зменшує ризик судових помилок. Разом з тим, має бути відновлена робота мирових суддів – це демократичний виборний судовий орган, простота роботи якого забезпечувала процесуальну економію, а його виборність народом сприяла більш широким проявам гуманізму.

Реалізація принципу гуманізму в подальшому не можлива без прийняття нового Кримінального кодексу, при розробці якого має виважено бути здійснена декриміналізація.

Разом з тим, з становленням України як незалежної держави, з все більшою розлукою з тоталітарним минулим, з новими вітрами революції гідності ми маємо подбати як про гідність кількох загублених поколінь минулого, так і про безхмарну перспективу майбутніх поколінь. «Держава існує не для того, щоб перетворити земне життя в рай, а для того, щоб перешкодити їй остаточно перетворитися в пекло», – слушно писав Микола Бердяєв.

Одна з важливих проблем – це забезпечення невідворотності відповідальності тих, хто організував і здійснив масові політичні репресії і терор проти населення України. Відповідні дії є як несумісні з ідеєю права і справедливості, мають отримати

окрему кваліфікацію як злочини проти миру, людства і людяності, та такі, що не підлягають терміну давності.

Думається буде вчасно розділ XX Кримінального кодексу України доповнити ст. 448 в такій редакції.

«Стаття 448. Політичні репресії і терор

Політичні репресії, тобто умисно вчинені каральні примусові заходи, незаконні кримінальні чи інші переслідування, позбавлення життя чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, створення голоду чи нестерпних життєвих умов, здійснені представниками органів державної влади, посадовими особами судових чи правоохоронних органів з політичних, соціальних, класових, національних чи релігійних мотивів, – карається позбавленням волі на строк п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Терор, тобто здійснення тотального насилля проти громадян для придушення волі до спротиву, переслідування чи знищення політичних, ідеологічних та інших противників шляхом застосування масштабних кримінальних переслідувань, взяття в заручники, тортур, залякування та іншого фізичного і психічного насилля, голодомору, фізичного знищення чи розправи з використанням державної влади, – карається довічним позбавленням волі».

У взаєминах між владою і людиною має бути реалізований концепт презумпції добропорядності людини: “Кожна людина має честь і гідність, вважається добропорядною, доки інше не визначено в законній сили судовому рішенні; поширювана про людину інформація, що її порочить, вважається недостовірною, якщо інше не встановлено в передбаченому законом порядку; доказування достовірності такої інформації, а також висновків щодо винуватості особи у вчиненні будь-яких правопорушень, покладається на того, хто поширив інформацію, чи вчинив публічний висновок щодо вчинення особою правопорушення; поширювач інформації чи обвинувач відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану людині, якщо не докаже достовірність поширюваної інформації та своїх публічних висновків”.

Для забезпечення прав людини доцільно запровадити в Україні свого окремого Національного Суду з прав людини, в юрисдикцію якого входило б як раз розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їх посадових осіб. На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Потрібно зберігати і приумножувати реалізацію фундаментальної засади правової держави – при прийнятті нових законів не допускати звуження існуючих прав і свобод людини, що вимагає ст. 22 чинної Конституції України, як запоруки неповернення в сумне минуле.

Список використаних джерел

1. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953: Суспіл.-політ. та іст.-прав. аналіз. У 2 кн. / І. Г. Білас. – К. : Либідь : Військо України. – 1994. – 688 с.
2. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: Монографія: У 2-х кн. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2008. – Кн.1. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. – 344 с.

-
3. Костенко О. Яка Конституція нам потрібна, або Свобода людини проти правової сваволі / О. Костенко // Віче. – 2015. – №13. Електронний ресурс <http://www.viche.info/journal/4805/>.
  4. Лук'яненко Л.Г. Сповідь у камері смертників: [Зб. творів] / Ред.-упор І. Малишевський; Передмова та інтерв'ю Єфімова / Л. Г. Лук'яненко. – К. 1991. – 124 с.
  5. Тертишник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. М.Тертишник // Вісник національної академії наук України. – 2007. - №3. – С. 25-29.
  6. Ченцов В. В. Органи державної безпеки в системі комуністичної диктатури / В. В. Ченцов, Д. В. Архієрейський // Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси / Д.А. Архієрейський, О. Г. Бажан, В. Т. Бикова та ін. Відповід. ред. В. А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2002. – С. 25- 242.
  7. Шемшученко Ю. С. Вибране. – Теоретичні проблем формування правової держави / Ю. С. Шемшученко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2005. – С. 75-76.

Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Худзей Олеся Омелянівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри полікультурної освіти та перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Інтеграція в світову спільноту і процес розбудови відкритого демократичного суспільства ставлять перед українською системою освіти нову мету - виховання особистості студента, що володіє загальнопланетарним мисленням, тобто здатного розглядати себе не лише як представника національної культури, який проживає в конкретній країні, але і як громадянин світу, що сприймає себе суб'єктом діалогу культур і який усвідомлює свою роль, значущість, відповідальність в глобальних загальнолюдських масштабах.

В умовах глобалізації та подальшого взаємозбагачення культур, зростає значущість розвитку полікультурної особистості в професійній освіті, яка дозволяє набутти досвіду ціннісного відношення до інших народів. Залучення студентів до культури мови країни, що вивчається, вивчення мови і культури є найбільш актуальними проблемами при викладанні іноземних мов. Знання культури країни та ментальності, мови, яка вивчається, грають визначальну роль в професійній діяльності, майбутніх перекладачів, роблячи вплив на іншомовну комунікативну компетенцію, забезпечуючи тим самим ефективність науково-технічного прогресу.

Полікультурність є однією з ключових компетенцій фахівця нової формації, що живе в культурно інтегрованому світовому просторі. Мається на увазі достатнє володіння іноземною мовою, як соціальним кодом, загальне розуміння студентами визначальних характеристик культур світу, розуміння суті їх схожості та відмінності, усвідомлення цінності і неповторності. Х. Томас дав наступне визначення полікультурності : «Полікультурна освіта має місце, тільки тоді коли певна особа прагне в спілкуванні з людьми іншої культури зрозуміти їх специфічну систему сприйняття, пізнання, мислення, їх систему цінностей і вчинків, інтегрувати новий досвід у власну культурну систему змінити її відповідно до чужої культури. А [13] В. Шафрікова [6, 13] підкреслює, що вона направлена на збереження і розвиток всього різноманіття культурних цінностей, норм, зразків і форм діяльності, що існують в даному суспільстві, базується на принципах діалогу і взаємодії різних культур, розглядається, як взаємозв'язок різних культурних середовищ у сфері освіти. Л.Г. Веденіна, оперуючи поняттям «міжкультурна освіта», безпосередньо пов'язує її з вивченням іноземної мови і визначає як «полілог мов і культур, яке розраховане на інтеграцію в систему світової культури».

Ефективне полікультурне спілкування маловірогідне серед носіїв мови, які не володіють високим рівнем сформованості полікультурних ціннісних орієнтацій, що відображають знання про різноманітність ідей і видів діяльності, характерних для

різних людських співтовариств у всьому світі, усвідомлення їх співвідношення, розуміння і толерантного сприйняття іншої, об'єктивнішої точки зору, що по-своєму тлумачить відмінні від власної манери і моделі поведінки з метою встановлення комунікації.

Фахівцеві в галузі іноземної мови необхідне засвоєння властивих йому функцій. Розвиток полікультурних ціннісних орієнтацій відображає етапи полікультурного становлення особи майбутнього перекладача в процесі професійного спілкування. Ефективним засобом формування полікультурних ціннісних орієнтацій є використання автентичних матеріалів, елементів національної культури і особистий комунікативний досвід в процесі професійного вивчення міжкультурного спілкування. У вітчизняній теорії і практиці вивчення іноземним мовам, дослідниками обґрунтовувалася необхідність виступу студентів як культурно-історичними суб'єктами. Тому самоідентифікація студентів, як полікультурних суб'єктів в спектрі культур може розглядатися не лише як процес, але і як результат навчання. В результаті мовної полікультурної освіти майбутні перекладачі повинні розширити власний соціокультурний простір і визначити своє місце в спектрі культур країн. Важливе значення має акцентування уваги майбутніх перекладачів щодо використання мови в певних соціальних і культурних ситуаціях. Так, знання норм поведінки, цінностей, правил спілкування необхідно не лише для вибору вірного мовного реєстра, але і розуміння контексту мовної культури. Вивчаючи іноземну мову, людина занурюється в нову національну культуру, тобто досягає те багатство, яке зберігає мова, яку вивчають. Для оптимізації даного процесу потрібно, щоб мовна підготовка мала полікультурну спрямованість, яка включає у себе ціннісно-культурну різноманітність тематичного наповнення навчально-методичних матеріалів в межах професійної підготовки за кожним типом культури (етнічному, історичному, соціальному, конфесійному, професійному, географічному, гендерному), тим самим створюючи сприятливі умови для ціннісно-культурного орієнтування студентів. У зв'язку з цим можна стверджувати, що склалася досить солідна наукова база для розгляду проблеми формування полікультурних ціннісних орієнтацій майбутніх перекладачів в умовах вузівської мовної освіти. Проте аналіз учбових програм і навчально-методичних посібників для мовних вузів свідчить про те, що в практичному плані переважна більшість з них монокультурні і звернені виключно до стандартів вивчення профільних дисциплін, при розробці методик, щодо вивчення іноземної мови і культури країни на різних рівнях навчання не враховувалися особливості формування у майбутніх перекладачів полікультурних ціннісних орієнтацій; в рамках іншомовної комунікативної компетенції студентів не розроблені ціннісні основи мовної полікультурної освіти, які сприятимуть ефективному професійному становленню майбутніх спеціалістів.

Актуалізація полікультурних ціннісних орієнтацій при використанні мови та її вивченні включають дії людини, в процесі виконання яких, вона розвиває як загальну компетенцію (General competences) так і мовно комунікативну (Communicative language competence). При уважному розгляді компетенцій можна визначити область безпосередньої дії в професійній підготовці майбутніх перекладачів для успішного формування полікультурних ціннісних орієнтацій. А саме розвиток соціокультурної компетенції (sociocultural competence), яка включає знання культурних особливостей носія мови, їх звичок, традицій, цінностей і норм поведінки, етикету, уміння розуміти і адекватно використовувати їх в процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури, передбачає тісну інтеграцію особи в системі світової і національної

культури. Зокрема, при розгляді специфічних відмінностей між існуючими мовними варіантами (лексики, граматики, фонетики), мовою жестів і невербальним спілкуванням; вивчення національного менталітету, що характеризує знання, поведінку і відношення між носіями мови (свята, традиції, обряди нації); ознайомлення студентів які вивчають мову, з національним надбанням, з тією його частиною, яку знає і чим пишається, кожен носій мови (наука і мистецтво, історія і релігія). Полікультурно ціннісне орієнтування в процесі мовної освіти означає здатність тих, що вивчають усвідомлювати себе як полікультурних суб'єктів в рідному середовищі; розуміти, що групова приналежність змінюється залежно від контексту комунікації; виявляти культурну схожість між представниками різних культурних груп країн мови, яких вивчаються; визначати своє місце, роль, значущість і відповідальність в глобальних загальнолюдських процесах; ініціювати і приймати активну участь діяч проти культурної агресії, культурної дискримінації та культурного вандалізму. Важливою стороною діяльності щодо формування полікультурних ціннісних орієнтацій майбутніх перекладачів є ознайомлення студентів з національно-маркованими мовними одиницями, засвоєння ними на конкретних прикладах співвідношення мови і суспільства, мови і культури, мови і історії, розуміння контексту лексичних одиниць, що перекладаються, уміння дати до них лінгвокраїнознавчий коментар, знання культурної специфіки вживання іноземної мови, інтерпретація культуро-країнознавчих фактів; виділення необхідній інформації (національно-забарвленої лексики). Розвинена полікультурна особистість характеризується наявністю цілісного і реального уявлення про сучасний світ, готовністю до адекватної міжкультурної комунікації з представниками інших країн і культур, здатністю позитивної взаємодії з представниками інших культурних груп в контексті діалогу культур.

Таким чином, формування полікультурної мовної особистості, вимагає використання важливих методичних аспектів іншомовної освіти з врахуванням тенденцій сучасного суспільства. Майбутній фахівець має бути готовий до діалогу культур і здатний інтегруватися в світовий культурний процес, не втрачаючи при цьому своєї національної індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Воротняк Л. І. Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. І.Воротняк. - Хмельницький, 2009. - С. 52-61.
2. Гис, В.Й. Формування та розвиток полікультурної компетентності засобами іноземної мови [Текст] / В. Й. Гис // Англ. мова та л-ра : наук.-метод. журн. - 2010. - № 6. - С. 2-6.
3. Джурицкий А.Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития. // Педагогика, 2002, №10.
4. Шафрикова А.В. Мультикультурный подход в обучении и воспитании школьников: автореф. дис... канд. пед. наук. – Казань, 1998.
5. Thoma, H., Interkulturelles Lernen im Schuleraustausch. Saarbrücken u. Fort Lauderdale, 1988.
6. Riley P. Language, culture and identity: an ethnolinguistic perspective – London : Continuum, 2007. – 265 p.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

МОВА І ЗАКОН В ЛІНГВОКРИМІНАЛІСТИЦІ

Андрусь Андріана Федорівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Ознайомлення людини з навколишнім світом неминуче пов'язане з потенційними нагальними проблемами юридичної мови щодня. Ці труднощі виникають внаслідок ознайомлення з «дрібним шрифтом» контракту мобільного телефону або договору страхування, намагаючись дізнатись, яке відношення вони мають до неї [2, с.5]. Неодноразово людина погоджується з правилами та умовами веб-сайту, навіть не поглянувши на них. Чи не раз вона вивчає знак придорожніх обмежень паркування тощо. Важливо наголосити, що закон проникає в повсякденне життя людини, а мова є невід'ємною його частиною.

Дослідники здебільшого одноставні у висвітленні поняття *закон* і вважають, що «закон – це професія слів» [12, с.17] і «наш закон – це закон слів» [14, с.1]. Проте, багато інших аспектів суспільного життя також покладаються на слова. Зі сказаного випливає, що між мовою та законом існує тісний і нерозривний зв'язок.

Мета статті – проаналізувати вагомий вплив мови на юридичні закони та юриспруденцію загалом і продемонструвати їхній нерозривний зв'язок у лінгвокриміналістиці.

Мова встановлює закони, які визначають злочини, права та обов'язки і представляє їх фахівцям в області права та членам суспільства, які вирішують, чи варто жити словами закону або стикатися з наслідками, які також зазначені у мові [4, с.76]. Мова закону регулює відносини між фізичними особами, підприємствами і установами. Закон також провадиться, та введений в дію через мову. У поліцейських відділках, судах і тюрмах, наприклад, закон переміщується з паперу в життя людей шляхом збору та використання доказів у ході інтерв'ю, перехресних опитувань і огляду групами експертів, а також шляхом передачі правових результатів, які формують суспільні відносини в різних сферах суспільного життя [5, с.24]. Все це забезпечує стимулюючий осередок для дескриптивної лінгвістики особливо на рівні дискурсу. Однак таке дослідження також висвітлює закон і способи, якими суспільство здійснює важливі частини його функціонування, що стосуються життя, смерті, болю, помсти, відплати, шкоди і змін. Маючи це на увазі, вивчення мови в правовій системі це щось більше, ніж просто вивчення цікавого артефакту самого по собі. Швидше за все, лінгвісти, які вивчають правові системи потенційно беруть участь в роботі цих систем, виходячи за рамки опису, перетворюючи свої спостереження в соціальні коментарі або навіть активність чи втручання [1, с.29]. Отже, ось одна з причин, чому спостереження про те, що мова має важливе значення для закону, є чимось більшим, ніж просто банальністю; вивчення мови в правових

системах, дозволяє лінгвістам вносити позитивний внесок в силу закону а, отже, і суспільства.

Мова також має важливе значення в юриспруденції, оскільки вона стає частиною юридично-санкціонованих заходів. Правопорушення плануються і виконуються за допомогою мови, так аудіозаписи передбачуваних злочинів можуть стати об'єктом лінгвістичного аналізу, оскільки ці тексти можуть бути потенційно написані злочинцями [3, с.28]. У цивільному і кримінальному праві, акти введення в оману, переконання і обман можуть лежати в основі таких звинувачень як хабарництво, наклеп, лжесвідчення, шантаж, погрози, скарги і образи, що робить їх підсудними лінгвістичного аналізу [13, с.26]. Тут, лінгвісти, починаючи від фонетики до прагматики, можуть виконувати такі фундаментальні завдання як повідомлення рішення про незаконну діяльність.

Дотепер термін лінгвокриміналістика залишається темою гарячих суперечок серед прикладних лінгвістів. Для одних це означає роботу тих, хто надає експертні докази стосовно мови для поліцейських розслідувань або судових слухань. Адже, лінгвокриміналіст, по суті, є консультантом по найму [7, с.148]. На думку інших, цей термін має більш широке значення, яке поширюється на розгляд судових засідань, зокрема, кримінальних, аналізуючи бесіду адвокатів та свідків [2, с.6]. І, нарешті, все більше і більше термін набуває ширшого застосування для позначення досліджень в усіх напрямках юридичної діяльності, починаючи з мови законодавства, завершуючи поліцейськими відділками і навіть тюрмами та світом споживачів, сімей і корпорацій. Інші визначення також існують, зокрема такі як мова і право [11, с.13], криміналістична англійська і більш спеціалізовані, криміналістичний аналіз дискурсу [8, с.29] та криміналістична-фонетика [10, с.171]. Варто зауважити, що лінгвокриміналістика, особливо за межами США, стала узагальнюючим терміном для всіх форм мовних досліджень з питань права. Без сумніву, точний обсяг галузі буде і надалі змінюватися, оскільки вчені переслідують нові осередки та можливості в межах лінгвокриміналістики. Зміна уявлень суспільства про законність і сфери охоплення закону також буде мати вплив. На даний момент, цей розділ організований навколо відмінності між експертною роботою зі свідком, в якому мова стає доказом, та описових мовних досліджень в межах правових систем.

Лінгвокриміналістика настільки нова, що її історія все ще пишеться і є настільки різноманітною, що простежується з декількох напрямків. Наприклад, дослідники розглядають аналізи текстів, що впливають з ранніх судових помилок [8, с.5] та досліджень юридичної мови в соціальних умовах [9, с.205]. Такі різні історії ілюструють її різноманітність і життєздатність з самого початку і, навпаки, потенціал для її розгляду як сукупності строкатого зібрання потенційно несумісних видів діяльності.

У ході розслідувань лінгвокриміналісти привертають увагу до вивчення сценаріїв, пов'язаних з погрозою, обвинуваченням, скоєнням суїцидів та передсмертними записками, визначають автентичність цих юридичних текстів. Особливої уваги заслуговують дослідження, у яких вони визначають застосування людиною абсолютно унікальної мови. Лінгвокриміналісти у юридичних текстах здійснюють кількісне дослідження маркерів авторства [4, с.47].

Для лінгвістичного дослідження вагомим фактологічним матеріалом є також усні та письмові тексти інтерв'ю, проведених поліцейськими. Ці інтерв'ю, які, як правило, є зустрічами віч-на-віч, у процесі яких слідчі опитують певного члена

суспільства. Вони різняться за своїм змістом, залежно від того, у кого його беруть, підозрюваного чи свідка [6, с.169].

Таким чином, основні проблеми, з якими лінгвокриміналістика стикається в даний час, це широкі і актуальні проблеми, що охоплюють питання, пов'язані з відмінністю стилю письма кожної людини, складністю розуміння юридичної мови, з впливом перекладача у відношенні індивідуальних взаємодій, з найкращий способом отримання відомостей від дітей, з необхідністю представлення лінгвістичної інформації не-лінгвістові тощо. З сказаного вище випливає, що у такому разі необхідне звернення до багатьох лінгвістичних підходів вивчення мови, яка невід'ємно пов'язана з законом.

Список використаних джерел

1. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика : учеб . пособие / А.Н. Баранов. – 2-е изд. – М.: Флинта; Наука, 2009. – 592 с.
2. Голев Н.Д. Юридическая психолінгвістика / Н.Д. Голев. – М., 2003. – С. 5–6.
3. Голев Н.Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н.Д. Голев // Юрислінгвістика – 1. Проблемы и перспективы . – Барнаул, М., 1999. – С. 11–58.
4. Губаева Т.В. Язык и право: Искусство владения словом в профессиональной юридической деятельности / Т.В.Губаева. – Москва: Норма, 2004. – 160с.
5. Кравченко Н.К. Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса / Н.К.Кравченко. – К.: Реферат, 2006. – 320с.
6. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності: Навчальний посібник. — Львів; Афіша, 2008. — 224 с
7. Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. — К.: Вид. дім, 2004. — С. 143–155.
8. Coulthard R. M. An Introduction to Forensic Linguistics / R.M.Coulthard, A.Johnson // Language in Evidence. – London: Routledge, 2007. – 348p.
9. Danet B. Language and law: an overview of fifteen years of research / B.Danet // Handbook of Language and Social Psychology. – London: Wiley, 1990. – P.198-218.
10. Foulkes P. Forensic phonetics and sociolinguistics / P. Foulkes, J.French // The Concise Encyclopaedia of Sociolinguistics. – Amsterdam: Elsevier, 2001. – P.168-184.
11. Levi J. Language as evidence: the linguist as expert witness in North American courts / J. Levi // Forensic Linguistics 1(1), California, 1994. – P.11–26.
12. Mellinkoff D. The Language of the Law / D. Mellinkoff. – Boston: Little, Brown and Company, 1993. – 348p.
13. Shuy R. Linguistics in the Courtroom: A Practical Guide / R.Shuy/ – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 390p.
14. Tiersma P. Testing the comprehensibility of jury instructions: California's old and new instructions on circumstantial evidence / P. Tiersma, M.Curtis // Journal of Court Innovation. 1: 231, 2008. – P.439-456.

організовувати соціальну діяльність адресатів через його співвіднесення із стандартними нормативно-ціннісними уявленнями представників лінгвокультури [6, с. 105].

З позицій когнітивно-дискурсивного підходу рекламний дискурс друкованих ЗМІ визначається як інтерактивна інтерсуб'єктна мовленнєво-розумова діяльність, спрямована на регуляцію соціальної поведінки на підґрунті вироблення спільних смислів й позначена специфікою відповідного інституційного контексту [7, с. 16].

Основний мотив адресантів рекламного дискурсу друкованих ЗМІ визначає зміст через стратегії раціональної й емоційної аргументації та сугестії і втілюється аргументами, емотемами й сугестемами.

Аргументами, емотемами й сугестемами є різнорівневими вербальними (фонетичними, лексико-граматичними (словотвірними), морфологічними, лексичними, синтаксичними) та невербальними (графічними та зображувальними) засобами комунікації, які є здатними здійснювати раціональний, емоційний і сугестивний регулятивний вплив на адресата [3, с. 147].

Вербальна раціональна аргументація реалізується експліцитно (раціонально оцінними та дескриптивними лексемами, що апелюють до концептів-регулятивів, співвідносних з конкретними типами раціональної оцінки) та імпліцитно (шляхом інтерпретації аргументів, що містяться у пресу позиціях речень у складі рекламних текстів й виведення інференцій стосовно доцільності/недоцільності придбання рекламованого об'єкта на основі співвіднесення з тим чи іншим концептом-регулятивом).

Вербальна емоційна аргументація втілюється одиницями мови (рекламними неологізмами, лексемами, що містять емоційну оцінку або номінують емоційні стани) та семасіологічно-стилістичними прийомами – тропами (метафоризованими епітетами, порівняннями, метафорами, гіперболами, каламбурами, парадоксами) [5, с.98].

Сугестеми знаходять вияв у формально-структурних патернах маркування (графічного, словотвірного та морфологічного) та аранжування (фонетичного й синтаксичного) різнорівневих мовних засобів, використовуваних адресантами для посилення регулятивного впливу на адресатів на підставі реалізації низки сугестивних тактик спонукання [2, с. 124].

Основна відмінність полягає у переважанні раціональної аргументації у рекламі чоловічої адресації, й емоційної – у рекламі жіночої адресації [4, с. 57].

Сугестеми, що сприяють реалізації емоційної аргументації (фонетичні, морфологічні (форми найвищого ступеню порівняння), а також синтаксичні (окличні й номінативні речення) є більш характерними для жіночої реклами, у той час як сугестеми, що створюють структури, необхідні для доведення раціональних аргументів (заперечні та питальні речення) – для чоловічої [1, с. 26].

Висновки. Гендерні особливості мотиваційного аспекту раціональної аргументації полягають у тому, що в чоловічій рекламі переважають телеологічні (престижності, лідерства, успішності) та етичні мотиви, а у жіночій – естетичні.

Специфіка реклами чоловічої та жіночої адресації пояснюється орієнтацією рекламодавців на традиційні патріархальні гендерні еталони, згідно з якими чоловіку властива раціональність, піклування про кар'єру та статус, сила та агресивність, необхідні для реалізації у ролях успішного лідера, добувача - годувальника, а жінці – емоційність й піклування про стосунки, краса і ніжність, що уможливають реалізацію у ролях берегині.

Список використаних джерел та літератури

1. Маслова Ю. П. Гендерний аспект реклами на сторінках друкованих ЗМІ / Ю. П. Маслова // Науковий вісник. – Чернівці: Видавництво Чернівецького університету, 2009 – Вип. 475–477. – С. 594–598.
2. Маслова Ю. П. Моделювання гендерних стереотипів сучасної жінки та сучасного чоловіка на сторінках друкованих ЗМІ / Ю. П. Маслова // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2010. – Вип. 17. – С. 275–285.
3. Клещова О. Є. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті [Текст] / О. Є. Клещова // Лінгвістика: зб. наук. Праць ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – № 3 (24). – Ч.2. – Луганськ, 2011. – С. 232.
4. Говорун Т. В. Гендерна психологія [Текст]: навч. посіб./ Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К.: Вид. центр «Академія», 2004. – С. 304.
5. Маслова Ю. П. Репрезентація образів сучасного чоловіка у друкованих ЗМІ: гендерний аспект / Ю. П. Маслова // Видавництво НаУ “Острозька академія”, 2010. – Вип. 16. – С. 190–196.
6. Клещова О. Є. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті [Текст] / О. Є. Клещова // Лінгвістика: зб. наук. Праць ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – № 3 (24). – Ч.2. – Луганськ, 2011. – С. 232.
7. Булаєва К. Б. Генетичні основи психофізіології людини / К. Б. Булаєва – М.: Наука, 1991.—С.98—111.
8. Введення в гендерне дослідження: навчальний посібник: Ч.1/ Під ред. І. А. Жеребкиной.— Харків: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001.
9. Малишенко А. О. Типи регулятивного впливу в англомовній рекламі / А. О.Малишенко // Сучасна англїстика: мова в контексті культури : Третій міжнар. наук. форум, 25 червня 2009 р. : тези доп. Част. I – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 99-101.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО СЛЕНГУ

Бредихина Яна Олександрівна,
студентка 3-го курсу напрямку «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Актуальність роботи полягає в тому, що при сучасному спілкуванні англійською мовою необхідно бути обізнаним не лише в літературній частині мови, а й у більшості аспектів сленгу та у лексичному складі нашої, як і будь-якої іншої мови, що містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів тощо доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Представники різних галузей гуманітарного знання (філологи, лінгвісти, соціологи, психологи, лінгвокультурології та ін) останнім часом приділяють підвищену увагу вивченню вивченню молодіжного сленгу, розглянутого вченими з різних точок зору: досліджуються особливості формування та функціонування (М.М. Белікова, Е.М. Берегівська, Є.Г. Борисова-Лукашенец, М. О. Грачов, В.С. Єлістратов, Л.П. Крисін, Т.Г. Нікітіна, Л.І. Скворцов, В.В. Хімік та ін); аналізується лексичний склад (К.Н. Дубровіна, Н.С. Іванова, М. М. Копиленко, О.Т. Ліпатов, Ю.Є. Мілютін, Є.В. Уздінська та ін); вивчаються особливості словотворення (Т.В. Зайковська, Є.А. Земська, О.П. Єрмакова, О.Є. Матюшенко, Р.І. Розіна і ін.); розглядається фразеологія молодіжного сленгу (Б.В. Кривенко, Н. Ю. Маненкова, І.П. Подюков та ін). Різні аспекти сленгу вивчалися в працях Е. Патріджа [6], В. Вілюмана [9], М.Маковського [5], В. Балабіна [4], І. Гальперіна [1], У. Потятинника [3], Г. Менкена [8].

Саме лінгвіст Гроуз в 1785 році ввів термін сленг як синонім у свій знаменитий словник «низької» мови: *slang* — *cant language*. Гроуз розділяє «низьку» мову на дві частини, називаючи першу частину кентом або сленгом. Словник Гроуза був дуже видатним та вважався еталоном, і, мабуть, тому інші всі автори словників «низької» мови стали пов'язувати сленг з кентом, як слова з одного ж і того джерела — таємної мови мандрівних бідняків — циган, тим паче, що в циганському *lingo* було слово *slang*. Відомим дослідником американського сленгу є Генрі Менкен. В його книзі «*American Language*» досліджуються особливості саме американського сленгу. Стосовно історичного розвитку сленгу, то Менкен визнає, що до 1820-х років американський сленг поповнювався перш за все з англійських джерел, хоча згодом

став повністю незалежним. І.Р. Гальперін пропонує розуміти під сленгом — той шар лексики та фразеології, який проявляється у сфері живої розмовної мови в якості розмовних неологізмів, які легко переходять у шар загальноприйнятої розмовної літературної лексики.

Сленг розвивається, змінюється дуже швидко. Це утворення, яке може як легко утворитися, так і зникнути. Ці всі зміни відбуваються для спрощення усної мови та її розуміння. Сленг — живе та динамічне утворення. Його використовують у різних сферах суспільного життя. Це важлива частина мови, яка допомагає «тримати» її «живою».

Вивчення подібного мовного матеріалу цікаво і в якомусь сенсі необхідно хоча б тому, що ця своєрідна «мова в мові» існує не тільки в усному мовленні, але і все частіше і частіше функціонує на сторінках газет і журналів. Тому у вивченні сленгу повинні бути зацікавлені не лише лінгвісти, а й соціологи, психологи, педагоги, так і все суспільство в цілому.

Сленг молоді найбільш жваво реагує на всі події в житті. Він підхоплює і відображає нові явища і сам змінюється в процесі їх перетворень. Проте на даному етапі розвитку лінгвістики та перекладознавства сленг становить собою ще недостатньо вивчену проблему, яка потребує подальшого дослідження.

Молодіжний сленг є засобом спілкування великої кількості людей, об'єднаних віком, та й то досить умовно. Носіями сленгу є, як правило, люди 12— 30 років. Сленг охоплює практично всі області життя, описує практично всі ситуації, крім нудних, оскільки сленгове слово народжується як результат емоційного ставлення мовця до предмета розмови. Сленг — це постійна словотворчість, в основі якої лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, гральний ефект є головним у сленгом в тексті. Етимологія слова «сленг» невідома. Уперше термін «slang» був зафіксований у 1750 році зі значенням «мова вулиці».

Висновки.

Важливим є дослідження сленгу, який найбільш розповсюджений серед молоді, а особливо серед школярів та студентів. Молоді люди більш емоційні, їм важливо мати певну свою створену мову важко зрозумілу для інших – мати свій особистий код для спілкування. Саме тому у сленгу весь час виникають нові слова, а інші зникають, або продовжують використовуватися лише в дуже вузьких колективах та групах. Таким чином, ми можемо стверджувати, що англійський студентський сленг та сленг загалом є дуже різноманітним та цікавим для дослідження, адже в ньому присутні запозичення зі сленгів багатьох інших мов: з німецької, французької, іспанської, єврейської, хінді тощо. Студентський сленг – динамічне утворення. В утворенні сленгізмів приймають участь такі зміни, як: зміни голосної чи приголосної, чи двох приголосних та двох голосних, можуть створюватись слова, які за змістом нічого не несуть, але при вигову мають специфічне емоційне забарвлення .

Список використаних джерел

1. Ayto J., Simpson J. The Oxford dictionary of modern slang. – L.: Oxford University Press, 1992. – 1156 p.
2. Beale P. A Dictionary of Slang and Unconventional English. – L.: Routledge, 1999. – 534 p.
3. Chapman R.L. The dictionary of American Slang. – N.Y.: Collins Reference, 1998. – 640 p.

-
4. Антрушина Г. Б., Афанасьєва О. В., Морозова Н. Н. Лексикологія англійської мови. - М.: Дрофа, 2001. – 288 с.
  5. Великий енциклопедичний словник (БЕС). - М., 1991
  6. Бондалетов В.Д. «Молодіжний жаргон. Що це? Словесний сміття чи ...? ». Мова і освіта: матеріали 3-й Всеросійській науковій конференції "Мова освіти та освіта мови". - Великий Новгород, 2003
  7. Гуц Є.М. «Ненормативні дієслова в МКС сучасного підлітка». «Роль людського чинника в мові: Мова і картина світу ». Під ред.Б.А. Серебреннікова, Є.С. Кубрякова та ін - М.: Наука, 1988.
  8. Касьянова В.М. «Практична грамотність школярів - шляхи і способи її формування». «Вісник Московського університету. Серія 9. Філологія »- 2004. - № 2. - С.120-128
  9. Крисін Л.П. «Мова в сучасному суспільстві». 8-10 класи. - М.: Просвещение, 1977
  10. Нікітіна Т. Г. «Так каже молодь» .- 2-е вид. М., 1994 р.
  11. Новіков В. «Словник модних слів» - М.: Аграф, 2006

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ МІЖ ЧИТАННЯМ ВГОЛОС ТА РОЗУМІННЯМ ПРОЧИТАНОГО ТЕКСТУ

Густі Ілона Іштванівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Introduction

The aim of the study was to investigate how reading aloud as a type of reading and reading comprehension as the main goal of reading are related. The pupils participating in the study were 44 twelve-year-old Hungarian learners of English living in Transcarpathia, Ukraine.

There is a minority of about 150, 000 Hungarians in Transcarpathia whose needs are served by 104 Hungarian schools. All of these schools teach at least three languages: Hungarian as the learners' mother tongue (L1), Ukrainian as the official language of the country (L2), and a foreign language (FL): either English, or German, or French. Recent tendencies show greater preference in favour of English.

Till the collapse of the Soviet Union in 1991, the leading and most widely applied FL teaching method was Grammar-Translation. Since then, the communicative method has been promoted in curricula [1], although some remains of the 'old traditions' (like reading aloud) are still present in the schools. In Transcarpathian Hungarian schools, it is common practice among English teachers to apply the technique of learner reading aloud in the English lessons.

Oral Reading

Alderson claims that "reading involves perceiving the written form of language either visually or kinaesthetically—using Braille" [2, p. 13], i.e. the final goal of readers is comprehension. This ultimate aim can be achieved either through silent reading or reading aloud. The research detailed in this paper focuses on oral reading or reading aloud. These two terms are used interchangeably in the paper.

Panova says that reading a text aloud is important for maintaining and perfecting the pronouncing skills of the learners [3]. In contrast, Dwyer has objections to the teaching of oral reading. She proposes that (1) it reinforces the idea that reading and pronunciation are related, thereby strengthening the tendency to subvocalise when reading silently; (2) it slows down reading by forcing the student to focus on each word; (3) when reading aloud, a student may lose all sense of the meaning of what he is reading, a fact that defeats the very purpose of reading [4].

Helgesen and Gakuin also list several disadvantages of oral reading [5]. Among these, they highlight the fact that oral reading is slower than silent reading, and they also stress readers' incapability to focus on meaning construction when reading aloud. Nonetheless, Helgesen and Gakuin admit that activities involving reading aloud are still very popular in many EFL classrooms around the world; therefore, they propose various tasks to be used.

They suggest that at the beginning level oral reading should be employed in the classroom as it helps in acquiring proper spelling-sound correspondence [5].

For the purposes of this research, based on the academic literature the construct of reading aloud was defined as the process during which the learner utters a printed text out loud in the English language lesson. The text pronounced by the learner is a printed passage in the learner's textbook and is unknown to him or her.

The main research question was: How much do learners understand from what they have read out loud?

Method

Participants

Forty-four Form 6 learners aged 12 and 13 were selected from a pool of 133, based on the results of an English proficiency test. They came from seven different Transcarpathian Hungarian schools. The learners' marks in English reading varied from 7 to 11.

Texts

Two texts were selected based on the following criteria adapted from previous research on reading miscues [6; 7; 8]: different texts should be selected representing narratives and dialogues in order to avoid text effect; the text should represent story format materials as children are hypothesized to understand and remember story sequences better than informational format materials (e.g. facts from biology, chemistry, history, or physics, etc.); 200-300 word texts for twelve-year-old non-native children with approximately 5-7% of unknown words — a criterion prescribed by the National Curriculum for Foreign Languages [1]; the selected texts must be unfamiliar to the participants.

Comprehension Measures

Two comprehension tests were used in the study to determine how much and how well learners understood what they had read aloud in two texts. The first test was retelling: learners were expected to retell the plot of the text they read. The second measure was a sixteen-item comprehension test asking about characters, places, events, attitudes, etc.

Learner Interview

Interviews with learners were conducted to garner insight into their views on issues fundamental in answering the research question of the present study. Questions inquired about the perceived purpose of the technique of learner reading aloud in the English language classroom, how reading aloud helps learners understand what they read, whether learners learn from the teachers' corrections of miscues, etc.

Discussion of findings

When learners were asked how much they understood from a text they read out loud, almost everybody claimed that they could not focus on meaning, but rather they were concerned with being able to pronounce everything correctly and not to make mistakes. Moreover, learners were surprised at this question because when they read aloud, they were not expected to understand the text they read. They were asked to translate passages from their textbooks, but at such times learners looked through the text silently and quickly, and only then did they start the translation. This means that it was no problem if learners did not understand what they had read from the context, it was more important to be able to translate texts. These translations were done with the help of English-Hungarian vocabulary lists containing the unknown words of a text to be read; these lists were always provided by the teacher.

Learners believed that pronunciation was the most important thing in reading, and they had to read aloud to develop good pronunciation. For those learners who preferred silent

---

reading to reading aloud, this whole issue of pronouncing everything correctly constituted a 'burden'.

Because of this high degree of attention to or awareness of accuracy in reading aloud, very few of the learners used one or more of the cueing systems first mentioned by Goodman when decoding the message of the print [9]. However, some learners used semantic cues and others used graphical ones to arrive at a meaning.

Two comprehension tests were used to check the learners' understanding. Both were suggested by Goodman and Burke as elements of miscue analysis [6]. First, learners were requested to retell the plot of the texts. The mean retelling score was 41%. Twenty-one learners (47.7%) achieved this mean or above, and twenty-three learners (52.3%) were below the mean score. This indicates that more than half of the learners did not understand much of the texts.

The mean comprehension score was 47.25%, somewhat higher than the mean retelling score, indicating that on average learners performed better on this test than on retelling. However, several learners referred to the use of semantic cues and their own schemata in deducing the meaning of the texts. Finally, the results of the comprehension test suggest that learners achieved a balanced score and on the whole, did quite well.

To conclude, the interview data did not reveal any reliable evidence about learners' comprehension. What they did call attention to was that in Transcarpathian Hungarian schools learners rely on translation when they want to comprehend what they read. Evidence obtained from comprehension questions showed that despite the negative features and influences of reading aloud, half the learners did quite well at the comprehension test.

Conclusions

Only half of the learners did well at the comprehension test, i.e. understood the essence of the text they had read. This result is not acceptable and teachers should do everything possible to teach learners how to comprehend more and how to be effective in decoding the writer's message.

The study proved that retelling as a measure to test reading comprehension is less valid, because it tests learners' memory rather than their comprehension. Furthermore, it is a big strain on learners to remember details of a story. Thus, teachers had better use comprehension questions to check how well learners understood texts.

When learners had to understand the meaning of a text, they most often relied on translation done by either the teacher or themselves. This heavy reliance on translation would lead to the learners' need always to translate everything they read instead of trying to infer meaning. This prevents learners from guessing meaning, thus hindering them in becoming competent language users. Teachers should avoid the translation of every word. Rather, they should teach learners about the three cuing systems, and how to deduce meaning from print with the help of these systems.

List of literature used

1. National Curriculum for Foreign Languages Forms 2-12. – Kyiv, 2001.
2. Alderson, J. C. Assessing reading. – Cambridge, 2000.
3. Панова, Л. С. Обучение иностранному языку в школе. – Киев, 1989.
4. Dwyer, M. Some strategies for improving reading efficiency. // Forum. – 1983. – № 3 (12). – С. 5-10.
5. Helgesen, M., Gakuin, M. Oral reading — a fresh look. // R. R. Day (Ed.), New ways in teaching reading (pp. 261-262). Alexandria, Virginia, 1993.

-
6. Goodman, K. S., Burke, C. L. Appendix for theoretically based studies of patterns of miscues in oral reading performance. – Wayne State University, U.S. Department of Health, Education and Welfare, 1973.
  7. Rigg, P. The Miscue-ESL project. // P. Carrell, J. Devine, D. Eskey (Eds.), *Interactive approaches to second language reading* (pp. 206-219). – Cambridge, 1988.
  8. Rha, K. H. Reading miscue analysis of an English language learner's reading comprehension: A case study. // *Journal of the Korea English Education Society*. – 2002. – № 1. – С. 1-30.
  9. Goodman, K. S. Analysis of oral reading miscues: Applied psycholinguistics. // *Reading Research Quarterly*. – 1969. – № 5. – С. 9-30.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ

Єрмоєнко Вікторія Олексіївна,
студентка 1 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Міжкультурна комунікація як особливий вид спілкування припускає мовний контакт між людьми, які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, і, як правило, відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, яка може стати причиною культурного шоку у спілкуванні [2]. Із урахуванням особливостей комунікації у сучасному глобалізованому суспільстві, розвиток міжкультурних контактів, взаємодія і взаємовплив культур зумовлюють особливу потребу в перекладах.

Актуальність нашого дослідження зумовлена загальним спрямуванням сучасного перекладацтва на встановлення особливостей перекладу сучасної поезії з урахуванням базових положень поетики та лінгвістики.

Переклад художніх творів, а особливо – поетичних, відіграє ключову роль у прагненні людства до формування єдиної загальнолюдської культури, що розвивається через взаємозбагачення та взаємопроникливість її національних форм. Поетичний переклад слугує засобом міжмовної і міжкультурної комунікації, де за допомогою віршованого тексту здійснюється передача багатшарової естетичної інформації.

Слід виокремити, що попри зазначену вагомість окресленої проблеми та значний інтерес науковців до неї, проблема особливостей перекладу саме сучасної поезії є недостатньо висвітленою у вітчизняному мовознавстві й потребує глибшого дослідження.

Основним завданням перекладача є спроба розшифрувати таємницю «поєднань непоєднуваного». Для цього необхідне розуміння символів художнього твору, а також уміння їх трактувати. Успішність або неуспішність перекладів базується на ступені володіння мовою, «чутті» та інтуїції перекладача [1].

У контексті проведеного дослідження доведено, що художнє мовлення неможливе без засобів експресивності, оскільки за допомогою художніх засобів митець виражає своїм твором духовні цінності, розкриває ідеали краси та істини. Передача змісту оригінального поетичного твору, а разом із тим – манери та індивідуального стилю письменника досягається використанням у перекладі еквівалентних першотвору засобів експресивності. Результати аналізу,

---

запропонованого перекладу творів, також переконливо свідчать про те, що значні труднощі виникають при передачі звукового забарвлення української поезії на англійську мову. Тут постає вибір між точністю і красою перекладу з одного боку та оптимальним відображенням художньої дійсності оригіналу з іншого.

Основні поняття теорії перекладу художніх творів свідчать про те, що образність мови поезії повинна бути збереженою і в її перекладі. У роботі констатовано, що переклад є адекватним, коли в ньому відображено наміри автора щодо ідейно-емоційного впливу на читача з дотриманням більшості застосованих автором ресурсів образності, колориту, ритму та шляхом підбору точних еквівалентів або вдалих субститутів. Задля досягнення перекладацької еквівалентності перекладачем здійснюється реалізація міжмовних перетворень, які умовно поділено на перестановки, заміни, додавання і вилучення.

Поза увагою роботи не залишився і той факт, що основними проблемами перекладу поетичних текстів є співвідношення контексту автора й контексту перекладача. Окрім цього, особливої уваги заслуговують основні проблеми передачі індивідуального творчого стилю поетеси, зокрема використання нею пестливих форм слова, що зобов'язує перекладача шукати доречні еквіваленти в англійській мові, щоб передати задум автора першотвору. Унаслідок проведеного дослідження з'ясовано, що відмінності у системах вихідної мови і перекладацької мови та особливості створення текстів у кожній із цих мов можуть обмежувати можливість повного збереження в перекладі змісту оригіналу. Тому перекладацька еквівалентність може ґрунтуватися як на збереженні, так, відповідно, і на втраті у перекладі різних елементів змісту, що містяться в оригіналі. Вагомим є той факт, що такий жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система літератури-реципієнта за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного обсягу інформації.

Узагальнення отриманих інтерпретацій дають змогу визначити основні засоби й умови досягнення адекватності передачі образності і лінгвокультурних особливостей змалювання дійсності тексту оригіналу в його англійському перекладі. Вагомим є той факт, що такий жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система літератури-реципієнта за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного обсягу інформації.

Список використаних джерел

1. Алексеев А. Я. Художественный образ и перевод [Електронний ресурс] / А.Я.Алексеев. – Режим доступу: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2006/11\(95\)1/23_Alex.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2006/11(95)1/23_Alex.pdf)
2. Бацевич Ф. С. Теорія міжкультурної комунікації: сутність, презентативна одиниця, специфіка термінології [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/peredmova>

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних
та євроатлантичних прагнень України

СИНОНІМІЧНА КОГЕЗІЯ У ТВОРАХ О'ГЕНРІ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

Зейкан Каріна Юріївна,
студентка 4 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Художній твір і його мова є явищем складним і багатомірним, через що може досліджуватися в багатьох аспектах, які тільки сумарно можуть дати цілісне уявлення про явище. Цілісне уявлення про явище ми отримуємо через використання авторами художніх прийомів [3, с. 271]. Одним з них є засоби когезії, які є невід'ємним складником будь-якого літературного твору. Виходячи із задуму написання певного твору, письменник вживає засоби когезії для того, щоб максимально досягти поставленої мети, справити певне враження на читача.

Оскільки будь-який літературний твір насичений різними лінгвістичними засобами, то дуже важко у межах одного дослідження вивчити усі його складники [5, с. 133]. Саме тому основну увагу при дослідженні творчості американського письменника-новеліста слід приділити синонімічним одиницям.

Для більш ретельного вивчення синонімів у творах О.Генрі ми розділили їх на декілька поширених груп і визначили особливості їх перекладу. Для цього ми дослідили українські переклади Ю. Іванова, О. Гончара та власний переклад.

З опертям на згадані переклади було виокремлено такі основні групи синонімів у творі О.Генрі «The Gift of the Magi» («Дари волхвів»):

- синоніми опису та характеристик;
- синоніми почуттів;
- синоніми позитивних і негативних явищ;
- синоніми грошей.

Найбільш поширеною групою як і в творах О.Генрі, так і в художній літературі взагалі, є такий вид синонімів, **які описують або характеризують** людину, предмет, дію, явище, тобто забарвлюють їх, надають читачам враження про описаний предмет. Наприклад:

*The dull precious metal seemed to flash with a reflection of her **bright and ardent** spirit. (The Roads We Take, p.9)[9, ст.9]*

• *Матовий коштовний метал, здавалося, засяяв у променях її **бурхливої і неймовірної** радості.*

• «*Матовий коштовний метал, здавалося, засяяв відбитим світлом її гарячої і щирої радості.*» (пер. Ю.Іванова)[7]

• «*Матовий дорогоцінний метал, здавалось, миготів відображенням її веселого та піднесеного настрою.*» (пер. О.Гончара)[6, ст.9]

Синонімами в цьому уривку виступають слова, які мають декілька значень – **bright, ardent** (бурхливий, сяючий, неймовірний).

Кожен з трьох порівнюваних перекладів у цьому уривку досить відрізняється один від одного, так як тут автор використовує такі синоніми, що дають змогу перекладачу відтворити думки О. Генрі, спираючись на власні почуття і враження. Тому в кожному з них можна простежити різні еквіваленти прикметників **bright та ardent spirit: бурхлива і неймовірна радість**(власний переклад), **гаряча і щира радість** (пер. Ю. Іванова), **веселий та піднесений настрій** (пер. О. Гончара).

У цих уривках автор використовує найрізноманітніші синоніми опису, тобто, засоби когезії, які дають змогу краще зрозуміти настрій твору, що рухається з крайності в крайність; на фоні бідності й убогості автор показує коштовні і сяючі речі. Так і їхня любов – хоч і не в найкращих умовах, та всупереч усьому. сяє яскраво й ніщо не зможе затьмарити справжнє кохання.

Однією з найбільш уживаних груп синонімів є синоніми для забарвлення деяких **позитивних чи негативних явищ**, які дають змогу читачу краще зрозуміти умови ситуацій, в яких герої опиняються. Приклад **негативного явища** є в такому уривку:

*It did not exactly **beggar** description, but it certainly had that word on the look out for the **mendicancy** squad (The Roads We Take, p.3).*

• *В обстановці не те щоб кричущі злидні, але швидше красномовно мовчить бідність.*

• «*Не можна сказати, що вона зовсім убога, але щось спільне з цим поняттям, безперечно, має*»(пер. Ю. Іванова)[7].

• «*Убогою її назвати не можна, але деякі предмети убрання квартири не привернули б уваги навіть жебрака*» (пер. О. Гончара)[6, ст.7].

У дослідженні вказаного вище уривку особливу увагу привернули такі синоніми – **mendicancy, beggar** (бідність, злидні). Аналізуючи цей приклад, ми дійшли до висновку, що кожен з перекладів дуже точно передає атмосферу квартири, але по-різному, описовим способом. У нашому перекладі акцентується факт, що в квартирі не зовсім злидні, але досить красномовна убогість. Ю. Іванов підводить читача до того, що, все ж таки, квартира має щось спільне з убогістю, а О. Гончар найбільш критично оцінює квартиру, доповнюючи тим, що деякі елементи не привернули б уваги жебрака.

Проаналізувавши найбільш уживані групи синонімів, ми дійшли таких висновків:

1. Синоніми опису і характеристики перекладаються різними способами, однак, найбільш поширеним є підбір еквівалента в українській мові.

2. Українська мова, як і англійська, також багата на синоніми, кожен з перекладачів підбирає синонім та його відтінок відповідно до свого розуміння і сприйняття ідеї твору.

3. Синоніми вираження позитивних чи негативних явищ здебільшого перекладені описово або підбором еквівалентів в українській мові. Вони виражають негативні чи позитивні почуття і відіграють не менш важливу роль у літературних творах, тому що чітко відтворюють атмосферу, яку хоче передати автор.

4. Загалом використовуються такі способи перекладу синонімів, як: підбір еквівалента, заміна частини мови, підсилення значення слова за допомогою додавання слова іншої частини мови та описовий переклад.

Перспективним у перекладі синонімів як когезійних засобів є дослідження способів та методів перекладу співвідносно до контексту та ідеї твору.

Список використаних джерел

1. Винокур Т.Г. Синонимия и контекст. Вопросы культуры речи / Т.Г. Винокур. – М. Эра, 1964.– Вып.5. – С.21.
2. Галич Н.П. Теорія літератури / Н.П. Галич – К.:Либідь, 2001. – 245 с.
3. Коваленко А.Н. Дослідження з лексикології та лексикографії / А.Н. Коваленко. – К.: Наук. думка, 1965.–271с.
4. Пентилюк М.І. Синонімічні засоби української мови / М.І. Пентилюк // Укр. Мова і л-ра в школі. –1977. –№2. – С.76–83.
5. Рудяков Н.А. Стилистический анализ художественного произведения / Н.А. Рудяков. – К. : Высшая школа, 1977. – 133с.
6. О'Генрі Дороги, які ми вибираємо / О'Генрі // Переклад О. Гончара. – К.: Знання, 2014. – С.114 – 122.
7. Іванов Ю. Дари волхвів. – URL: <http://e-libra.ru/read/236471-dari-volxvv.html>
8. Іванов Ю. Останній листок. – URL: http://portfel.at.ua/dir/g/genri_o/ostannij_listok/350-1-0-1779.html
9. О'Henry The roads we take / О'Henry. – К.: Знання, 2014. – С.3–10, С.114 – 122.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ТА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТИ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Карпюк Фіалка Владиславівна,
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ Ужгородський Національний Університет

Проблеми взаємодії мови та культури посідають одне із центральних місць в сучасній лінгвістиці. Домінуючий у науці антропоцентричний підхід до дослідження мовних явищ дає підстави розглядати проблеми мовної свідомості людини як носія мови, що репрезентує ту чи іншу культуру та вивчати мовні явища через взаємодію та взаємозв'язок культури і мови. У зв'язку з цим однією з суттєвих ознак лінгвістичної науки стає зростання ролі лінгвокультурологічного і когнітивного підходів до вивчення мовних явищ. Особливого значення сьогодні набувають питання про “мовну картину світу”, “мовне бачення світу”, “фразеологічну картину світу” та ін., що беруть початок ще з антропологічних ідей В. Гумбольдта про мову як особливе бачення світу. Одним із яскравих образних засобів, що може дати ключ до виявлення й опису національної свідомості є усталене порівняння.

Сучасні лінгвісти (Ю.Д. Апресян, Е.С. Кубрякова, В.А. Маслова, М.М. Полюжин, Е.А. Селиванова, Ю.С. Степанов та інші) у своїх дослідженнях зосереджують увагу на мовних засобах вираження картини світу [5, 10, 11]. Так на думку відомої лінгвіста-лінгвокультуролога В.А. Маслової, кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття і організації (концептуалізації) світу. Висловлені в ній значення складаються в єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка нав'язується в якості обов'язкової всім носіям мови [5, с.64]. Таким чином концептуальна система, відображена у вигляді мовної картини світу залежить від фізичного та культурного досвіду та безпосередньо з ним пов'язана. Кожній мові притаманний власний спосіб концептуалізації дійсності. С.Г. Термінасова зазначає: “мова - дзеркало навколишнього світу, воно відображає дійсність і створює свою картину світу, специфічну й унікальну для кожної мови і, відповідно, народу, етнічної групи, мовного колективу, який користується цією мовою як засобом спілкування” [13, с. 38]. Основна одиниця дослідження лінгвокультурології – лінгвокультурний концепт – ментальне утворення, марковане етносемантичною специфікою. Так Ю.С. Степанов у своєму дослідженні відзначає, що концепт – це те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, в її свідомість [12].

Компаративні фразеологічні одиниці, або усталені порівняння, становлять значний інтерес для сучасних досліджень з огляду на їхню образно-сміслову основу й культурну й семіотичну складову, зв'язок з елементами матеріальної і духовної культури. Вивченню компаративних фразеологічних одиниць присвятили свої праці

ряд вітчизняних та зарубіжних дослідників. Символічну природу та функціонування компаративних фразеологічних одиниць, на матеріалі польської, болгарської, української, російської та білоруської мов вивчає О.П. Левченко [4]. В аксіологічному аспекті та в аспекті зіставної лінгвокультурології досліджує компаративні фразеологічні одиниці К.І. Мізін. Варто, зокрема, згадати його визначення когнітивного принципу “compare ergo sum” – підґрунтя антропоцентричності й аксіологічності усталених порівнянь, що втілюються у культурному просторі мови засобами різних культурних кодів [6 – 8]. Однак незважаючи на таку зацікавленість лінгвістів проблемою компаративних фразем, феномен компаративної фразеології досліджений недостатньою мірою.

Семантика компаративних фразеологічних одиниць ґрунтується на порівнянні як розумовій операції. Людина у національній мовній картині світу постійно порівнює. Саме порівняння як момент подібності речей породжує метафори, символи, виявляє міфологічність свідомості [5, с. 145]. За своєю природою порівняння – ідеальна абстракція, суть якої у нескінченному протиставленні будь-яких об’єктів у різнорідних, а часом, абсолютно протилежних системах координат, які визначає лише інтелект людини. Порівняння експлікує два світи: реальний, або об’єктивний, та уявний, або суб’єктивний (гносеологічна і прагматична сутність порівняння) [6, с.55]. Онтологічно порівняння є універсальним, бо воно характерне для всього навколишнього світу й усвідомлюється людиною незалежно від її належності до певного мовного соціуму, визначення причин вибору носіями мови певного образуеталона КФО сприяє пізнанню спільного й особливого в їх світосприйнятті та світорозумінні. Порівняння властиве виключно людині, бо лише вона може бути адресантом і адресатом порівняння, а це означає, що останнє є антропоцентричним. Антропоцентричність порівняння зумовлює його аксіологічність, оскільки антропоцентрична категорія не може не бути оцінною і навпаки, за своєю природою оцінка є антропоцентричною [7, с.17]. Фраземи із порівняльним компонентом уособнюють уявлення людини про довкілля в асоціативно-образній формі. У них відображені не тільки давні уявлення людини про світ, а й нові реалії, що відповідають певній епосі, тобто усе розмаїття явищ, властивостей і ситуацій, характерних для певного часу. Звідси невичерпний інтерес до дослідження компаративних фразеологічних одиниць. Інтерес до цього пласту лексики, зауважують дослідники, зумовлений ще й тим, що він наділений смисловою ємкістю, багатством та різноманітністю вираження прямих і переносних значень.

Синтаксична структура фразеологічних порівнянь представлена у вигляді компаративної моделі – конструкції, основу якої становить семантична кореляція суб’єкта порівняння й образуеталона, утворюючи у такий спосіб єдність – порівняльну частину. Значення фразеологічного порівняння зумовлено не лише структурою, але і взаємозалежністю його конститuentів, унаслідок чого відбувається повне або часткове переосмислення їх значення в цих одиницях. Відповідно до характеру зіставляваних об’єктів можна виділити три універсальні семантичні типи компаративних фразеологічних одиниць. Це порівняння: предметів, процесів, або якостей. Такий поділ зумовлений об’єктами реальної дійсності, які зіставляються та наявністю чи відсутністю у них певної ознаки, чи комплексу ознак, а також ступенем вираженості загальної ознаки. Характерною особливістю КФО є двобічний зв’язок, з одного боку, вони завжди виявляють зв’язок із присудком речення, а з іншого – з яким-небудь іншим членом речення (підметом, додатком, тощо). Виходячи з характеру зв’язку компаративних конструкцій зі стрижневим словом у реченні,

виділяють такі їх синтаксичні функції: предикатно-суб'єктного означення при дієслівному присудку, предикатно-суб'єктного означення при іменному присудку, предикатно-об'єктного означення, предикатно-адвербіального означення, означення до предикатного атрибуту, тощо. Структурні моделі компаративних фразеологічних одиниць представлені наступними конструкціями: приєднання порівняльної частини до дієслова/ прикметника/ прислівника за допомогою “як” + іменник, напр. укр.: *летіти, як стріла; сивий, як голуб; дурний, як колода*; англ. *to cling like a bur; to smoke like a chimney; happy as a clam; to work like a Trojan*; слов. *bledý ako vosk; ľahký ako vánok; sladký ako med; čerstvý ako rybička*; дієслова/ прикметника/ прислівника + “як” + дієприкметник, напр. укр. *мов з каменя вибитий; як викапаний; як (мов) вилізаний (язиком); як у воду намочений; як (мов, ніби) громом вражений*; дієслова/прикметника/прислівника + як + речення, напр. англ. *look as if butter wouldn't melt in your mouth; as if there was (or as though there were) no tomorrow; as fast as one's legs can carry*; іменника + як напр. укр. *язик як бритва; голова як пень*; переважно дієслова/прикметника/прислівника за допомогою інших структур ніж “як”, напр. англ. *dog-tired*, тощо. Отже, компаративні фразеологічні одиниці – це мовні утворення з ідентичною моделлю, де певні властивості або процеси передаються за допомогою порівняльної групи чи порівняльного підрядного речення, що вводяться переважно конектором “як”. Характерною для компаративних одиниць з порівняльним компонентом є їх фіксована сполучуваність з певним колом слів – прикметниками, дієприкметниками, іменниками й дієсловами та двобічний зв'язок, який зумовлює різні синтаксичні функції у реченні.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що лінгвокультурний аспект до вивчення фразеології все більше привертає увагу дослідників. Відмінності у світосприйнятті різних етносоціумів пов'язані з відмінностями їх культур і мов, взаємодія яких є об'єктом дослідження культурології. У галузі фразеології лінгвокраїнознавча специфіка проявляється досить чітко. У ній знаходять відображення своєрідність побуту та думок того чи іншого народу. Вивчення лінгвокультурологічних проблем на матеріалі компаративних фразеологічних одиниць є актуальним, оскільки ці одиниці – як давній і розгалужений пласт фразеології будь-якої мови – безпосередньо пов'язані з духовною культурою народу, відкривають нам до шлях до пізнання ментальності народу через його мову.

Список використаних джерел

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
2. Білоноженко В.М., Винник В.О., Гнатюк І.С. та ін. Фразеологічний словник української мови. - Київ: Наукова Думка, 1993.— 984 с.
3. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 424 с.
4. Левченко О.П. Симболоарій української фразеології // Слов'янський вісник: Зб. наук. праць. – Вип. 5. – Рівне: РІСКСУ, 2004. – С. 140–148.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. Пособие для студ. Высш. Учеб. Заведений. – 2-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 208 с.
6. Мізін К.І. *Contra ergo sum*, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння / К.І. Мізін // Мовознавство. — 2010. — № 1. — С. 54-67.

-
7. Мізін К.І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології: Монографія. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011. – 448 с.
  8. Мізін К.І. Порівняння у фразеології. – Вінниця: Нова книга, 2009. - 240 с.
  9. Мізін К.І. Психолінгвістичний експеримент чи соціолінгвістичний моніторинг? Епістеомологічні пошуки аксіологічної фразеології (на матеріалі компаративної фразеології) / К.І.Мізін // Мовознавство. – 2008. - № 1. – С. 67-79.
  10. Полюжин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. – Ужгород: Закарпаття, 1999. – 240 с.
  11. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология. – К.: Фитоцентр, 2000. – 248 с.
  12. Степанов Ю.С. Константы : Словарь русской культуры / 3-е изд., испр. и доп. — М.: Языки русской культуры, 2004. — 992 с.
  13. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово/Slovo, 2008. – 264 с.
  14. Prekladový anglicko-slovenský frazeologický slovník/Pavol Kvetko. – Bratislava: Veda, 2014. – 632 st.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ПЕРЕКЛАД ТА ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ

Ковач Сільвія Бертолонівна,
ст. викладач кафедри філології
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Knowing a foreign language is an important instrument of power in school as well as in society, and those who possess the language also possess another culture. In the last few decades, with the help of technological development the world has turned into a community where the boundaries are gradually shrinking marked by increasing diversity and multilingualism. Nowadays, diversity in the workplace or in schools, universities is the norm rather than the novelty; to be able to communicate is not the only goal that should be achieved, to have an understanding of the target cultural context is also essential in order to succeed in our studies, businesses.

Cultural, economic, political and other contacts between different nations or any foreign persons speaking different languages cannot be maintained without the help of translation. Translation should not be ignored in foreign language teaching as well, since it can be used as a pedagogical tool along with listening, writing, reading activities or to promote the enrichment of vocabulary knowledge.

The multicultural world we live in brings new challenges for the teachers to create such a learning environment where they can inspire their students and help them gain intercultural understandings. Translating can be a perfect means in this process; however its linguistic, social and cultural significance has been neglected for a long time.

The current paper focuses on the use and importance of translation in helping learners to communicate, to acquire and to develop their lexicon, to make them realize that in modern society not a single contact at the international level can be established without its use.

Many researchers [1, 8, 12] emphasized the significance of vocabulary in learning a language, as without vocabulary, it is difficult to communicate and it is the basic unit of language learning. A variety of studies exploring the effects of reading, listening, speaking, or writing tasks on vocabulary learning have been conducted [3, 9, 10, 13, 14, 7] but less dealt with the effects of translation tasks on acquiring vocabulary [4, 6].

Ross [11] states that translation is recognized as the fifth skill and as an important social skill. During translating students are focused on identifying differences in structure and vocabulary, they have to evolve strategies and to negotiate the potential of both languages. According to Duff [2], students translate continuously in class and outside the classroom for other students, friends, relatives, they also interpret signs and notices in the environment, and translate instructions. Knowing the meaning of a word is dependent on the student's vocabulary knowledge and difficulty of the word. In addition, they mentally translate ideas from their mother tongue into the target language.

Translation can be employed in several cases to acquire or increase vocabulary knowledge:

- when introducing new vocabulary, simple lexemes or notions, which can not easily be understood or explained in a descriptive way,
- while introducing the phenomena which do not exist in the source language,
- when revising the lexical material studied at previous lessons,
- while discriminating the meaning of synonyms, antonyms of the target language,
- when checking up the knowledge of students on lexical material,
- when introducing idiomatic expressions which is almost impossibility to teach or learn without the help of translation,
- before learning any text by heart (for instance, poems or excerpts of prose),
- when dealing with metaphors, epithets, similes and so on in the process of translating belles-lettres works [5].

Translation activities have to be well-prepared, carefully chosen. The most common activity is translation of articles; the best way to apply this task is to integrate not just translation, but other skills in the same exercise. First, an appropriate text should be selected, which can be an article from a newspaper or a magazine, or from the Internet. Second, the text to be translated must be interesting and relevant to the needs of the learner. Translation texts should lead to discussion. Pair and group work is an effective way to give students an opportunity to compare and discuss their ideas, practice new vocabulary. In addition, a list of key words which appear in the text in the learners' native language can be handed out. The students read the text in pairs and try to find target language equivalents of the words written on the list. Another useful activity is when learners research and then present their findings on the translations of a particular group of words. Translate-athon is a translation exercise where each student is given the lyrics to a popular song from the target language. Their job is to translate as many words in there as possible. A variety of this game is to translate just the verbs, nouns or adjectives. The game Boggle is also an interesting way to use translation. For example, a 6×5 matrix of letters written on a piece of paper can be prepared, but big enough for the whole class to see when attached on the board. The first step is to 'chain' the letters together to form a word embedded in the matrix. The second step involves translating their words to the target language.

However there are controversial views about integrating translation activities in foreign language classes, this brief literature review of the issue indicates that as a form of communication, translation involves interaction and cooperation between people, it heightens language awareness, and contributes to vocabulary acquisition, which makes it a very useful tool in foreign language teaching.

List of Literature

1. Allen V. F. *Techniques in Teaching Vocabulary*. – Oxford, 1983. – c. 136.
2. Duff, A., *Translation: Resource Books for Teachers*. – Oxford, 2013. – c. 168.
3. Hulstijn, J.H., & Laufer, B. Some Empirical Evidence for the Involvement Load Hypothesis in Vocabulary Acquisition. // *Language Learning*. – 2001. – № 51(3), – c. 539-558.
4. Hummel, K. M. 2010. Translation and Short-term L2 Vocabulary Retention: Hindrance or Help? // *Language Teaching Research*. – 2010. – № 14 (1), – c. 61-74.
5. Ilko V. Korunets. *Theory and Practice of Translation*. – Vinnitsa: Nova Knyha, 2003. – p. 448.
6. Laufer, B., & Hulstijn, J. H. Incidental Vocabulary Acquisition in a Second Language: The Construct of Task-induced Involvement. // *Applied Linguistics*. – 2001. – № 22, – c. 1-26.

-
7. Lee, S. 2003. ESL Learners' Vocabulary Use in Writing and the Effects of Explicit Vocabulary Instruction. // *System*. – 2003. – № 31, c. 537–561.
  8. Nation, I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. – Cambridge University Press, 2001. – c. 478.
  9. Nation, I.S.P. Designing Reading Tasks to Maximize Vocabulary Learning. // *Applied Research on English Language*. – 2013. – № 3 (1), – c. 1-8.
  10. Newton, J. Incidental Vocabulary Learning in Classroom Communication Tasks. // *Language Teaching Research*. – 2013. – № 17 (2), – c. 164-187.
  11. Ross, N.J. Interference and Intervention: Using Translation in the EFL Classroom. // *Modern English Teacher*. – 2000. – № 9(3), – pp.61–66.
  12. Schmitt, N. Researching vocabulary: A Vocabulary Research Manual. – Basingstoke, England: Palgrave Macmillan, 2010. – c. 386.
  13. Van Zealand, H., & Schmitt, N. 2013. Incidental Vocabulary Acquisition through L2 Listening: A Dimensions Approach. // *System*. – 2013. – № 41, – c. 609-624.
  14. Webb, S. Receptive and Productive Vocabulary Learning: the Effects of Reading and Writing on Word Knowledge. // *SSLA*. – 2005. – № 27 (1), – c. 23-52.

**Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних
та євроатлантичних прагнень України**

**ЗНАННЯ ЛЕКСИКИ ТА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ
ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ, ЯК ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Лізак Катерина Михайлівна,
ст. викладач кафедри філології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

The importance of vocabulary acquisition for EFL learners is indisputably regarded as essential in language learning nowadays. Although this fact seems clearly evident, the status of vocabulary has only become vital recently. At the present time vocabulary is viewed as a significant element of language development and considered a decisive feature of foreign language proficiency.

Foreign language vocabulary acquisition has become a challenging subject of discussion and research, including such issues as vocabulary assessment in language testing [5, p.6], and the size of vocabulary required for oral communication [2]. Vocabulary size has been found to correlate with reading comprehension as well as with writing ability [9, p.4]. In addition, previous studies have demonstrated that vocabulary has also connections with listening [3]. Moreover, vocabulary is one of the essential and fundamental components of communication [10]. According to Meara [7] studies of vocabulary have dramatically increased over the past 20 years. This change may be attributed to the re-recognition of the roles that vocabulary plays in communication.

However, there are still questions that either have not been so far raised but exist in the EFL teaching and learning practice, or only few studies have focused on them. One of such subjects is the relationship between the EFL student's vocabulary knowledge and their speaking performance. Few studies have focused on correlations between vocabulary and speaking. One of the major interests addressed by researchers is the number of words a foreign language learner needs to communicate successfully. Vocabulary size has received more attention than the quality of vocabulary. Since limited vocabulary has affected the student's foreign language knowledge one of the major interests addressed by researchers is the number of words a foreign language learner needs to communicate successfully. Accordingly, most of the researchers and language teaching specialists focus their attention on the vocabulary size.

When estimating the vocabulary size of native speakers, the number of word families known appears to be a commonly accepted measure. Vocabulary size is a reflection of how educated, intelligent, or well-read a person is. Recent estimates of the vocabulary size of an educated native speaker have been around 20,000 word families [8].

Linguists agree that about 4,000-5,000 word families are necessary for comprehending academic texts [11]. A university graduate has vocabulary of around 20,000 word families. The gap between an adult learner of English as a foreign language and that of a native speaker is usually very large, since EFL learners usually know less than 5000 word families. However, in practice, it is frequently assumed that speaking performance can be developed mostly by enriching the student's vocabulary. Hence, acquiring adequate words to build one's vocabulary is crucial to both second and foreign language learners. On the other hand,

---

whereas ESL learners are exposed to the English language and they learn to use it by being surrounded by native language speakers, the situation is quite different with foreign language learners who do not have exposure to the language and learn it mostly in the foreign language classroom. In the case of foreign language learners native-like fluency and grammatical accuracy are difficult to achieve without knowledge of collocations. However, since these collocations occur randomly and have quite unpredictable nature, language learners face seemingly insurmountable difficulties in acquiring English.

Beyond doubt vocabulary size is a significant contributor to proficiency in speaking for both ESL and EFL learners whereas vocabulary depth can be considered decisive for EFL learner. Hence, learning to use collocations properly is one of the main aims of vocabulary depth components with foreign language learners as compared to ESL learners.

Everybody who is involved in foreign language teaching agrees that EFL learners need explicit instruction. On the other hand, in practice it is frequently assumed that speaking performance can be developed mostly by enriching the student's vocabulary. Consequently, not enough attention is given to the factors that inhibit or facilitate the production of spoken language. Therefore, despite having a relatively rich vocabulary, EFL learners encounter difficulties in speaking performance, especially what concerns their fluency and accuracy of speech. In addition, practice shows that after reaching a vocabulary of similar size, students encounter difficulties developing their vocabulary. The assumption is that students lack vocabulary depth that can be considered decisive for EFL learners.

When vocabulary knowledge is divided into breadth and depth of vocabulary [12], it should be noted that this division is not as distinct as it may seem. Vocabulary breadth refers to the number of words the meaning of which a learner has some knowledge. Depth of vocabulary knowledge is defined as a learner's levels knowledge of various aspects of a given word. Breadth of vocabulary knowledge is concerned with the quantity of word knowledge. Depth of vocabulary knowledge, however, relates to the quality of word knowledge, or how well a learner knows a word. A word includes many aspects to be gradually learned by language learners, such as its pronunciation, spelling, register, stylistic and morphological features [7], and knowledge of the word's syntactic and semantic relationships with other words in the language, including collocational meanings and knowledge of antonymy and synonymy.

Likewise, language is best learned when accompanied by extralinguistic support, thus word families might be a better notion to consider rather than simple memorization of separate words. In addition, the complexity of vocabulary knowledge suggests that traditional definition or synonym instruction is not enough to establish in-depth vocabulary knowledge. Instead, because words are complex, rich and intensive instruction is necessary in order for students to learn in-depth knowledge of vocabulary and improve their speaking performance.

For many years increasing student's vocabulary has not been a priority. At present both language teachers and researchers have realised that vocabulary is vital to language acquisition and it is worth investigating. The most promising directions seem to be the study of the correlation between vocabulary breadth and depth and their impact on language acquisition. Unlike traditional instruction, which often involves teaching long definitions or synonyms of vocabulary in a short amount of time, depth-vocabulary instruction is a rich instruction that provides multiple exposures to the words within instructionally rich contexts. The most important being that the degree to which a foreign language is integrated into the learner's life correlates with his ability to communicate in that language.

List of Literature

1. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка. - М.: Дрофа, 1999.- 288 с.
2. Beglar, D. Spring. Estimating vocabulary size // *JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*. – 2000. – № 4. – с.2-3.
3. Bonk, W.J. 2000. Second language lexical knowledge and listening comprehension // *International Journal of Listening*. – 2000. – №14. –с. 14-31.
4. Laufer, B., & Nation, P. 1995. Vocabulary size and use: Lexical richness in L2 written production// *Applied Linguistics*. – 1995. – № 16. – С. 307-322.
5. Laufer, B. 1998. The development of passive and active vocabulary in second language: Same or different? // *Applied Linguistics*. – 1998. – № 19. – С. 255-271.
6. Laufer, B. & Nation, P. 1999. A productive-size test of controlled productive ability // *Language testing*. – 1999. – № 16. – С. 33-51.
7. Meara, P. 2002. The rediscovery of vocabulary// *Second Language Research*. – 2002. – № 18. – С.393-407.
8. Nation, P. & Waring, R. 1997. Vocabulary size, text coverage and word lists. In Schmitt, N. and M. McCarthy (Eds): *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy* (pp. 6-19) Cambridge. 1997. Cambridge University Press.
9. Qian, D. 2002. Investigating the relationship between vocabulary knowledge and academic reading performance: An assessment perspective // *Language Learning*. – 2002. – № 52. – С. 513-536.
10. Singleton, D. 1997. Learning and processing L2 vocabulary // *Language Teaching*. – 1997. – № 3. – С. 213-225.
11. Sutarsyah, C., I.S.P. Nation and G. Kennedy (1994) How useful is EAP vocabulary for ESP? A corpus-based case study // *RELC Journal*. – 1994. – № 25/2. – С. 34–50.
12. Vermeer, A. 2001. Breadth and depth of vocabulary in relation to L1-L2 acquisition and frequency of input // *Applied Psycholinguistics*. – 2001. – № – 22 – С.217-234).

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ПСЕВДОІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ

Мартинів Ірина Тарасівна,
студентка 4 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

На сучасному етапі розвитку людства переклад виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. Характерною рисою розмаху сьогочасної науки є остаточне набуття англійською мовою статусу мови світової науково-технічної літератури. Унаслідок цього переклад науково-технічної літератури з англійської на українську мову вимагає від перекладача-спеціаліста високого рівня професійної майстерності, обумовленого знанням лексичних, граматичних та стилістичних особливостей науково-технічних текстів. Знання лексичних особливостей науково-технічної літератури є необхідною умовою, оскільки при перекладі поруч з інтернаціональними словами, що певною мірою є помічниками перекладача, доволі часто трапляються провокуючі фактори тексту джерела, якими є «хибні друзі перекладача» - псевдоінтернаціоналізми. Тому вивчення їх особливостей у науково-технічному перекладі саме зараз, у період становлення України на міжнародній арені та розширення її науково-технічних зв'язків пояснює актуальність дослідження.

Мета роботи – виявити, дослідити та проаналізувати особливості вживання та джерела виникнення псевдоінтернаціоналізмів, вказати на можливі способи їх перекладу, а також виокремити типові помилки при використанні і передачі таких слів засобами іншої мови.

Об'єкт дослідження - псевдоінтернаціональна лексика: виникнення та шляхи передачі її засобами іншої мови.

Предметом дослідження виступають зразки псевдоінтернаціональних слів.

Цінність результатів дослідження визначається можливістю використання результатів фахівцями різних галузей, зокрема лінгвістами та перекладачами у подальшій практичній діяльності.

У перекладацькій та лексикографічній працях, а також у викладанні іноземних мов особливі труднощі представляють міжмовні відносні синоніми схожого типу, а також міжмовні омоніми та пароніми, або інша назва – «хибні друзі перекладача» – пара слів у двох мовах, схожих за написанням та / або вимовою, але різні за значенням [1, с.3].

Отож, розглянемо таке речення у вихідному тексті та його переклад:

*China had to pay a costly **indemnity** to Japan and cede the island of Taiwan to the Japanese* [2, с.48].

*Китаю довелося сплатити значну **контрибуцію** Японії та віддати японцям острів Тайвань.*

У вищезазначеному реченні бачимо, що лексему **контрибуція** перекладаємо не як **contribution**, що означає «внесок», а - **an indemnity**. Стає зрозумілим той факт, що слово contribution – повний псевдоінтернаціоналізм, хоча за графічною і звуковою формою збігається зі словом цільової мови, проте має різні значення.

Порівняємо речення із використанням часткового псевдоінтернаціоналізму: *Each people has its own **history** and destiny, for which it alone is fully responsible* [2, с.50].

*Кожний народ має свою **історію** і долю, за яку тільки він є відповідальним.*

*But it is a different **story***[2, с.51].

*Проте це вже інша **історія**.*

Проілюстровані приклади містять у собі частковий псевдо- інтернаціоналізм **history**, що означає «**історія**», проте сюди ж належать слова **event**, **occurrence**, що означають «**подія**», а також лексема «**story**», котра має значення «**оповідання**». Отже, у цьому випадку лексема history має більше значень, з яких тільки одне-два є тотожними.

Часто подібні англійські слова характеризуються більш розгалуженою семантичною структурою, ніж відповідні українські слова, має важливі наслідки для перекладацької практики: переклад міжмовних омонімів з англійської мови на українську приховує у собі більше можливостей помилок, ніж переклад таких слів з української на англійську мову, тому що англійське слово може бути вжитим не у тому значенні, що омонімічне йому українське слово. Наприклад, слово **article** може вживатися у значеннях «**стаття**», «**виріб**», «**предмет**» та «**артикуль**», і перекладаючи це слово з англійської, потрібно вибрати одне із його значень, тоді як при перекладі українського слова «**артикуль**» на англійську мову проблеми вибору значення не виникає, тому що це слово в українській мові має тільки одне значення. Така ситуація, коли англійське слово ширше за значенням, ніж відповідне українське слово, спричиняється до того, що неуважний перекладач може неправильно вибрати відповідник, зводячи семантичну структуру англійського слова тільки до одного значення.

Таким чином, щоб випадково не стати жертвою фальшивих друзів перекладача, перекладачі-початківці повинні або знати всі псевдоінтернаціоналізми, або ж у разі невпевненості у точності перекладу подібних слів перевіряти відповідники за словником, не поспішаючи перекладати такі слова і не керуючись лише збігом форм українського та англійського слів.

Список використаних джерел

1. Акуленко В.В. «Ложные друзья переводчика» – М.: 1969г. — 145 с.
2. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову: навчальний посібник-довідник / В.І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 608 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 254 с.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних
та євроатлантичних прагнень України

**MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK ANGOL NYELVŰ SZÉPIRODALOM TANÓRAI
ALKALMAZÁSÁHOZ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Надь-Коложварі Еніке Адальбертівна,
аспірант, Етвеш Лоранд університет,
Факультет педагогіки і психології, Будапешт, Угорщина

Language Aspects in Realisation of Ukraine's European and Euro-Atlantic Aspirations
**METHODOLOGICAL SUGGESTIONS FOR USING ENGLISH LANGUAGE
LITERATURE IN TEACHING EFL**

Nad-Kolozhvari Enike Adalbertivna,

PhD Student, Eötvös Lorand University, Faculty of Education and Psychology, Budapest, Hungary

A mesélés, történetek elmondása a kezdetek kezdete óta fontos szerepet játszik az emberiség életében. A szójhagyomány útján terjedő népmesék, legendák, mítoszok mindig izgalmasak, inspirálóak és szórakoztatóak voltak. A történetmondás az írásbeliség előtt a tudás átadásának egyik legegyszerűbb, mégis legjelentősebb módja volt. Aztán az írás megjelenésével, majd a nyomtatás feltalálásával, napjainkban pedig a számtalan lehetőséget biztosító számítógép alkalmazásával nagyon sok egyéb módszerünk van a tudás átadására. Ennek ellenére a különböző történetek még ma is magukkal ragadják a hallgatóságot.

Az irodalmi művek használata az idegen nyelvek oktatásában egészen a 19. századig nyúlik vissza, amikor az egyik legnépszerűbb módszer a „nyelvtan-fordító” volt – ennek során irodalmi szövegeket fordítottak a tanulók. Amikor ezt a módszert felváltották azok, melyek középpontjában a strukturalizmus és a szókincs tanítása állt, az irodalom háttérbe szorult. Így sem a direkt módszer, sem az audiolingvális módszer nem foglalkozott az irodalmi szövegek oktatásba való integrálásával. Később, az alternatív módszerek kialakulása során, mint pl. a közösségi nyelvtanulás, a szuggesztópédia, a csendes módszer, vagy a teljes fizikai válasz, a nyelvtanuló került a középpontba, de az irodalom még mindig hanyagolt maradt [1].

Ugyanakkor újra egyre pozitívabb színben tűnik fel az irodalom a nyelvtanulási környezetben, vagy legalábbis az autentikus anyagokkal karöltve jelennek meg az idegen nyelvi órákon [1, 4, 3, 6]. Köztudott, hogy az anyanyelvi nevelésben is nagy szerepet játszik az irodalom. Éppen ezért meglepő, ahogy Hill [7] is megjegyzi, hogy a modern ELT (English Language Teaching) könyvek és a tantervek nem használják fel elég gyakran a történeteket, gyermekirodalmat.

Minden gyermek természeténél fogva szereti a képes könyveket, meséket, verseket, igaz vagy kitalált történeteket. Ezt kellene kihasználni az angol, mint idegen nyelv oktatásában is, szélesebb körben terjeszteni a módszernek az ismeretét és segíteni annak terjedését. Annak ellenére azonban, hogy a szakirodalomban megjelenő elméleti háttér is támogatja ezt az oktatási megközelítést [3, 4, 10], sok pedagógus még mindig tartózkodik tőle. Egyelőre nem ismert, hogy Kárpátalján miért nem terjedt el szélesebb körben ez a módszer, de Ellis és Brewster [3] szerint általában ennek öt fő oka lehet:

- a tanárok önbizalomhiánya, azon képességükkel szemben, hogy sikeresen tudnak történetet mesélni vagy hangosan felolvasni;
- úgy érzik, hogy a történetek nyelvezete túl nehéz;
- úgy érzik, hogy a történetek tartalma túl gyerekes;
- bizalmatlanok a történetek alkalmazásának valódi hasznában;
- valójában nem világos számukra, hogyan is kell használni az oktatásban a mesekönyveket és nincs elegendő idejük sem arra, hogy alaposan megtervezzék, ha mégis kipróbálnák azt.

Bland [2] azzal egészíti ezt ki, hogy nagyon sok helyen a gyermekirodalom, főleg az idegen nyelvű, nehezen hozzáférhető, vagy egyáltalán nem elérhető. Richards és Lockhart [12] még egy további indokot említ azzal kapcsolatban, hogy miért is nem élvez népszerűséget szélesebb körben a történetek oktatásban való felhasználása: a tanárok oktatásról és tanulásról való nézetei miatt. Ezeknek a nézeteknek egyik legfontosabb forrása a tanárok nyelvtanulóként szerzett saját tapasztalatai. Ennek alapján feltételezhetjük, hogy főleg Kárpátalján, a ma oktató legtöbb pedagógus abba a korosztályba tartozik, akik nem nagyon találkozhattak gyermekirodalommal fiatalkorú nyelvtanulóként. Egyrészt azért, mert akkoriban más volt az uralkodó nyelvtanítási trend, másrészt pedig a Szovjetunió széthullása előtt szinte lehetetlen volt külföldi autentikus gyermekirodalomhoz jutni.

Az adott tanulmányban gyermekirodalom alatt a szakirodalom alapján [8, 4] az olyan műveket értem, melyek nem oktatási céllal íródtak, hanem angol anyanyelvű szerzők, angol anyanyelvű gyerekeknek szánt művei, legfőképp szórakoztató céllal.

Az, hogy a történet-alapú oktatás nem túl széleskörűen használt, azért is meglepő, ahogy Pintér [10] is írja, mert a fiatal nyelvtanulók holisztikus módon tanulnak. A gyerekek nyelvi tudatossága még kevésbé fejlett, figyelmük leginkább a mondanivalóra összpontosul – ebben a történet, dráma, képzelet, tematikus munka és a gyakorlati készségek bevonása nagyon fontos alkotóelemek, míg a nyelvtan és a szabályok háttérbe szorulnak. Ez utóbbiakat figyelembe véve világos, hogy a kevésbé tehetségesek is megmutathatják egy-egy talentumukat, ami elősegíti a pozitív énképet a sikeres nyelvtanuláshoz.

A gyermekirodalom alkalmazásának metodikai feltételeit nézve Ellis és Brewster [3] alapján azt mondhatjuk, hogy van egy olyan módszertani modell, mely a legtöbb osztálytermi környezetben alkalmazható kisebb eltérésekkel. Ez egy három-fázisú modell, mely hasonlít a megszokott „előtte, alatta, utána” (pre-, while-, és post-stages) metódusra, ezért is nevezzük Plan-Do-Review ciklusnak. Emellett részben hasonlít arra a módszerre is, melyet Marcia S. Popp [11] említ könyvében az általános iskolások irodalomoktatásával kapcsolatban. Az angol anyanyelvi nevelésben is közkedvelt a KWL (Know, Want, Learned, azaz Tudom, Tudni akarom és Megtanultam) megközelítés, melynek első lépésében feltérképezzük, hogy mi az, amit már tudnak tanulóink, mi az, amit az adott témával kapcsolatban szeretnének megtudni és mi az, amit sikerült elsajátítaniuk).

A rövid történeteken, meséken alapuló oktatás tehát a következő lépések szerint zajlik: a rövid történet, mese kiválasztása; a történet előkészítése; olvasás előtti tevékenységek; olvasás közbeni tevékenységek; olvasás utáni tevékenységek.

A történetek feldolgozása során kitöltött feladatlapokat, a tanulók által készített rajzokat és minden egyéb ehhez kapcsolódó anyagot egy-egy külön mappában tárolhatunk. De a legvégső cél, hogy áthidaljuk azt a szakadékot, ami a nyelvtanulás és a nyelvhasználat között áll, valamint, hogy az osztálytermi tanulást összekapcsoljuk a minket körülvevő világgal.

Végezetül, felmerül a kérdés, hogyan fejleszthetjük saját magunkat a hiteles olvasóvá, mesélővé válás útján? *Ellis és Brewster* [3] szerint a következő pontok a legfontosabbak:

- Először is, ismerkedjünk meg alaposan a könyvvel, amivel dolgozni fogunk.

- Olvassuk el a történetet, ismerjük meg alaposan a tartalmát és győződjünk meg róla, hogy minden szót helyesen ejtünk ki és tudjuk a jelentését.
- Sok könyv ma már CD vagy DVD melléklettel kapható. Tanácsos ezeket előre meghallgatni, de órán nagyobb hatással bír, ha mi magunk adjuk elő a történetet és nem csak meghallgatjuk.
- Előre tervezzük meg, hol szeretnénk megállni, kérdéseket feltenni, megbeszélni a hallottakat úgy, hogy ne törjük meg a történet fonalát.
- Tervezzük meg, mit szeretnénk elmondani az illusztrációkról.
- Addig gyakoroljuk a történet olvasását, míg olyan magabiztosak nem leszünk, hogy nem kell azt szóról szóra követni a könyvben.
- Rögzítsünk hang-, vagy filmfelvételt a történet olvasásáról és elemezzük saját magunkat. Az önreflexió segít a hibák kiküszöbölésében.
- Látogassuk meg kollegáink óráit és figyeljük meg, hogyan adnak elő történeteket, vezetnek le gyakorlatokat.

Annak ellenére, hogy az irodalom idegennyelv-oktatásban való alkalmazása évtizedekre háttérbe szorult, napjainkban egyre fontosabb szerepet tölt be és a szakemberek felismerték azokat az egyedülálló előnyöket, amit csak egy történet közvetítésével építhetünk be a tanítási folyamatba. Az irodalom segítségével tanulóink találkozhatnak a célnyelv szépségeivel és gazdag szókincsével, megismerik az anyanyelvi nyelvhasználó mondatszerkezeteit, szóhasználatát, átvitt és egyenes értelmű mondanivalóját. A történetek megmozgatják a fantáziát, azok hallgatása első kézből segíti a tanulók hallás utáni szövegértését. Kreatív, kritikus és analitikus képességekkel ellátott tanulókat nevel, megnyitva a lehetőségek tárházát, teret biztosítva a kérdéseknek, értelmezéseknek, kapcsolódási pontok keresésének és felfedezéseknek.

Felhasznált irodalom

1. Bárdos Jenő (2000): *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
2. Bland, J. és Lütge, C. (2013, szerk.): *Children's Literature in Second Language Education*. London: Bloomsbury Academic.
3. Ellis, G., és Brewster, J. (2014): *Tell it Again! The New Storytelling Handbook for Primary Teachers*. Pearson
4. Ghosn, I. (2002): Four good reasons to use literature in primary school ELT. *English Language Teaching Journal*. **56/2**: 172-179.
5. Ghosn, I. (2013): *Storybridge to Second Language Literacy*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.
6. Heathfield, D. (2014): *Storytelling With Our Students. Techniques for telling tales from around the world*. Delta Publishing.
7. Hill, D. (2001): 'Survey: Graded Readers'. *ELT Journal* **55/3**: 300-324.
8. Hughes, A. (2006): The All-round Use of Real Stories and Authentic Books in Teaching English to Young Learners. Reading is for Everyone. *IATEFL-Hungary, Young Learners SIG Spring Issue*. 5-9.
9. Krashen, S. (2004): *The Power of Reading* (2nd ed). Portsmouth, NH: Heinemann.
10. Pinter A. (2006): *Teaching Young Language Learners*. Oxford: Oxford University Press.
11. Popp, M. S. (2006): *Teaching Language and Literature in Elementary Classrooms. A Resource Book for Professional Development*. (2nd ed.) Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey.
12. Richards, J.C. és Lockhart, C. (1996): *Reflective teaching in second language classrooms*. Cambridge, Cambridge University Press.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖАНРУ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО БЛОГУ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРСОНАЛЬНОЇ СТОРІНКИ ДЖОРДЖА ЛАКОФФА)

Пасьович Катерина Сергіївна,
студентка 2 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Значення політичної діяльності у функціонуванні та розвитку суспільства завжди відіграло основну роль, тому його неможливо переоцінити. Однак, світ сучасної політики різко відрізняється від зовсім недалекого минулого. Бурхливий розвиток інформаційних технологій і комунікацій змінило правила та методи ведення політичної боротьби за владу. Провідну роль у цьому процесі відіграли засоби масової інформації. Одним із найвпливовіших засобів сьогодення є політичний блог, що має важливу соціальну функцію. У регіонах, де відбуваються утиски влади щодо свободи слова, блоги стають для громадян ковтком правдивих даних в океані замовних та цензурованих публікацій.

Окрім того, політичний дискурс є чудовим прикладом відображення не лише самої мови, але й суспільства, культурного та релігійного рівня, частиною яких вона є. Він є поєднанням політичних представників та їх аудиторії, а також тих засобів переконання, які застосовуються в процесі їхнього спілкування.

Головна мета політичного дискурсу – переконати аудиторію, що зумовлює постійну антропосрямованість політичного дискурсу. Це вимагає урахування когнітивних, психологічних і соціальних параметрів аудиторії, рівня освіти, професійної та регіональної належності, віку і статі. На мовному рівні це відображається на виборі лексичних одиниць, наприклад: спеціалізованої лексики, жаргонізмів, використанні звертань і привітань на мові або відповідному діалекті аудиторії [1, с. 241]. Саме це зумовлює необхідність та **актуальність** вивчення лінгвокогнітивних та стилістичних характеристик жанру політичного блогу.

Основним завданням політичного виступу є бажання автора спрямувати мислення читача/слухача у потрібному для нього руслі. Таку ж мету має і блог. Щоб втілити це в реальність, блогер повинен уміти апелювати до емоційного та психологічного станів людини. Серед найбільш поширених та дієвих стилістичних засобів, які б мали певний вплив на читача, зазначимо такі: епітет, метафора, антитеза, паралельні конструкції, повтор, перелічення, емоційне протиставлення.

Оскільки практичною основою нашої роботи є блог американського лінгвіста, професора когнітивних наук та політичного блогера Джорджа Лакоффа, то зараз і надалі наводитимемо приклади з постів його блогу. Розглянемо приклад використання блогером повтору у власному пості «Understanding Trump». Намагаючись донести до читачів свою думку, що кандидат на пост президента Америки Дональд Трап є слабким у багатьох напрямках, Лакофф в одному з абзаців у кожному реченні використовує слово «weak», до того ж з кожним наступним реченням підбирає щоразу емоційніші епітети для підкреслення глибини слабкості: «*He is weak on foreign policy. He is weak on economics. He is especially weak on history. He is really weak on taxes... And he is dangerously weak on the facts about the use of nuclear weapons*» [2].

А щодо лінгвокогнітивних засобів впливу, то, зокрема у цьому ж пості, автор дуже часто вдається до риторичних запитань. Надаючи чимало фактів щодо певної позиції чи погляду, врешті-решт Лакофф не формулює речень, у яких би чітко зображав свою категоричність, закликаючи інших підтримати його, а, навпаки, – надає перевагу питальним реченням, чим дає змогу читачеві зробити власні висновки. Наприклад, описуючи усі когнітивні та лінгвістичні тонкощі впливу імені Трампа на аудиторію населення Америки, яких він досяг внаслідок зміни прізвища, блогер підсумовує усе запитанням: а що, якби цього не відбулося, чи голосували б тоді за цього кандидата: «*But what if he didn't have that name? Would you be voting just for the name, not the real person?*» [2].

На сьогодні тенденція спілкування у формі блогу все більш зростає, випереджуючи чати, персональні сторінки, форуми. Попри те, що найбільш популярними вони є задля особистісного спілкування, політичні блоги стають дедалі актуальнішими. Їх вплив на думку населення є помітним.

Перспективу дослідження вбачаємо в детальному дослідженні та описі лінгвокогнітивних та стилістичних характеристик і засобів їх вираження на основі блогу Джорджа Лакоффа.

Список використаних джерел

1. Харламова Т. В. Политический дискурс как отражение общественных процесов / Т. В. Харламова // Романо-германская филология. – Саратов: изд-во Саратовского университета. – Вып. 4. – 2004. – С. 240 – 245.
2. George Lakoff. October 7, 2016. “Understanding Trump’s Name”: Політичний блог. – <https://georgelakoff.com/2016/10/07/understanding-trumps-name/>

**Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних
та євроатлантичних прагнень України**

**ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ
СИТУАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ДОМІНУВАННЯ
В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ**

Стрелець Валерія Денисівна,
студентка 2 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Комуникативний аспект взаємодії людей складається з вербального (мовного) та невербального спілкування. Він охоплює взаємний вплив людей один на одного (продуцента та реципієнта), вербальне та невербальне повідомлення, у тому числі й обмін різними ідеями, настроями, почуттями, а також код відправника та декодування отримувача.

Вербальна комунікація завжди наявна у конкретній ситуації з множиною факторів, що зумовлюють значення для змісту самої комунікації. Прикладом може слугувати будь-який діалог, що прив'язаний до конкретних осіб, їх тембру голосу, міміки, жестів та до контексту розмови. Всі ці складники перетворюють комунікацію в мовленнєвий акт з участю власних мовних факторів, таких як манера жестикуляції, присутність сторонніх осіб та інші.

Слід зауважити, що писемне мовлення має один канал інформації (текст), а усне мовлення має два канали інформації: текст та низка невербальних компонентів (міміка, інтонація, жести). Не варто недооцінювати другий канал інформації, адже він є вагомим у вивченні процесів вербальної передачі інформації, які завжди спираються на мовні та немовні фактори спілкування.

Як відомо, процес комунікації може бути представлений кодуванням та декодуванням повідомлення, відповідно адресантом і адресатом. За словами Г. В. Колшанського, “механізм декодування полягає в опосередкованому пізнанні певного повідомлення, яке проходить два етапи. Перший етап – це сприйняття чисто словесної структури. Другий етап представляє собою певний ланцюг умовиводів, націлених на сприйняття елементів семантики, які є відсутніми у словесній структурі” [1, 16]. Отже, для адекватного сприйняття інформації варто враховувати не лише його вербальну (мовну) складову, а й невербальну (немовну), яка як правило відбувається неусвідомлено та виражається мовою тіла (жести, міміка, поза та інші).

Про те, що мовна та немовна комунікація функціонують разом в одному мовному акті, вперше зазначив О. О. Реформатський ще у вітчизняній науковій літературі. Він вважав, що в мовному акті усного спілкування не відбувається

кодування та перекодування змісту, тобто для розуміння загального змісту повідомлення слід враховувати лінгвістичні та паралінгвістичні засоби (невербальні) [2, с.41].

У нашому дослідженні емпіричним матеріалом слугує твір Елізабет Гілберт “Їсти. Молитися. Кохати”, оскільки охоплює вербальні та невербальні системи, які є складниками єдиного процесу комунікації, межі між якими іноді доволі складно виокремити, оскільки вербальна поведінка тісно переплітається з невербальною. Особливо слід виокремити послідовність виявлення паралінгвістичних показників у контрасті з лінгвістичними, оскільки така послідовність зумовлена характером, емоційністю та ситуативністю:

This thought caused me to sob even harder. God waited me out. I pulled myself together enough to go on: “I am not an expert at praying, as you know. But can you please help me? I am in desperate need of help. I don’t know what to do. I need an answer. Please tell me what to do. Please tell me what to do. Please tell me what to do . . .”

(E. Gilbert “Eat, Prey, Love”)

В наведеному прикладі чітко прослідковується передумання невербального компонента вербальному. Наступний зразок свідчить про передумання вербального невербальному:

I asked Giulio, “What’s the word in Naples?” He knows the south of Italy well. “FIGHT,” he decides. “What was the word in your family when you were growing up?” That one was difficult. I was trying to think of a single word that somehow combines both FRUGAL and IRREVERENT.

(E. Gilbert “Eat, Prey, Love”)

Відображаючи акт комунікації автор намагається зберегти та адекватно відобразити умови комунікативного акту, які є необхідними для правильної інтерпретації зображуваного фрагмента немовної діяльності, передаючи не тільки вербальну частину комунікативного акту, а й супроводжуючі її невербальні елементи.

Слід також звернути увагу на те, що практично будь-який елемент невербальної поведінки може мати контекстуальне комунікативне значення. Прикладом може слугувати годинник. Ми хочемо дізнатися котра година (незнаковий рух), а також це може бути виявом того, що ми хочемо завершити розмову (знаковий рух). У такому аспекті можемо говорити про **стандартні** та **контекстуальні** кінеми. Стандартні кінеми представляють собою рух, що в будь-якій ситуації є знаковими, функція яких полягає в реалізації комунікативного значення. Таких кінем існує небагато, зокрема: плескати в долоні (*to applaud*), обійняти (*to embrace*), здригнутись (*to shudder*) та ін. Набагато більшим є клас контекстуальних кінем, які можуть реалізувати свою мету лише за умови включення до певної ситуації: закрити очі (*to close one’s eyes*) (напр. щоб заснути), нахилитися (*to bend towards*) (напр. щоб привітатись) та ін.

Для того щоб правильного розуміння таких кінем, слід прийняти до уваги ситуацію, в якій вона є вжитою. Також, зауважимо, що людина не задатна контролювати прояв власного емоційного стану та свідомо обирати засоби прояву комунікативного наміру, тому доцільно врахувати мимовільність та немимовільність. Глибинні процеси, що лежать в основі невербальної і вербальної діяльності людини у суттєвому відношенні аналогічні. Це підтверджують 4 факти, які були виокремлені Г.Є. Крейдліним:

1. У певних умовах зміст може бути виражений лише жестами, тільки словами або комбінацією цих знаків.

2. Невербальна поведінка людей, так як і вербальна, змінюється в просторі, часі, а також під дією соціоекономічних та культурних умов.

3. Невербальна комунікація, так само як і вербальна, більшою мірою складається із символічних знаків; вони формують лексикон мови тіла так само, як приналежність лексичних одиниць до словника природної мови.

4. У переважній більшості невербальна комунікація припускає переклад не тільки на вербальну мову, але й на іншу мову тіла, причому проблеми перекладу, які пов'язані з невербальною комунікацією, приблизно такі ж самі, як і проблеми, які стосуються перекладу з однієї природної мови на іншу [4, 56].

Узагальнення отриманих результатів дає змогу стверджувати, що вербальна та невербальна комунікації доповнюють одна одну. Можна вважати, що ці дві системи мають багато спільного та працюють паралельно. На них обох має великий вплив будь-які зміни у світі, зокрема економічний стан та культурні норми. Важко надати перевагу одній з них, але важливим є те, що невербальна частина є значимою і часто такою, що ігнорується комунікативним процесом. Багато питань та проблем ще потребують вивчення та уточнення. Практично не вивченими є умови нестандартного використання кінем, при яких контексті умови використання жестів можуть як порушуватись, так і видозмінюватись. Дослідження походження, закономірності історичної та соціальної еволюції жестів та жестових систем є найбільш цікавими при вивченні вербальних та невербальних компонентів комунікації.

Список використаних джерел

1. Колшанский Г. В. // Паралингвистика / Функция паралингвистических средств в языковой коммуникации – Москва, 1973. – № 1. – 345 с.
2. Реформатский А. А. О перекодировании и трансформации коммуникативных систем // Исследования по структурной типологии. – Москва, 1963. – 556 с.
3. Elizabeth Gilbert. Eat, Pray, Love. – Bloomsbury Publishing PLC. – London, 2007. – 368 p.
4. Григорьева С. А., Григорьев Н. В., Крейдлин Г. Е. Словарь языка русских жестов / Языки русской культуры; Венский славистический альманах. – Москва-Вена, 2001. – 256 с.

Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Томенчук Мар'яна Василівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Проблема перекладу запозичених з англійської мови термінів українською була й залишається однією з найбільш актуальних. Особливо справедливе це твердження для галузі фінансів та банківської справи, оскільки за останнє десятиліття саме вони зазнали інтенсивного розвитку. Власне, значне підвищення ролі кредитно-банківської сфери в житті українського суспільства та труднощі у процесі перекладу текстів відповідної тематики й обумовлюють **актуальність** нашого дослідження. Саме на початку XXI ст. унаслідок інтенсивної інтеграції різних галузей суспільної діяльності українців до англійської мовної спільноти з'явилася потреба у перекладі великої кількості відповідної літератури, періодичних видань та документації.

У цьому напрямку працювали такі науковці, як Карабан В.І. [3], Лабенська Ю.[4], Черноватий Л.М [8] та ін. Проте їхні роботи мають загальний характер, описуючи проблематику перекладів галузі науково-технічного перекладу в цілому. Що стосується більш конкретних напрямків, то увага зосереджувалася в основному на вивченні особливостей перекладу спеціалізованої лексики комп'ютерної сфери (Кузнєцов М.[7], Бондаренко Н.Ю.[1], Борщ І.В.[5]) та економічного дискурсу (Бондарева Н.[2], Радецька С.[6]), залишивши поза увагою аналіз способів перекладу термінології та професійної лексики кредитно-фінансової та банківської сфери.

Досліджуючи цю проблему, ми поставили собі за **мету** виявити найбільш оптимальні способи перекладу термінів кредитно-фінансової тематики.

Об'єктом нашого дослідження було обрано термінологію кредитно-банківської сфери. Предметом дослідження стали близько 160 термінів, що використовуються в межах банківської та фінансової сфери.

Матеріалом дослідження слугували тексти з іноземних та українських спеціалізованих періодичних видань і вибірка термінів зі спеціалізованих словників.

Розглядаючи терміни як певний пласт загальнолітературної лексики, як фахову терміносистему, зіштовхуємось із рядом труднощів щодо розуміння того, що таке термін. Перш за все, виникає питання, чи є термін окремим словом чи одним зі значень слова. Це питання постає у зв'язку з тим, що значна частина загальнолітературних слів включає у склад своєї смислової структури поряд із загальноновживаними значеннями значення термінологічні. Лінгвісти, які досліджують термін у складі його терміносистеми, приймають слово в такому термінологічному значенні за самостійну одиницю терміносистеми [8].

Наприклад, слово *loan* має як загальноживане, так і термінологічне значення банківської сфери *кредит, позика*. Саме в цьому значенні спеціальні словники містять це слово як термін [10; 11].

Розмежування терміна й загальноживаного слова в таких випадках орієнтовано на вирішення практичних цілей, якщо розглядати лексичні одиниці з точки зору їх основних і другорядних значень. Так, загальноживані слова, які є, як правило, багатозначними, мають у ролі своїх основних значень загальноживані, тоді як термінологічні значення виступають у їхній структурі як другорядні. Наприклад, загальноживане слово *lot* може вживатися у своєму другорядному значенні у ролі банківського терміна *партія цінних паперів, що є одиницею угод на фондовій біржі*.

Проводячи наукові дослідження в рамках науково-технічного перекладу, куди входить банківська та фінансова справа, не слід забувати про те, що одним із найголовніших завдань під час перекладу термінологічної та спеціалізованої лексики є досягнення його адекватності, що, у свою чергу, має на меті сприяти міжнародній співпраці та обміну інформацією в галузі новітніх досягнень науки і техніки серед фахівців та інших членів суспільства, що мають відношення до цієї сфери. Для адекватного перекладу терміна перекладач повинен не тільки досконало володіти мовою оригіналу та мовою перекладу, уміло застосовувати різні способи перекладу та види перекладацьких трансформацій, але й бути обізнаним у цій сфері діяльності людини.

Адекватний переклад враховує змістову та прагматичну еквівалентність, водночас не порушуючи при цьому жодних норм. Він є точним і без будь-яких неприпустимих перекручень [8, с.129].

У процесі дослідження було виявлено, що найбільш поширеними і прийнятними способами перекладу термінологічної лексики в кредитно-фінансовій сфері є переклад за допомогою лексичного відповідника, калькування, транскодування та експлікація.

Переклад будь-якого терміна, у тому числі й кредитно-банківського, починається з уважного вивчення словникової статті для знаходження відповідного **еквівалента** (лексичного відповідника) в мові перекладу. Під еквівалентом ми розуміємо постійний лексичний відповідник, який точно збігається зі значенням слова [8, с.29]. Наприклад, у будь-якому контексті англійський термін *lessee* буде відповідати українському *орендар, letter of credit* – *акредитив*, як-от:

The lessee can be evicted for non-payment of rent. – Орендар може бути позбавлений права оренди через несплату орендної плати [9].

All the lessees know that city center rents are very high. – Усі орендарі знають, що ренти в центрі міста дуже великі [9].

Проте, зважаючи на відмінності соціально-культурного становища та рівень науково-економічного розвитку країн, переклад за допомогою лексичного відповідника можливий не завжди, тому перекладачу доводиться вдаватися до різного роду лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій.

За останні роки помітно збільшилась кількість термінів, перекладених за допомогою **транскодування** (транскрипції та транслітерації). При використанні цих засобів процес перекладу як такий полягає у запозиченні звукової(транскрипція) або графічної (при транслітерації) форми слова разом зі значенням з мови оригіналу на мову перекладу. Це пояснюється стрімким та бурхливим розвитком цієї сфери в англомовних країнах та відповідно повільним запровадженням цих досягнень в Україні, унаслідок чого багато концептів не були вербалізовані в українській мові, що

і призвело до так званого запозичення. Тому, можна сказати, що транскодування пов'язане з необхідністю введення нових слів до української мови. Фактично, запозичення здійснюється заради перекладу. Запозичене слово стає фактом мови перекладу і вже в якості такого виступає пізніше як еквівалент ідентичного з ним іншомовного слова. Прикладами транслітерованої лексики в українській мові можуть слугувати: *overdraft* – *овердрафт*; *factoring* – *факторинг*; *swap* – *свон*; *forward* – *форвард*; *investor* – *інвестор*; *franchise* – *франшиза*; *diversification* – *диверсифікація тощо*. Приклади термінів, перекладених за допомогою транскрипції: *insider* – *інсайде*; *business* – *бізнес, комерційна діяльність*; *default* – *дефолт (неспроможність виконувати зобов'язання)*; *discount* – *дисконт (знижка)*; *manager* – *менеджер тощо*.

За допомогою транскодування перекладаються ті лексичні новоутворення, які характеризують основні поняття кредитно-банківської сфери, що потребували запозичення та адаптації в українській мові, або вже активно використовуються носіями мови. Цей спосіб є ефективним, оскільки суттєво економить час, необхідний для появи в мові перекладу власного інваріанта, тоді як сучасні реалії вимагають активного використання цього терміна.

Калькування припускає існування двосторонніх міжмовних відповідностей між елементарними лексичними одиницями, які і використовуються у якості будівельного матеріалу для відтворення внутрішньої форми слова, яке перекладають. Калькування, як прийом створення еквівалента, подібне до буквального перекладу – еквівалент цілого створюється шляхом простого складання еквівалентів його складових частин [3, с.125]. Перевагою такого способу перекладу можна назвати стислість і простота одержаного словосполучення, його однозначна співвіднесеність із вихідним словом, наприклад: *current account* – *поточний рахунок*; *term deposit* – *терміновий депозит*; *term loan* – *термінова позика*; *trust accounting* – *облік трастових облигацій*; *personal loan* – *особиста позика тощо*.

Калькування зазвичай використовують у тих випадках, коли дослівний переклад не призводить до буквалізму.

Описовий переклад – це прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, знаходження під час перекладу форм, що більш чітко окреслюють обставини. За такого перекладу використовують лексико-граматичні трансформації, коли лексична одиниця вихідної мови замінюється словосполученням, що розкриває її значення [3, с.136].

Описові еквіваленти принципово відрізняються від калькування тим, що в описових способах передачі неологізмів інваріантом перекладу є саме значення іншомовної одиниці, при цьому упускається відповідність із зовнішньою структурою одиниці перекладу вихідної мови:

Wholesale banks offer services to large businesses and, other banks. – Банки, що спеціалізуються на великих комерційних операціях, співпрацюють з великими компаніями та іншими банкам [9].

Опис значення вихідної одиниці (експлікація – описовий переклад) застосовується в умовах відсутності регулярного словникового відповідника, або якщо не збігаються смислові функції відповідних одиниць у вихідній мові та мові перекладу. Опис має бути гранично коротким і в ідеалі наближатися за своїми характеристиками до окремого слова або фразеологічної одиниці таким чином, щоб він міг використовуватися в тексті без штучної одиниці, створеної у таких випадках за допомогою транскрипції, або калькування, коли це з якихось міркувань недоречно у межах певного тексту.

Отже, у результаті аналізу способів перекладу кредитно-фінансової та банківської сфери було визначено таке:

1) найбільш поширеним способом перекладу англійських термінів цієї сфери українською мовою є калькування, оскільки основною його перевагою є стислість і простота одержаного словосполучення, його однозначна співвіднесеність із вихідним словом;

2) те, що більшість неологізмів англійської мови у кредитно-фінансовій та банківській сфері перекладаються за допомогою транскодування є результатом впливу на процес перекладу соціально-економічного фактора, оскільки у рідній мові відсутній лексичний відповідник для позначення певного поняття. Цей спосіб перекладу є поширеним для однокомпонентних термінів, оскільки суттєво економить час, необхідний для появи у мові перекладу власного інваріанта, тоді як сучасні реалії вимагають негайного активного використання цього терміна;

3) застосування описового способу зумовлене також відсутністю відповідного за значенням терміна в рідній мові, а також під час пояснення його значення у словнику. Перевагою описового перекладу є те, що він найбільш точно передає значення іншомовного терміна, проте громіздкість дескриптивного пояснення є тим суттєвим недоліком, який ускладнює процес усного спілкування.

У деяких випадках перекладач змушений використовувати декілька способів передачі безеквівалентних термінів одночасно, зокрема супроводжувати калькування або транскодування описовим перекладом, поданим у дужках. Також варто зазначити, що вибір того чи іншого способу або прийому перекладу англійських кредитно-банківських термінів залежить від цільової аудиторії. Так, спосіб калькування застосовують у процесі перекладу для вузькоспеціалізованої аудиторії, а описовий переклад підходить для широкого кола читачів.

На нашу думку, враховуючи бурхливий розвиток такої сфери життя людей як фінанси та банківська справа та миттєвого відбиття результатів цієї діяльності у словниковому складі англійської мови, продуктивними способами перекладу в перспективі будуть калькування та транскодування, з поясненням, при необхідності, змісту лексичної одиниці мови-оригіналу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. Ю. Особливості словотвору лексичних інновацій в сфері комп'ютерних технологій та деякі проблеми їх перекладу // Філологічні трактати. – 2010. – Т.2, №1. – С.101–106.
2. Економічна лексика як об'єкт перекладу: текст-типологічні проблеми [Текст] / Бондарева Н. [та ін.] / Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Мови і світ: дослідження та викладання». – Кіровоград, 2011. – С. 482–486.
3. Карабан В. Переклад наукової і технічної літератури . Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.
4. Класифікаційні типи способів перекладу науково-технічного дискурсу [Текст] / Лабенська Ю. [та ін.] / Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Мови і світ: дослідження та викладання». – Кіровоград, 2011. – С.526-529.

-
5. Особливості перекладу сучасних термінів комп'ютерної сфери з англійської українською мовою [Текст] / Борщ І.В. [та ін.] / Нова філологія. Збірник наукових видань. – Запоріжжя: ЗНУ, 2001. – №45. – С.175–178.
  6. Проблематика розпізнання та передачі «хибних друзів перекладача» при перекладі термінології галузі менеджменту засобом транскодування [Текст] / Радецька С. [та ін.] / Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Мови і світ: дослідження та викладання». – Кіровоград, 2011. – С.435–439.
  7. Структура та особливості перекладу деяких англійських двокомпонентних термінологічних сполучень українською мовою [Текст] / Кузнєцов М. [та ін.] / Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Мови і світ: дослідження та викладання». – Кіровоград, 2011. – С.408–410.
  8. Черноватий Л.М. Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 568 с.
  9. The Economist – Authoritative weekly newspaper [Електр. ресурс]. – Режим доступу: www.economist.com
  10. Financial dictionary - Searchable financial dictionary defining the most common finance terms [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.financialdictionary.net>
  11. Financial Dictionary: Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus [Електронний ресурс] / [by Campbell R. Harvey and J. Paul Sticht]. – Huntingdon Valley, PA. – 2012. – Режим доступу : <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/>

**Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних
та євроатлантичних прагнень України**

**СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА ДІЛОВОГО
ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)**

Шкріба Інесса Леонідівна,
студентка 2 курсу напряму «Філологія. Прикладна лінгвістика»,
факультет міжнародної політики, менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качмар Ольга Юрївна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Мовний складник комунікації виступає для лінгвіста найважливішим предметом дослідження міжособистісного спілкування. Саме дискурс виражає комунікативний феномен, що складається з декількох висловлень, які згодом породжують текст. Питання про визначення дискурсу і сьогодні є надзвичайно цікавим, особливо для лінгвістів.

Як виникло поняття «дискурс»? Як зазначають дослідники, у латинській мові слово дискурс позначало бесіду вчених. І саме в значенні бесіда, розмова це слово ввійшло в сучасні європейські мови: французьке discours й англійське discourse мають значення діалог [2, 4, 5]. Як власне лексема це слово тривалий час побутувало, частіше вживаючись у мовленні інтелігенції, ніж у щоденному, побутовому житті. Дискурсом називають складне поєднання мовного й позамовного, у межах якого постійно перебуває людина як соціальна істота [1, 3].

Діловий діалог як особливий тип інтеракції ще не отримав повного та цілісного висвітлення у сучасній лінгвістиці, що зумовило звернення до його вивчення з точки зору дискурсивного підходу, яке проводиться в цьому дослідженні. Ця тема є актуальною сьогодні:

1) по-перше, через необхідність розробки прагмалінгвістичного аспекту теорії та практики ділового діалогічного спілкування;

2) по-друге, через важливість створення лінгвістичної моделі оптимальної мовленнєвої взаємодії в діловій сфері на основі системного аналізу даного типу інтеракції;

3) по-третє, через зростання проблем ділової комунікації у сучасному лінгвокультурному соціумі.

Деякі дослідники намагаються з'єднати в одному синтетичному факторі мовні й інтеракційні ознаки, як це робить А. Харитонов [цит. за 1]. У такому випадку мовна поведінка одержує бінарне членування, тобто визначається два глобальних типи діалогу: інформаційний тип діалогу, що характеризується розривом знань між партнерами, й інтерпретаційний тип діалогу, у якому порівнюються інтерпретації

дійсності партнерами зі спілкування. Пізнавальна потреба реалізується через інформаційний тип діалогу. Таке мовне спілкування можна визначати як інтерв'ю. Цей зразок діалогічного дискурсу може бути самостійним: наприклад, наведення довідок, допит підсудного, інтерв'ю репортера, а також уходити складовою частиною в комплексний діалогічний дискурс. Головною ознакою інтерв'ю є існування розриву в інформації між партнерами. Цей тип дискурсу може містити комплексні зразки дій (розповідь, пояснення, опис, аргументацію).

Діловий діалогічний дискурс – це соціально зумовлена мовленнєва подія, що функціонує в інституційно-виробничій сфері, де учасники комунікації мають необхідні повноваження для встановлення та розвитку ділових стосунків.

Людське спілкування має поліфункціональний характер. Це, ймовірно, може пояснюватися тим, що, уступаючи в спілкування, партнери можуть не усвідомлювати всіх мотивів їхньої соціальної активності. Виділені чотири типи діалогу (афіліативний, інтерпретаційний, інтерв'ю, інструментальний) як абстракції визначеного порядку трапляються вкрай рідко. У реальній комунікації в діалогічному дискурсі взаємодіють кілька зразків діалогу. Наприклад, сполучення афіліативного зразка з інтерв'ю обумовлене тим, що один зразок створює умову для реалізації іншого. Виділені типи діалогів можуть відбуватися у формі бесіди або суперечки, дискусії. У стратегічних цілях комунікант може маніпулювати зразками діалогу. Так, для маскування інтересу до визначеної інформації комунікант замість інтерв'ю може використовувати образний інтерпретаційний діалог для досягнення своєї мети. Таке використання залежить від рис мовної особистості та ситуації спілкування.

Отже, проаналізувавши діалогічний дискурс, можна зробити висновок, що у контексті взаємодії людей, спрямованої на досягнення конкретних цілей, комуніканти вербалізують власне світосприйняття та зумовлені ним комунікативні інтенції, інтерпретують мовлення й поведінку один одного, що є інтерактивним процесом. Ця інтерпретація ґрунтується на загальних та спеціальних знаннях, окремих логічних висновках. Важливим є усвідомлення того, як структурується інформація, а також розуміння контекстозумовлених прогнозів певної комунікативної ситуації.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич // Вісник слов'янського університету. Серія "Філологія" – 2001. – Т.4.– № 6. – С. 8–11.
2. Чділелі Т.В. Дискурс / Т. В. Чділелі // Вісник Харківськ. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна – 2001. – №537. – С. 110–116.
3. Куранов С.І. Прагмалінгвістичні особливості схем в діалогічному дискурсі / С. І. Куранов // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр.– К., 2001. – №5. – С. 241–245.
4. Солощук В.Г. Переклад в парадигмі теорії / В.Г. Солощук // Мовні і концептуальні картини світу: Зб.наук. пр.– К., 2001.– С. 448– 452.
5. Солощук В.Г. Дискурсивний підхід в вивченні теорії и теорії і практики ділового спілкування / В.Г. Солощук // Нова філологія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2003. – №4 (19). – С. 296–304.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА I: ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ

Deari Fitim, Poyda-Nosyk Nina. Financial risk and financial leverage: an experimental study	9
Потехін О.В. Питання нерозповсюдження ядерної зброї у контексті війни РФ проти України ...	13
Тараненко О.В. Трансформація метафори «відкриті для України двері в Європу» в сучасному медійному та політичному дискурсах	17
Тодоров І.Я. Відродження геополітичного проекту Міжмор'я в контексті російської агресії* ...	20
Черленяк І.І. Економічна багатовекторність України та її соціально-економічні наслідки	23

ЧАСТИНА II: СЕКЦІЙНІ ДОПОВІДІ

Секція 1: Пріоритети зовнішньої та безпекової політики країн у контексті зовнішньої агресії	26
Богінська І.В. Проблема «Східної Європи» у створенні нової системи європейської безпеки	26
Данканич В.В., Мателешко Ю.П. Зовнішні фактори впливу на «Арабську весну» 2011 р.	29
Джердж С.Ф. Євроатлантична стратегія України як протидія інформаційній війні	33
Попович К.В., Тодоров І.Я. Виклики гібридної війни України	36
Романуха О.М. Трансформація зовнішньо-політичного вектору України в умовах військового конфлікту на Сході	39
Тодорова Н.Ю. Безпекові перспективи України після Варшавського саміту НАТО 2016	42
Хомей О.Д. Взаємодія між громадянським суспільством та державними органами з метою реалізації політики євроінтеграції після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС	45
Секція 2: Економічний та бізнесовий виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України	48
Martinaityte Eugenia. Key factors influencing financial stability in baltics nowadays	48
Біжко В.В., Жуков С.А. Інноваційна та маркетингова системи підприємства: значення та вплив на його інерційність і бізнес-діяльність	53
Вовчок Т.М., Федурця В.П. Модернізація управління та стратегій бізнесу інжинірингових підприємств України в умовах економічних трансформацій	57
Гапонюк Б.П., Дюгованець О.М. Практика стимулювання інноваційної діяльності та конкурентоспроможності	60
Добра М.-К.В., Сойма С.Ю. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні	63
Дюгованець О.М. Вплив економічної інтеграції на транскордонне венчурне фінансування	66
Жидик К.-В.К., Сойма С.Ю. Інтеграційні процеси як фактор розвитку міжнародних економічних відносин	71
Куничко В.В., Бондаренко В.М. Транспортно-логістичні кластери як форма транскордонного співробітництва	74
Мельник О.Г., Адамів М.Є. Європейський досвід правового забезпечення діагностики неплатоспроможності суб'єктів господарювання	76
Мицик Д.П., Сойма С.Ю. Вплив діяльності офшорних зон на економіку України	79
Мицяк Н.І., Сойма С.Ю. Роль валютних бірж у структурі міжнародних валютно-фінансових ринків	82
Моргентал В.В., Дюгованець О.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: сутність та основні рівні	85
Надь Ф.Ф., Дюгованець О.М. Інституційний вимір регіональних торговельних угруповань: практика ставлення бізнес-структур до інтеграційних ініціатив урядів	89

Романова Є.О., Зеліч В.В. Актуальні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні	93
Смерека Б.В., Бондаренко В.М. Модернізація управління та стратегій в бізнесі	97
Секція 3: Цивілізаційний та гуманітарно-культурний аспекти розвитку країн в умовах глобалізації	100
Антонь М.В., Зеліч В.В. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера	100
Беца М.В., Зеліч В.В. Ефективне використання комунікаційного менеджменту в управлінні персоналом	104
Зуб С.В., Вовканич І.І. Спільні культурні, наукові та освітні проекти між Україною та Вишеградською групою	108
Майдибура К.П., Теміров Ю.Т. Методологічний потенціал дослідження нейтралітету	111
Мальованець О.М., Устич С.І. Тенденції розвитку зовнішньої трудової міграції в Україні	113
Матьї Б.Ч., Свєженцева О.І. Зовнішня політика СРСР після Другої світової війни (1945-1955)	116
Мишко С.А. Мотивація в процесі викладання іноземних мов	119
Попович Н.М. Особливості перекладу текстів релігійного стилю (на прикладі перекладу даньогрецької тринітарної термінології IV століття)	122
Свистак Н.М., Зеліч В.В. Особливості вибору комунікаційної стратегії на підприємстві	125
Тертишник В.М. Цивілізаційний вибір правової парадигми в контексті політичного та гуманітарного виміру євроінтеграції України	129
Худзей О.О. Розвиток особистості майбутнього перекладача в контексті полікультурної освіти	133
Секція 4: Мовні аспекти реалізації євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України	136
Андрусь А.Ф. Мова і закон в лінгвокриміналістиці	136
Бодак Ю.В., Качмар О.Ю. Гендерні особливості в англомовному рекламному дискурсі	139
Бредихина Я.О., Качмар О.Ю. Особливості сучасного англомовного сленгу	142
Густі І.І. Взаємозв'язки між читанням вголос та розумінням прочитаного тексту	145
Єрьоменко В.О., Качмар О.Ю. Проблеми перекладу поетичних творів	149
Зейкан К.Ю., Качмар О.Ю. Синонімічна когезія у творах О'Генрі та особливості її перекладу	151
Карпюк Ф.В. Лінгвокультурний та структурно-семантичний аспекти компаративних фразем в англійській та українській мовах	154
Ковач С.Б. Переклад та вивчення лексики в полікультурному світі	158
Лізак К.М. Знання лексики та розвиток мовлення при вивченні англійської, як іноземної мови	161
Мартинів І.Т., Качмар О.Ю. Особливості вживання та перекладу псевдоінтернаціоналізмів	164
Надь-Коложварі Е.А. Методичні рекомендації щодо застосування англомовної літератури на заняттях з англійської мови	166
Пасьович К.С., Качмар О.Ю. Лінгвокогнітивні та стилістичні характеристики жанру англомовного політичного блогу (на матеріалі персональної сторінки Джорджа Лакоффа)	169
Стрелець В.Д., Качмар О.Ю. Взаємодія вербальних та невербальних компонентів ситуації комунікативного домінування в англомовному дискурсі	171
Томенчук М.В. Особливості перекладу англійських кредитно-фінансових термінів українською мовою	174
Шкріба І.Л., Качмар О.Ю. Структура, семантика і прагматика ділового діалогічного дискурсу (на матеріалі сучасної англійської мови)	179

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

*Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
(27 жовтня 2016 року, м. Ужгород)*

Відповідальна за випуск: О.Ю. Качмар

Коректура: Алексеева Т.М.
Технічна редакція: Іванова М.І.
Комп'ютерна верстка, обкладинка: Бродич А.І.

Підписано до друку: 13.12.2016 р.
Гарнітура Times New Roman
Формат 60x84/8. Ум.друк.арк. 21,39
Зам. №115
Тираж 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено
в редакційно-видавничому відділі ДВНЗ «УжНУ»
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
E-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*

A 43

Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного бізнесу: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2016 р., м.Ужгород) / Відп. за вип. О.Ю. Качмар. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. – 184 с.
ISBN 978-617-7333-26-4

У збірнику за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «**Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного бізнесу**», що відбулась в Ужгородському національному університеті 27 жовтня 2016 року, вміщено статті і тези доповідей провідних вчених освітніх і наукових установ України та зарубіжжя, державних службовців, представників підприємств, громадських організацій, експертів тощо.

Висвітлюються пріоритети зовнішньої та безпекової політики України у контексті російської агресії, економічний, бізнесовий, цивілізаційний та гуманітарно-культурний виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також мовні аспекти їхньої реалізації.

Actual Problems of International Relations and International Business: International Scientific Conference (Uzhhorod, October, 2016). – Uzhhorod, 2016.

The volume contains the articles and abstracts contributed to the International Scientific and Practical Conference on Actual problems of international relationships and international business, held in Uzhhorod National University on October, 27, 2016. It includes the reports of the leading scientists of educational and scientific institutions in Ukraine and abroad, government officials, representatives of enterprises, NGOs and experts.

The priorities of foreign and security policy of Ukraine in the context of Russian aggression, economic, business, civilizational and humanitarian-cultural dimensions of European and Euro-Atlantic integration of Ukraine as well as some linguistic aspects of these processes are highlighted in it.

ББК 66.4(4Укр)+65.5(4Укр)я431
УДК 327(477):339.9(477)(063)